ΩΚΕΛΛΟΣ.

OCELLVS

LVCANVS

De Natura Vniuersi.

ΩΚΕΛΛΟΣ

Ο ΛΕΥΚΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως.

OCELLVS

LVCANVS PHILOSOPHVS

De Vniuersi Natura.

Textum è Græco in Latinum transtulit, collatisque multis exemplaribus etiam M. SS. emendauit,

Paraphrasi, & Commentario illustrauit

CAROLVS EMMANVEL VIZZANIVS BONONIENSIS.

PARS PHYSICA.

Ad Eminentiss. & Reuerendiss. Principem

FRANCISCVM BARBERINVM

S. R. E. Card. Viceecancellarium.

Bononiæ ex Typographia Ferroniana. Superiorum permissu.
Anno Humanæ Redemptionis 1646.

EMINENTISSIMO
& Reuerendiss. Principi
FRANCISCO
BARBERINO
S. R. E. Cardinali Vicecancellario

Carolus Emmanuel Vizzanius.

AD Te, FRANCISCE Cardinalis, liberalium studiorum, omnisque doctrinæ cultor, & admirator, meâ OCELLVS euolat pennâ. Tibi addictissimus, amplissimisq; deuinctus promeritis animus illi natale contulit, Tuæ illi ædes lucem, Tua Bibliotheca ornamenta, Tua tandem authoritas M.SS. conquisitis exemplaribus, candorem illi præbuere. Quidni igitur, qui Tibi tan-

tum debet, ab eo, qui se Tibi omnia debere profitetur, Tuo præclarissimo nomini offeratur? Ad quem rectiùs Pythagoræus accedat Philosophus, quàm ad Te, qui Græcis instructus literis humanæ, diuinæq; sapientiæ adyta miro ingenij acumine fæliciter penetrasti, & in quo priscam morum innocentiam liceat venerari? Quem æquiùs is adeat, qui physicæ, politicæque disciplinæ arcana eruditissimè coniunxit, quàm Te, cuius robusta mens ad rempublicam, & scientias facta, cum omnes harum partes pari fælicitate impleuisset, tàm eleganter interualla negotiorum, literarum studio, semper occupasti, vt tantorum onerum mole distractus animus huic vni vacare videretur, indeq; potens difficillima quæque opera consilio regere, solertiâ tueri, ac virtute perficere, dum Ecclesiasticæ præesses ditioni, benignitate semper, ac clementiâ imperium temperasti, & firmior in arduis, summo animi vigore, & nobili periculorum patientiâ ancipitis fortunæ tempora, maturâ virtute munitus, ita correxisti, vt posthabito principali nobilissimæ Familię Tuæ fastigio, pro tuendâ Sedis Apostolicæ dignitate, quam VRBANVS VIII.

Pontifex ingenio maximus, vitâ optimus, proposito sanctissimus, suo muneri cumulatè satisfacturus anxiè spectabat, ad ea omnia, quæ Ecclesiastica libertas, antiquumuè decus postulasset, paratus semper apparueris. Certè non me fugit haud defuturos, quibus videat temeritatis non facilè absolui posse, hæc enim (vt de Vespasiano Plinius dicebat) quis possit intrepidus æstimare subiturus, ingenij Tui iudicium, præsertim dicato Tibi opere nominatim lacessitum? Sciant hi tamen mihi potius in votis esse, hoc munusculo, sceleratum ingrati hominis nomen euitare, quàm eruditi gloriam captare, & (vt cum eodem Plinio respondeam) Dijs molâ salsâ eos litare, qui non habent thura, nec vlli fuisse vitio, Deos colere, quoquo modo posset. Quare Tibi, benignissimo Principi, istud offerre non pertimescam, hoc vnum supplex orans, vt tenuem grati animi vmbram hilari fronte excipias, & credas, illum, qui primos, ideoque iucundiores, nobilioris suæ partis, mentis scilicet, fætus Tibi dicauit, omnia æternùm inuiolatâ fide præstiturum obsequia. Vale.

In præfat. hist. nat.

Ty-

Typographius Lectori.

VAriantes lectiones in margine vnicuiq; textui placuit adnectere, quas Authoris diligentia, tuo commodo insudantis, collegerat, vt & ego tuæ vtilitati aliquid cōferrem: quibus vt rectiùs vti possis, te monendum duxi, Ocellum editum fuisse à Ludouico Nogarola Venetis typis anno 1559. qui licet se priorem illius versionem vulgasse crediderit, antea latinè tantùm Ocellus, Gulielmo Christiano interprete, prodierat Lugduni 1541. impressit ipsum denuo Comelinus anno 1596. additis in calce varijs quibusdam lectionibus ex Louaniensi codice depromptis, alijsq; quorum nomina non recēsuit. Heidelbergæ pariter impressum fuisse anno 1595. monet in Bibliotheca philosophica Paulus Bolduanus, nescio an Comelini codicem expressurus. Nogarolæ, & Comelini codicem vidit author, ac præterea M.SS. codices Vaticanæ Bibliothecæ duos, alterum antiquiorem, alterum à V.C. Aloysio Lollino Episcopo, Sanctiss. VRBANO VIII. Pontif. Opt. Max. testamento legatum, singularique tanti Principis munificentia eidem Bibliothecæ donatum: & præterea M. S. alterum è Musæo V.C. Thomæ Bartholini Dani, quem doctissimus ille vir cum Authore benignissimè communicauit. His collatis textum emendauit, indeq; additis, demptisue, vbi par erat, articulis, variantes præterea excepit lectiones, quas, vt, è quo forent excerptæ codice, nosses, has notas addidi.

V. denotat codicem antiquiorem Vaticanæ Bibliothecæ.

v. codicem Lollini.

VV. vtrumq; Vaticanæ Biblioth. codicem.

B. codicem M.S. Bartholini.

C. codicem Comelini.

N. codicem Nogarolæ, cuius frequentior penes auctorem cū fuerit vsus, si ab eo quandoq; recedendum duxit, addidi exempli gratia, im. ex VV. & B. expressurus lectionem immutatam iuxta Vaticanæ Biblioth. & Bartholini M.SS. exemplaria.

L. codicem Louaniensem, & al. alios codices, quos viderat Comelinus, exprimit.

Hæc volebam, Lector, te scire. Vale.

CA-

CAROLI EMMANVELIS VIZZANII *IN OCELLVM* PROLEGOMENA.

GEnerofo Pythagorçi decreto illos, qui philofophicis contemplationibus dimiffis aliud vitæ genus forent amplexati, quam miferrimè mortuos dixere, ac deploranda ijfdem cænotaphia extruxere. Ne horridam acerbi huiufce funeris memoriam humanę magiftra Sapiētię Peripatetica fchola in me miferrimo renouaret exemplo pertimui: in illius. f. facris laribus certiffimam fedem, nedum tribus impletis luftris mihi delegeram, intermiffis Iurifprudentiæ ftudijs, in cuius caftris per triennium militaueram: ibiq; affiduè cum refediffem, quæ inter fecreta otia didiceram, ad publica commoda translaturus, meorum laborum primitijs patrię oblatis, in celeberrima Patauina Academia vigefimo fecundo ętatis anno Peripatetica placita publicè edocui, hoc mihi iucundiffimum munus ibidem plures annos feliciffimo labore profequutus. Ab illa tamen tranquilla fede, quā fibi tutiffimum veluti portum futuri mens ignara deftinarat, noui me euētus expulere, & ad diffimillimum vitæ genus circumftantibus vndiq; agitatum procellis, meam quamlibet curam fatis vincentibus, prævalido traxerunt impetu: auitas enim facultates, quas folers auorum amor fcriptis tabulis pofteris deftinarat, nedū familiæ meæ decus videbatur expofcere, nam

Origen. l. 1. contra Celf. & Clem. Alex. lib. 5. Stromat.

Cænotaphium apud Pythagoræos philofophiam deferentibus.

Occafio fcribēdi.

Pindarus Olymp. od. 2.

ὁ μὰν πλοῦτος ἀρεταῖς
δεδαιδαλμένος
φέρει τῶν τε καὶ τῶν
καιρὸν, βαθεῖαν ὑπέχων
μέριμναν, ἀγροτέραν
ἀστὴρ, ἀρίζηλος, ἀλαθινὸν
ἀνδρὶ φέγγος.

Diuitiarum vtilitas.

(*diuitiæ virtutibus ornatæ afferunt horum, atque illorum opportunitatem, profundam sustinentes solicitudinem, indagatricem, quæ diuitiæ sunt stella præfulgida, verum homini lumen*) verùm etiam easdem perfecta, cuius parens est philosophia, exigebat fælicitas, quæ illarum viuido destituta præsidio languescit, nam verè quidem ἐφ' ὅσον διατείνει ἡ θεωρία, καὶ ἡ εὐδαιμονία, καὶ οἷς μᾶλλον ὑπάρχει τὸ θεωρεῖν, καὶ εὐδαιμονεῖν, οὐ κατὰ συμβεβηκὸς ἀλλὰ κατὰ τὴν θεωρίαν (*quousque protenditur contemplatio, eousque etiam felicitas sese extendit: & quibuscunque magis inest contemplatio, ijs magis quoque inesse felicitatem constat*) præterea tamen δεήσει καὶ τῆς ἐκτὸς εὐημερίας ἀνθρώπῳ ὄντι. οὐ γὰρ αὐτάρκης ἡ φύσις πρὸς τὸ θεωρεῖν. ἀλλὰ δεῖ καὶ τὸ σῶμα ὑγιαίνειν, καὶ τροφὴν, καὶ τὴν λοιπὴν θεραπείαν ὑπάρχειν (*opus erit & externa prosperitate homini nato. non enim ad contemplandum natura ex se se sufficit, sed oportet vt & corpus valeat, & alimentum, & cętera obsequia suppetant*) ethic. 10. c. 8. & 9. has tamen ad externos delapsas immani litium furore tantùm repetere licebat, quæ vel ipsis Erynnibus sæuiores præsentem deposcunt actorem, vt ambiguo in dies vultu nouo mærore grauiùs fatigent, vel quammaxime lubrica spe vehementiùs torqueant. Acribus tamen quibusuis stimulis animum meum exploret fortuna; sanctum semper Philosophiæ nomen, ac præcipuus eiusdem cultus ipsi inhærebit, nec quantalibet ingruentium malorum mole opprimetur: irruantque teterrimæ litium colluuies, ab ea nunquam

Necessitas philosophantibus.

quam distrahent, meusq; semper animus vel tenuem *philosophiæ supellectilem pluris* æstimabit, *quàm possessiones reliquorum*. hanc igitur si non publicè profiteri, priuatim saltem prosequi decreui, vt animus molestijs hac potissimum releuaretur, quæ semper *adhortabitur, vt Deo libenter pareamus, & fortunæ contumaciter resistamus*: ac publica huius constantissimæ voluntatis præterea edere testimonia, opportunum duxi, vt atrocem cænotaphij pænam viuẽs euitarem. Meos accersere sudores primus omnium videbatur Aristoteles, cui meliorem ætatis meæ partem priuatis, publicisq; studijs consecraram, sed innumeri eiusdem eruditissimi commentatores ab hoc me deterruere proposito infausta Thamyris fata timentem, qui cum musis de harmonia olim contendere temerario ausu improuidè tentarat: inde scilicet qui mihi cænotaphia construi perti mescebam, laboribus meis vera sepulchra erecta haud dubiè aspexissem. Vnus ideò præ cæteris mea vota occupauit antiquissimus ac sapientissimus scriptor Ocellus Lucanus, qui ferè primus vel ipsa vniuersi præcordia attingere fausto ausu cum potuisset,

—— —— *atque latentes*

Naturæ varias reddere causas,

licet infra peripateticam excellentiam collocatus maiorẽ tamen ea, quam sibi enascentis philosophiæ maiestas contulerat, auctoritate admirationem merebatur, & huic secluso omni discrimine plenum addidisse commentarium licebat; miseros.n. vllos casus præclara Ludouici Nogarolę virtus, qui ipsum iamdiu notis illustrauerat, non minabatur: ijs namque breuiter appositis aliorum potius diffusa studia inuitabat, nouoq; cõmentatori Vir Clarissimus splẽdidissimam facem humanissimè præferebat. non vulgaribus auctorem hunc, cuius antea perexilis penes me fuerat cognitio, olim mihi commendarat encomijs Doctissimus

Cic. de fin. bon. & mal. l. vlt

Sen. ep. 8.

Thamyris casus.

Dio Chrys. sost. orat. 13 de fuga.

Ocelli encomiũ

Boet. de consol. li. 1. metr. 2.

Nogarolæ in Ocellum notæ.

Vir Gulielmus Sohier nobilis Gallobelga, cuius virtutes fortunæ iniquitate delitescunt, idemque ad hoc arduum opus me primus inuitarat, mecum etiam Venetæ editionis communicato exemplari: Peripateticæ pariter disciplinę inde vtilitatis quidpiam accessurum videbatur, dũ plurima penes Aristotelem occurrant dogmata, vberrimo prouentu in Peripatum translata, quod idem Platonem sæpe præstitisse sequentibus commentarijs apparebit: idq; profectò Italicæ gloriæ nec leue erit argumentum, dum sapientiæ principes, Itali philosophi dogmata tanta veneratione fuerint prosequuti, quod ea in suos libros transferre sibi gloriosum, posteris vtile sapientissimè duxerint. Alacri igitur animo nobilem hanc suscipere prouinciam decreui, in qua vel ipse conatus, licet felici successu destitueretur, laudabilis videbatur, ideoque ijs, quas retuli, rationibus excitus; me vrgente præterea fortasse Ocelli fato, qui principum mundi partium diffidia cum recenseat, ab opifice litibus inuoluto sua semper pręsidia exposcit: cum & ipsum Comellinum nobilibus typis illum iam ferè præ inopia exemplarium pereuntem vulgasse sciamus eo tempore, quo acribus litium premebatur diffidijs.

In eius epist. ad Casaubonum.

Ocelli versio qualis.

Ocelli hoc insigne de natura vniuersi opusculum exacta, & ferè verbum verbo reddendo occupata versione, vt arcana auctoris sensa vnicuique Gręci idiomatis ignaro suo marte depromere liceret, in latinam linguam volui transferre, ac vt eos amænior paulò reuocaret dictio, quos nimis horrida illa expositionis ratio expellebat, paraphrasim addidi, insuperque varia quapiam eruditione conspersum commentarium adijcere constitui, vt lectoris animus philosophica grauitate defatigatus paulisper identidem recrearetur; quæ singula priusquam fideli opera exequar, nonnulla tecum (mi lector) præfari vtile fu-

tu-

torum duxi, vt his prolegomenis instructus suauiores, vnàque vtiliores meos labores experireris. in his autem eam non amplecti methodum, quam præscripsit & obseruauit Auerroes piaculi instar futurum sum arbitratus, dum illi prænobile commentatoris nomen vnaminis sapientum contulerit assensus, ideoq; ab eo institutam in commentarijs normam adamussim seruandam certissimè suaserit: id n. quod vnaquaq; qualitate maximè insignitur eam alijs conferre videtur *met.* 2. *t.* 4. Expositurus autem ipse Aristotelis libros de physica auscultatione, summo studio inquirendum primo docebat libri propositum, eiusdem inde vtilitatem, ordinem, diuisionem, proportionem, viam doctrinæ, nomen libri, ac tandem nomen auctoris; quorum capitum plura ex ijs quæ primo textu monet auctorcum apertè innotescāt, breuissimè ea hic explicabūtur vberiùs suo loco declaranda, ne diutius à delibandis præstantissimis Ocelli placitis lector arceatur, eoq; magis quòd auctoris, & operis antiquitas, vnaq; eiusdem in hoc libello dictio Attica, quam Doricam in fragmento quodam eiusdem auctoris, quod in operis calce collocaui, obseruo arduam excitent difficultatem, quam in his prolegomenis soluere operæ pretium esse vnusquisque affirmabit.

In proœ. phys. Auerrois methodus in exponendis auctoribus.

Si igitur auctoris propositum inquiratur, nō alius quispiam, quàm Ocellus ipse testis accersendus, qui naturā vniuersi contemplationibus suis sibi proponit illustrandam, tum si operis inscriptionem, cum etiā si capitis primi textum primum lubeat spectare, vnaque sibi acri examine perpendenda assumit ea singula, quæ ætate illa balbutiens adhuc philosophia (vt Arist. vocibus *met.* 1. 50. vtar) contemplabatur: generationē scilicet vniuersi, quæ inter prima enascentis philosophiæ quæsita enumerabatur *met.* 1. *sum.* 1. *c. vlt.* ac præterea effectricem causam,

Ocelli in hoc opere propositum.

&

& materiã, quæ veterũ perpaucis ignotę fuerũt *ib. sum.* 2. *c.* 1. *&* 2. ipsaq; prætorea elementa, quæ Pythagoræ notissima fuere *ibid. sum.* 2. *c.* 3. eorumdem simul qualitatibus, & mutationibus diligentissimè recensitis, solerti studio speculatur; vt facilis inde Academicis, Peripateticisque philosophandi ratio pręparatetur, quod quam fæliciter contigerit vt appareat, horumq; inde dogmatum vtilitas melius refulgeat, quæ tantos imitatores sortiri potuerunt, quæcunque Platonis, Aristotelisq; placita hisce consona videram, vbique attexere non inutile lectori, nec iniucundum ratus, dogmatis veritatem tam graui sapientũ consensu semper volui munire. Prædictis, quæ naturæ speculatrix Ocelli mens dictarat, ea adhæret pars, quam politicam inscribendam duxi, siue quia ad ciuilem vitam ea quam maximè conferant, quæ ibi de humano ortu piè simul, ac eruditè præscribuntur, vel quia licet ad ethicas contemplationes ea transferenda quispiam arbitretur, dum pietatem, temperantiam, aliasque ethicas virtutes auctor ibi seuero exposcat consilio, nemini tamen ignotum, quod & de his, vt dicitur *eth.* 1. *c.* 1. pertractat *μεθόδος πολιτική τις οὖσα*. *(methodus quæ ciuilis quædam est)* & in ea humanam auctor naturam contemplatur, vti tamen naturæ nomen certos quosdam ad hominis ortum progressus expressisse consueuit 2. *phys.* 14. quod solerti sanè studio ab eo erat præstandum, qui vniuersi naturam exactè describere exoptabat; si enim hominem respicias *inter maxima rerum suarũ natura nihil habet, quo magis glorietur, aut certe cui glorietur.*

Plat. & Arist. auctoritate Ocelli dicta confirmãda.

Cur 2. pars libri politica dicatur.

Sen. de benef. lib. 6. c. 23.

Hinc verò vtilitas huius operis maxima apparet, si eã, quam liber complectitur, materiem obseruemus, quamnam scilicet philosopho digniorem partem eligat vir sapiens, quàm eam, quæ vniuersum, eiusq; partes, & harũ munia elegãtissima methodo speculetur: *sunt enim è ter-*

Operis vtilitas.

Cic. de nat. Deorum l. 2.

ra homines non vt incolæ atque habitatores, sed quasi spectatores superarum rerum atq; cælestium, quarum spectaculum ad nullum aliud genus animantium pertinet: & vt ait Seneca *tunc naturæ rerum gratias ago, cum illam non ab hac parte video, quæ publica est, sed cum secretiora eius intraui*: quæ vbi præclaro attigerimus labore, quis, & eã expetendam philosophiæ partem dubitet, quæ ciuilia ingeniosè promouere contendit προσθήκη γάρ ἐστι τῆς τῶν ὅρος ἁπάντων ἀνημμένων φύσεως ἡ καλὰ δήμως πολιτεία (*est enim rerum naturæ auctarium ciuilis administratio, qua vtuntur populi.*) Nat.q.l.1 Philo Iud De Ioseph

Eximium hoc opus in partem physicam, ac politicam noua sectione diuisi, vt minori labore ad eã partem, quam proprius genius exposcebat, vnusquisq; se cõferret, ideoq; diminuto Lectoris labore in publica cõmoda minus peccarem. Partium verò ordinis, ac diuisionis tradẽdæ vbertimam occasionem primo textu præbente, eam ibi breuissima veluti operis synopsi depictam exhibebo. Diuisio & ordo

Proportio in hoc opere nulla quærenda, si hæc enim in absoluto opere exigatur, eam partiũ series primo textu hic tradita monstrabit; at si eam quis inquirat, quam liber cum alijs similibus exercet, è quibus inde perfectum scientiæ cuiusdam corpus coalescit, ea hinc excluditur; dum alteri partem operi hoc non conferat opusculum, vti sanè ab Auerroe expositus physicorum liber præstabat, qui naturalis scientiæ ab Aristotele conscriptæ principem partem constituebat. Proportio.

Viam doctrinæ textu primo cap. 1. proponit auctor, cum sua dogmata, & naturæ operibus inspectis, & maturo adhibito ratiocinio se confirmasse profiteatur, quam vnicam verum decere philosophum *ibi* tradita confirmabunt. Via doctrinæ.

Occellus librum inscripsit περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, Nomen libri.

quod

quod de vniuersi natura, seu generatione possis interpretari, quorum vtrumq; sensum si placeat sectari, acura semper latere singularis eruditionis argumenta, inscriptionem ipsam *textu 1.* exponens, indicabo,

Nomen auctoris. Nomen auctoris superest explicãdum, quod hisce prolegomenis occasionem præcipue præbuit, cum id opus Ocello Lucano omnes adscribant philosophi, imo ipsa veritas: sed hanc non eius tentet obruere dubitatio, illique tenebras offundere vel ipsa temporis videatur antiquitas, quod hucusque veritatis parens creditum nouercali ipsam odio in hoc opere prosequi videtur. Ocellum scilicet Lucanum scimus librum de legibus conscripsisse ab Archyta & Platone maximè æstimatum: huius perfectissimi operis minimum fragmẽtum exhibet Stobęus in eglogis physicis, sub eiusdem Ocelli nomine, quod in fine politicæ partis materię affinitate percitus locaui, vt graue Stobæi testimonium non perfunctoriè, sed summo studio veteris monumenta sapientiæ semper lustrantis illud ab Ocello prodisse dubitare non sinat: & tamen Dorico idiomate videmus conscriptum, cuius nec minima in hoc opere conspiciuntur vestigia: ideoque non leuiter de huius operis de nat. vniu. auctore dubitare necessarium videatur, eoq; magis quod Ocellum Lucanum Pythagoræum fuisse nemini sit dubium, & huic sectæ Doricam phrasim vel ex ipsius Pythagoræ præcepto familiarem fuisse, quæ veterum supersunt Pythagoręorum scripta apertè demõstrent: quare siue alterum Ocelli opus, siue idioma Pythagoræis commune (vt pariter obseruauit Nogarola in suis ad t. 1. notis) siue quædam huius operis loca à nobis mox obseruanda, quę Stobæus refert pariter Doricè conscripta, spectemus, an verè Ocellus Lucanus aureum hoc, quod nunc prodit, opus cõscripserit iure quemcumq; suspicari continget. Hinc tamen certa potius, quibus illi operi

Ocelli de legibus fragmentum *L.1.c 16.*

Doricè videtur scripsisse Ocellus.

peri fides conciliatur, cum erumpant argumenta, inutile non erit paulo altius repetito principio, ac ijs, quę vel Nogarolæ monitu, vel meo studio licuit comperire, grauium scriptorum congestis testimonijs, legitimum hunc esse Ocelli Lucani antiquissimi è Pythagoræa schola scriptoris. qui Platonem, Aristotelemq; duo præcipua philosophiæ lumina præcesserit, fœtum ostendere, validiori, quod tamen huiusmodi permittat materies ratiocinio, vt enim *eth. 1. c. 1.* monebat Aristoteles πεπαιδευμένου ἐστὶν ἐπὶ τοσοῦτον τἀκριβὲς ἐπιζητεῖν καθ' ἕκαστον γένος, ἐφ' ὅσον ἡ τοῦ πράγματος φύσις ἐπιδέχεται. παραπλήσιον γὰρ φαίνεται μαθηματικοῦ τε πιθανολογοῦντος ἀποδέχεσθαι, καὶ ῥητορικὸν ἀποδείξεις ἀπαιτεῖν. *(est eruditi eatenus exactam in vnoquoq; genere explicationem requirere, quatenus pati rei ipsius natura potest. nam & mathematicum suasionibus vtentem approbare: & ab oratore demonstrationes exigere simile vitium videtur.)* idemq; *met. 2. t. vlt.* addebat τὴν ἀκριβολογίαν τὴν μαθηματικὴν οὐκ ἐν ἅπασιν ἀπαιτητέον *(certitudinem mathematicam non oportet in cunctis quærere.)*

Hoc opus De nat. vniu. Ocello cō scriptum fuisse probatur.

Ocellum igitur Lucanum inter Pythagorę discipulos enumeratum Lucianus in suo de errato in salutatione libello prodidit, licet ὀκέλλον nuncupet, ait enim Ὁ μὲν τοι θεσπέσιος ὁ Πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τοῦ αὐτοῦ ἠξίωσεν, ὅσον Ὠκέλλῳ τῷ Λευκανῷ, καὶ Ἀρχύτᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι &c. *(Diuinus quidem Pythagoras, tametsi nullā bonis reliquit litteram, vt ex Ocello Lucano, & Archyta, alijsq; eius discipulis licet conijcere.)*

Grauiū auctorū de Ocello testimonia. Lucianus

Eundem imo prænobilem in ea schola sibi locū vindicasse, videtur docuisse Iamblicus in vita Pythagoræ c. 36. qui cum celeberrimos tantummodo illius scholæ philosophos recenseret, quoslibet sub generis, vel patriæ classe collocando dicebat.

Iamblichus. Λευκανοί. ὄκελλος καὶ ὄκυλος ἀδελφοί. Ὀρεσάνδρος, Κέραμβος, Δαρδανεύς, Μαλίας. (*Lucani Ocellus & Ocylus fratres. Oresander, Cerambus, Dardaneus, Malias*) tradidit quoq; (si priscis tamen scriptoribus mihi recentiores addere permittitur) Caspar Barthius Aduers. lib. 54.c.9. quo loci Ocelli sententiam de mutationibus ab eo traditam in hoc opere cap.1.tex.3.cum recenseret, auctoris ita meminit.

Barthius *Ocellus autem Lucanus, cuius libellus Pythagoreorum scitorum quadam concinnatio est, duas mutationes habere omnia, quæ nascuntur, tradit &c.*

Eundē prætereа Platonem, ideoq; pariter Aristotelem ætate præcessisse, vt facile eorum quilibet ex eiusdem operibus elegantia dogmata haurire potuerit, in Archytæ vita Laertius suasisse videtur, dum hanc Archytæ ad Platonem epistolam inseruit, in qua licet Nogarola Οὐκέλλῳ (*Vcello*) legerit, diligentissimus tamen Laertij interpres, qui collatis codicibus ipsum emendauit Thomas Aldobrandinus, cuius textum, & versionem in hac, & sequēti epistola sequar) ὀκέλλῳ legit, ea sic se habet.

Ἀρχύτας Πλάτωνι ὑγιαίνειν

Archytas Καλῶς ποιεῖς ὅτι ἀποπέφευγας ἐκ τᾶς ἀρρωστίας. ταῦτα γὰρ αὐτὸς τε ἐπέσταλκας, καὶ τοὶ περὶ Δαμίσκον ἀπαγγέλον. περὶ δὲ τῶν ὑπομνημάτων ἐπεμελήθημες, καὶ ἀνήλθομες ὡς Λευκανώς, καὶ ἐνετύχομες τοῖς Ὀκέλλω ἐκγόνοις. τὰ μὲν ὦν περὶ νόμω καὶ βασιληΐας, καὶ ὁσιότατος, καὶ τᾶς τῶν παντῶν γενέσιος, αὐτοί τε ἔχομες καὶ τινα ἀπεστάλκαμες, τὰ δὲ λοιπὰ οὔτοι νῦν γε δύναται εὑρεθῆμεν. αἰ δέ κα εὑρεθῇ ἥξει τοι.

Archytas Platoni valere.

Rectè facis, quod ex valetudine emersisti; hoc enim, & ipse scripsisti, & Damiscus nuntiauit. De commentarijs autem suscepimus negotium, & ad Lucanos venimus, & cum Ocel-

li filijs congressi sumus. ac de legibus quidem, & regno, & pietate, & omnium rerum ortu ipsiq; habemus, & quadam misimus. reliqua verò nunc quidem inueniri non potuerũt, & si vnquam reperta fuerint, ad te deferantur addidit pariter *ibid.* Laertius Platonis epistolam, qua huic respondit Ocelli encomijs huiusmodi refertam.

Πλάτων Ἀρχύτᾳ εὖ πράττειν.

Τὰ μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόντα ὑπομνήματα θαυμαστῶς ἄσμενοί τε ἐλάβομεν, καὶ τοῦ γράψαντος αὐτὰ ἠγάσθημεν ὡς ἔνι μάλιστα. καὶ ἔδοξεν ἡμῖν ἀνὴρ ἄξιος ἐκείνων τῶν παλαιῶν προγόνων. &c. Plato;

Plato Archyta rectè agere.

Quæ à te profecta sunt commentaria, mirum in modum libenter accepimus, eorumq; scriptorem quammaximè admirati sumus, visusque est nobis vir maioribus illis antiquis dignus &c. quam respiciens epistolam ingeniorum phœnix Ioannes Picus Mirandulanus nobili Ocellum elogio Ioannes Picus. in lib. 1. contra Astrologos ita decorauit.

Cur & Ocellus idem Leucanus in libro de mundo: testimonio etiam ipse Platonis in philosophia eminentissimus. illudque idem Franciscus Patritius in disquisition. Peripat. passim testatus est, dum pleraq; Ocelli loca recenseret, è quibus vel inuito Ocello Peripatetica dogmata extorqueret, Franciscus Patritius. ibi quinimo lib. 7 Ocellum memorat ætate Hypocratem præcessisse, & Pythagoram audisse, è quibus certè testimonijs & librum de legibus, & elegans hoc præterea, quod modò exponemus de vniu. natura opusculum ab Ocello fuisse conscriptum abundè confirmatur.

Hoc verò quod præ manibus habemus de nat. vniu. opusculum, illud idem esse quod Ocellum conscripsisse modò innotuit, nedum grauium confirmat virorum auctoritas, qui id agnouere.

Caspar siquidem Barthius Ocelli nec sine elogio, cum Barthius

plerumq; meminiſſet, ſcilicet Aduerſar. lib. 1. c. 8. & 15. lib. 7. c. 2. lib. 19. c. 16. lib. 23. c. 10. & lib. 56. c. 1. retulit lib. 20. c. vlt. locum Ocelli ex cap. vlt. tex. 9. & lib. 42. c. 1. cum attuliſſet locum cap. vlt. tex. 3. & 4. huius operis de nat. vniu. addidit. *Dubitant nonnulli de libelli eius ingenuitate, non conſideratè ſatis, vt ego perſuaſus ſum. nam & breuitas, & grauitas illi ſaeculo reſpondet, vt de rebus, & ſermone nunc nihil dicam. ipſa etiã prima verba ὄνομα illud aui virtuti deuotioris retinet τὰ δὲ συνέγραψεν Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως Hæc autem conſcripſit Ocellus Lucanus de nat. vniu.* quomodo, & in libello Timæi eiuſdem inſcriptionis Ioannes Meurſius in ſuis notis in epiſt. Beſſarionis Cardinalis ad pædagogum filiorum Thomæ Palæologi ait.

Meurſius

Ecce autem lector, quantũ Græcia illa vetus mutauerit, & in quam barbariem deuenerit. venit hic mihi in mẽtem oraculum illud Ocelli Lucani de nat. vniuerſi cap. 3. πολλάκις γὰρ &c. vt cap. 3. tex. 4.

Senertus

Daniel Senertus pariter in epit. ſciẽt. nat. lib. 2. c. 1. huius operis locum legitimũ veluti Ocelli fætũ retulit, dixit .n. *Ocellus librũ ſuũ de rebus nat. περὶ τοῦ παντὸς inſcripſit, & de his appellatione b. ſcribit τὸ δ' ὅλον.* &c. vt c. 1. tex. 6.

Præterea tamen in eo contenta dogmata eiuſdem auctorem Ocellum Lucanum ſatis oſtendunt: nam vniuerſi æternitas primo c. expreſſa & cap. 3. excluſis quodãmodo difficultatibus confirmata Ocellum quidem in libro de vniuerſi natura auctorem accerſit. id Philo Iudęus in libro de mundo ita teſtatur.

Philo Iudæus.

Ἔνιοι δ' οὐκ Ἀριστοτέλη τῆς δόξης εὑρετὴν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν Πυθαγορείων τινάς. ἐγὼ δὲ καὶ Ὠκέλλου συγγράμματι Λευκανοῦ γένος ἐπιγραμμένῳ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐντετυχον, ἐν ᾧ ἀγέννητον τε καὶ ἄφθαρτον, οὐκ ἀπεφαίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποδείξεως κατεσκεύαζεν. *cæterum ſunt,*

qui

qui tradant opinionis huius non Aristotelem primum auctorem, sed Pythagoraos quosdam fuisse. at mihi Ocelli genere Lucani inscriptus de vniuersi natura commentarius oblatus est, in quo quidem mundum esse ingenitum, & nũquam interiturum non solum protulit, verùm etiam exquisitissimis rationibus comprobauit.

Confirmat pariter Cẽsorinus de die natali cap. 2. quo loci dicebat: *Sed prior illa sentẽtia, qua semper humanum genus fuisse creditur, auctores habet Pythagoram Samium, & Ocellum Lucanum, & Archytam Tarentinum.* Censorinus.
quem ibi de nostro Ocello loquutum fuisse consensit Aldus Manucius Pauli filius in suis ad illũ locũ notis, dicens.

Ocellum Lucanum) cuius extat liber περὶ τῆς τῦ παντὸς φύσεως. *malè alias Cerelum, vel Coccium Lucanum.* Manucius.
& disertè probauit Theodorus Canterus var. lect. lib. 1. cap. 17. qui correxit Syrianum Aristotelis interpretem lib. 13. metaph legentem Ἔκιλλος non Ὄκιλλος, vt pariter legitur in codice Censorini edito Parisijs 1583. a Lud. Carrione, & Louanij 1628. ab E. Puteano, & pariter ab Henrico Lindenborgio in sua editione facta Hamburgi 1614. qui in suis notis professus est Censorinum respexisse ad Ocelli verba, quæ hic habentur cap. 3. t. 3. Elementa cap 2. enumerata, cęliq; virtus in hæc inferiora ibi eruditissimè tradita Ocellũ quoq; auctorem agnoscũt. Sextus enim Empiricus, dum veterũ variantes de rerũ principijs sententias recenseret, adu. mathem. lib. 9. cap. vlt. dicebat. Cãterus. Lindenbergius.
Ἐκ πέντε δὲ Ὄκελλος ὁ Λευκανὸς καὶ Ἀριστοτέλης. συμπεριλαβὸν γὰρ τοῖς τέσσαρσι στοιχείοις τὸ πέμπτον, καὶ κυκλοφορητικὸν σῶμα, ἐξ ὧ λέγουσιν εἶναι τὰ οὐράνια. *ex quinq; autem Ocellus Lucanus, & Aristoteles. simul enim cum quatuor elementis assumpserunt quintum corpus, quod mouetur in orbem, ex quo dicunt esse calestia.)* Sextus Empiricus.

Quod idẽ de primis qualitatibus ab Ocello ibid. enu- Picolomineus.
me-

meratis Fräciſcus Picolomineus primus olim in hac Patauina Academia philoſ.in 2.de gen. t. 6. ita proferebat. *Ariſtot. non profitetur ſe inuentorem numeri primarū qualitatum: nam Ocellus Pythagoraus, & Hypocrates his frequēter ſunt vſi, at nō patefecerunt quare tot, & tales eſſent.*

Stobæus. De cæteris tandem in hoc opuſculo cōtentis quis dubitet? ſi enim primū reſpiciamus caput, textum eiuſdem vltimum: ſi ſecundum caput, textum ſextum, ſi tertium caput poſtremam textus quarti partem, & textum quintum ac ſextum, iiſdem ſeruatis vocibus, immutata licèt dialecto adamuſſim veluti Ocelli dogmata deſcribit Stobæus egl.phyſ.l.1.cap.24. ſi verò poſtremo tradita capite contemplemur, à Pythagoræa ſchola ea fere ſingula prodijſſe ex Iamblicho in parte politica à textu 8. ad finem vſque obſeruabimus, quem Ocelli opera inſpexiſſe, cuius tam nobili meminit teſtimonio, nemini dubium. Nec quempiam turbari contingat, quod, & de lege fragmentum, eoſq; vlterius, quos retulit Stobæus textus iiſdem quidem omnino vocibus, at diuerſa, Dorica ſcilicet dialecto, videat expreſſos: hinc enim nulla operi demenda fides, quod ipſa dogmata ſuo abundè vindicent auctori. Id certè aſſerēdum crediderim Ocellum Dorica dialecto ſuum opus conſcripſiſſe, tum quia Pythagoræos quoslibet illi ſtuduiſſe comperio, quos legerim, ſi tamen de antiquis ſit ſermo: tum quia id Pythagoræ ſuadeant inſtituta, qui ſemper Græcorū idiomatū Doricū maximè voluit ſectari, tum antiquius, cum etiā præſtantius illud ſemper arbitratus teſte Iamblicho: indeq; tenui, ac facili immutatione Ocelli opera ad Atticam traducta dialectum, vt ſceberrima dogmata illa exprimerentur dialecto, quam maximè familiarem Græciæ eiuſdē elegantia conſtituerat, eo ferè pacto, quo Luſitano idiomate ab eruditis viris conſcripta opera in Caſtellanam, amæniorem veluti di-

Hoc opus Atticè an Doricè fuerit cōſcriptum

De vita Pyth. c. 34

ctio.

ctionem transferri haud raro conspicimus exemplo. His igitur expletis, quæ Commentatoris graue præscribebat iudicium, doctissimum hoc opus ab Ocello, quē Italicæ philosophiæ fulgentissimum iubar dixerim.

—— quia talia nobis

Pectore parta suo, quæsitaq; præmia liquit Lucr. l. 5.

commentarijs illustrare aggredior, in quibus mentem auctoris inquirere constanti cum sanciuerim proposito, hoc vno præ oculis semper habito cætera minimo cultu prosequar, varietate rerum philosophica grauitate parũper delinita, vt inde lector excitatus mentis aciem acriùs defigat, prænobiliaq; Ocelli placita fortius attingat: & quia barbaris vocibus, quas recẽtiorum pleriq; proprias veluti philosophicæ scientiæ adscripsere non lucem, sed tenebras in hac tradenda disciplina affundi semper obseruaui: has non omnino philosophicis construendis operibus necessarias credidi; sed inauditis hisce vocibus tunc tantùm vtendum cum monuerit Cicero, vbi in rebus inusitatis versemur, & latinæ forte deficiant: ideo quotiescunque facilis, tradendisq; disciplinis apta permisit eloquutio, eas fugiendas duxi; ne exponendi Ocelli gratia effictus commentarius nouo expositore diceretur indigere: conscribendis tamen scientiarum præceptis ineptam hinc quispiam à me λεξιθηρίαν (phaleratarum vocum aucupium, non expectet, eam enim potius sophistam, quàm philosophum decere, quem res, non verba congruum est inquirere, monebat Xenophon. gratos imò eloquij ornatus philosophicam grauitatē non exigere Romanæ innuit pater eloquentiæ, cum ait *à philosopho si afferat eloquentiam, non asperner: si non habeat, non admodum flagitem.* nec me quispiam damnet, quod frequentibus Aristotelis, aliorumq; eruditorum vsus fuerim testimonijs, ac si suppresso nomine sat fuisset erudita eorum monita recensere:

Acad. 9. li. 1. — De fini. bon. & mal. li. 1.

in-

ingenuo.s.animi candore ea, quæ aliorum erant inuenta suis auctoribus adscribere semper ęquum esse credidi, eorumq; ideo semper *nomina prætexui. est enim benignum, & plenum ingenui pudoris fateri per quos profeceris.* nec mihi vitio detur recentiorum plerorumq; placita ac dicta eo in opere me retulisse. in quo plurima vetustissimorum scriptorum monumenta collocabantur. *ego enim sum ex his, qui miror antiquos, non tamen, vt quidam, temporum nostrorum ingenia despicio.*

Plin. hist. nat. in præfat.

Plin. li. 2. epist. 21.

Hæc pauca tecũ volui, mi Lector, pręfari. nũc ad Ocellum si lubet accede, in quo scias me vnicuiq; ingenio pro virili parte consulere tentasse. Si enim græca sapis, textu tantum gręco varijs etiam lectionibus locupletato vtere: sin ea ignores, ad verbum versionem ad frontem illius vbique locatam inuenies. quòd si tibi insuauis hæc & duris nimium legibus efformata non arrideat, paraphrasim habes auctoris mentem liberiori quidem, at amæniori, & & faciliori stylo explicantem: indeq; si reconditi auctoris sensus, eruditaq; mysteria tibi occurrant, nulla in legẽdo commẽtario per te fiat temporis iactura. at si te adhuc ista lateant, meis laboribus vtere, quos vt omni secluso liuore euoluas, non deprecor; tanti non sunt enim hi commentarij, vt ἐμφυόμενον τοῖς ὑπερβάλλουσι φθόνον (*inuidiam, quæ summis rebus adnascitur*) queant excitare. Si meliora ignores, hos tibi iucundos futuros spero; at si potiora eruditi vires ingenij (quod facillimè continget) tibi dictẽt, ea vt in lucem proferras obsecro, vt inde maior gloria Ocello, ac philosophiæ studiosis vtilitas conferatur: & dum *mea fama in obscuro sit, nobilitate, ac magnitudine eorum, qui nomini officient meo, me consoler.*

Hierocl. in carm. Pyth. n. 38.

Liuius in proœm. histor.

Ope-

OCELLVS LVCANVS

Operis auctor, subiectum, ac methodus exhibentur.

Τάδε συνέγραψεν Ὤκελλος. l. ὁ Λευκανὸς, περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως. τὰ μὲν τεκμηρίοις σαφέσι παρ' αὐτῆς τῆς φύσεως ἐκμαθών. τὰ δὲ καὶ δόξῃ μετὰ λόγου τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος.

Hæc conscripsit Ocellus Lucanus de vniuersi natura: alia quidem argumentis manifestis ab ipsa natura edoctus, alia verò & opinione cū ratione probabile à cogitatione assecutus. l.v. Ὠκελλος. al. Οἴκελλος.

PARAPHRASIS.

OCellus Lucanus hæc dogmata de vniuersi natura conscripsit: quorum alia certissimis veluti indicijs à naturæ eduxit operibus, alia verò opinione assecutus est, id sēper quod magis probabile videbatur per rationem, ex ijs, quæ cogitauerat, eliciens.

COMMENTARIVS.

PRenobili speculationum serie Vniuersi naturam illustraturus Ocellus eam nobis aperit viam, cuius auspicijs sublimia hæc, quæ sequntur theoremata, fęliciter potuit attigisse: dum illa & certis ex naturæ operibus eductis experimentis, & diligenti studiosæ mentis consideratione se profitetur assequutum; quæ sanè vehemens vnicuiq; Au-

ctoris hujus perуoluẽdi deſiderium facillimè cōciliare valeant, dum hoc vnico tramite philoſophiam glorioſè attingi poſſe crediderim; qua ſcilicet ratione quis naturalem philoſophum ſe profitebitur, qui naturę induſtria numquã opera voluit obſeruare? vel quomodo philoſophi nomine ſe audebit inſignire, qui ſcientiæ, cuius amorem vel apertè profitetur, neglecta ratione, ſolis deditus experimentis, eorum cauſas contemplari acerrimè recuſauit? quarum ope tantummodo ad ſcientiam liceat accedere, dum hac tantũ ſapientem potiri contingat.

Vera methodus Philoſophica.

— *Poſtquam in proprias deduxit ſingula cauſas.*

Manil. aſtron. 1.

Horum vtrumque ſe præſtitiſſe cum teſtetur Ocellus, è cuius placitis Academica, & Peripatetica emanarunt inuenta, ipſum verè philoſophorum encomijs, & imitatione longè digniſſimum congruum erit confiteri, cum ſcilicet omne ferat punctum in philoſophicis, qui experimentorum certiſſimo non deſtitutus præſidio, ad cauſarum contemplationem ſuos diriget labores, & fælici nexu admirãda naturæ opera diligenti cauſarum inquiſitione cōnectet. Hæc fuerunt tam nobilis ſcientiæ primordia, dum effectuũ admiratione capta, quia rudis adhuc

Philoſophiæ initia.

In ſpeciem vniuerſa operum ratione carebat,

Manil. ibid.

ad inquirendas eorum cauſas ſciendi cupida mens humana ſe extulit *Phil. teſte met. 1. ſum. 1. c. vlt.* hinc philoſophiæ amor tam fixas in mortalium animis egit radices, dum arcana naturæ opera ſedulo ſtudio recenſita noſtros ita labores allicerent, vt inuentis eorum cauſis, non ſecus quàm reperto ditiſſimo mentis theſauro delectaremur. Vnde à pleriſque obſeruatam methodum, qua à ſenſibilibus ſemper abſtrahendo, philoſophicas percurrere ſemitas conſueuerunt, recentiorum odia non miror excitaſſe, dum amœniſſima florentis ſcientiæ viridaria ita areſcere compulerit, vt ſuo horrore ſpectatores expellant, & quæ

Vnde recentiorũ odia in philoſ.

elegantiſſimos fructus intellectui pollicebatur, inanes tantùm formas videantur exhibere. Hoc quidem me valdè ſollicitat, quod Peripateticam hoc nomine pleroſq; ſcholam odiſſe conſpiciam, ac ſi experimentis, & naturæ operum obſeruationibus infenſa, circa abſtracta tantum geſtiat verſari; & quæ Græcorum lepidiſsimus Comicorum in Socratem effingebat, non minus falſis nunc in Ariſtotelem iactentur commentis; atqui à veritate hæc prorſus abhorrere conuitia, & vbique à philoſopho, ac Peripateticorum præſtantiſsimis obſeruata methodus oſtentat, qui ſumma induſtria, ac ſedulo labore ea, quæ humanam latere natura voluerat notitiam, inquirentes, ac fælici inueniẽtes conatu, nihil antiquius Peripateticis oſtenderunt, quàm naturæ opera ſolerter rimari, præſtantique cauſarum contemplatione illuſtrare: certè hoc ipſum apertè conuincit naturalis philoſophiæ obiectum, quod à ſenſibili materia non eſſe immune vbique teſtatur Ariſtoteles. Familiarem igitur hanc Peripateticis methodum, ac vero philoſopho maximè opportunam cum ſeruaſſe hic ſe profiteatur Ocellus; eam pariter, & in huius operis expoſitione ſectari conabor, & ea, quæ ipſe hic docebit, obſeruatis naturæ operibus, & veterum philoſophorum placitis, aperire, ſolerti cauſarum indagatione munire, poeticiſque floribus, amœnæ eruditionis condimentis, & ingenioſis recentiorum inuentis materiæ delinita grauitate, antiquiſsimum philoſophum, & qui reuera Platonis, & Ariſtotelis Philoſophicas ſemitas monſtrauit, nouiſsimo exornatum cultu exhibere curabo. Hic quiſnam ſit, quid doceat, & qua methodo traditam adeptus fuerit doctrinam, in hoc primo textu elegantiſsimè proponit; ſe ſcilicet Ocellum Lucanum, philoſophum nuncupat, quem Italum genere, & Pythagoræum fuiſſe inde apparet, vt etiam mox oſtendimus. Operis verò ſubiectum

Ariſtoph. in Nebul.

Peripateticus quo modo procedat

met.6.tit.

Methodus ſeruanda in hiſce cõmẽtarijs.

Operis auctor.

Subiectũ

præstantius certè non contingit exoptare: hic enim Vniuersi naturam generoso perscrutatur labore, vt audaci ferè conatu vltra quàm par esset mortalis progressa videatur potētia, quæ Vniuersum breui verborum ambitu complecti tentauit, sed

Manil. Astron. 4.

—— Quid mirum noscere mundum,
Si possunt homines, quibus est & mundus in ipsis?
Exemplumque Dei quisque est in imagine parua.

Synopsis in eo cōterorum.

Ad eam igitur singula nec dubio feruntur gressu dogmata hisce quatuor modo explicandis comprehensa capitibus, in quorum primo Vniuersi æternitas: in secundo elementa, eorum principia, passiones, & mutationes, nec non causa ortus effectiua, cælum scilicet, diligenti perpenduntur examine: in tertio illæ, quibus prædicta premuntur, soluuntur difficultates: ac in postremo quanam ratione hominum ortus ritè succedat, acutissimè differitur. Quàm autem rectè in libello contenta eiusdem inscriptioni hæc ipsa respondeant, facilè licebit inferre, dum Vniuersi natura proposita explicanda, ipsum ratione sui in primo capite consideretur, de illo .s. tale agitādo quæsitum, quod primo loco philosophanti cuilibet occurrat, vt enim dicebat Plato, dum mūdi pariter naturam in Timęo perscrutaretur. σκεπτέον ὧν δὴ περὶ αὐτοῦ πρῶτον, ὅπερ ὑπόκειται περὶ παντὸς ἐν ἀρχῇ δεῖν σκοπεῖν, πότερον ἦν ἀεὶ γενέσεως ἀρχὴν ἔχων οὐδεμίαν, ἢ γέγονεν, ἀπ' ἀρχῆς τινος ἀρξάμενος. (*Considerandum igitur de ipso primùm, quod quidem supponitur de vnoquoq; ab initio opus esse speculari, vtrum nullum habuerit sui ortus principium, vel factus fuerit, à principio aliquo deducens exordium*) Cuius occasione quæsiti pleraque, è quibus Vniuersi perfectio apertissimè elucescat, quā ingeniosissimè explicantur. In secundo verò cap. Vniuersi quoq; ritè naturā intuetur, dum ad illius constitutionem natiua quadam necessitate requisitæ partes nobis dilucidè

Quodnā quęsitum primò sē per expli- candum.

assi-

aſsignantur, elementa ſcilicet, ac cælum ipſum; eoque magis, quòd hæc non peculiaris ratione naturæ, ſed quatenus Vniuerſum immutabili quodam ordine reſpiciunt, noſtrâ modò exercẽt ingenia. hoc verò elementis, & cælo munus adſcribẽdum, quod Vniuerſi partes ſtatuantur, cõſenſit Peripatus, dum illius princeps 1. *cæli t.* 5. quintum adeſſe corpus præter elemẽta edocturus, huiuſmodi entia voce *μορίων κατ' εἶδος* (*partium ſecundùm ſpeciem*) in ordine ad Vniuerſum voluit expreſſiſſe: eidem quoque inſeruit operi tertium caput, in quo nonnullæ excluduntur difficultates, quas abũdè in ſecundo cap. traditæ elementorum mutationes excitauerant, vnde ſtatuta in primo cap. Vniuerſi æternitas videbatur euerti. imperfecta quinimò de Vniuerſo quis Ocelli dogmata negaret, ſi primarum illius partium meminiſſe inepta recuſaſſet negligentia, hic, vbi ipſum quatenus eſt etiam *τὸ ὅλον* (*totum*) vt *t.* 5. contemplari profitetur. ẽ ſiquidem eas pariter conſiderare oportebat, quia *ὅλον λέγεται οὗ μηδὲν ἄπεστι μέρος, ἐξ ὧν λέγεται τὸ ὅλον φύσει* (*totum dicitur, cuius partium nulla abeſt, è quibus natura dicitur totum*) *met.* 5. *t.* 5. Nec incongruè quartum addidit caput (ſi tamen illud huius operis, & non alterius cuiuſpiam eorum particulam aſſeramus, quæ hunc eumdem auctorem conſcripſiſſe prodidit Architas) in quo nobilior Vniuerſi pars, ſi ſaltem inferiora intueamur, homo ſcilicet,

Cui ratio, & magna cæliſta ſemina mentis
Munere ſunt conceſſa Deum: mortalibus alti
Quantum cælicolę, tantumdem animalibus iſti
Præcellunt cunctis, tribuit namq; ipſa minores
Hos terris natura Deos.

exhibetur; non ratione quidem ſui, ſed vt ad vniuerſi conſeruationem omnes ſuos dirigit conatus; dum ibi de humana generatione diſſeratur, politicè quidem magis, quàm phyſicè: ſic enim longè potiori modo inde Vniuerſi emanat

Elementa, & cælum Vniuerſi partes.

Totum quid.

Hominis præſtantia.

Sil. Ital. bell. Pun. lib. 15.

nat perfectio, ac in quibuslibet naturę operibus expetita cō-
seruatio, quam vnicam in ortu, & educatione hominis se re-
spicere Ocellus ibi profitetur: vnde variarum connexio elu-
cescit speculationum, quæ hic profunda eruditione conge-
stæ solida Peripateticæ doctrinæ fundamenta cōstituerunt.
Quod si nomine φύσεως in textus limine collocato genera-
tionem expressam velimus affirmare, vt affirmandum sua-
sit Architas, dum inter opera Ocelli de Vniuersi ortu, non
verò de Vniuersi natura recensuit opusculum; hic pariter
monuit eruditissimus Nogarola: ac primæua dictat nominis
φύσεως significatio, per quàm ortus, & ad naturam per ortū
processus indicantur *2.phys.t.14.& 5. met. t.5.* sicq; librum
de Vniuersi generatione inscribendum placeat statuere,
pulchrior etiā nobis huius operis series occurret. Vel enim
Vniuersi ortum ratione, sui, vel ratione partium ipsius in-
tuemur. Primum prętat auctor *cap.1.* quo loci an Vniuersū
genitum sit, vel æternum perquirit. Alterum cætera exhi-
bent capita, dum huiusmodi partium mutuus ortus, ac ad
perfectam mixti constitutionem, siue sub materiæ, seu sub
effectricis caulæ accedant ratione, concursus in *2.cap.* acu-
tissime declaretur: exclusisq; in *3.cap.* dubitationibus inde,
vt dicebatur, emergentibus (non sat enim est veritatē edo-
cere, ni eæ vlterius, quæ insurgunt validè opprimātur diffi-
cultates *met.3.t.2.*) perfectioris mixti, hominis scilicet ge-
neratio in postremo capite exacta methodo cōsideratur, vt
tamen ipsa ad Vniuersi bonum, perfectionem, ac eius infe-
riorum partium regimen recto rationis ducitur impulsu. Et
hinc omninò corruet quod, quis facilè potuisset obijcere,
hic scilicet pleraque omissa, quæ diligentis philosophi
speculatio videbatur exigere; qualia fortè fuerint, quæ in
suo de Vniuersi natura opusculo Timæus Locrus edocuit, ex
eoq; in Timæum transtulit Plato: & quæ in libris de cælo
tradidit philosophus, in quibus pariter περὶ τῦ παντὸς φύ-

Cōnexio partium huius operis.

φύσις generationem significat.

Laert. in Archita.

Difficultas, & eius solutio.

σεως

σιως (de Vniuersi natura) l. 1. t. 4. se agere profitetur; ille enim nedum Vniuersi naturam, at etiam animam assumpserat cõsiderandam, dum opus inscripsit *περὶ ψυχᾶς κόσμω καὶ φύσιος (De anima mundi, & natura)* hic Vniuersi partes, ac conditiones voluit indicare, ideoque librum non de Vniuerso, sed de cęlo potius inscripsit: at Ocellus solam sibi proposuit Vniuersi inquirendam generationem, &, si naturam explicare contendit, Vniuersum tantummodo, ac ea, quę in ipso præcipuæ veluti partes clauduntur, nec ratione sui, at quatenus ipsum respiciunt, contemplari instituit.

Has verò de Vniuerso speculationes se duplici methodo assequutum profitetur, assidua scilicet naturalium obseruatione, vnde manifesta deduxerit *τεκμήρια*, & vlteriùs ex ijs, quæ rationabili cogitatione perpēdebat, ea, quæ magis probabilia videbantur *δόξῃ* eliciens; vnde obseruandum hic alia ab Auctore, vt necessaria, alia verò veluti probabilia exhiberi. Prima sunt, quæ è naturæ operibus certissimis veluti argumentis depræhendit, vt denotat vox *τεκμήριον*, quę propriè necessarium signum exprimit. Aristoteles enim *rhet. p. c. 2.* dum de signis differeret, aiebat. *τούτων δὲ τὸ μὲν ἀναγκαῖον τεκμήριον (horum quod quidem necessarium, est τεκμήριον.)* Alia verò sunt, quæ vigili comperta studio, vt veritati magis consona auctori placuit eligere, & hæc ad *δόξαν* rejjcit, vtpote ad eam, cuius peculiare sit munus probabilia attingere: vbi animaduertendum, quòd licet *δόξαν* pro actu mentis, per quem conclusionem contemplatur, hic accipiendum putarit Nogarola, cum tamen hic videatur pro intellectus opere constitui, cuius ope probabilia assequatur, ab Ocello propriè assumi arbitror, prout scilicet exprimit intellectus habitum scientiæ contradistinctum, qui circa ea versetur (vt terminis scholarum vtar) quæ aliter possunt se habere, & dicitur opinio, iuxta dogmata philo-

Methodus ab Ocello seruata.

τεκμήριον quid.

δόξα qd.

loso-

Habitus intellectus. losophi *eth. 6. c. 3.* quo loci sex habitus, quibus exornatur intellectus cum recenseret, intellectum, sapientiam, scientiam, prudentiam, artem, & opinionem, de quibus *ibid. & seqq. c.* hoc inter illos discrimen statuebat, quod huic non repugnaret falsitas, cuius omnino incapaces cæteras docebat, qui tantum ad necessaria dirigebantur. In eo verò sensu vocem δόξαν ab Ocello acceptam mihi suadet huiusmodi significatio apud Pythagoræos nominis δόξα familiaris, in quorum schola cum educatus fuerit Ocellus, verisimile est eum ipsorum terminos in disserendo vsurpasse, quantumuis dogmata non sectaretur omninò; quod vt veritati cõsonum appareat, ne parumper ad elegantem, circa principia Pythagoræorum tædeat digredi sententiam, è qua sola tradita certissimum veritatis argumentum valet prodire.

Opinio q. d apud Pythagoræos.

Numeri quomodo rerũ principia. Denarius numeri natura.

Adnotandum igitur Pythagoram numeros entium primordia statuisse: id verò qua potissimùm ratione contingeret traditurus ille, numeri naturam denarium esse docuit, eo quòd in numero vltra denarium progredi nõ liceat, denarij verò vim in quaternione asseruit constitutam; si enim quaternario vnitatem, dualitatem, & ternarium in eo contentos placeat cõnectere, iam denarius emanabit. cum igitur, Plutarcho teste, vnitatum ratione in denario veram numeri quantitatem collocaret, quæ quoque in denario refulgebat, si tamen facultates spectaremus, quod prima pariter entia mathematica suadebant, dum vnitatis vicem gerebat punctum, cui, indiuisibile cum sit, ritè adaptabitur: dualitatis partes deferebat linea, quam duobus terminis scimus inclusam: ternarij verè munia subibat prima figurarum, nempe triangulus, ac tandem quaternarij vices supplebat primum corpus, videlicet pyramidale, vt obseruauit Hierocles; omnia ideo Pythagoras ex denario asseruit constitui, cuncta numerorum imitatione entia esse conijciens, vt dicitur *met. 1. c. 6.* quod pariter Plato secutus

De plac. phil. lib. 1.

In aur. carm. Pyth. con. 47.

idcirco ex vnius idea, longitudine, ac latitudine, & profunditate prima animal, & reliqua entia docuit prodire apud Arist. 1. *de an.* 26. eodemq; percitus dogmate, animam quoque nostram (vt ex ijsdem colligere licet auctoribus) quaternario, ideoq; denario numero credidit constitutam, dum in ea intellectum agnouit, scientiam, opinionem, & sensum, quorum primus vnitatis vicem gereret, vel quia, quæ percipit velut quid vnum consueuit comprehendere, prout scilicet è pluribus particularibus experimentis vniuersale efformat axioma, quod scientiæ est principium *post.* 2. *t. vlt. &* 1. *met. c.* 1. vel quia ad principia tantummodo fertur *eth.* 6. *c.* 6. scientia dualitatis rationem subit, cum à principijs, & causis ad conclusionem ita feratur, vt alteram cõtradictionis partem determinatè attingat *post.* 1. *c.* 24. *& seqq.* Opinio verò ternarium perfectissimè exhibeat, quia mens à principijs per opinionem, ad conclusionis notitiam ita deducitur, quòd alteri cõtradictionis parti inconcusso non adhæreat assensu, sed semper alterius partis formidine prematur *ibid. c. eod.* sensus tandem exactè quaternario respondebat, ratione obiecti, cum corpora tantùm prosequatur, quæ è quaternario videntur educta. cum igitur opinioni ternarium Pythagoras adscripserit, solo probabilitatis intuitu, eamq; nomine δόξας prædictis in locis videamus expressam, quis eam ab Ocello Pythagoræo accipi pro assensu intellectus probabilia considerantis audeat negare? eoq; magis, quòd hanc esse Ocelli sententiam libentius crediderim, quod non quibuslibet suæ mentis cogitationibus se adhæsisse profitetur, at ijs tantummodo, quę probabilioribus innixæ fundamentis inter eas prodierant. Suas igitur ad Vniuersum celebres cum dirigat Ocellus contemplationes, ea proponendo, quæ & illustribus naturæ operibus, & probabili ductus coniectura obseruauit, demonstratiuam necessita-

Anima quomodo ex quaternario.

tem in singulis huius operis partibus non expetenda m... meminerit lector, quòd si auctoris mentem alicubi nostris commentarijs non exactè inueniet expressam (quod plerumque certè continget) at tantùm probabilibus delineatam coniecturis, eas blandò contempletur animo, memor hanc methodum in illius expositione auctoris non dedecere, qui per eam se profecisse quàm modestissimè profitetur.

Prima ratio, qua Vniuersi infertur æternitas ab Auctore.

Textus 2.

Δοκεῖ γάρ μοι τὸ πᾶν ἀνώλεθρον εἶναι καὶ ἀγένητον. ἀεί τε γὰρ ἦν, καὶ ἔσται. εἰ γὰρ ἔγχρονον, οὐκ ἂν ἔτι ἦν. οὕτως οὖν ἀγένητον τὸ πᾶν καὶ ἀνώλεθρον. 1. οὐδὲ γὰρ εἰ γενόμενόν τις αὐτὸ δοξάζει, εὕροιτο ἂν εἰς ὃ φθαρεῖ, καὶ διαλυθείη. ἐξ οὗ. 2. γὰρ γέγονεν, ἐκεῖνο πρῶτον τοῦ παντός ἐστιν. εἰς ὅ τε πάλιν φθαρήσεται, ἐκεῖνο πρῶτον τοῦ παντὸς ἔσται. τὸ γε δὲ. 3. πᾶν γινόμενον σὺν πᾶσι γίνεται, καὶ τὸ φθειρόμενον σὺν πᾶσι φθερεῖται, καὶ τοῦτό γε. 4. ἀδύνατον. ἄναρχον ἄρα καὶ ἀτελεύτητον τὸ πᾶν. ὁμοῦ ἄλλως ἔχει. 5. ἢ οὕτως.

1. vv. ἀνώλεθρόν τε καὶ ἀγένητον τὸ πᾶν.
2. vv. & Lou. ἐξ ὅτου τε καὶ γέγονεν.
3. v. δ' ἐγ.
4. n. γε δὲ. im. mut. ex v.
5. n. ἔχει. im. ex C.

Videtur mihi Vniuersum interitu, & ortu carere, semper .n. fuit, & erit; si .n. in tempore, nō adhuc esset. sic igitur ingenitū vniuersum, & incorruptibile, neq; enim, si quis factum ipsum opinetur, inueniet in quid corrumpatur, & dissoluatur. ex quo enim factum est, illud prius Vniuerso est. in quodque rursus corrumpetur, illud posterius Vniuerso erit. Vniuersū verò cum omnibus fit; & dum corrumpitur, cum omnibus corrumpetur. hoc autem impossibile. sine principio igitur, & sine fine Vniuersum. non igitur aliter se habet, quàm sic.

PA-

PARAPHRASIS.

VNiuersum sanè ortus expers, ac interitus est statuendum, quia semper fuit, ac semper erit. si enim in tempore conditum fuisse quis afferat, iam certè aliquando interitu premetur. ideoque satius erit ipsum ingenitum dicere, ac incorruptibile; non licet enim ostendere è quanam prodierit materia, hæc enim præcessisset Vniuersum, ideoque ipsum totum non fuisset productum; & pari ratione si interiret, in aliquam dissolueretur materiam, quæ eo corrupto permaneret, ideoque amplius Vniuersum interijsse non liceret asserere; vt enim Vniuersum fiat, omnes simul partes fieri, ac vt intereat omnes partes interire oportet; quod fieri cum nequeat, ortu, ac interitu Vniuersum carere dicendum erit.

COMMENTARIVS.

PRima sui erroris, quo æternitatē Vniuerso adscribere contendit, Ocellus hic constituit fundamenta, quæ in huius operis limine vigili collocanda studio, ac solerti lustranda examine, ne principij petitione *pr.* 2. *c.* 18. damnata, validissimo veluti concussa cuniculo miserrimè corruant. videtur scilicet Auctor in hoc contextu eidem positioni, principij, ac conclusionis munia tribuere, nec aliunde æternum inferre Vniuersum, quàm quia ortus *Difficultas, & eius solutio.*

æquè ac interitus expers censeatur, quæ duo in idem coincidere, cum nos moneat Phil. 1. *cæli* 125. iam idem probari per idem plerosque continget asserere. Auctoris igitur propositio, vt hæc euitentur absurda, ab ingeniosa eiusdem probatione acuta contemplatione seiungenda; & obseruandum, hic primò suam de Vniuersi æternitate (quam *hoc c. t. vlt.* prorsus euertemus) Ocellum referre sententiam, eamq; diligenter, nouam veluti ac cęterorum placitis philosophorum repugnantem, primò explicare, ac inde valida munire ratione, cuius exordium ibi οὔτε γὰρ (*neque enim*) Tunc nouum hoc dogma dixi, quia & posteriori ignotum ætati comperio, dum eruditissimum de cælo conscribens opus Aristoteles, nondum fortè conspecto hoc Ocelli opusculo, è quo inde plura fælicissimè desumpsit *lib.* 1. *t.* 102. omnes mundum genitum dixerit asseruisse. Perobscura sanè vtraq; textus pars, & longè maiori luce prior videtur indigere. Vniuersum in ipsa interitus statuit expers, & ortus, ideoq; æternum; quia semper fuisse, ac semper futurum arbitratur, è quibus sanè ortus rei excluditur ac interitus, cum ille ex traditis *phys.* 5. *t.* 7. à non esse ad esse, hic verò ex opposito ab esse ad non esse transitum penes philosophos consueuerit expressisse. cum tamen subdit, quòd si ἔγχρονος (*in tempore*) statuatur, in posterũ non erit: Cimmerias video tenebras insurgere, ideoque lucem à veteri censeo exposcendam philosophia. Genitum veteres asserebant Vniuersum, eorum tamen plerique non putabant interitui obnoxium *d. t.* 102. inter quos sanè Pythagoras apud Plutarchum. idem de cælo asserebat Timęus *ib. t.* 109. hoc dogma crediderim Ocellum respexisse, atque idcirco dixisse ab Vniuerso, si ipsum interitu carere asseramus, excludẽda pariter esse primordia: quia si genitum affirmemus, interitui certè subijcietur, vt *ibid. seqq. text.* probat philos. ideoque & ortu, & in-

teritu

Auctoris mens in hoc textu.

Mundus apud antiquos genitus.

Ortus, & interitus quid.

De Vniuerso veterũ sententiæ.

2. *de plac. phil. c.* 4.

teritu ipsum immune statuendum arbitrari. idq; voce ἔγχρονος expressisse reor, quia iuxta veterum dogmata, Vniuersum, si conditum asseramus, in tempore quoque genitum affirmare oportebit, dum & tempus æternũ omnes statuisse obseruet philosophus *8. phys.* 10. vno excepto Platone, quem Ocello posteriorem ostendimus. Sic verò sua proposita sententia, simulq; declarata, eam pluribus munire contendit rationibus; earumq; prima, quam hic acutissimè effingit, talis profectò videtur. Si Vniuersum ortui, ac interitui est obnoxium, ex aliquo certè prodijt, quod ipsum Vniuersum præcessit, & in aliquid pariter resoluetur, quod erit Vniuerso posterius, vt mox abundè declarabitur. id verò à recta arbitratur ratione abhorrere Ocellus, ex eo, quòd si Vniuersum dicatur progigni, singulas insimul, quæ illi insunt, partes produci oportebit, si enim secus contingeret, non iam genitum foret Vniuersum, at tantummodo ex præexistentibus illis partibus non Vniuersum, sed reliquæ Vniuersi partes prodijssent: quòd si singulæ cum Vniuerso producuntur partes, iam nulla præexistit; cuius contrarium mox supponebatur, ac verum esse mox certis firmabitur argumentis. eademq; de Vniuersi interitu vigebit ratio. si enim ipsum interire statuamus, singulæ ipsius peribunt partes, alias non Vniuersi, at quarumdam tantùm partium contigisset interitus; ideoq; cum quid anterius, & quid posterius, à quo gignatur, & in quod resoluatur Vniuersum, assignare videatur impossibile, satius erit ortum ab ipso excludere, ac interitum. Longè verò certissimum, si naturæ iura placeat intueri, illud videbitur principium, quod, si quid præesse oporteat, si Vniuersum sit progignendum, dum valida quauis naturæ facultate, ex non ente ens nequeat educi, ideoq; commune philosophantium fuisse placitum doceat Arist. 1 *phys.* 34. ex nihilo nil fieri, idemq; *met.* 11. *sum.* 2. *c.* 4. confir-

Tempus æternum veteres opinabantur.

Ocelli ratio prima pro Vniu. ætern.

Ens non fit ex nõ ente.

firmet, indeq; hæc potissimum veritas elucescit, quod vix aliquid factum audimus, quòd naturali illicò quopiam perciti impulsu, ex quonam factum fuerit, inquirimus; vnde Epicuri studia lepida traxere primordia; ille siquidem adolescens adhuc, attentè Grammaticum hæc sibi Hesiodi carmina cum audiret explicantem.

Epicurus qui ratione philosophus in Theogon.

Ἤτοι μὲν πρώτιστα Χάος γένετ', αὐτὰρ ἔπειτα
Γαῖ' εὐρύστερνος, πάντων ἕδος ——

(Primò quidem Chaos factum est, at deinde Terra latum habens pectus, omnium sedes (à quonam tale prodijsset Chaos, si exortum fuisse ibi asserebatur, ingeniosissimè interrogauit. quo eleganti perculsum quæsito Grammaticum, hæc docere non sui muneris esse, at eorum, qui philosophi nuncuparentur, cum audisset respondentem; ad eos sibi Epicurus acutè intulit accedendum, dimissoque Grammatico, celeri gressu ad philosophiæ studia se conferens, eorum tanto correptus est amore, vt sedulo perquirendis opere naturæ arcanis omnino intentus, è vilibus tantummodo telluris, ac fontium muneribus ignobilia suo corpori ministrarit alimenta, vt auidum sciendi animum nobili meliùs speculationum vbertate recrearet. vnde Iuuenalis dicebat.

Sext. Empir. adu. Mathem. lib. 9. c. de loco.

Diog. Laert. in eius vita.

Sat. 4.

Epicuri victus.

—— —— —— —— edam,
In quantum sitis, atque fames, & frigora poscunt,
Quantum, Epicure, tibi paruis suffecit in hortis.

Vt verò naturæ consonum est, omnia ex aliquo ente prodire, in ens pariter cuncta resolui immutabili eiusdem sancitum decreto, ideoque dogmaticorum omnium commune placitum asserebat Empiricus omnia ex aliquo ente progigni, & in aliquod pariter ens, dum intereant, resolui, quod quanam potissimum ratione contingat *phys. p.* 15. latè monuit Aristoteles impressa hic ab Ocello *cap.* 2. sequutus vestigia, quibus pariter inhæsisse videtur Lucretius, cum cecinit.

Pyrhon. hypot. l. 3. c. 17.

Nil

Nil igitur fieri de nilo posse fatendum est, rer. nat. 1
Semine quando opus est rebus, quo quaeque creatae
Aeris in teneras possint proferrier auras.

Mutationes, quibus premuntur ea, quae oriuntur, hic recensentur. Text. 3.

Πᾶντε. 1. Τὸ γενέσεως ἀρχὴν εἰληφὸς, καὶ διαλύσεως ὀφεῖλον κοινωνῆσαι. 2. δύο ἐπιδέχεται μεταβολὰς, μίαν μὲν τὴν ἀπὸ τοῦ μείονος ἐπὶ τὸ μεῖζον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον. καλεῖται δὲ τὸ μὲν ἀφ' οὗ ἄν. 3. ἄρξηται μεταβάλλειν, γένεσις, τὸ δὲ εἰς ὃ ἀφικνεῖται, ἀκμή. δευτέραν δὲ τὴν ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ μεῖον, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον. τὸ δὲ συμπέρασμα τῆς μεταβολῆς ταύτης ὀνομάζεται φθορὰ, καὶ διάλυσις.

Qvidquid generationis principium accepit, 1. V. δεῖ.
& dissolutionis debet esse particeps duabus afficitur mutationibus, quarum est vna quidem à minori ad maius, & à deteriori ad melius. vocatur verò id quidem à quo incipit mutari, generatio: id verò ad quod peruenit, vigor. altera autem à maiori ad minus, & à meliori ad deterius. & terminus talis mutationis dicitur corruptio, & dissolutio.

2. V. desunt hęc duo verba.

3. vv. & C. ἔπειτ.

P A R A P H R A S I S.

Qvidquid genitum est, ideoque interitui obnoxium, duabus premitur mutationibus, per quarum vnam à minori ad maius, & à deteriori progreditur ad melius, & huius

ius

ius principium generatio, ac terminus est rei ipsius vigor; per aliam verò ex opposito à maiori ad minus, & à meliori vergit ad deterius; ac huiusmodi terminus mutationis est ipsius rei interitus, & dissolutio.

COMMENTARIVS.

Vniuersum in præced. contextu inde Ocellus intulit æternum, quòd excogitabile non foret principium, è quo quis ipsum affirmaret prodijsse, idem nunc alijs firmādum cum ducat rationibus, alteram ex eo potissimùm desumpsit, quòd ijs Vniuersum non prematur mutationibus, nec subiaceat conditionibus, quas in genitis ipsis frequenti exemplo contingere videmus. has ideo in hoc textu ingeniosè recenset, ac simul explicat, vt inde in sequ. textu statuendæ rationis certissima consurgant principia. Nos igitur monet Auctor entia quælibet, quæ ortum sortita communi naturæ lege interitui sunt obnoxia, duabus necessariò mutationibus affici, per quarum vnam cum à non esse ferantur ad esse, à minori ad maius, & à deteriori ad melius fælici ducuntur sorte; huiusq; mutationis exordium, rei ortus dicitur, ac terminus *ἀκμή*, qui rei vigorem, ac perfectum statum, eiusq; florem exprimit. per alteram vero è perfecta hac conditione cum ad non esse præcipiti ferantur occasu, à meliori ad deterius, & à maiori ad minus, infælix quidam erit transitus, cuius terminus ipsius entis erit interitus. medium verò illum statum, quem hic ingeniosè *ἀκμὴν* nuncupauit Ocellus, eleganter nobis descripsit Timęus Locrus in suo de mundi anima opusculo, quod nobilia Platonicæ philosophiæ præbuit incrementa, ibi enim cum acutè contemplaretur,

Textus cū præced. connexio.

Entium genitorum mutationes.

Ortus, vigor, & interitus in genitis.

viuido quotiescunque vegetantis animæ robore maior alimenti copia in viuentis immutetur substantiam, quàm natiui vorax caloris ardor consumpserit, viuens augeri, vt latè profitetur philos. 1. *de ortu* 41. dicebat ὃ καὶ εἴκα πλείω τὰς ἀποῤῥεούσας ἐπέρδοιτο, αὔξη λέγεται. εἴκα δὲ μείω φθίσις. ἀλλ᾽ ἀκμὰ μεθόριον τούτων ἐστὶ, καὶ ἐν ἰσότατι ἀποῤῥοᾶς καὶ ἐπιῤῥοᾶς νόειται, (*quòd & si plus adueniat, quàm defluxerit, auctio dicitur; sin verò minùs, corruptio. vigor autem medius harum terminus est, & æqualitate defluxionis, & influxionis intelligitur*) hæc autem perfectæ, ac imperfectæ conditionis, incrementi, & decrementi per ἀκμὴν connexio in naturali tantùm mutatione perenni nobis apparet euentu; in ea siquidem apto veluti quodam incremẽto per gradus proportionaliter ad τὴν ἀκμὴν ascendimus, vnde pari decrementi ratione ad interitum vergimus. huius perspicuum nobis humana vita præbet exemplum, in qua à tenera ætate paulatim contracto vigore lento gradu ad ætatis robur progredimur, quod vbi nec longo decursu sensim imminui contigerit, iam siccitas superuenit, consequitur inde natiui caloris imminutio, quæ lentè quantumuis succedat, ni violentia morborum occurrat, reuera tamen natiuus calor ad eum statum paulatim vergit, vt à minima quauis alteratione extrinsecùs accedente dissipetur, miserrimèq; simul extinguatur. quas fugaces ætatis nostræ vicissitudines, mediæ quoque illius, quam ἀκμὴν diximus, conditionis non immemor Ouidius, sic elegantissimè describebat.

In motu naturali.

In humana vita.

Metam. 15.

Editus in lucem iacuit sine viribus infans
Mox quadrupes, rituque tulit sua membra ferarum,
Paulatimque tremens, & nondum poplite firmo
Constitit, adiutisque aliquo conamine neruis
Inde valens veloxque fuit, spatiumque iuuentæ
Transit, & emeritis mediȷ quoque temporis annis

Labitur occidua per iter decline senectæ.

Motus violenti conditio.

has verò immutabili se consequentes serie incrementi, ac decrementi vices violenta nobis non exhibet mutatio, ab extrinseca scilicet proueniens causa *eth.* 3. *cap.* 1. momentaneo velut ictu, id omne, quod natura successiuo temporis decursu benignissimè concessit, seuissimè gestit abolere. Hæc autem quæ de ortu, & interitu, hic præscripsit Ocellus ad auctionem quoque, & diminutionem, ac eas alterationes, in quibus successiuè acquisita qualitas pari ferè successione deperditur, licet transferre; cuius oppositum in motu locali grauium apparebit, tam si naturalem, quàm si violentum ab inuicem disiunctos placeat considerare. in his enim non mobile à quiete, quam in termino à quo sortiebatur recedens

Virg. Aen. 4.

Mobilitate viget, viresque acquirit eundo;

Naturalis, & violenti motus natura, & discrimen.

ita quòd ad medium vsque spatij vires gradatim illius motus acquirat, quæ inde pari quoque proportione, vsque ad terminum in quo quiescet procedēdo, omnino deperdantur: at si motus sit naturalis, quo magis mobile recedet à termino à quo, eo velociùs semper feretur, vt eo citiùs natiuo sibi loco liceat potiri: si verò sit violentus, ex opposito, quo magis ad terminum ad quem impellitur, accedit, eo magis acquisitam celeritatem deperdit. prædicta verò

Eiusdem ratio.

inter motum localem, & reliquas mutationes ex eo facilè emergit diuersitas, quòd in cæteris mutationibus, non vna tantùm assumitur, at duæ oppositæ connectuntur: hic verò seorsim vnumquemq; motū localem contemplamur; quod si & hos connecteremus per quietem, quæ vt dicitur 8. *phys.* & *seqq.* in puncto reflexionis occurrit, non secus quàm per ἀκμὴν ortum, & interitum, auctionem, & diminutionem accessum, & recessum à qualitate coniungimus, idem profectò in motu locali, quod in cæteris motibus clarissimè appareret. Huius verò, cuius localis vnusquisque motus

par-

particeps est, inæqualitatis rationem (quæ eo inuentu difficilior videtur, quo nullum grauitatis gradum, nec vllam entitatem mobili, dum fertur, superaddi conspicimus, & ab eodem, quatenus idem semper prouenit idem) è philosophorum doctrina, siue naturalem, siue violentum motum contemplemur, non difficili licebit eruere negotio, si non inutili omnino labore, vt illa inquiratur, à textu paulatim libeat digredi. illum quippe si contemplemur, quem naturalem scholæ nuncuparunt, semper intendi, &, quò magis ad locum naturalem mobile accedat, eo velociùs ferri 8. *phys.* 76. cum docuisset philos. talis rationem euentus 1. *cæli* 88. in grauitatis reijciebat incrementum, quæ mobili, dum moueretur, accederet; accipiendo scilicet grauitatem, non secundùm propriam rationem; hæc quippe in motu nec augetur, nec minuitur, sed pro grauis corporis operatione, dum subest motui, in ordine ad media, per quæ motus exercetur; quam aliud esse non inueniemus, quàm imminutionem medij resistentiæ, eatenus succedentem, quatenus mobile per motum primæ aeris parti communicatum, efficit, vt subsequentis aeris partes minùs resistant, imo quodammodo illius motũ coadiuuent, ac si à tergo mobile ipsum, & succedentes aeris partes impellerent. nam vbi e. g. lapis ad inferiorem partem natiuo motu ferri inceperit, prima aeris pars in medio quiescens illi substat, qua m..., propria grauitate quodammodo resistẽtem violento quasi vbi lapis mouerit impulsu, ipsa iam pressa sibi subiectam aeris partem quoque premit, ac necessariò vrget, vicissim pellentibus etiam lapidem adhærentibus aeris partibus, ab eo, dum fertur, agitatis, sicq; in secunda aeris parte longè minùs mobili cum resistat aer, dum ad hoc illud perueniat iam motum, & ad inferiora à prima aeris parte impulsum, iã velocior in secunda parte motus apparebit; ocyori quinimo motu in tertia feretur mobile, quia hæc vehementio-

Cur naturalis motus in fine velocior.

ti premitur conatu à duabus aeris antecedētibus partibus, quàm pellerentur anteriores, ratione scilicet maioris molis: ideoq; semper eadem seruata proportione æqualia velocitatis incrementa in quarta, quinta, cæterisque medij partibus, motus suscipiet, quasi feratur mobile per medium, quod simili motu iam in eamdem partem (ea, quam mox retulimus, ratione) inclinetur: ideoque licet toto spatio, nil grauitatis mobili accedat, illius tamen grauitatis opus maiores vires assumere, ac augeri dicitur. Si verò de violento motu differamus, eius velocitatem, quo magis à suo distat primordio, semper imminui, cum obseruaret Arist. 8. *phys.* 82. huius quoq; euentus rationem in medium reijciebat; quatenus scilicet talis motus vt mobili violentus, cui, contra propriæ appetitum naturæ, extrinsecùs communicabatur, omnino ab extraneo, puta proijciente lapidem (si de lapidis iactu sermo contingeret) certissimè emanabat; dum scilicet ab hoc, in ipso motus initio, nedum lapidi, at longè meliùs contiguo aeri validus conferretur impulsus; quod inde aer, ratione propriæ naturæ facillimè mobile, quodammodo præcurrens lapidem, proximam aeris partem moueret; quæ iam mota secundam aeris partem pelleret, ac illa tertiam, & sic de singulis, ita tamen quòd semper necessariò cum tenuior vis mouendi successiuè partibus imprimatur quo magis à primo distant principio, iam ferri contingat mobile ad aliquam aeris partem, quæ, iam sensim per præcedentes partes imminuta facultate motrice, nullam queat impartiri subsequenti aeris parti vim mouendi, ideoq; sensim pariter motus velocitas imminuatur, motusq; tandem violentus extinguatur: dictaq; de motu grauium pari quoq; consideratione ad leuia licet transferre, corpora siquidem prout

Cur motus violentus in principio velocior.

—Leuissima sunt, ita mobilitata feruntur.

Lucr. lib. 3.

singula verò hæc, à quibus motuum velocitatis incremen-

ta, & decrementa exoriri asseruimus elegantissimè phil. *3. cæli* 28. edocebat, ibi enim cum naturalem ac violentum motum foret contemplatus aiebat, πρὸς ἀμφότερα δὲ ὥσπερ ὀργάνῳ χρῆται τῷ ἀέρι· πέφυκε γὰρ οὗτος καὶ κοῦφος εἶναι καὶ βαρύς. τὴν μὲν οὖν ἄνω ποιήσει φορὰν ᾗ κοῦφος, ὅταν ὠσθῇ καὶ λάβῃ τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῆς δυνάμεως· τὴν δὲ κάτω πάλιν ᾗ βαρύς· ὥσπερ γὰρ ἐναφάψασα, παραδίδωσιν ἑκατέρῳ· διὸ καὶ οὐ παρακολουθοῦντος τοῦ κινήσαντος φέρεται τὸ βίᾳ κινηθέν. (*ad ambo autem tamquam instrumento vtitur aere. natus est enim hic & leuis esse, & grauis. cum igitur qui sursum est faciet motum, quatenus leuis est, cum pulsu fuerit, & sumpserit principium potentia, cum verò qui deorsum rursum quatenus leuis est, velut enim admota vtrique præbet, & propterea non sequente mouēte fertur quod violentè mouetur.*) Quod si quis anxiè nimis hisce modò inhærens speculationibus, hæc in motus naturalis, ac violenti progressu acquisita, & deperdita velocitas qua proportione succedat, diligenter inquirat, sagacia quoque refulgebunt iuniorum inuenta huic quæsito abundè satisfactura. docuit scilicet P. Bonauentura Caualerius Mathemat. in Bononien. Archygimn. celeberrimus, ac eruditissimus pro fessor, in motu naturali velocitatis desumenda fore incrementa iuxta seriem numerorum imparium, ab vnitate scilicet exordia deducendo, eademq; ratione in motu violento retrogrado ordine procedendo occurrere decrementa. puta dum graue fertur ad inferiora, si primo momento puta vnico arteriæ ictu vnum spatij pertranseat cubitum, secundo momento tria, tertio quinque, quarto septem, quinto nouem percurret, sicq; in cæteris proportionaliter: & ex opposito graue ascendens si primo momento nouem pertranseat cubitos, secundo septem, tertio quinque, quarto tres, quinto vnum ita percurret, vt in sexto momento ad reflexionem, quæ est violenti motus

in speculo vstor. cap. 39.

tra-

terminus, deueniat. quod ingenioſum dogma ibi eruditiſſimè confirmatum acutiſſimus quoque confirmauit Galilæus. Quod ſi velimus etiam horum motuum exemplo poſitam hic ab Ocello veritatem declarare & in his acquiſitum per gradus vſque ad τὴν ἀκμὴν robur pari quoq; inde ratione deperditum obſeruantes; congruè id fieret, ſi motum grauis alicuius aſſumeremus, quod vbi deſcendiſſet, in termino ad inſtar pilæ luſoriæ repercuteretur, per æqualia ſpatia talis mobilis naturalem, & violentum motum connectẽtes. ſic enim mobile acquirendo proportionaliter in motu naturali velocitatem, ad punctum reflexionis accederet, quam inde ex eodem reſiliens pari proportione in motu violento ad illud inde ſpatium, vnde receſſerat, vbi perueniret, omnino deperdiſſet. Et hoc pacto triplex hæc in vnaquaque re genita conditio refulgebit, quòd primò imperfectum eſſe ſortita ſuæ virtutis ſuſcipiet incrementa, per hæc ad perfectiſſimum ſuæ naturę robur, & ἀκμὴν perueniat, à quo tamdem ſenſim, ac ſenſim in dies recedendo per continuata eiuſdem decrementa pergat ad interitũ, eo ferè pacto, quo de humano corde philoſophabatur Ægyptus, quæ ipſum per ſingulos annos augeri, ideoq; binas drachmas ponderis ad quinquageſimum annum accedere arbitrabatur, ac tantumdem ab eo inde detrahi æquali temporis decurſu affirmabat, & idcirco vltra centeſimum annum humanam vitam protrahi non poſſe, inani quidem (vt Phlegeton Tralianus, & Lucianus oſtendit) dogmate, monebat. præſcriptam verò in textu veritatem exactiſſimè Ocellum imitatus Ariſt. 3. *de an.* 59. iiſdem ferè terminis expreſſit, dum ait ἀνάγκη γὰρ τὸ γενόμενον αὔξησιν ἔχειν, καὶ ἀκμὴν καὶ φθίσιν. (*necesse enim est omne genitum auctionem habere & vigorem, & interitum.*) quibus vocibus duplicem hunc progreſſum, & entis cuiuslibet in medio vitæ decurſu florem, nobis quàm breuiſſimè exhibuit.

in diſcur. Mathem. circa nouas de mechan. ſciẽt. dial. 3.

Plin. nat. hiſt. lib. 11. c. 37.

lib. de Mirabilib. & Longæuis in Macrobijs.

Se-

Secunda ratio, qua Vniuerſi infertur æternitas.

Textus 3.

Ἐὰν ἔνγε τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν γεννητόν. 1. ἐστὶν καὶ φθαρτὸν, γενομένον ἀπὸ τοῦ μείονος ἐπὶ τὸ μεῖζον μετεβάλλε. 2. καὶ ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον. ὥστε καὶ ἀπὸ τοῦ μείζονος ἐπὶ τὸ μεῖον μεταβαλεῖ, καὶ ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον. γενόμενος ἄρα ὁ κόσμος αὔξησιν ἔλαβε καὶ ἀκμὴν, καὶ πάλιν λήψεται φθίσιν καὶ τελευτήν. ἅπασα γὰρ φύσις ἡ ἔχουσα διέξοδον ὅρους ἔχει τρεῖς, καὶ δύο διαστήματα. ὅροι μὲν οὖν εἰσὶ τρεῖς, γένεσις, ἀκμὴ, τελευτή. διαστήματα δὲ, τό τε ἀπὸ τῆς γενέσεως μέχρι τῆς ἀκμῆς, καὶ τὸ ἀπὸ τῆς ἀκμῆς μέχρι τῆς τελευτῆς. τὸ δέ γε ὅλον καὶ τὸ πᾶν οὐδὲν ἡμῖν ἐξ αὐτοῦ παρέχεται τεκμήριον τοιοῦτον· οὔτε γὰρ γενόμενον αὐτὸ εἴδομεν, οὔτε μὲν. 3. ἐπὶ βέλτιον καὶ τὸ χεῖρον μεταβάλλον, οὔτε μεῖζον ποτὲ ἢ μεῖον γενόμενον, ἀλλ᾽ ἀεὶ κατὰ τ᾽ αὐτὸ καὶ ὡσαύτως διατελεῖ καὶ ἴσον, καὶ ὅμοιον αὐτὸ ἑαυτῷ.

SI igitur totum & vniuerſum genitum eſt, ac corruptibile, factum à minori ad maius immutatum eſt, & à deteriori in melius, quare & à maiori ad minus mutabitur, & à meliori ad deterius. factus igitur mundus auctionem ſuſcepit, ac vigorem, & rurſus finem aſſumet, atque corruptionē. omnis enim natura tranſitum habens terminos habet tres, & duo interualla. termini quidem ſunt tres, ortus vobur, & finis, interualla verò id quod à generatione vſque ad vigorem, & quod à vigore vſque ad finem intercedit. totum verò & Vniuerſum nullum nobis ex ſe prabet indicium tale: neque enim vmquam factum nouimus, neque in melius, vel maius mutari, neque deterius aliquando fieri, ſed ſēper per ſe ipſum, & ſimiliter permanet, & æquale, ac ſimile ipſum ſibi ipſi.

1. V. θνητόν.

2. VV. μεταβάλλη.

3. N. μὲν. & vbi χεῖρον habet μεῖζον, & è conuerſo inuit. ex V. V.

PA-

PARAPHRASIS.

TOtum igitur ac Vniuersum si genitum fuisse, ac interiturū statuamus, vbi certè progenitum fuit, à minori ad maius, & à deteriori ad melius pertransijt, ac idcircò à maiori ad minus, & à meliori ferretur ad deterius. Quare si mundus fuit genitus, incrementum primò suscepit, ac inde vigorem, postremòque sortietur interitum, quælibet enim natura, quæ non permaneat, tribus terminis, ac duobus afficitur interuallis. ij sunt ortus, vigor, ac interitus. horum verò primum ab ortu ad vigorem, postremum verò à vigore ad interitum intercedit. Huiusmodi autem in Vniuerso nulla ratione contingunt: nullibi enim ipsum conditum fuisse apparet, nec vlla in eo in potiorem, vel deteriorem mutationis statum occurrunt vestigia, at semper idem, ac similiter se habens, sibique æquale, ac sibi ipsi omnino simile perseuerat.

COMMENTARIVS.

Mens auctoris.

E Traditis in præced. textu acutam educturus Auctor rationem, qua Vniuersum rursus esse sanciat æternum, quod ibi vniuersaliter enuntiauerat dogma, nunc ad præsentem coarctat materiam, vt ibi enumeratis non subesse mutationibus cum doceat Vniuersum, quibus tamen entia quælibet progenita affici asseruerat, ipsum æternum

esse,

eſſe, nec iniuria, queat inferre. è qua certè methodo profunda noſtri Auctoris elucescit eruditio, dum quāuis communia quælibet principia, ea quæ ſcientiam parit ratiocinatio, atrociſſimè reijciat philoſopho teſte *poſt. 1. c 7.* ab vnoquoque tamen ſcientifico ad propriam coarctata materiam vtiliſſimè aſſumi doceamur *ibid. c. 8. & met. 11. ſum. 2. c. 2.* Habita præced. textu, & diffusè quidem expoſitio ab eodem nos modò immunes labore in hoc reddit contextu, in quo plurima ibi communi ratione recenſita de ipſo ingenioſè proferuntur Vniuerſo, ideoque ſat erit Ocelli rationem ſic breui verborum ambitu perſtringere, ipſumque ſic inducere differentē. Si ortui, ac interitui obnoxium ſtatuere placeat Vniuerſum; ab imperfecto certè ſtatu ad florem ipſum progredi, & ab hoc inde ad interitum pariter digredi ex habitis ſuperiùs neceſſariò erit aſſerendum. quod tamen de Vniuerſo quis audeat proferre? illius enim ortus nemo certus nobis occurret teſtis, & in præced. recenſitas mutationes in Vniuerſo nemo potuit intueri, dum ipſum numquam incrementa ſuſcipere, vel in deterius labi cōtigerit, at ſemper idem ſimili permaneat ratione, ac ſibimetipſi ſemper æquale, ſimul, ac ſimile perſeueret, è quibus certè identitas ſubſtantiæ conſurgit, quantitatis quinimo, & qualitatis, quarum eam æqualitas, hanc certè ſimilitudo reſpicit *vt in præd. c. de quanto, & quali.* Huius autem præpotentem rationis vim ne facilè liceat eludere ſolerti animaduertendum cura Vniuerſum hic iuxta propriç conditionem naturæ aſſumi, non verò partium ratione vt valido verborum Τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν (totum & Vniuerſum) nexu, textus nobis indicat auctoritas, eas enim ſi lubeat contemplari, quis perenni ſubiectas ignorat viciſſitudini, & aſſiduis mutationibus non conſpiciat agitari, quænam harum non vberrimè ferax terrarum orbis particula, dum feliciſſimè quondam vrbes, ac regna effloruerint, vbi nunc

Communibus principijs anvtatur ſcientia.

Ratio ꝑ. bās æternit. Vniuerſ.

Vniuerſi mutationes.

profunda maris intuemur: & è conuerso terrarum, ac montium ibi vigeant culmina, vbi depressæ quondam valles iacuere.

Ouid. met. 15.

Quodque fuit campus, vallem decursus aquarum
Fecit: & eluuie mons est deductus in aquor,
Eq; paludosa siccis humus aret arenis,
Quæq; sitim tulerant stagnata paludibus hument.
Hic fontes natura nouos emisit, & illic
Clausit, & antiquis tam multa tremoribus orbis
Flumina prosiliunt, aut exsiccata residunt.

perenni inferior hæc Vniuersi pars fluxu circumuoluitur,& vorax ille senex, qui suam prolem impio lacerare dente non perhorrescit, quò fortiùs nostra immortalitatem opera appetere intuetur, eò validiori gestit impetu disiecisse. Tu sola cunctarũ victrix gentium, ac Orbis domina id satis superq; testaberis Roma, quæ vti superbas tot Regum ceruices nobili iugo pressisse potuisti,ita tot Regnis proculcatis, gloriosis hostium spolijs onusta, quasi temporis, ac mortis præualidos elusura conatus, monumenta futura, interitus nescia,erigere tentasti, vix tamen nũc minima priscæ maiestatis remanent vestigia, per quæ ad tenuem tuæ gloriæ liceat accedere notitiam,vt iure cum Iano Vitali Panormita dicere possimus.

Hesiod. Theogon.

Romæ antiquũ decus.

Albula Romani restat nunc nominis index
Quin etiam rapidis fertur in aquor aquis.
Disce hinc quid possit fortuna: immota labascunt
Et quæ perpetuò sunt agitata, manent.

at hic dum asserit Ocellus idem permanere Vniuersum:ipsum secundum se contemplatur. vt enim præced. monuimus

mus textu, vt diceretur oriri, vel interire Vniuerſum, talibus vnamquamque illius partem mutationibus premi oportere. idem profectò nunc ſtatuendum ſi ſibi ipſi factum diſſimile velimus aſſerere Vniuerſum. vt enim terrarum orbis, certiſſimis Mathematicorum placitis, cum æqualitate quadam rotundus ſancitur, eximia licèt montium altitudo exactam ſphæricæ figuræ perfectionem impedire videatur; eo quia vbi ad vniuerſum reſpexeris, manifeſta eorum humilitas; ac vt in luſoria pila ſi commiſſuras eiuſdem, ac rimas quis adſpiciat *nihil illa interualla officiunt ad ſpeciem rotundi, ſic nec in vniuerſo quidem orbe terrarum editi montes, quorum altitudo totius mũdi collatione conſumitur.* & vti licèt quaſdam eius partes à motu non videamus immunes, immobilem tamen ipſum validiſſima ſuadent principia, vt latè *2. cæli 90. & ſeqq.* in Vniuerſo pariter entia quantumuis aliqua augeantur, & alia in hoc terrarum orbe decreſcant, id quidnam iam traditæ Vniuerſi officiet immutabilitati? eoque magis, quòd tellus, in qua huiuſmodi præcipuè vigent mutationes, ſi Vniuerſum reſpicias puncti exerceat rationem, vt ideo dixerit philoſ. *meteor. 1. cap. vlt.* ὁ δὲ τῆς γῆς ὄγκος καὶ τὸ μέγεθος οὐθὲν ἐστι δή που πρὸς τὸν ὅλον οὐρανόν. *terra autem tumor, & magnitudo nihil eſt ſanè ad totum cælum.* ac Cicero Scipionem induxerit dicentem *iam verò ipſa terra ita mihi parua viſa eſt, vt me imperij noſtri, quo quaſi eius punctum attingimus, pœniteret.* ni forte quis ridiculè timeat, ne terræ mutationibus, & cæli afficiantur, eos inde credens conſeruari, quaſi è prodeuntibus ab ea vaporibus aſtra nutriri eo pacto, quo Sext. Empir. monebat, arbitretur. vel vt Stoici apud Porphyr. aſſerebant, qui Solem maris exhalatione, Lunam ea, quæ ex fontiũ, fluminumq; aquis, aſtra tandem, ea quam tellus aſſiduè præberet, enutriri credidere. Vniuerſum igitur ex vi propriæ naturæ, non partium

Tellus quo pacto cum æqualitate rotunda.

Sen. nat. q. l. 4. c. 11.

in ſomn. Scip.

Antro nympharum.

Adu. mathem. l. 8 c. de Dijs

Declaratio prædictæ rationis.

ratione ipsum accipiēdo, semper idem sibi ipsi permanere: obseruat modò Ocellus, vt ipse inf. expresse profitetur, ac 1. sequ. vbi huic nil obesse positioni partium mutationem apertissimè testatur. Quod vero idem, ac sibi simile Vniuersum permaneat, è quo potissimùm allatæ rationis robur exoritur, non modò probat Auctor, illud arbitratus omninò manifestum. nulla scilicet talis progressus de imperfecto ad perfectum, vel è conuerso, nec etiam minima vsquam apparuerunt vestigia, cum nil ad id mutationes conferant in aliquibus tantummodo entibus succedentes, quæ vix partis nomen in Vniuerso promeruere: ni fortè in delira quis incidat animi sensa eorum, qui mundum pluries genitum, ac pluries corruptum, multoties pariter nouo adhuc ortui, ac interitui subijciendum, dixere (nec pigeat quempiam, me ad veterum aboletas commigrantem aliquando legere sententias, cum in vetustissimi auctoris expositione versemur) hi enim casu asserentes ipsum progenitum, in primordijs pleraque arbitrati sunt entia imperfecta prodijsse, quæ inde interierint, eorum salutem negligente natura, perfecta tantummodo exposcente; sicq; ex imperfecto statu aliquando ad ἀκμὴν iuxta horum placita Vniuersum videatur promotum, cuius sanè sententiæ Arist. testis, qui *phys.* 2. 43. Empedoclis carmen referebat dicentis.

Vniuersum semper idē.

Falsū est mūdum pluries genitum ac pluries corruptum fuisse.

Ὡς οὕτω συνέκυρσε θέων τότε πόλλακι δ' ἄλλως

sic contigit fortè tunc, sæpe autem aliter. & 76. eam sententiam fusiùs proferebat, ac ibid. reijciebat, & *de p. an.* 1. *c.* 1. ex immutabili naturæ ordine, ac operandi ratione, quam pariter Manil. respiciens canebat.

Astron. P.

Si sors ista dedit nobis, sors ipsa gubernet.
At cur dispositis vicibus consurgere signa,
Et velut imperio, præscriptos reddere cursus
Cernimus, ac nullis properantibus vlla relinqui?

Cur

Cur eadem æstiuas exornant sydera noctes,
Semper, & hybernas eadem, certamque figuram
Quisque dies reddit mundo, certamque relinquit?

eundem quinimo Vniuersi ad perfectionem fateri videntur progressum ij, qui ipsum in sui primordio incolis asserere destitutum, qui inde è terra momento temporis eruperint: & decrementa perpeti ipsum asserere non dubitant, tellurem edocentes huiusmodi amplius animantia perfecta non progignere, eo quod iam viribus langueat destituta, iamque consenuerit, quam contemplabimur sententiam *inf. c 3.* at anilibus his fabulis, quæ terræ tãtam vim tribuere, philosophi mentem turbari dedecebat, ijs enim tantummodo, quas insurgere permittit ratio, dubitationibus philosophi animus detinetur, ac in ijs tantùm soluendis elaborare consueuit: nullum autem euidens occurrebat signum, quod prædictas in Vniuerso indicaret mutationes, ac si quodpiam à veteribus philosophis contigit exhiberi, *id inf. cap. tertio* omnino deletur. Opinio eorũ qui quondã homines è terra gigni falsò putarunt.

Tertia ad illud idem probandum ratio.

Τὰ σημεῖα δὲ καὶ. 1. τεκμήρια τούτου. 2. ἐναργῆ αἱ τάξεις, αἱ συμμετρίαι, σχηματισμοὶ θέσεις, διαστάσεις, δυνάμεις, ταχύτητες πρὸς ἄλληλα. καὶ βραδύτητες, ἀριθμοί γε ἔτι. 3. καὶ χρόνων περίοδοι. πάντα γὰρ τὰ τοιαῦτα μεταβολὴν καὶ μείωσιν ἐπιδέχεται κατὰ τὴν τῆς γεννητῆς φύσεως διέξοδον. τῇ μὲν γὰρ ἀκμῇ διὰ τὴν δύ-

Signa verò, & indicia ipsius manifesta ordines, symmetriæ, figurationes, positiones, interualla, potentiæ, celeritates adinuicem, & tarditates numeri quoque, & temporum circuitus. omnia hæc enim mutationem, & diminutionem suscipiũt, secundum genitæ naturæ transitum; vigorem enim

1. deest καὶ in v. 2. n. αὐτοῦ im. ex vv.

3. v. ἔτι. v. ζω.

ναμιν τὰ μείζονα καὶ τὰ βελτίονα παρέπεται, τῇ δὲ φθίσει διὰ τὴν ἀσθένειαν τὰ μείονα, καὶ τὰ χείρονα.

enim per potentiam maiora, & meliora concomitantur, interitum verò per imbecillitatē minora, & deteriora.

PARAPHRASIS.

TRaditæ verò veritatis haud dubia prębent argumenta, ordines, figuræ, ſitus, interualla, facultates, mutuæ celeritates, ac tarditates motuum, nec non numeri, & temporum circuitus; hæc quippe ſingula immutantur, eatenus, ac diminuuntur, quatenus genita natura, quæ ijs ſubeſt, immutatur. & ipſa enim reddita maiora, ac potiora rem in apice conſtitutam per natiuam vim concomitantur, & vbi hęc per imbecillitatem propriam ad interitum vergit, ſimul ipſa minora fiunt, ac deteriora.

COMMENTARIVS.

Cōnexio cum prę cedenti textu.

QVæ præced. textu erudito noſter auctor expreſſit conſilio, hic certè valido munire contendit præſidio, entium, quæ ſunt ad id munus peragendum quàm pluribus conuocatis, quorum plerìſque in rebus frequentia noſtrę ipſa notitię quàm maximè reddidit familiaria. Duo tamen ingeniosè nobis præced. textus cum exhibuerit doctrina, horum quidnam verè Ocellus reſpiciat, dubium profecto, an ſcilicet ibi expreſſam rerum viciſſitudinem, qua modò ad proprię conditionis florem nouis ſemper adauctę decoribus alacriter ferantur, modò que priſtino deſtitutæ ro-

Dubitatio de intentione Auctoris

robore ad miserrimos interitus ocyssimè dilabantur: vel potius in postremis illius contextus verbis constitutam Vniuersi perennitatem noua velit ratione sancire. Ad primum placitum auctoris mentem potius certo gressu ferri Nogarola videtur opinari; ille siquidem V. C. vltima textus verba sic censuit vertenda. *Eiusmodi enim omnia, vt mortalis hac & generationi obnoxia progreditur natura, mutationem, diminutionemque suscipiunt, ac quæ maiora quidem, ac potiora fuerint, statum ipsum propter vigorem, quæ autem minora, deterioraque sunt, interitum præ imbecillitate consequi solent.* è quibus apertè colligitur verbis, cum referantur ad entia in textu enumerata, ordinem scilicet symmetriam, & alia huiusmodi, hoc præcipuè Ocellum indicare, quod eorum ope potenti velut inductionis robore duplex illa inferatur conditio, quam *&* 2. *&* 3. *textu* caducis inesse amplissimè ostenderat, dum his, quæ vel iunctim, vel seorsim in vnaquaq; re obseruantur, talem, nec immeritò, tribuat naturam, quod τὴν ἀκμὴν tunc ipsa assequantur (quam dictionem ipse per *statum* (nescio an propriè) explicat) cum propriæ congruam naturæ perfectionem adepta fuerint, indeque minora simul reddita, ac deteriora interitu præ imbecillitate propria premantur. quare in alijs entibus productis idem non dissimili exemplo videbitur asserendum: hancq; expositionem textus series non renuit, nec nostra paraphrasis (licet iam dictæ non omnino consona) ab ea prorsus videtur abhorrere. Huic quinimo dogmati, vt plena inductionis beneficio fides accedat, solerti sanè inuento Ocellum sola circumspicere accidentia, eorum quinimo pleraque relatiua vnusquisque fatebitur, si in accidentium naturam acuto feratur intuitu: ea quippe non entia simpliciter, at potius entis entia comperiet, vt *met.* 4. *t.* 2. monemur, ipsaq; idcirco naturam entium, quibus ea accidit inesse, exactè consequi, certissimè cognoscet; cum ab

Nogarolæ sententia circa mentem Ocel. & probabilis.

Accidentia natura.

eo-

eorum plerumq; principijs illa emanare contingat. hæc igitur magis nostro cum occurrant sensui, ac inde intellectui, cui singula sensus obiecta blando præbere non recusat ministerio, siquidem.

Inuenies primis ab sensibus esse creatam
Lucr. rer. nat. 4. *Notitiam veri* ——— ———

optimo sanè consilio, eorum exemplo accidentium superiùs dictas entium mutationes voluit aperire, hæc etenim cum nesciant abesse à subiecto, ortum in eo, & interitum assequentur, & ab eo cum fluant, eius quoq; naturam exactissimè poterunt indicare *p. de an.* 11. & hæc ideo *secundum genita naturæ*, cui scilicet insunt, *transitum* mutari, ac diminui prodit Ocellus, vt singula patebit percurrenti. maximè verò relatiuorum meminit accidentium, quia in illis lōgè clarior appaæt, ac facilior allata vicissitudo, dum ne minima quidem in subiecto facta mutatione, ipsi sponte quodammodo adhæreant, ab eodemq; pariter recedant, si correlatiuum scilicet tantummodo parum immutetur. 8. *phys.* 9. hæc quinimo magis congrua videbuntur, ni eam pigeat textus seruare expositionem, quam mox trademus: vniuersi scilicet ordo, & maxima eius partium connexio relatiuis præcipuè accidentibus ipsum reddunt quàm maximè obnoxium: vbi verò frequens accidentium occurrebat memoria, ac illa interius naturam respiciendo placebat contemplari, æquum erat temporis etiam meminisse, tum quia tempus pleriq; dixerunt σύμπτωμα συμπτωμάτων παρεπόμενον ἡμέραις τε καὶ νυξὶ καὶ ὥραις καὶ πάθεσι καὶ ἀπαθείαις, καὶ κινήσεσι καὶ μοναῖς teste Empirico *accidens accidentium, consequens dies, noctes, & horas, & passiones, & immobilitates, motus, ac vnitates*, quare si accidentiū credebatur accidens non sine crimine illius mentio poterat omitti, cum etiam quia ab eodem cuncta præcipiti ad occasum violentia afferantur impelli, ideoque 3. *phys.* 128. quærebat

Omniū accidentium maximè mutabilia sunt relatiua.

Hypoth. l. 3. c. 17.

rebat philos. cur tempori, licet ortus vniuscuiusq; rei sit parens, interitus tantummodo consueuerit adscribi. numquid hominibus quam maximè familiari crimine, quos tenax iniuriarum memoria semper concomitatur, ac parum syncera accepti beneficij obliuio? quod eleganti profectò quęsitum ibi ratione soluebat; erudito nos edocens responso, horum reuera neutrum entibus præ temporis vel odio, vel amore accedere, dum non à tempore, at potius in tempore rerum simul ortus peragerettur, ac interitus; at quoniam entia quantumuis imperfecta effectricis, quæ tamen extrinsecùs accederet beneficio causæ ortum semper consequi sensus apertissimè intuetur, quæ tamen ad interitum ab internis vt plurimum impelli principijs contingat, & propriæ quasi ætatis pondere collisa in tenues auras, ac cineres miserrimè redigi, sua inde mortales primordia, quæ peculiari se causæ debere cognoscebant, non tempori adscribere voluisse, quod tamen proprij interitus, cuius auctor plerumque apertus nullibi appareret, certissimum asserere non dubitabant principium. In horum quolibet igitur accidentium confirmari toties repetitam duplicem entium mutationem, ex dictis in textus limine, licet asserere. vbi recensitæ si libeat expositioni adhærere, vereor, ne nostros aliquis veluti nimis faciles assensus, nec prorsus iniquo damnet iudicio, cur enim per se claræ, ac pluries repetitæ credamus insistere propositioni Ocellum, tenuique probatione, qui breuissimo vt plurimum stylo sua exprimere vel etiam difficillima sensa consueuit, vt plerumq; Aristotelicam etiam breuitatem excedat, vt frequenti exemplo inferiùs elucescet. ideo subtiliùs etiam speculando, profundiùs in hoc textu philosophandum censeo, quòd scilicet alia hìc ratione Auctor Vniuersi æternitatem testari contendat, & quasi omnium hucusq; dictorum veritatem ex ordine, symmetria, & huiusmodi petere accidentibus, ita tamen, quòd

Quare tempus dicatur causa corruptionis non autē generationis.

Probabilior sententia de opinione Auctoris.

eorum illam nobis esse præscribat conditionem, quòd caduca veluti, ac infirma, substantiam, cui innixa permaneât, exoptent, ac necessariò exposcant *p. de ortu* 11. suasq; idcirco assumant ordine mutationes, prout illud subiectum, cui inseparabili nexu adhærent, immutari contingat, vt huius veritatem, & alterationem eorumdem quoque consequatur immutatio: quod nobis acutè arbitror Ocellum innuisse, dum enumeratis omnibus ijs accidentibus, ea singula, *mutationem suscipere secundum genita naturæ transitum*, edoceat, per quam procul dubio subiectum ipsum exprimi ex eo potissimùm indicari videtur, quòd illi tantummodo verè, ac propriè ortus queat adscribi, vt obseruabimus inferiùs *cap.* 2. hanc quinimo auctoris mentem indicant simul, ac confirmant sequentia textus verba, quæ ad prædicta referri apertissimè monstrat subsequens particula γὰρ (*enim*) cuius peculiare est causam indicare: quæ verba an illis à Nogarola tributam queant perpeti expositionem, dubium sanè, dum dictio παρέπεται propriè de re, quæ aliam sequitur, ac illi veluti comes adhæreat, passim consueuerit proferri, non autem significet *assequitur*, vt hic ipse videtur excogitasse; ideoq; potius ibi arbitror Ocellum nobis indicare enumerata accidentia, cum iuxta subiecti varietatē præcipuè immutētur, sic se habere, quòd subiecti sui florem necessario nexu concomitentur & ipsa reddita maiora, & meliora, ac, vt ita loquar, & ipsa in flore constituta, nec dissimili ratione subiecti interitum concomitentur & ipsa quoque facta minora, ac deteriora, & ita proprio inhæreant subiecto, vt numquam deformi oppressa sorte illius conditionē omnino sequantur. vnde quoties illa varietati intuemur obnoxia, eadem pariter subiectum certo premi consensu erit asserendum. ideoq; ingeniosissimè auctor verbo παρέπεται concomitantiam indicante vti voluisse erit asserendum. Hanc si lubeat amplecti expositionem; quam eousque le-

Vera signi. verbi. παρέπεται.

ctor

ctori benigno velim propositam, quousque ipse vel Nogarolæ versioni nesciat adhærere, vel aliam aptiorem, quod facili negotio ipsum præstiturum confido, non inuenerit: tunc longè diuersam ab ea quam in princ. textus recensuimus, fuisse Auctoris mẽtem, ipsumq; hic nouo ratiocinio ad Vniuersi perennitatem ferri, erit affirmandum, ac sic disserere. ordinem, commensurationem, & reliqua huiusmodi, hic enumerata mutationi, & occasui tunc certissimè videmus obnoxia, cum ad interitum progenita vergit natura, quam illa concomitantur: iuxta enim illius natiuum robur suæ conditionis florem, ac perfectionem assequntur, à quo ad occasum ocyssimè inde ferantur, si illud imbecillitate pressum languescat; vbi videbimus igitur ordinem, figuram, velocitatis, ac tarditatis motuum proportionem, ac cætera huiusmodi interitu immunia, omnisq; expertia mutationis permanere, asserendum erit æternam esse illam, cui insunt, naturam: & opposita ratione, dum hæc immutantur, eorum quoq; subiectum immutari licet inferre, nam

Noua textus expositio.

—— ipsis in rebus item cum materiai
Interualla, viæ connexus, pondera, plagæ
Concursus, motus, ordo, positura, figuræ
Cum permutantur, mutari res quoque debent.

Lucr. l. 2.

hæc verò singula nulli obnoxia in Vniuerso vigent mutationi (subdat lector) & longæuis quibuslibet inconcussa temporibus, nullis vrgentur casibus, vel rerum premuntur vicissitudinibus, vt diligenti vniuersum cõtemplatione si placeat percurrere, clarissimè apparebit. immutabilis enim ordo in eo elucescit, dum in sui perenni incõstantia, & motu quodammodo immobile, æternam vbique seruat inconstantiã; easdem cælestium semper motuum proportiones; eadem, viginti quatuor horarum spatio, celeritate totum orbem circumagi; eodem semper orbes ab inuicem, & ab ipsa tellure distantes interuallo; iisdem res ipsas semper ditatas

Immutabilis ordo Vniuersi.

facultatibus, ac numerum ſemper eundem, & ambitum tẽporum in rebus quibuslibet certiſſimè intuemur, ſeu errantium motus ſyderum, ſiue recurrentes ſtatis temporibus dierum, ac noctium longitudines, ſiue geſtandorum in vtero fætuum, progignendæq; proli aptas cõſtitutas in animãtibus ætates, ſeu tandem quodcunq; aliud vel leuiſſimum naturæ opus attentè velimus aſpicere: erudita tamen conſideratione in ſublunaribus his ea contenti neceſſitate, quæ in pluribus inuiolabili præſcripta ſerie obſeruatur 2. *phyſ.* 82. hoc tamen inter cæleſtia, & inferiora obſeruato diſcrimine, vt dicitur *p. de p. an. c. p.* quod τὸ τεταγμένον, καὶ ὡρισμένον πολὺ μᾶλλον φαίνεται ἐν τοῖς οὐρανίοις, ἢ περὶ ἡμᾶς. τὸ δὲ ἄλλοτε ἄλλως καὶ ὡς ἔτυχε περὶ τὰ θνητὰ μᾶλλον (*ordinatum verò, ac definitum magis apparet in cæleſtibus, quàm circa nos. quòd verò alias aliter & potius vt contigit, circa mortalia.*) quare æternum videbitur, in quo hęc vigent, Vniuerſum, vt eadem ferè inferebat ratione Manilius, dum canebat.

Aſtron. 1

Omnia mortali mutantur lege creata,
Nec ſe cognoſcunt terræ vertentibus annis
Exutas variam faciem per ſæcula gentes,
At manet incolumis mundus, ſuaque omnia ſeruat
Quæ nec longa dies auget, minuitque ſenectus,
Nec motus puncto currit, curſusque fatigat
Idem ſemper erit, quoniam ſemper fuit idem
Non alium videre patres, aliumue nepotes
Aſpicient. ——

Duplici autem percitus coniectura huic aſſentiri non vereor expoſitioni. primò, quia ſic optimè textus huiuſce cum precedenti ſurgat connexio, in quo Vniuerſum ideo ſtatuebatur ingenitum, quia ſemper ſibi ipſi idem permaneret; cum igitur ſubdat, *ſigna verò, & indicia ipſius manifeſta &c.* cunctaque ibi recenſita eadem ſeruari licet entia

pa-

particularia varientur, ac in sublunarium singulis specie bus & in cælestibus orbibus, quę maiorem & potiorem vniuersi constituunt partem, assiduè obseruent Astronomi, & re, non nomine tantum naturales Philosophi; patet hic validissimo cõfirmari medio iam sancitum dogma, quo æternitas illius, vel saltem identitas, quam in eo assiduè dixit obseruari, statuatur. Præterea, quia si p̃ imam illam propositionem superiùs prolatam certo declarare voluisset instituto, qua duplex singulis entibus genitis tribuebatur mutatio, satius erat hic ipsam in validissimis substantijs, quàm in tenuibus accidentibus longè perfectiùs expressisse; id quinimo vlteriùs velim animaduerti, quod hæc Vniuerso cùm adscribatur æternitas non ratione particularium entium sublunariũ, at specierum potius (quod optimè indicabitur infra c. 2.) & corporum cælestium, hic Ocellum ideo sola entia attulisse, quæ huiusmodi naturis queant conuenire.

Vniuersi natura, ac nomen explicantur.

Textus 6

Τὸ δὲ .1. ὅλον, καὶ τὸ πᾶν ὀνομάζω τὸν σύμπαντα κόσμον. δι. 2. αὐτὸ γὰρ τοῦτο καὶ τῆς προσηγορίας ἔτευχε ταύτης, ἐκ τῶν ἁπάντων δὴ κοσμηθεὶς. σύστημα γὰρ ἐστι τῆς τῶν ὅλων φύσεως. 3. αὐτοτελὲς καὶ τέλεον. ἐκτὸς γὰρ τοῦ παντὸς οὐδὲν, εἰ γάρ τί ἐστι, ἐν τῷ παντὶ ἐστι, καὶ σὺν τούτῳ τὸ πᾶν, καὶ σὺν τούτῳ τὸ πάντα ἔχειν, τὰ μὲν ὡς μέρη, τὰ δὲ ὡς ἐπιγεννήματα.

Totum autem & Vniuersum nuncupo vniuersum mundũ, idcirco enim talem sortitus est appellationem omnibus rebus exornatus: est enim constitutio omnium naturæ per se absoluta, & perfecta; extra vniuersum enim nihil est; namque si quid est, vniuerso inest, & cum hoc Vniuersum, & cum hoc omnia habere, alia quidem vt partes, alia verò vt superaccedentia.

1. n. ad γε.
2. n. διὰ γὰρ im. ex vv.
3. n. φύσεων, nec adest τῆς im. ex v.

PA-

PARAPHRASIS.

Totius autem, ac Vniuersi nomine mundum exprimimus vniuersum, qui entibus quibuslibet exornatus, talem non aliunde sortitur denominationem, quàm ex eo, quòd sit quædam omnium naturarum per se absoluta, ac perfectissima collectio: extra ipsum enim nil reperitur, quia si quid est in rerum natura, id in ipso certè collocatum est mundo, qui eatenus etiam dicitur Vniuersum, quatenus & hoc in se complectitur, omniaque continet entia, hoc tantùm obseruato discrimine, quòd alia sint præcipuæ illius partes, alia verò se habeant veluti quædam accessoria.

COMMENTARIVS.

Tunc fallaces tantummodo æquiuocationis scopulos prorsus eludi *top.* 1. *c.* 5. monebat phil. dum illa, nominis significatio, cui adhæremus, cauto prænuntiaretur consilio. hoc idem Ocellus nunc præstat, qui mundo æternitatem pluribus adscribere cum tentet rationibus, vniuersi, ac totius nominibus hucusque acceptis, quid verè exprimatur nobis indicat, & rudi quadam definitione, quam quid nominis Peripatetici dicerent iuxta præscripta 7. *met.* *t.* 14. nunc declarat, indeq; cuncta docens ingenti vniuersi ambitu contineri, ea rursus entia, quæ ipsum suo sinu complectitur, recenset simul, ac distinguit. His igitur vocibus

Τὸ ὅλον, & τὸ πᾶν (*totum, ac vniuersum*) se σύμπαντα κόσμον (*vniuersum mundum*) exprimere profitetur. vocem verò σύμπαντα eruditè sanè voluit adiecisse, vt non terrarum orbem inde tantummodo, at cælestia vlteriùs etiam à se assumi testaretur, quæ voce κόσμος simpliciter accepta difficilè comprehendi contigisset, vt præpotenti licet Arist. auctoritate cõfirmare 1. cæli. 107. dicentis ἡ δὲ τοῦ ὅλου σύστασις ἐστὶ κόσμος, καὶ οὐρανὸς (*totius verò constitutio est mundus, & cælum*) Mundum verò iure σύμπαντα κόσμον obseruat ideo nuncupatum, quia singulis entium speciebus κοσμηθεὶς (*ornatus*) & miro ordine decoratus appareat. in hoc Pythagoræ insistens vestigijs, qui primus hunc ambitum, quo cuncta includuntur κόσμον nuncupauit ἐκ τῆς ἐν αὐτῷ τάξεως (*ex eo, qui in ipso, ordine*) quatenus scilicet in eo omnis natura mirabili nexu cohæret, vt omnium inde entium perfecta, & absoluta emanet congeries, dum nihil extra ipsum accipere contingat, si quid enim est; id certè in amplissimo vniuersi sinu compræhenditur, nec mundum vniuersi nomine deceret insigniri, nisi & hoc includeret, ac quantumuis minimum, suo ambitu benignissimè complecteretur. in hoc igitur cuncta nobili disposita serie entia perseuerant, tam arcto ipsi fœdere connexa, vt quædam insigne vniuersi partium munus subeant, cætera verò præclara veluti additamenta eidem accedant. ita tamen partes velim accipi, quòd nedum eas quibus primò constituitur vniuersum, cælum scilicet, ac elementa, subeat assumere, verùm etiam substantias ex his prodeuntes, dum ad has etiam nomen partis quodammodo auctor diffuderit *c.* 3. *t.* 1. *&* 2. additamenti verò nomen crediderim Ocellum accidentibus adscripsisse, ijsq; præterea entibus, quę à perfecto parumper naturæ deficiunt ordine ad meteorologiam reiecta à philosopho *meteor.* 1. *c.* 1. hancq; totius naturam perpendisse videtur Aristoteles, indeq; *phys.* 3. 63. *& met.*

Quid verè exprimat vox κόσμος.

Vnde mundus dicatur

Plut. de plac. phil. l. 2. c. 1.

Quęnam sint vniuersi partes, & quæ additaméta.

& met. 5.31. sumpsisse definitionem, quòd scilicet totum sit, cuius nullam partem extra ipsum possumus reperire. omnia quinimo hic tradita peripatetica esse quàm certissimè licet asserere. vniuersi siquidem inde nomen deductum, quòd omnia complectatur, & Aristoteles obseruauit 1. *cæli t.* 4. vbi τὸ πᾶν dicebat τέλειον ἀναγκαῖον εἶναι, καὶ καθάπερ τοὔνομα σημαίνει, πάντη, καὶ μὴ τῇ μὲν, τῇ δὲ μή. *(vniuersum perfectum necesse est esse, ac quemadmodum nomen indicat ex omni parte, & non hac quidem sic, illa verò non)* nullumq; vlteriùs ens extra vniuersi ambitum collocari, & ipse quoque Arist. est abundè professus, qui cum docuisset cælum, præcipuè pro externa cælestiũ corporum superficie reliqua ambiente assumendum, nullum extra ipsum corpus occurrere subdidit 1. *cæli* 97. imo nullum nec etiam locum, vacuum vel tempus extra ipsum adesse *ibid.* 99. profitetur quod etiam sensisse videtur Plato in Timæo, quo loci mundum quoddam esse animal cum profiteretur, ex vniuerso igne, aere, aqua, ac terra dicebat compactum, nullamq; horum partem extrinsecùs relictam, vt maximè perfectum animal è perfectis partibus constitueretur, nullo quinimo extraneo frigore, vel calore ad senectutem, vel morbum posset impelli: ideoque oculos ipsi Deũ nõ cõtulisse, eo quia nil extra ipsũ reliquisset, quod aspectui occurreret, auresq; denegasse, cũ nil extra superesset, quod auditũ afficeret, nullaq; illi mẽbra, per quæ noua susciperet alimẽta, vel cibi emitteret excrementa assignasse, eo quia nihil ipsi accedere, vel ab eodem decedere posse videbatur. vniuersam quinimo ferè ad verbum, qua mundum hic Ocellus descripsit, rationem, hinc videtur accepisse auctor libri de mundo (de quo inf.) *c.* 2. vsus & ipse voce σύστημα; dum ibi dixit mundum esse σύστημα ἐξ οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ τῶν ἐν τούτοις περιεχομένων φύσεων *(compagem ex cælo, & terra, & in his contentis naturis)* eam tan-

Vnde nomẽ Vniuersi.

Nil extra cælum.

Et cur, iuxta Platon.

Vniuersum est animal apud Platonem & cur destituatur sensibus.

tandem sectionem rerum, quæ in mundo continentur à Peripato non abhorrere asserendum; Arist. enim in libris de cælo, præcipuas vniuersi partes dum contemplaretur, 3. *cæli. t.* 1. perquirendas primò dixit substantias, opera, & passiones illarum, ac inde substantiarum nomine simplicia corpora, entia ex ijs vlterius constituta, cælum, ac eius partes, animalia, plantas, ac earum partes exprimi docuit: passiones verò, & opera statuit complecti, eorum entium motus ab elementis præcipuè prouenientes, aliaq; huiusmodi, quare cum omnibus illis nomen partis hic *c.* 3. *t.* 1. tribuat Ocellus, cur additamentum voce accidentia, ac meteora, quæ *κατὰ φύσιν ἀτακτοτέρως (secundum naturam magis ordine destitutam) meteor.* I. *c.* 1. eueniunt, negabimus expressa fuisse?

Quæcunque sunt in Vniuerso, ipsum intuentur.

Text. 7.

Τὰ μὲν οὖν ἐμπεριεχόμενα τῷ κόσμῳ πρὸς τὸν κόσμον ἔχει τὴν συναρμογήν, ὁ δὲ κόσμος πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ᾽ αὐτὸς πρὸς ἑαυτόν. 1. τὰ μὲν γὰρ ἄλλα πάντα τὴν φύσιν οὐκ αὐτοτελῆ ἔχοντα συνέστηκεν ἀλλ᾽ ἐπιδεῖται. 2. τῆς πρὸς τὰ ἐκτὸς ἐχόμενα συναρμογῆς. ζῷα μὲν πρὸς ἀναπνοήν, ὄψις δὲ πρὸς τὸ φῶς, αἱ δὲ ἄλλαι αἰσθήσεις πρὸς τὸ οἰκεῖον αἰσθητόν, τὰ δὲ φυτὰ πρὸς τὸ φύεσθαι, ἥλιος δέ, καὶ σελήνη καὶ οἱ πλανῆται, καὶ

IN mundo igitur comprehensa cum mundo habent conuenientiam, mundus verò cum nulla alia re, sed ipse cum seipso, alia enim omnia naturam per se absolutam non constituunt, sed adhuc indigent conuenientia quadam ad ea, quę sunt extra. animalia quidem ad respirationem, visus verò ad lumen, alij autem sensus ad proprium sensibi-

1. vv. αὐτόν.

2. vv. & al. ἀλλ᾽ ἐπιδεῖ καί.

F le,

3. ad κοινῆς ex vv. &c.
4. ἢ ἀλλὰ πρὸς αὐτοῦ im. ex vv.

οἱ ἀπλανεῖς, κατὰ τὸ μέρος μὲν τῆς. 3. κοινῆς διακοσμήσιος αὐτοῦ, αὐτὸς δὲ πρὸς οὐδὲν ἕτερον, ἀλλ᾽. 4. αὐτὸς πρὸς αὐτόν.

le, planta verò, vt producantur. Sol quoque, & Luna, & planetæ, & fixæ ad partē communis gubernationis ipsius, ipse verò ad nihil aliud, sed ad seipsum.

PARAPHRASIS.

QVare singula, quæ sinu suo Vniuersum complectitur, ipsum ordine quodam respiciunt, at mundus se ipsum tantummodo intuetur, nec cum alio quopiam ordinem exercet, vel cognationē. cætera quippè entia prorsus perfecta nō gaudent natura, ab extrinsecis suæ complementum perfectionis captantia, animalia enim extrinseco egent aere, vt respirent; visus lumen, ac cæteri sensus propria exposcunt sensibilia, vt sua queant munia exercere, plantæq; ipsę multa extrinsecus adsciscūt, vt prodire valeant. Sol etiam, Luna, ac tam errātia, quàm fixa sydera vniuerso inseruiunt, in inferiorū veluti regimen suis influxibus intenta, at Vniuersum nil præter se ipsum respicit.

COM-

COMMENTARIVS.

VNiuersum æternum esse alia edocturus ratione Ocellus, in hoc cõtextu discrimen, quod inter Vniuersum, ac eius partes vigere obseruat, nobis assignat: vt inde scilicet, iam expressa vniuersi præstantia, ex hac in sequ. textu eiusdem perennitatem inferat. Eo igitur potissimùm à suis partibus Vniuersum nos monet differre, quòd hæ velut arcto cognationis vinculo illi coniectæ, cõstanti in ipsum ferantur ordine. Vniuersum verò, propriæ quasi viribus naturæ, vndequaque perfectum quidpiam aliud non respiciat, sed proprij veluti decoris conscium, seipsum tantummodo gestiat intueri. Huius autem primæua inde prodit discriminis origo, quòd cętera ea cõditione conspicimus affecta, quòd vndequaq; perfecta destituantur natura, ideoq; semper externi alicuius indiga, cuius ope propria exerceant munia, nobis apparent: hæc sanè veritas nobiliorum Vniuersi partium exemplo nunc confirmatur, vt inde cæterarum quoque partium tenuis conditio, qua externis ipsis connectuntur, faciliùs appareat, dum præstantioribus ijs hac semper inseruire immutabilis Vniuersi series compellat: eo ferè pacto, quo singula homini, velut entium præstantissimo inseruire æternæ naturæ iura statuerunt, quod respiciens philos. dicebat *phys. 2. 24.* ἐσμὲν γάρ πως καὶ ἡμεῖς τέλος (*sumus enim quodammodo & nos finis*) idemq; dogma, cui consensit Cicero, elegantiùs etiam sic expressit *polit. p. c. 8.* docens τάτε φυτὰ τῶν ζώων ἕνεκεν εἶναι, καὶ τὰ ἄλλα ζῶα τῶν ἀνθρώπων χάριν, τὰ μὲν ἥμερα, καὶ διὰ τὴν χρῆσιν, καὶ διὰ τὴν τροφήν. τῶν δ' ἀγρίων, εἰ μὴ πάντα, ἀλλὰ τά γε πλεῖστα τῆς τροφῆς, καὶ ἄλλης βοηθείας ἕνεκεν, ἵνα καὶ ἐσθὴς καὶ ἄλλα ὄργανα γίνηται

Homini cuncta inseruiunt.

De Nat. Deor. 2. prope finem.

ἐξ αὐτῶν. εἰ οὖν ἡ φύσις μηθὲν, μήτε ἀτελὲς ποιεῖ, μήτε μάτην, ἀναγκαῖον τῶν ἀνθρώπων ἕνεκεν αὐτὰ πάντα πεποιηκέναι τὴν φύσιν (plantas animalium gratia esse. & alia animalia hominum gratia. mansueta quidem propter vsum, & cibum, fera verò, si non omnia saltem plurima cibi, & alterius præsidij causa, & vt vestes, ac cætera instrumenta fiant ex ipsis. si igitur natura nihil neque imperfectum facit, neq; frustra, necesse & hominum gratia hæc omnia fecisse naturam) quorum ideo fortasse, vt Sanctiss. Pontifex Vrbanus VIII. in cælestissimo cuius ingenio cunctorum eruditio sæculorum fæcundo prouentu vberrimè effloruit, in eruditissimo carmine ad sapientissimum Nepotem Franciscum Card. Barberinum, nobile verè pij Principis exemplar, Ecclesiastici orbis Alcidem, vnàq; literarij Mecenatem, elegantissimè meditabatur.

—— iussis animantia cætera terræ
Subdita & cæli volucres, turmasque natantes.

prædictum verò partium ordinem, quo vniuerso connectuntur, inductiuè ex eo confirmat, quòd animalia, vt respirent, externorum vsu indigent, similem pariter visus cum lumine sortitur nexum, & pari ordine cæteri sensus proprium respiciunt sensibile, stirpesque ipsæ, imo viuentia omnia, vt prodeant, externa quoque adsciscunt. aeres scilicet, vt respiret, eget animal ratione caloris interni 2. *de an.* 88. vt hic aeris attracti vi imminuatur: aliàs non extingueretur quidem, non adesset enim frigus, quod diuelleret, at marcore pressus corrumperetur *de resp. c. 9.* vnde animalis erumperet interitus, dum natiui caloris ope viuentia quælibet nutriantur *resp. an. 2. c. 2.* ideoq; viuant, iuxta illud philos. 1. *de gen.* 41. & 2. *de an.* 47. *μέχρι τούτου ἐστὶν, ἕως ἂν καὶ τρέφηται. (eo vsque est, quo vsque nutritur)* lumine pariter visus eget, quia eo destitutus color conspectui non occurrit 2. *de an.* 67. vel non est actu

Cur aere egeat animal.

Color sine lumine an actu color

co-

color, vt quidam opinantur, quod non videtur à mente phil. prorsus abhorrere, qui 3. *de an.* 18. dixit τό φῶς ποιεῖ τὰ δυνάμει ὄντα χρώματα ἐνεργείᾳ χρώματα (*lumen facit potentia existentes colores actu colores*) Sensibilia quoque sensus alij necessariò exposcunt, vt proprium eliciant opus, dum hoc discriminis inter sensum, ac intellectum vigere monuerit Arist. 2. *de an.* 60. quòd, eo quia scientia vniuersalia attingit, quorum auctor est intellectus p. *de an.* 8. & 3. *de an.* 18. intelligere possumus quotiescunque libeat; non verò sentire; quia sensibilis præsentia necessariò exigitur, vt sensitiuum liceat opus elicere, cum ipsius obiectum extra sensitiuam facultatem sit constitutũ. consultò autem, non simpliciter sensibile accepit, at dixit οἰκεῖον αἰσθητὸν (*propriũ sensibile*) quia id verè obijcitur vnicuiq; sensui, ac circa ipsum perfecta, & deceptionis incapax exercetur operatio, quod nec in sensibili cõmuni, vel per accidens, de quibus 2. *de an.* 63. *seqq.* non contingit. Similiter plantæ, vt enascantur, externis egent, vbi etiam conceptæ fuerint, aquas .n. exposcunt, vt enutriantur, ac Solis aspectum, vt foueantur, non secus, quam fętus in vterò contenti maternum alimentum, & in ouis clausi externum exposcant calorem, siue animalis ipsius, vt in nostris regionibus frequenti intuemur euentu, siue alia quapiam ratione, vt in Aegypto contingit, vbi oua citra incubitum nedum in fimetis sponte naturæ pullos gignunt, vt obseruabat Plinius, verum etiam in furnis oua tepido calore, & magna industria, ac admirabili fouentibus, vt *ibid.* monebat Dalechampius. nec quispiam obijciat è piscium ouis pariter animal prodire, quæ tamen externo destituuntur calore, cum in aquis sint, quibus natura frigus contulit, vt *seqq. c.* & tamen inde fętus vberrimè erumpunt: etenim illa à piscibus ipsis imperfecta eduntur, suumq; extrinsecus assumunt incrementum, & perfectio-

Discrimen inter sensũ, & intellectũ.

Ex ouis pulli in Aegypto citra incubitum.

nat. hist. l. 10. c. 54.

ctionem *de ortu an.* 3. *c.* 1. Astra tandem, corporum licet perfectissima, quodam & ipsa ordine Vniuersum respiciunt, cuius dispositionis præcipuæ quædam partes existunt: eos quoque, quibus insunt, orbes intuentur, & ab ijs vlterius pendent, à quibus mouentur, intelligentijs, de quibus *met.* 12. 48. nisi forte motrices à cęlis cum recentioribus quibusdam excludere placeret intelligentias; & à præpotenti supremi artificis manu progenitos planetas in fluidum æthera ab eodem asserere longo immersos, ac immissos interuallo; naturali sibi impetu circularem motum vindicasse; eo quia corpori motus ille non repugnet, ac in perfecta omnino superficie, remotis quibuslibet impedimentis, perfectæ sphæræ communicatum motum nunquam liqueat interrumpendum: à quo placito non recessisse videtur omnino Plato: cui licet quis velit adhærere, nõ tamen inde cælestium ordo ad externa omnino excluderetur, dũ inferioris huius mũdi nunc placido, nunc seuero intuitu habenas moderentur (vt *v. seqq. t. vlt.* dicetur) quare & ipsi vniuerso inseruient. Singula igitur entia cum appareat necessarium quendam ordinem cum extrinseco quopiam semper exercere, quo Vniuersum necessariò careat, cum nil extra ipsum occurrat *hic t.* 5. iam patet cætera omnia Vniuersum, hoc verò se ipsum tantummodo aspicere. Quæret tamen aliquis, cum aere indigeat animal vt respiret; sensibile pariter exigat obiectũ, vt sentiat: cur in textu non aeris, at potius actionis in respiratione auctor meminerit, dum ait ζῶα μὲν πρὸς ἀναπνοὴν, à sensum dum contemplaretur, non opus ipsius at obiectum assumpserit, si quidem dixit αἴσθησις πρὸς τὸ οἰκεῖον αἰσθητόν. Si velimus asserere id temerè factum, quid hoc indignum philosopho proferremus acutis sanè monitis, ac diligenti cõsilio prima nobis naturalis scientiæ dogmata pręscribente. Dicerem ego idcirco ab aucto-

Margin notes:
Opinio excludẽtium motrices intelligentias.
in Timęo
Dubit.
Solutio.

auctore id factum, quia respiratio hic exprimit necessariam illam, vt vita permaneat, caloris natiui temperiem, quæ externorum præsidio peragitur: hæc verò non aeris tantum beneficio, vnauè tantùm ratione exercetur. illa scilicet adest & in piscibus, qui pulmone carent, ac in aquis degunt, quibus natura branchias est elargita, vt earum ope agitantes aquam, eodem fruerentur munere, quo in aere viuentes *de resp. c. 10.* & vlterius apparet in cartilagineis ipsis: ideoque non aeris, at respirationis voluit meminisse, vt eo nomine comprehenderet quamcunq; respirationis rationem; siue membra, per quæ, siue medium, in quo exerceatur, placeret contemplari: eoque magis quòd hic exactissimè materies illa non erat pertractanda, tum quia hic illius sedes non erat constituta, cum etiam quia exempli tantùm gratia afferebatur, quare cum dixisset entia quælibet externis connecti, optimo certè exemplo respirationem voluit assumere, quę etiam in aquarum incolis, & per diuersa membra in exanguibus, & sanguine præditis exercebatur, de quibus latè *de resp. c. 9.* Simile tamen quid non licebit excogitare, si quispiam inquirat, cùr luminis meminerit, vbi visum contemplaretur, cum tamen alios sensus circa proprium sensibile inspexerit, quod (si visum intueamur) colorem esse, nemo ignorat. Dicamus nos luminis Ocellum fortasse meminisse, eo quia hoc arbitrabatur adæquatum visus obiectum. color enim non videtur sine lumine, & præter colorem lumen etiam ipsum aspectui occurrit, & singula, quę in tenebris videntur, vt lucida sanè videntur, puta quercus putrida, squammæ pisciũ, ac huiusmodi, & idcirco phil. *2. de an. 66.* monebat adæquatum visus obiectum non esse colorem, at quidpiam nomine destitutum, quod colorem quidem, vt lumine pręditũ complecteretur, at vlterius etiam ea, quæ vt lucida videmus; quare lucidis

Cur pisci bus datę brãchię.

Color nõ est adæquatum visus obiectum.

cidis lumen cum conferat vt videantur, idem quoque præstet colori *ibid.* 23. non incongruè lumen hic accepisse Ocellum potius, quàm colorem videtur asserendum; eoq; magis, quod sat erat aliquid assumere rei extraneum, quo destituta proprio operi peragendo inepta redderetur. At his longè maior emergit difficultas contra postrema textus verba, in quibus Vniuersum ad nil referri statuitur. nonne Deum ipsum respiciet Vniuersum? cũ profectò oporteat

Pind. Pyth. od. 5.

Παντὶ μὲν θεὸν αἴτιον ὑπερτιθέμεν.

(cuique rei quidem Deum causam superponere) & ipse Arist. mundum profitebatur æternum 1. *cæli* 101. *& seqq.* eundem tamen, primum motorem supremum veluti finem intueri edocuit, dum ab eo mundum, ac naturã prorsus monuit pendere 12. *met.* 38. quo loci Deum efficiẽtem Vniuersi causam statui, multi profitentur, ac huiusmodi dogma in via peripatetica sustinendum acutissimè probauit doctissimus Vincentius Montecaluus præceptor meus in suis eruditissimis metaph. specul. ne tamen dubijs omninò certa misceamus, nemo ausus est vnquam negare eo loci ab Arist. Deum finalem saltem vniuersi, & naturæ causam constitui. Ocellum igitur tam impium dicemus, vt Deum saltem Vniuersi finem negauerit? & si illius est finis, iam certè Vniuersum ad quidpiam aliud, Deum scilicet, necessario ordine feretur. An id considerauerit Ocellus, ignoro, verosimile tamen est harmoniæ mundi auctorem Deum constituentem Ocellum, ac fatorum memorem, Deo saltem tribuisse, quòd finalis foret vniuersi causa, etenim fata admittẽdo prouidentiã quandam ipsius Dei fateri videtur, eoq; magis, quòd Pythagoreum ipsum fuisse nouimus: & in hoc potissimum celeberrima illa schola videtur profecisse, vt vnus instar omnium testabitur Hierocles, si excelsa illius dogmata lege-

Deus vniuersi supremus finis.

An efficiẽs causa iuxta Peripateticos.

de pr. & 2. int. c. 4

In opu. de legibus lib. 6. 2. & 8.

Pythagorei prouidentiã Dei nouere.

re placeat,quare dicerem Ocellum Vniuersi nomine cælos,tellurem,ac Deum ipsum fuisse complexum, ideoq; Vniuersum à nullo pendere statuisse, quia Deus omnium causa, ac sempiternum, optimumque viuens 12. *met.* 39. in Vniuerso ab eo collocabatur, neque mirum id cuipiam videatur nam cælum certè auctor Vniuersi nomine voluit contineri, & cælos Deum incolere crediderunt antiqui, vt .n. monebat philos. 2. *celi t.* 2. τὸν δ' οὐρανὸν, καὶ τὸν ἄνω τόπον οἱ μὲν ἀρχαῖοι τοῖς θεοῖς ἀπένειμαν, ὡς ὄντα μόνον ἀθάνατον (*Cælum, & eum, qui sursum est, locum veteres Dijs attribuerunt, vt existentem solum immortalem*) cælum quinimo genitum ideo asserebat Hesiodus. *in carm. Pyth. c.* 16. & 17 *Dij cęlorũ incolę*

in Theogon.

Ὄφρ' εἴη μακάρεσσι θεοῖς ἕδος ἀσφαλὲς αἰεί

(*vt esset beatis Dijs sedes tuta semper*) quare si sedem Dei cælum arbitrabatur, & illud in Vniuerso locabat, iam clarum est, Vniuersum iuxta Ocelli placita Deum comprehendere; ideoq; illius licet causa Deus statuatur, optimè dicetur ab alio Vniuersum non pendere. nec quis hæc Ocellum asserat nõ fuisse opinatum, cum enim inf. *cap.* 3. dicat Deos in cęlis esse, hæc quoque singula videtur asseruisse. nec quispiam turbetur, quòd ibi plurali numero Ocellum videat loquutum, illud .n. vulgari insistens rationi protulit: sapientis quippe intellectus Deorum multitudinem nescit excogitare, at vnum ipsum cũ Arist. prædicabit 12. *met. vlt*, dicente οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη εἷς κοίρανος (*nõ bona principatuum multido: vnus princeps*) cum *superius ibid. t.* 50. primi motoris vnitate tradita, dixisset, cætera quæ de Dijs confinxerat antiquitas μυθικῶς ἤδη προσῆχθη πρὸς τὴν πειθὼ τῶν πολλῶν καὶ πρὸς τὴν εἰς τοὺς νόμους καὶ τὸ συμφέρον χρῆσιν. (*fabulosè addita, vt multitudo suaderetur, & ad leges, & ad eas res, quæ conducunt, complectendas*) is scilicet, qui primus

Deus vnus iuxta veteres sapientes & cur plures asserentes

tàm ſtolida Dijs adſcripſit,populiſq; ſua ſit,non prorſus

in Buſir. Iſocr. inſanos ethnicos arbitratus, illa excogitauit, verùm vt aiebat Iſocrates ἅμα μὲν ἐθίζειν ὀιόμενος δεῖν τὸν ὄχλον ἅπασιν ἐμμένειν τοῖς ὑπὸ τῶν ἀρχόντων παραγγελλομένοις, ἅμα δὲ βουλόμενος πεῖραν λαμβάνειν τοῖς φανεροῖς ἥν τινα περὶ τῶν ἀφανῶν διάνοιαν ἔχουσιν. ἐνόμιζε γὰρ τοὺς μὲν τούτων ὀλιγοροῦντας, τυχὸν ἂν καὶ τῶν μειζόνων καταφρονήσειν· τοὺς δ' ἐπὶ πάντων ὁμοίως ἐμμένοντας τῇ τάξει βεβαιώσεσθαι τὴν αὐτῶν εὐσέβειαν ἐπιδεδειγμένους. (*partim vulgus aſſuefaciendum eſſe ad obſeruanda omnia principum edicta exiſtimauit,partim in rebus manifeſtis experiri voluit,quid de occultis ſentirent.nam qui hæc negligerēt, eos fortaſſis etiam maiora contempturos. qui autem æquè in omnibus ordinem conſeruarēt,eos iam edidiſſe ſpecimen ſuæ in conſeruanda religione conſtantiæ arbitrabatur*)his autem abſurdis,per quæDeorū turba effingeretur, licet non adhæreret Ariſtoteles, voluit tamen Deos plurali nomine expreſſiſſe, vt vulgarem .ſ. loquendi modum ſectaretur,ea de cauſa,quam *inf.c.2.t.9.* exprimemus;qui etiā cum Ocello mirificè cōſentit, dum cuncta,quæ ſunt in vniuerſo mutuo tradat ordine connexa 12.*met.*52. ita vt vnum quid, bonum ſcilicet vniuerſi reſpiciant, quod pariter hic Ocellum intendere eſt veroſimile ,quem etiam ad externa ordinem in

Mutuus elementorū ordo. ipſis elementis acutè expreſſit Ariſt. dum 4.*phyſ.* 48. ſic ea inuicem ſe obſeruauit habere,quòd ipſorum vnūquodque ad ſuperius ita properaret, ac ſi ab eo per ſimilem qualitatem conſeruari appeteret , illudque ſemper, quod inter ipſa foret inferius ad ſibi proximū cor-

in. 2.1.4. pus,ſuum veluti actum præpeti greſſu ferretur *ib.*49.vt inf. obſeruabimus. & nobilem hunc cunctarum Vniuerſi partium nexum,& illum, quo Deum ſupremum opificem , primò,ac præcipuè reſpicit,ordinem ſic ele-

aſtron. 1. ganter expreſſit Manilius.

Hoc

Hoc opus immensi constructum corpore mundi,
Membraque natura diuersa condita forma
Aeris, atque ignis, terræ, pelagique iacentis
Vis animæ diuina regit, sacroque meatu
Conspirat Deus, & tacita ratione gubernat,
Et multa in cunctas dispensat fœdera partes,
Alter vt alterius vires faciatque, feratque
Summaque per varias maneat cognata figuras.

Quarta ratio, qua Vniuersi æternitas infertur.

Text. 8.

Ἔτι δὲ καὶ οὕτως εὔγνωστον ἔσται τὸ λεγόμενον, ὅτι ἀληθές ἐστι. τότε γὰρ πῦρ ἑτέρῳ θερμαντικὸν ὂν αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ. 1. θερμόν ἐστι. καὶ τὸ μέλι γλυκαντικὸν γινόμενον αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ. 1. γλυκύ ἐστιν. καὶ αἱ ἀρχαὶ τῶν ἀποδείξεων τῶν ἀφανῶν σημαντικαὶ οὖσαι αὐταὶ ἐξ ἑαυτῶν ἐμφανεῖς. 2. τε, καὶ γνωστικαί εἰσιν. οὕτως οὖν καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αἴτιον γινόμενον τῆς αὐτοτελείας, αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ αὐτοτελές ἐστι, καὶ τὸ τοῖς ἄλλοις αἴτιον. 3. γινόμενον τῆς σωτηρίας, καὶ διαμονῆς αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ σωζόμενον, καὶ διαμένον ἐστί. καὶ τοῖς ἄλλοις αἴτιον γινόμενον τῆς συναρμογῆς, αὐτὸ ἐξ ἑαυτοῦ συνηρμοσμένον ἐστίν. ὁ δέ γε κόσμος αἴτιός ἐστι τοῖς ἄλλοις καὶ 4. τοῦ εἶναι,

Adhuc autem melius cognoscetur iam dicta vera esse: ignis enim alia cum calefaciat ex se ipso calidus est, & mel, quod alijs dulcedinem communicat, ex se ipso est dulce, & demonstrationis principia, per quæ obscura nobis innotescunt, ex se ipsis manifesta sunt, ac nota. sic igitur & quod alijs causa est vt in se sint perfecta, ipsum ex se ipso perfectũ est, & quod alijs est causa salutis, ac permanentia, ipsum ex se ipso saluum est, ac permanens, & quod alijs est causa concentus, ex se ipso est concinnum. Mundus sanè causa alijs, quod sint, ser-

1. n. αὐτῷ im. cx v. & al.

2. n. ἐχφανῆς. im. ex vv. & c.

3. in vv. deest αἴτιον.

4. ad τὸ ex vv.

καὶ τοῦ σώζεσθαι, καὶ τοῦ αὐτοτελῆ εἶναι. αὐτὸς ἄρα ἐξ ἑαυτοῦ αἴδιός ἐστὶ, καὶ αὐτοτελὴς, καὶ διαμένων τὸν πάντα αἰῶνα, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο τοῖς ἄλλοις παραίτιος γινόμενος τῆς διαμονῆς τῶν ὅλων. 5.

uentur, & in se perfectionem habeant, ipse igitur ex se ipso perpetuus est, ex se perfectus, & permanet per omnia sæcula, & per hoc ipsum cæteris est causa, vt perpetuo permaneant.

5. ad. ex c. & vv.

PARAPHRASIS.

Eorum verò, quæ dicta sunt, veritas magis elucescet, si placeat animaduertere ignem, quia alijs calorem confert, suapte natura sibi calorem, & sic pariter mel, cum cæteris dulcedinem communicet, eam sibi, eadem ratione, vindicare: prima quoq; demonstrationis principia, per quę ignotæ nobis innotescunt conclusiones, per se nota esse, ac manifesta. quare simili profectò ratione de eo philosophandum, quod cæteris perfectionem, salutem, ac permanentiam conferre consueuit; ipsum scilicet per se perfectum esse, salubre, ac permanens, idq; ex se concinnum esse, à quo cætera concentũ desumunt. ideoq; Vniuersum, vt alia quælibet entia existant, seruentur, ac sint perfecta, vera cum sit causa, necessariò per se perpetuum erit, per omnia permanebit sęcula, ac suam virtutem alijs quoque rebus, vt perpetuò permaneant, communicabit.

COM-

COMMENTARIVS.

DElumpto ferè ex traditis præc. textu principio, alia hic ſtatuitur ratio, qua vniuerſum æternum eſſe, illi quinimo prædicatum huiuſmodi per ſe, ac ferè ſecundùm quod ipſum, de quibus latè *poſt.* 1. *c.* 4. *& ſeq.* ineſſe facillimè inferatur: ac ita diſſerere, videtur Ocellus. ab vniuerſo cætera ſortiuntur, quòd exiſtant, permaneant, ac perfecta ſint; quare à ſe ipſo hæc eadem ſingula aſſequetur vniuerſum, ideoque æternum permanebit. quæ ſingula veritati eſſe conſona ex eo potiſſimùm apparet, quòd ſi vniuerſum, non aliunde, quàm ex ſe ipſo proprium eſſe depromit, nullam certè licebit rationem excogitare, qua illud queat amittere, vt latiùs *inf. t.* 9. quòd verò cæteris ſingula iam tradita vniuerſum vberrimè præſtet, ex eo patet, quòd ſup. monebamus, cuncta ad vniuerſum referri edocentes; ac inde confirmatur, quod eatenus res eſt, permanet, ac propriæ dicitur perfectionis particeps, quatenus eſt actu in rerum natura, & extra ſuas cauſas, quod eſt idem ac eſſe in vniuerſo: ideoq; res ab ipſo ſingulæ pendebunt, vt ab eo, in quo ſint, conſeruentur, & ab eiuſdem potiſſimis partibus omnino conſtituantur. Vniuerſum verò ea ſingula non ab alio quopiam, at à ſe ipſo aſſequi, inde infert auctor, quod ſemper ex ſe ipſo eſt tale, quod alij confert, vt alia ſint. puta ignis, à quo alia calorem deſumunt, ſuapte natura calidus eſt; mel pariter, quòd alijs dulcedinem tribuit, eſt per ſe dulce; demonſtrationis principia ex ſe ſunt certa, & manifeſta, quia ignotas nobis concluſiones aperiunt, ſicq; ſingula entia percurrendo, quidquid alijs perfectionem aliquam confert, vt eiuſdem, actu, vel virtute ſit per ſe particeps, oportet. Hanc Ocelli rationem, hic obſeruat Nogaro;

Auctoris ratio.

garola, & à Critolao Peripatetico ad hoc idem probandum fuisse depromptam, ac Philonem in duabus præced. idem præstitisse, id tamen in illius V. C. notis, in huius operis calce impressis, vnusquisque legat, cum sit nostri tantummodo instituti Ocellum commẽtarijs illustrare, & Aristotelis præcipue ex eo depræhensa dogmata obseruare, vt Peripateticę scholę aliquid vtilitatis, tenues hi nostri labores (si nostra permittat imbecillitas) conferant. & idcirco animaduertendum, Peripateticis pariter esse commune axioma illud, ens vnumquodque eam suapte natura sibi qualitatem adsciscere, quam alijs valeat elargiri, ipsum sciliget longe clariùs, & firmiùs ijsdem ignis, & demonstrationis principiorum exemplis exhibuit philosophus tum vniuersaliter, tum etiam vni certæ demonstrationis materiæ coaptatum: primum nobis occurrit *met. 2. t. 4.* quo loci edocebat, ens illud, quod reliquis qualitatem quampiam confert, semper eiusdem quam maximè particeps esse, cum sic edoceret *ἕκαστον δὲ μάλιστα αὐτὸ τῶν ἄλλων, καθ᾽ ὃ καὶ τοῖς ἄλλοις ὑπάρχει τὸ συνώνυμον, οἷον τὸ πῦρ θερμότατον, καὶ γὰρ τοῖς ἄλλοις τὸ αἴτιον τοῦτο τῆς θερμότητος. ὥστε καὶ ἀληθέστατον τὸ τοῖς ὑστέροις αἴτιον τοῦτο ἀληθέσιν εἶναι (vnumquodq; autem maximè ipsum aliorum per quod & alijs inest vniuocum, vt ignis calidissimus, namque hic alijs causa caladitatis, quare & maxime verum, posterioribus quod est causa vt vera sint)* alterum aperte expressit pariter philos. *post. p. c. 2.* vbi demonstrationis principia esse notiora conclusione cum doceret, ex eo potissimùm veritatem illam inferebat, quòd conclusionis notitiam parerent; & celebre illud ibi statuebat axioma, *ἀεὶ γὰρ δι᾽ ὃ ὑπάρχει ἕκαστον ἐκεῖνο μᾶλλον ὑπάρχει (semper enim propter quod est vnumquodque, illud magis inest.)* ens scilicet illud, quod alteri confert, vt alicuius particeps sit qualitatis, eam nedum sibi vindi-

care, sed etiam magis, quàm illud ens, cui eam communicet, vt prędictum ignis exemplum abunde confirmat. quod eleganter sanè respexit Isocrates, dum principes longè subditis præstantiores esse oportere inde suadebat, quòd ex ijs pręstantia quodammodo in hos transferretur, aiebat, enim προσήκειν ἡγησάμην, τοσούτῳ τοὺς βασιλέας βελτίους εἶναι τῶν ἰδιωτῶν, ὅσῳπερ καὶ τὰς τιμὰς μείζους αὐτῶν ἔχουσι. καὶ δεινὰ ποιεῖν ὅσοι τοὺς μὲν ἄλλους κοσμίως ζῆν ἀναγκάζουσιν, αὐτοὶ δ᾽ αὐτοὺς μὴ σωφρονεστέρους τῶν ἀρχομένων παρέχουσι. (*decere arbitrabar tantò reges meliores esse priuatis hominibus, quo maiores habent honores, quàm ipsi, & iniquissimè facere quoscunque, qui alios quidem modestè viuere cogunt, ipsi verò se ipsos modestiores non prabent ijs, quibus imperant.*) Deus moderator Vniuersi.

Quinta ad hoc idem ostendendum ratio. Textus 8

Ὅλως δὲ εἰ καὶ διαλύεται τὸ πᾶν, ἤτοι εἰς τὸ ὄν, ἢ εἰς τὸ μὴ ὂν διαλυθήσεται. καὶ εἰς μὲν τὸ ὂν ἀδύνατον. οὐ γὰρ ἔσται τοῦ παντὸς φθορὰ ἐὰν εἰς τὸ ὂν διαλύεται. 1. τὸ γὰρ ὄν, ἤτοι τὸ πᾶν, ἢ τὸ μέρος τί ἐστι τοῦ παντός, καὶ μὴν οὐδὲ εἰς τὸ μὴ ὄν. ἀμήχανον γὰρ τὸ ὂν ἀποτελέσθαι ἐκ τῶν μὴ ὄντων, 2. ἢ εἰς τὸ μὴ ὂν ἀναλυθῆναι. ἄφθαρτον ἄρα. 3. καὶ ἀνώλεθρον τὸ πᾶν.

Omnino autem, & dissoluatur vniuersum, vel in ens dissoluetur, vel in non ens. & in ens quidem est impossibile, non enim erit Vniuersi corruptio, si in ens dissoluatur: ens enim vel est ipsum vniuersum, vel vniuersi quadam pars, & sanè neq; in non ens: namque impossibile ens perfici ex non entibus, vel in nõ ens resolui. incorruptibile igitur, & interitus expers est vniuersum.

1. c. & v: διαλύνται.

2. vv. ἀπολέσθαι ἐκ τῶν ὄντων.

3. c. & vv. non ἄρα, sed γάρ.

PA-

PARAPHRASIS.

PRæterea Vniuersum si contingeret dissolui, vel in ens certè, vel in non ens resolueretur. si prius quis statuat, is opposita simul affirmabit, nam quoties in ens resolutum dicamus Vniuersum, ipsum negamus interijsse: eo quia ens vel idem sit ac vniuersum, vel saltem illius pars. absurdum pariter est alterum, cum à rectis dissonum sit philosophiæ monitis, edocere, ens ex non entibus prodire, vel in ea resolui. quare vt hæc absurda euitentur, sancire oportebit, interitus expers esse Vniuersum.

COMMENTARIVS.

VNiuersi æternitatem alia suadet ratione Ocellus, quæ primo loco recensitæ non dissimilis, omnium certè validissima videatur, quas philosophus, cui solum naturæ lumen affulserit, queat afferre, ac ita differit. Si vniuersum quis statuat interire, per interitum vel ad ens vergere, vel ad non ens, proculdubio affirmabit; quorum prius asserere si placeat, vniuersum adhuc permanebit, posteaquam ipsum interijsse statuerimus; ens siquidē vel erit ipsum Vniuersum, vel Vniuersi pars; vox enim πᾶν (vniuersum) singula quæ sunt, complectitur. Si verò alterum quis affirmat, illud pariter absurdum, eo quia, vt ens

Ratio Auctoris

ex non

ex non ente nequit prodire, in non ens pariter resolui est impossibile. Huic diutius insistere rationi foret inutile, dum fusè ex ijs, quæ *sex.* 1. tradidimus ipsa illustretur: illo siquidem nititur dogmate, quòd viribus naturæ nil queat ex non ente prodire, nec per interitum vnquam aliquid in nihilum redigi contingat, vt ideo cecinerit Lucret. Lib. 1.

Nam si de nihilo fierent, ex omnibus rebus
Omne genus nasci posset: nil semine egeret.
E mare primùm homines, è terra posset oriri
Squamigerumgenus, & volucres, ——

indeque interitum eorum, quæ sunt, respiciens, *ibidem,* subdebat.

Huc accedit, vti quidque in sua corpora rursum
Dissoluat natura: neq; ad nihilum interimat res.

ex hoc verò naturæ instituto perpetuum esse ortum, & interitum educebat Arist. dum entia æternitatem huiusmodi in Vniuerso sortiri dicebat, non quòd materia foret infinita, è qua res educerentur (abundè .s. infinitum fuerat exclusũ, *phys.* 3.35. *& seqq.*) sed quia vnius interitum semper alterius entis ortus consequebatur 1. *de ortu* 17. quatenus res dum interiret, in materiam resolueretur, quæ illico alia forma exornaretur, vnde Ouid. elegantissimè dicebat. Met. 15.

Qua ratione ortus apud Arist. sit æternus.

Nec perit in tanto quidquam, mihi credite, mundo.
Sed variat, faciemq; nouat: nasciq; vocatur
Incipere esse aliud, quàm quod fuit ante: morique
Desine illud idem: cum sint huc forsitan illa,
Hæc translata illuc. ——

hanc tamen rationem, non secus quàm cæteras, quibus falsum hoc inhæret Ocelli dogma, *inf. s. vlt.* facillimè solui ostendemus. quam ingeniosam esse vel Aristotelis suadere videtur auctoritas, qui, non dissimili-

Materia ortus expers ac interitus

methodo, materiam pariter ortus expertem, ac interitus *phys. p.*8 2. profitebatur. quam tamen, cum formis aliquando videret destitui, quibus antea gaudebat; eam idcircò per accidens oriri dixit, & interire, ratione annexæ priuationis, quæ vnum numero cum ipsa

Quo pacto, per accidens oriatur & intereat.

constituit *ibid.*66. quod non ita crediderim intelligendum, vt pleriq; interpretum opinantur; aduentum.s. formæ, illi ortum per accidẽs conferre, eiusdemq; abscessum illius interitum moliri: at potius ex opposito arbitrarer, quòd eatenus ortum sibi, ac interitum materia cum adsciscat, quatenus vnum numero cum priuatione constituit: tunc per accidens materiam oriri videatur statuendum, quando recedente forma compositum intereat, sicque materiæ priuatio accedat: eamque pari ratione interire, per accidens, cum formæ accessus ab ea priuationem expellat, indeq; compositum enascatur; vt apertè *phys. p.*8 2. suadetur, quo loci philosophus materiæ interitum docebat adscribi, quia, *τὸ φθειρόμενον ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ στέρησις, quod corrumpitur in hac, est priuatio.*

Sexta ad hoc idem ratio.

Text. 10.

1. v. non habet καί. 2. c. δοξάζει. 3. l. 1. ἔξωθεν, ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἐντός.

Εἰ δὲ καὶ 1. δοξάζοι 2. τις αὐτὸ φθείρεσθαι, ἤτοι ὑπό τινος τῶν ἔξω. 3. τοῦ παντὸς φθαρήσεται δυναστευόμενον, ἢ ὑπό τινος τῶν ἐντός. οὔτε δὲ ὑπό τινος τῶν ἔξωθεν. ἐκτὸς γὰρ τοῦ παντὸς οὐδέν. τὰ γὰρ ἄλλα πάντα ἐν τῷ παντί, καὶ τὸ ὅλον, καὶ τὸ πᾶν ὁ κόσμος.

SI autem quis opinetur ipsum corrumpendū, ab aliquo, quod sit extra vniuersum, superatum corrūpetur, vel ab aliquo, quod sit intra. non sanè ab aliquo extrinseco, extra vniuersū enim nihil est, alia namq; omnia in Vniuerso, & totum

ac

οὔτε ὑπὸ τῶν ἐν αὐτῷ. δεήσει γὰρ ταῦτα μείζονά τε, καὶ δυναμικώτερα εἶναι τοῦ παντός. τοῦτο δὲ οὐκ ἀληθές. 4. ἄγεται γὰρ τὰ πάντα ὑπὸ τοῦ παντός, καὶ κατὰ τοῦτο, καὶ σώζεται, καὶ συνήρμοσται, καὶ βίον ἔχει, καὶ ψυχήν. εἰ δὲ οὔτε ὑπό τινος τῶν ἔξωθεν, οὔτε ὑπό τινος τῶν ἔνδοθεν φθαρήσεται τὸ πᾶν. ἄφθαρτος ἄρα, καὶ ἀνώλεθρος ὁ κόσμος. τοῦτο γὰρ ἔφαμεν εἶναι τὸ πᾶν.

ac Vniuersum est mundus. nec etiam ab aliquibus quę sint in ipso; hęc enim maiora ipso, ac potentiora esse oporteret, hoc autem verum non est, nam omnia aguntur ab vniuerso, & per ipsum seruantur, conueniunt, vitam habent, ac animam. si verò nec ab aliquo externo, nec ab interno quopiam vniuersum corrumpetur, incorruptibilis igitur, & ęternus erit mundus, cum enim diximus esse Vniuersum.

4. n. ἀληθεύει. im. ex v. & c.

PARAPHRASIS.

SI autem quis opinetur ipsum corrumpendum vel ab aliquo, quod sit extra Vniuersum, superatum, interibit, vel à quopiam, quod in ipso locetur: non sanè ab aliquo extrinseco, namq; extra vniuersum nihil continget reperiri cum vniuerso singula insint entia, ac mundus sit ipsum Vniuersum. ab aliquo intrinseco eo minùs interitum pertimescet, quia id certè ipso maius, ac potentius esse oporteret, dum illius interitum queat moliri: quod dissonum est, cum omnia regat vniuersum, vitamq; singulis, ac animam conferat. quare cum nec interna, nec externa vllum ipsi minentur interi-

tum, mundus perennis erit, nec interitui obnoxius, cum idem sit mundus, ac Vniuersum.

COMMENTARIVS.

Longè omnium ingeniosa ratione sæpiùs probatum dogma hoc textu confirmat Ocellus, & ita ratiocinatur, vt interitui nunquam futurum obnoxium inferat Vniuersum. si interiturum ipsum statuamus, illius certè corruptionem molietur quidpiã, quod in illius sinu claudatur, vel quod extra ipsum iam fuerit constitutum. postremum hoc, tradita *t.* 5. abundè reijciunt, dum inde constet nil extra ipsum reperiri, at omnia in eo comprehendi: neque magis veritati consonum videtur prius, id siquidem vniuerso lõgè validius esse oporteret; cui piam .s. non succumberet, ni illud se ipso potentius experiretur: videmus enim contraria, quæ assiduè in mutuum cõspirant interitum, semper quidem acres pugnas exercere, sed tunc tantummodo eorum vnum alterum euertere, cum eo fortius, ac vehementius fuerit, vt obseruabat Arist. 1. *de gen.* 88. at vero simile non est aliquid in vniuerso contineri ipso validius, cum id singula entia complectatur, eademq; per ipsum sint, seruentur, ac proprias perfectiones acquirant: imo vniuersum cunctas partes, è quibus consurgit, robore superabit; cum illas moueat, agitet, ab illisq; nil simile patiatur: quare si nec interna, nec externa illius queunt perniciem moliri, proculdubio interitus expers erit statuendum: & hac eadem ferè ratione vniuersi pariter æternitatem apud Stobæum Philolaus inferebat, dicens οὔτε γὰρ ἔντοσθεν ἄλλα τις αἰτία δυναμικωτέρα αὐτᾶς εὑρεθήσεται, οὔτ᾽ ἔκτοσθεν φθεῖραι αὐτὸν δυναμένα (*nec intra ipsum causa potentior vlla reperitur, nec extra quicquam, quod possit eum perdere.*) nec huius

ra-

Auctoris ratio.

rationis principia à Peripateticis dissentiunt fundamentis. hoc enim duplex interitus principium interius scilicet, ac exterius, & in ipsis viuentibus, obseruauit Aristoteles *de resp. c.* 17. quo loci modos corruptionis ab inuicem specie differre docebat, quia mors aliqua foret violenta, cum .s. ab externis prodiret principijs, altera verò naturalis, cum illius principia in ipso vigerent subiecto, quod *ibid. & c. seq.* fusiùs declarat: & hæc tunc accidit, cum contraria, è quibus vnumquodq; constituitur (de quibus hic *cap. seq.*) inuicem pugnent, eorumq; vnum cętera omnino sibi subijciat, inde enim mixti formam recedere oportet, vt plenè philos. expressit 1. *cæli t. vlt.* tunc verò illa cõtingit cum ab externis quibuslibet caussis opprimitur compositum. duplex hoc corruptionis genus pariter in ipsis rebus publicis philos. *polit.* 5. *c.* 7. docuit contingere, dicens πᾶσαι δ' αἱ πολιτεῖαι λύονται ὁτὲ μὲν ἐξ αὑτῶν, ὁτὲ δ' ἔξωθεν. *(dissoluuntur verò cunctæ respublicæ interdum per seipsas, interdũ per externam causam.)* nec miretur aliquis nedum violentos interitus, at naturales etiam adesse, dum hoc etiam discrimen in ortu, auctione, reliquisq; speciebus motus, obseruarit Aristoteles *phys.* 5. 57. *& seqq.*

Duplex caussa interitus.

Mors naturalis, & violẽta quæ

Rerum publ. duplex interitus caussa.

Ortus naturalis, & violentu

Aeternitas quanam ratione entibus caducis à natura conferatur. Text. 11.

Ἔτι δὲ καὶ ὅλη δι' ὅλης ἡ φύσις θεωρουμένη τὸ συνεχὲς ἀπὸ τῶν πρώτων καὶ τιμιωτάτων ἀφαιρεῖ, κατὰ λόγον ἀπομαραινομένη τὸ συνεχὲς, καὶ προσάγουσα ἐπὶ

Praeterea tota natura secundum totam considerata, continuitatem à primis & maximè honorabilibus adimit, proportione seruata languidã reddens con- 1. v. κατ' ὀλίγον.

ti:

ἐπὶ πᾶν τὸ θνητὸν, καὶ διέξοδον ἐπιδεχομένη τῆς ἰδίας συστάσιος (τὰ μὲν γὰρ πρῶτα κινούμενα κατὰ τὰ αὐτὰ καὶ ὡσαύτως κύκλον ἀμείβει) 2.διέξοδον 3.οὐκ. 4. ἐφεξῆς καὶ συνεχῶς. οὐ μὴν τόν γε 5.κατὰ τόπον, ἀλλὰ τὸν κατὰ μεταβολήν.

2. vv. ἀμείβοντα. 3.lou. περίοδον ἐφεξῆς. 4.v. οὐκ. 5.h. τὴν. im.ex v.

tinuitatem, & ad omne mortale adducens, & transitum accipiens sua constitutioni (prima enim quæ mouentur per eadem & similiter circulum pertranseunt) transitum non deinceps, & continuò, neque illum qui fit secundum locum, sed qui fit secundum mutationem.

PARAPHRASIS.

Ipsa quoque natura, si eam vniuersam contemplemur, hæc indicat: dum perẽnitatem à primis, & pręcipuis Vniuersi partibus ad eas, quæ sunt caducæ, ac mortales, licet proportione quadam seruata, tenuatam, videtur ita transferre, vt non perfecta tamen, at diminuta quadam ratione ijs attribuatur, vt enim prima corpora quæ mouẽtur, per eadem semper spatia, eademq; ratione perenni motu circumuoluuntur, ita caducorum species non cõtinuato quidem, & non interrupto motu, nec etiam per localem lationem, sed per cæteras mutationes conseruantur.

COM-

COMMENTARIVS.

PLuribus hucuſque Auctor ſua placita illuſtrauit rationibus, quibus vniuerſi æternitatem oſtenderet, quia tamen hæc facilè euerti poſſe videbantur, dum in inferiorum quibuſlibet entium ſpeciebus, in ipſis quoque elementis interitus quocunque temporis occurrat momento, vnde hoc prorſus Ocelli dogma caderet: vbi enim teſtis ſit ſenſus, ac ſenſibilia ſpectemus, fruſtra ad rationes confugimus, quę contrarium oſtentent 8. *phyſ.* 22. ni forte Heraclitum placeat ſectari, qui barbaros tantum animos fidem ſenſibus habere profitebatur. aiebat enim apud Empiricum *κακοὶ μάρτυρες ἀνθρώποισιν ὀφθαλμοὶ, καὶ ὦτα βαρβάρους ψυχὰς ἐχόντων (Mali ſunt teſtes hominibus oculi, & aures barbaras habētium animas.)* Auctor ideo, vt hanc ingenioſè eludat difficultatē, illius quaſi præueniens impetum, qua potiſſimum ratione entium quoq; caducorum ſpeciebus æternitas inſit, nobis aperit, & in earum perpetua etiam mutatione æternitatis quandam nec obſcuram ſimul edocens refulgere imaginem, noua præſidia confert, quibus ſtatutum dogma valide contingat inniti: ac ſi ratiocinetur ita. partes vniuerſi, quæ aſſidua premuntur mutatione, æternitatem præſeferunt, idem igitur longè magis cæterę præſtabunt, quæ illi non videntur obnoxiæ, indeq; vniuerſi conſurget æternitas. Id præcipuè cum hoc, & *ſeqq. tex.* velit ſuadere, nunc elegantem exprimit rationem, qua enti vnicuiq; ęternitas à natura tribuatur, & docet, quod ſi naturam ipſam ſecundùm ſe totam attentè contemplemur, videbimus eam à primis, & præſtantiſſimis vniuerſi partibus quodammodo auferre perennitatem, eamque proportione quadam ſeruata ſenſim imminuere, & langui-

Heracliti ſententia de ſenſibus.

Adu. mathem. lib. 7

Æternit. veſtigia etiam in caducis.

guidam quodammodo reddere, ac ita imminutam ad vnumquodque mortale adducere, ita vt in entibus quoque caducis æternitas appareat, sed non ita viuida, ac perfecta, vt in supremis illis partibus refulget. Sed cedo mi Ocelle quanã ratione languescit hęc æternitas, quonã pacto imminuitur? ab ea enim si quid vel minimũ dempseris, nobili æternitatis nomine prorsus erit indigna; pręcipiti nimis impetu ad metaphoras hęc ferũtur, ideoque à philosophia omnino excludenda non minùs, quam maris illa definitio, quam afferebat Empedocles dicens ipsum terrę sudorem, fuerit ideo ab Arist. exclusa *meteor. 2. sum. 1. c. 3.* Declarat acutè quid sentiat Ocellus, & id, quod perobscurè tradiderat, subdit cõtingere, quia æternitas suæ constitutionis quendam percursum, ac transitum assumit: immobili .s. non seruat ratione id, quod eius perfecta conditio exigere videtur. quę enim sunt absolutè æterna, à se quæcunque vel minima ortus, ac interitus vestigia excludunt *eth. 6. c. 3.* quod in præcipuis vniuersi partibus exactissimè viget, ideoq; in illis perfecta æternitatis floret constitutio, quæ in cæteris imperfectè cum refulgeat, transitum ideo quendam, ac percursum videtur assumere. Sed dicas quæso, ò Ocelle, his primis partibus quomodo æternitas inest, ac cętere quonam pacto illa imminuta potiuntur, & quisnam hic est percursus, quem sumit in cæteris perennitatis constitutio? quęsito satisfacturus, eorum ferè quæ dixerat propriam afferens rationem, obseruat ea, quę primò mouentur per eadem, & similiter circulum, ac orbem suum pertransire: hoc est ipsi cæli, qui primum inter corpora motu prędita, locũ sibi vindicant, in orbem ita feruntur, vt semper similiter, ac per eãdem viam, & per eamdem media nullius alterius alterationis participes, circulari motu ferantur, qui solus vnus, continuus, & perpetuus esse potest

Mare terræ sudor.

Æternitatis tenuatæ ratio.

Cęlorum motus æqualis.

test *phys.*8.73.cæterosq; omnes motus à se excludunt 1. *cæli* 22. dicit verò *per eadem* pertransire, & conficere circulum, quia ab eodem in idem circularis motus progreditur *d. t.*73. eademque ideo semper spatia percurrit,: addiditque *similiter*, quia talis motus solus vnitatis particeps cum sit solus etiam est regularis, 8. *phys.*76.vt qui simili semper ratione,& æquali velocitate queat exerceri, non me latet Arist. docuisse *d. t.* 73. circularem motum nūquam esse in ijsdē, vt in recto motu contingit, vnde falsum videatur quod hic statuitur, per eadem in circulari motu fieri transitum: at hæc nil officiunt, ibi siquidem de regressu est sermo ad terminū à quo motus inchoarat, qui succedit, nouas semper spatij partes percurrendo, quod in recto motu reflexo non contingit, vt *ibid.* obseruatur: hìc verò loquitur auctor de iterato motu circulari, qualem in cælestibus orbibus intuemur, in quibus perennes reuolutiones statis temporibus continuè iteratæ per eadem spatia,eademque prorsus ratione exercentur. ex ijs igitur iure infert æternitatem in cælis refulgere, quia suos peragunt motus cuiuslibet contrarietatis, alterationis, & interitus incapaces, ideoq; illos primas, ac præstantissimas vniuersi partes nuncupauit, ijsque tantummodo veram, ac propriè acceptam æternitatem adscripsit, quod pariter ab antiquis obseruatum monuisse videtur Arist. dum 2.*cæli t.*2. ait τὸν δ' ὀυρανὸν καὶ τὸν ἄνω τόπον, οἱ μὲν ἀρχαῖοι τοῖς θεοῖς ἀπένειμαν, ὡς ὄντα μόνον ἀθάνατον. (*superum locum cælumq; veteres Dijs tribuerunt, vtpote qui solùm sit immortalis.*) Hanc verò tenuatam in alijs apparere suadet æternitatem, quia progressum accipiat in illis, non perenni quadam, ac perfecta serie, vt in cælis euenit, corruptioni namque reliqua entia sunt obnoxia, ideoq; nec huiusmodi progressus continuus in ijs exposcendus, qui

Motus circularis solus regularis.

Dubitatio.

Solutio.

Cælum cur Dijs tributū.

succedat secundùm motum localem, huius enim vnitas vnitatem exigit subiecti 8. *phys.* 64. cũ ille tantùm motus sit simpliciter vnus, qui cõtinuus cum sit, vlteriùs dicit vnitatem termini, subiecti, & temporis. 5. *phys.* 35. sed perennitas dicitur assumere *transitum secundum mutationem*, quia in rebus continuò apparent quædam mutationes, quarũ nexus ijsdẽ tribuat æternitatem; dum semper vnius interitũ alterius ortus cõsequatur, quod dilucidè *t.* 12. *hic* explicabitur, in fine præsertim, vbi docebit entium plurima dissolui, & inde alia fieri. mutationis verò nomine ab Auctore nunc ortum, & interitum expressos fuisse, nedum ex eo licet conijcere, quod ijs verè mutationis rationem scimus competere, vt monebat Arist. *phys.* 5. *t.* 7. quo loci motum propriè ijs non conuenire obseruabat *textu seq.* at vlteriùs inde inferendũ, quod *superius t.* 2. ortum, & interitum mutationis nomine tantummodo exprimi Auctor profitebatur. Alia quoque possumus ratione excogitare imperfectam æternitatem in entibus caducis vigere, quatenus. s. beneficio generationis, vt dicetur *inf.* licèt intereant indiuidua, species conseruantur, ac ita humana v. g. species æternitatis particeps cõstituitur, licet singula indiuidua corruptioni sint obnoxia: cæli verò, quia ijdem numero semper permanent, verè, ac perfectè æternitatem consequi dicuntur, quæ in cæteris est imminuta, & *transitũ* sumit per *mutationem*, dum generationis beneficio de vno ad aliud indiuiduũ talis naturæ, puta humanæ, æternitas pertransit, ac progreditur. & huic si placeat insistere expositioni, Aristotelem pariter eiusdem certissimum testem assequemur, dum. n. docuit à motu circulari æterno cælorum, æternam horum inferiorum generationem prodire 2. *de gen.* 59. hoc idem exprimit, quod hic præscribitur, à primis corporibus demptam æterni-

ta-

Qui motus simpliciter vnus.

Ortus & interitus verè mutationes.

t. vlt. t. 2. Æternitas quomodo insit caducis.

tatem inferioribus hisce à natura cõferri. & dum *ib.* 59. ait impossibile cum foret singula semper permanere, Deum alia ratione vniuersum cõpleuisse, perẽnitate generationi tributa, imminutã hanc æternitatem inferioribus collatam videtur suasisse; ac demum docens *ib.* 57. circuitum inferioris cuiuslibet vitã, ac ætatem dimetiri, nõ quidem prorsus eũdem, at alijs maiorem, alijs minorem tributum, nam τοῖς μὲν γὰρ ἐνιαυτὸς, τοῖς δὲ μείζων, τοῖς δὲ ἐλάττων ἡ περίοδός ἐστι τὸ μέτρον (*his enim annus, his autem maior, alijs autem minor circuitus est mensura.*) idem certè declarauit, quod hic nobis exhibet auctor; dũ sensim æternitatem in cæteris entibus imminui monuit quadam seruata proportione, edocturus, quòd licèt nulla species æternitatis non foret imperfectè saltem particeps, si tamen indiuiduorum vitam spectaremus, eam non eodem modo in omnibus apparere, sed quadã vniformi diuersitate seruata; quod pariter clarissimè 1. *cæli* 100. expressit, dum ait τὸ τὸν πάντων ἄπειρον χρόνον καὶ τὴν ἀπειρίαν περιέχον τέλος, αἰών ἐστιν, ἀπὸ τοῦ ἀεὶ εἶναι εἰληφὼς τὴν ἐπωνυμίαν, ἀθάνατος καὶ θεῖος. ὅθεν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐξήρτηται, τοῖς μὲν ἀκριβέστερον, τοῖς δ' ἀμαυρότερον, τὸ εἶναι καὶ ζῆν, (*omnium infinitum tempus; & infinitatem continens finis æuum est; ab eo quòd sit semper sumpta denominatione, immortale, & diuinum. vnde & alijs pendet his quidem exactiùs, his verò obscuriùs esse & viuere.*) Sibimetipsi tamen Ocellum contradicere nemo dubitet; quia dicat refulgere συνεχὲς in omnibus mortalibus, & inde dicat non adesse progressum, iam dictum in ijs συνεχῶς; ibi enim per συνεχὲς accipit *æternum*, hic verò *continuum*, ac si diceret ęternitatem seruari & in caducis modo prædicto; non verò continuitatem, quæ æternitati iuncta subiectum exigeret idem numero. continuum imo ac συνεχὲς cum occurrat, quando

Deus vniuersum cõseruat.

Omnia mensurãtur circulo.

Dubitatio.

Solutio.

συνεχὲς quid.

idem sit, & vnus entium, quæ continua dicuntur, terminus 5. *phys.* 26. iam patet huiusmodi continuam æternitatem in entibus caducis esse non posse, quæ optimè in motibus cuiuslibet orbis cælestis apertè refulget, in quibus idem cum sit terminus prioris, ac posterioris reuolutionis, perfectè τὸ συνεχές, ac inde æternitas aderit. imo nos optimè monuit talem æternitatis progressum nec etiam esse ἐφεξῆς (*deinceps*) hac enim voce ea tantùm cum exprimantur, quæ eiusdem cum sint naturæ, sic se habent, vt inter ipsa nil intercedat eorum, quæ in eodem genere constituuntur 5. *phys.* 25. iã patet in caducis non posse æternitatis progressum vigere ἐφεξῆς: cum n. prædicta æternitatis ratio non tribuatur speciei è duorum tantummodo indiuiduorum nexu, sed plurium, imo infinitorum, quę sibi inuicem succedant, apparet inter hęc nõ posse huiusmodi nõ interruptam successionem occurrere. Ex his igitur, quod sentit Auctor, illaturi dicamus naturam etiam in caducis præseferre ęternitatem, ita tamen quòd illa perfectà, ac omnibus numeris absoluta in cælis cum vigeat, inde inferioribus entibus conferri videatur ratione succedentium mutationum, quatenus interitum vnius alterius semper ortus consequitur: vel etiam, vt postremò dicebatur, quia species ipsæ perenni indiuiduorum successione aliquam, licet tenuem, æternitatis speciem sibi vindicare videntur.

ἐφεξῆς quid.

Synopsis textus.

Illud idem in elementis, ac plantis declaratur.

Text. 31.

Πῦρ μὲν γὰρ εἰς ἓν συνερχόμενον, ἀέρα ἀπογεννᾷ, ἀὴρ δὲ ὕδωρ, ὕδωρ δὲ

Ignis enim in vnum coactus aera progignit, aer veri aquam, & aqua terrã, à ter-

γῆν, ἀπὸ γῆς δὲ ἡ αὐτὴ περίοδος τῆς μεταβολῆς. 1. μέχρι πυρός, ὅθεν ἤρξατο μεταβάλλειν. οἱ δὲ καρποί, καὶ τὰ πλεῖστα τῶν ῥιζοφύτων ἀπὸ σπερμάτων ἀνέλαβον τὴν ἀρχὴν τῆς γενέσεως, καρπωθέντα δέ, καὶ τελεσφορήσαντα, πάλιν εἰς τὸ σπέρμα τὴν ἀνάλυσιν ποιεῖται, ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ τὸ αὐτὸ τὴν διέξοδον ἐπιτελουμένης 2. τῆς φύσεως.

à terra autem idem circuitus mutationis vsque ad ignem, vnde capit mutari. fructus autem, & radicem emittentium plurima à seminibus resumpsere initiũ sui ortus, & fructum vbi tulerint, & sint perfecta, rursus in semen regrediuntur ab eodem in idem percursũ perficiente natura.

1. in aliq. desunt duo verba seqq.

2. vv. ἀποτελουμένης.

PARAPHRASIS.

Ignis siquidem in vnum coactus aera progignit, & hic pari ratione in aquam, & aqua in terram immutatur, ac rursus è conuerso è terra aqua, ab hac aer, & ex hoc ignis rarefactionis prodit benefitio. arborum, & plantarum plurimæ è seminibus prodeunt, ac vbi fuerint adultæ fructus progignunt, qui in semen ita resoluuntur, vt circuitu quodam ab eodem ad idem quodammodo regredi natura videatur.

COM-

COMMENTARIVS.

AEternitatem, diminuta licet ratione, entibus quibuslibet à natura attribui docuit Auctor in præced. quanam potissimùm ratione id contingat, singula quæ sunt percurrendo, in hoc textu & seq. inquirit simul, ac determinat. elementa quippe docet sic se habere, vt vnum in aliud frequēter immutetur rari, ac densi beneficio: puta igne condensato, aer prodibit; ex hoc, quoq; si cōdensetur, aqua erumpet; & pariter ex hac, terra, rursumq; per rarefactionem ab inferiori ad superius elementū, erit regressus; inter .n. simplicia corpora id, semper quod superius est, magis etiam tenue apparet, minusq; materiæ, quasi dixerim, obnoxium; & iure, cum semper superius elementum contineat inferius, ac in ordine ad ipsum quodammodo formæ exerceat rationem *phys. 4.49*. huius immutationis frequens præstat experimētum aer, dum inter silicem, ac ferrum interceptus, vel inter quædam ligna, quæ inuicem atteruntur, Plinio teste, facillimè in ignem conuertitur, quare Lucr. canebat.

Elementa inuicē immutātur.

Superius elementum forma inferioris.

Exprimitur validis extritus viribus ignis,
Emicat interdum flammai feruidus ardor
Mutua dum inter se rami, stirpesq; teruntur.

idemq; aer ex opposito, si densetur, in aquam celerrimè immutatur; vt indicant assiduè vapores vi solis è terra elati, qui aereæ quodammodo participes naturæ, vbi à frigore in secunda aeris regione occupantur, in aquam illicò conuertuntur *meteor. 1. sum. 3. c. 1.* ac nubes, & pluuias progignunt, vt Nonnius elegantissimè describebat

Pluuiæ & nubes quomodo generentur.

—— μεταυάσιον ἀτμίδα γαίης Dion. y.

Ἠέλιος φλογαρῆσι βολαῖς ἀντωπὸν ἀμέλγων

Τῖνθαλέῳ κοτέυσαν ἀνείρυσεν αἰθέρος ὁλκῷ

Ἡ δὲ παχυνομένη νεφέλων ὤδινε καλύπτρην

(euagantem vaporationem terra Sol flammantibus radijs contra è regione eliciens feruido humidam existentem extraxit, atheris tractu, hac verò incrassata nubium genuit tegumentum.) aerq; ab ore animalis respirãtis hyemali tempore emissus, ambientis corporis frigore densatur, ac in aquã ferè immutatur, vt nostro occurrat ideo aspectui, quod æstate nõ contingit. & hoc raritatis opus Cæneus apud Arist. *post.* 1. *c.* 9. respiciebat, dum ignem augeri multiplicata proportione asserebat; quod idem contemplabatur philos. 2. *de gen.* 37. eidem insistens exemplo, dum ex hemina vna aquæ decem aeris heminas prodire aiebat. cum igitur mutua inter elementa vigeat immutatio, ac inuicem ipsa perenni ascensu, & descensu conuertantur, vt abundè *seq. cap.* asserendum profectò in ijs corporibus, quæ primam inferioris naturæ partem constituunt, & ex quibus quælibet entia componuntur 2. *de ortu* 46. *&* 49. æternitatem refulgere; tum quia eorum aliquid in nihil vnquam vergat, at in alterius elementi naturam tantùm immutetur, cum etiã quia prædicti regressus beneficio æternitatem quandã in propria specie præseferunt. Idem quoq; æternitatis studium apertè in vegetabilibus natura profitetur, & illa namq; circulari quodam progressu ad perpetuitatem properant; nam plantæ semper fructus edunt, è quibus semen prodit, quod terræ commissum grata rursum vicissitudine fructum, & plantas nobis elargitur; ac ita perẽnis quidam enascitur regressus, dum semen nobis planta, & è conuerso planta semen fęcundissimè tribuit. dixit verò Auctor *radicem emittentium plurima,* vt amplio-

Qua ratione in elemẽtis æternit.

pliori etiam ambitu ea complecteretur, quæ non fructũ, at flores tantùm, ac ex ijs semen edunt; & illa vlteriùs, quę non semen præbent, & ramulos, qui decisi, & terræ commissi virescunt, & hoc tenui munere à natura suę æternitatem speciei mercari videntur. semen autem, ac fructus quonam inuicem nexu iungantur *t. seq.* edocebimus. nulla verò ratione entium imperfectiorum, cuiusmodi sunt lapides, gemmæ, & similia meminit Ocellus; hęc enim ab ipso, non exactissimè huiusmodi pertractâte, se vt omnino terrena cosiderantur, nisi quis nouarum opinionum auidus sectator, quod nostro sæculo maximè contingit, ingeniosæ adhæreat sententiæ eruditissimi Peireskij; & hęc eo loci opinetur ideo compræhensa, quo seminis auctorem contigit meminisse. munificentissimus. sui sæculi Mecænas Nicolaus Peireskius, quem ad omnium scientiarum beneficia natum, vtinam singuli principes imitarentur, quorum gloriam viuens occupauit, singulos lapides proprię materiei, ac proprijs quibusdam seminibus suos debere censuit natales, ita vt horum omnium materiem afferens aquam, seu liquorem, vel succum varijs in locis varia arbitraretur rerum semina contineri, lapidamq; præcipuè, quæ prædicto liquori immixta, ipsum adglutinarent, ac specialem formam, simulq; figuram imprimerent: eademq; ratione cryställũ, adamantem, ametystum, cæterosq; huiusmodi nobiles lapides progigni; cum scilicet eorum semina purum omnino liquorem, ideoq; cõgruum, nacta fuissent, alios verò lapides constitui, turbido, magisq; denso liquore eorum semini occurrente: & quoniam concauitate quadam ceu conceptaculo, ne præ tenuitate propria diffluat, vnusquisq; liquor indigeat, inde euenire vt pretiosis etiam lapidibus crassum quid, & obscurũ aliquãdo subsidat; tum quia conceptaculum huiusmodi ter-

Cur hic lapidum & gemmarum nulla mentio.

Noua de lapidibus & lapidescẽtibus Peireskij philosophia.

reum

reum sit, vt plurimùm, ac immundum, tum quia quid quid in liquore crassius inest, id totum subsidere oportet, vt aquę fontium in vasis seruatæ apertè demonstrāt, indeq; longè hebetior in extrema parte coagulatio facillimè contingit, eademque ratione mirum non erit crystallis, diaphanisq; alijs lapidibus paleas, muscas, & huiusmodi inesse, quæ casus quispiam in liquorem, vel conceptacula adtulerit, dum in eo contentus liquor induresceret; eo ferè pacto, quo de vipera electro inclusā dicebat Martialis.

Animalcula in gemmis.

Epig. lib. 4

Flentibus Heliadum ramis dum vipera serpit,
Fluxit in obstantem succina gemma feram:
Quæ dum miratur pingui se rore teneri,
Concreto riguit vincta repente gelu:
Ne tibi regali placeas Cleopatra sepulchro
Vipera si tumulo nobiliore iacet.

hos verò lapides (ne quid intactum in hac materia relinqueret amænissimum illud ingenium) dum densantur arbitratus est diffindi; indeq; in plures quasi scisso humore particulas, plures eodem loco progigni; eo ferè pacto, quo multiplici decoram fætu vnicam aristam intuemur. ideoq; mirandum non esse crystallum figuram oblongam subire hexagonam, smaragdum dodecahedricam, Adamantem, & Rubinum octahedricam, & pari ratione cæteras gemmas peculiarem sibi figurā, propriorum ratione seminum, vindicare; è quibus lapides non minus constanter suam deducerent figuram, quàm stirpes ipsæ, ac animalia inde pariter suæ formæ, ac figuræ certum deducant exemplar; indeq; oriri docebat, quod aliquando lapides ad figuras conchatū, cochlearum, & innumeras alias accederent: dum .s. hęc ludentis naturæ opera casui adscribere liceret, quo, conchas, cochleas, & huiusmodi liquori illi excipiendo cō-

Figuræ cur lapidibus propriæ.

Lapides conchis similes.

ceptaculũ fieri cõtigiſſet, vt facilè lapideſcens in illis iã contentus humor, ac in ijſdem coagulatus, continentis figurã ſeruaſſet; eo ferè pacto, quo liquatum ęs continẽtis figurã, vbi indurueriт, ſibi vindicare cõſpicimus: imo ſic etiam tenuiorem humoris partem teſtam ipſam ſibi ſuppoſitã quandoq; penetrare opinatus eſt Peireſk; nec non adiacentia ſibi plantarum folia, oſſa, vel alia huiuſmodi; indeq; talia lapideſcere: ac prætcrea ſi huiuſmodi humor craſſus fuerit, craſſum quoq; circa eadem corpora lapidem efformare: ac in alijs acuta ſimiliter indagine philoſophandum opinabatur, vt elegantiſſimè deſcripſit Gaſſendus; quod retuliſſe operæ pretium duxi, vt ad huiuſmodi conſideranda tam nobili vnuſquiq; excitetur exemplo, tum quia lepidam hanc ſententiam, & quibuslibet in hac materia ſoluendis problematibus longe aptiſſimam, non temerè omnino damnandam vel Auctoris veneranda iubet eruditio: nec omnino à naturæ inſtitutis abhorrere chimicorum præſtantiſſimi ſe ſępe expertos, iurati teſtes quopiam liquore alteri duritiem conferri, mihi hæc apud eos diſſerenti, nec ſemel fuere, nec inter admiranda protſus recenſendum illud dogma mõnet natura, quæ ſi aquis quibuſdam tribuit, vt ſuõ contactu mollia corpora adglutinare, ac indurare valerent; puluerí quoq; Puteolano eam vim indidit, vt aquam vbi attigerit, ſaxum fiat; & ſulphuratã tandem aquam circa canales ſuos, tuboſq; voluit durari: cur admirandas conſtanti ordine formas, ac figuras vnicuiq; lapidi, ac gemmæ, non minuſquam plantæ, ac animali cum eadem præſcripſerit, è proprio pariter eas elicere ſemine, quod craſſioris particeps conditionis aquas queat adglutinare, ac pretioſo aliquando compede vincire, docẽtem ingenioſiſſimum Gallum, ſi non ſectari, ſaltem laudare recuſabimus?

Lapideſcentia.

In eius vita lib. 4.

Senec. nat. q. l. 3. c. 20

Idem

Idem in hominibus, & animalibus indicatur. Text. 12.

Οἱ δὲ ἄνθρωποι καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα μᾶλλον ὑποβεβηκότως τὸν καθόλου ὅροι τῆς φύσεως ἀμείβουσιν. οὐ γάρ ἐστιν ἐπανάκαμψις αὐτοῖς ἐπὶ τὴν πρώτην ἡλικίαν. 1. οὐ δὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς εἰς ἄλληλα, 2. καθάπερ ἐπὶ πυρὸς, καὶ ἀέρος, καὶ ὕδατος, καὶ γῆς, ἀλλὰ τὸν. 3. διὰ τῶν τεσσάρων τετραμερῆ κύκλον ἀνύσαντα, καὶ. 4. τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν, διαλύεται, καὶ ἄλλα γίνεται. 5. ταῦτα 6. οὖν ἐστι σημεῖά τε καὶ τεκμήρια τοῦ τὸ μὲν ὅλον τε τὸ περιέχον μένειν ἀεὶ καὶ σώζεσθαι, τὰ δ' ἐπὶ μέρους καὶ ἐπιγινόμενα αὐτοῦ. 7. φθείρεσθαι, καὶ διαλύεσθαι.

At homines, & cætera viuentia longè inferiori ratione ad Vniuerſalis terminum naturę pertranſeunt, ipſa enim non reflectuntur ad primam ætatem, nec eſt antiperiſtaſis mutationis ad inuicem, vt in igne, aere, aqua, & terra; ſed per quatuor quadripartitum circulum cum perfecerint, & mutationes ætatum, diſſoluuntur, & alia fiunt. hæc igitur ſunt ſigna, & certa indicia, quòd vniuerſum, & continens maneat ſemper, ac ſeruetur, partes verò, & quæ ipſi aa naſcuntur corrumpātur, & diſſoluantur.

1. in Louā. deeſt ab οὐ γὰρ vſque ad οὐ δὲ.
2. fortè corrigendum, vt in noſtro cōment.
3. vv. τῶν διὰ τεσσάρων.
4. vu. κατὰ.
5. c. & uu ἀπογίνεται.
6. Lou. τοῦτων, & uu.
7. n. non habet αὐτοῦ, ad. ex c. & uu.

PARAPHRASIS.

IN hominibus verò & brutis longè diuerſa ratione procedit natura; hęc enim deteriori modo naturæ perennitatem ſpecierum exoptantis finem attingunt, dum ad primam æta-

ætatem nunquam reflectantur, nec mutua in ipsis occurrat mutatio vt modò in elementis cótingere obseruabamus. at vbi quadripartitum orbem pertransierint, ac ætatum impleuerint discrimina, dissoluuntur, ex eorumq; materia alia efformantur. è quibus naturæ institutis, certissimis veluti argumentis, inferendum, vniuersum ipsum, quod omnia cóplectitur, semper permanere, ac ea tantùm, quæ illi adnascuntur, dissolui, & interire.

COMMENTARIVS.

Series doctrinę horum textuum.

ENtium vnicuique generi, licet longè diuersa ratione, æternitatem tributam *tex.* 10. animaduertens Ocellus, eam quodammodo à supremis ad infima docebat transferri, ita vt sensim imperfectioribus hisce tributa imminueretur, in præstantissimisq; tantummodo entibus præstantissimè refulgeret. Id quonam pacto fieret, cognitu longè difficile videbatur, *textu* ideo *seq.* in elementis, ac inde in vegetatiua præditis facultate, huius elegantē sanè aperuit euentus rationem, ea mutuæ, cuiusdam mutationis, hæc perennis regressus beneficio æternitatem consequi, acutè obseruans: ad homines, & cętera animalium genera nunc digreditur, & in ijsdem quoque tenuiora tamen æternitatis vestigia docet apparere, dum ijs, quas modò recensuerat, assequendæ æternitatis rationibus, ipsa destitui, in hoc difficillimo textu contempletur. Explicandum igitur in hoc textu dogma proponens, homines ait, ac cætera animalia vniuersæ naturæ terminum, sed imperfectius implere, ad æternitatem

tatem scilicet & ipsa tendere, eam tamen imbecilliori longè ratione assequi: nil aliud enim auctor hic per ὅρον (*terminum*) potuit expressisse, tum quia nunc solam ęternitatem cōtemplatur, ea tamen ratione, qua entibus cōfertur, cum etiam quia à quibuslibet entibus perpetuum esse primò, ac præcipuè expeti nos monuit Philos. dum 2. *de an.* 34. vbi docuisset viuentia quælibet ad progignendos sibi similes fætus vehementissimo ferri desiderio, huiusce veram euentus assignans causam subdebat ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν ᾗ δύνανται· πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται, κἀκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα πράττει κατὰ φύσιν. (*vt ipso semper & diuino participent, secundùm quod possunt. omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quacunque agunt secundùm naturā*) quo loci potissimum veluti finem singulis æternitatem entibus præscriptam procul dubio elucescere voluit, dū hunc esse τὸ οὗ ἕνεκα (*id cuius gratia*) doceamur 2. *phys.* 29. in homine verò, cæterisq; animalibus imperfectiori ratione æternitatem adesse, hanc quasi ex traditis *præc. textu* eliciens veritatem, ex eo testatur, quod in his ad priorem ętatem reflexio non occurrat, nec mutationis antiperistasis; per illam certè relatam *in antec.* innuit assequendæ æternitatis rationem, quam in plantis obseruarat, dum ibi regressum ad priorem statum occurrere indicauerat, cum è semine fructus, & ex hoc rursus perenni quadam reflexione semen prodiret, quam exprimens eleganter ἡλικίας (*ætatis*) nomine vti voluit, vbi enim seminis & fructus connexio cōsideratur, qui idem quodammodo esse videntur, tunc certè ætatis licet meminisse; cum enim tantùm prioris, & posterioris differāt ratione semen, & fructus, alias verò ἄμφω ταὐτό ἐστιν (*ambo idem sunt*) 1. *de gen. an. c.* 18. semen infans fructus, ac fructus semen iam consenescens videbuntur. Per antipe-

Naturæ terminus cur generatio:

Animalia ad generandum pcliuia.

Finis, cuius gratia.

Quid per reflexionem, & antiperistasim exprimat Auctor.

Ætas, qua ratione in plātis.

tiperistasim verò illum profectò mutationis indicat regressum, quē in elemētis *ib.* contingere docuerat, & hūc pariter ab animalibus exclusurus. Quonam tamen pacto huiusmodi regressus per vocē ἀντιπερίστασις μεταβολῆς (*antiperistasis mutationis*) declaretur, non percipio: non enim antiperistasim esse mutationis, at ex opposito potius mutationē fieri per antiperistasim arbitror; id siquidem indicasse videtur Ocellus, dum mutationē elementorum in id præcipuè reijciebat, quod rari, & densi beneficio eorum vnum in aliud conuerteretur, quam conuersionem ad antiperistasim referendam mox cognoscemus, & abunde confirmat philosophus, cum antiperistasim mutationis causam asseruit, *phys.* 8. 82. dicens ἡ δ' ἀντιπερίστασις ἅμα πάντα ποιεῖ κινεῖσθαι, καὶ κινεῖν. (*antiperistasis autem simul omnia facit moueri, & mouere*) quare non ἡ δὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς, sed potius exigua facta mutatione, ἢ δι' ἀντιπερίστασιν μεταβολὴν (*nec per antiperistasim mutatio*) legendum arbitror. ille. s. error facile scriptoris potuit incuria contingere, qui δὲ pro δι' legerit, indeq; constructionis causa tenui mutatione dictiones eas volens corrigere, vt sensum literæ seruaret, philosophicum perdidit. Sic verò textum si placeat emendare, quæ hic traduntur & inuicem, & cum *præced.* exactè cohærebunt. duos enim cum *in præced.* communicatæ ęternitatis modos attigerit, quorum alter is erat, quo fructus ad priorem videbatur regredi conditionem, dum semen fæcundè progignebat, è quo rursus prodibant fructus; alter erat, per quem condensationis, & rarefactionis ope, elementorum mutua successio emanabat; vtrumque hic repetit, illum per ἀνάκαμψιν, quæ perennem illam à semine ad fructum, & ab hoc ad semen exhibeat reflexionem; hunc verò per μεταβολὴν, quæ δι' ἀντιπερίστασιν contingeret, quàm propriè ex-

Quid antiperistasis.

Textus correctio.

expressit: si enim tunc tantùm succedit, cùm in vnum coactus verbi gratia aer in aquam, vel rarioris naturæ compos redditus in ignem immutatur, quis in antiperistasim renuat hunc effectum reiecisse, dum circumobsistentis contrarij impulsu contingat? si aera enim contemplemur, ac quodpiam corpus opposita præditum qualitate ipsum circumobsistere statuamus, in illud profectò immutabitur elementum, in quo talis superemineat qualitas: puta ipsum ambiat corpus frigidum, in aquam illico immutabitur. & idcirco pleriq; primam fontium originem inde eduxerunt, asserentes, quod inanes telluris partes, aeris commercio cum non forent immunes, vt inde vacuum euitetur, iam natiui frigoris participes contentũ aera in aquas immutent assiduè, sicq; puras inde, ac tenues aquas è perẽni hac cõuersione prodeuntes, singulari prouidæ naturæ instituto, à tellure nobis vberrimè cõferri, vt asserendũ credidit doctissimus Franciscus Baconius, nec prorsus à philos. doctrina videtur abhorrere *meteor.* 1. *sum.* 4. *c.* 1. Si quoque aera circum obsistat igneum corpus, raritatem ipsum contrahere intuemur, ac in igneã illico translatum naturam ignis munia exercere: vt in ea licet aeris parte obseruare, quæ flammæ proximè adhæreat. si quis enim accensæ lampadis facem admoueat, ita tamen vt physicus inter has non occurrat contactus, de quo 1. *de ortũ* 44. & hanc illico ardere conspiciet; flammam. s. illi conferente aere, qui accensam lampadem ambiebat. hocque opus reor Ocellum respexisse, dum mutationis, quæ contingit per antiperistasim, meminit, cũ videam ipsum obseruauisse hanc elementorum mutationem, cuius intuitu eam nũc adduxit, rari, & densi ministerio succedere *tex. prac.* quonam verò pacto per antiperistasim opus accipiendũ Arist. satis *met.* 1. *sum.* 3. *c.* 2. profitetur, & elegantissimè

Fontes vnde.

In histor. nat. c. 4.

In igne experimẽtum.

Antiperistasis qua ratione cõtingat.

Nat.q.l.6 c.13. simè declarat Seneca. At si vtraque prædicta ratione, qua sibi æternitatem vindicent, homo & cætera carent animalia, quonam pacto à veritate non aberrabit *c. 10.* allatum dogma, in quo natura cunctis entibus æternitatem licet imminutã impertiri sanciebatur, quam è cælis ipsis videbatur abstulisse? eo ferè pacto, quo cęlestibus sublatum ignem sagax ille Prometheus inferiori mundo est elargitus, quo forsitan commento à cęlis vitam inferioribus attribui, veterum innuebat sapientia; dum animam ignem quendam esse eorum plerique opinarētur, inter quos Democritus apud Aristotelem *1. de an. 20.* & Plutarchum, ideoq; eorum quidam animas humanas, quas alioquin immortales asserebant, stolidè metuerent interire, si corpora, quibus illę inerant, aquis demersa occumbere contigisset, vt ideo Sinesius obseruarit apud Homerum, Aiacem minorem, qui aquis obrutus ceciderat, in duabus inferijs nunquam in toto dramate induci, ac si eius anima apud inferos non adesset, pariq; ratione fortissimum Achillem, subeũdisq; periculis vel maximè promptum, mortem tamen in aquis perhorrescere, eamq; ideo λευγαλέον *perniciosam* nũcupare, eo quia .s. Homerus falsò simul ac stolidè opinari videretur τὸν καθ' ὕδατος θάνατον ὄλεθρον εἶναι καὶ αὐτῆς τῆς ψυχῆς *(mortē in aquis perniciem esse & ipsius animę)* huic videtur Ocellus occurrere difficultati, dum monet, quod duabus his assequendæ æternitatis rationibus ab animalium genere exclusis, aliqua tamen in ipso remanent eiusdem vestigia; vbi enim homo, ac cætera animalia in quatuor sectum partes circulum absoluerint, ac ætatum mutationes, tunc *dissoluuntur, & alia fiunt*, hoc est non euanescunt, vt ad nihil redigantur, sed alijs materiam præbent entibus, vt inde oriantur, non secus quàm aliorum interitus ijsdem materiam con-

Marginal notes: Dubitatio. — Quid per ignem à Promotheo sublatũ indicetur. — Anima ignis. — *De plac. phil. lib. 4. c. 3. ep. 4.* — Aiax apud Homerũ cur nõ in inferijs. — Achilles cur mortem in aquis timeret. — Solutio.

contulerit, è qua prodirent: ſicq; tenuiſſima quædam æternitatis ſpecies in his quoq; apparebit. & hinc infert eluceſcere vniuerſum, quod in ſe omnia continet, ſemper ſeruari, eas verò tantùm particulas, & entia, quæ in ipſo in dies enaſcuntur interitui eſſe obnoxia; & hæc nō iniuria ex dictis educitur poſitio: ſi enim cælos aſſeramus æternos ſimpliciter; elementa mutuo regreſſu; vegetabilia reflexionis ope æternitatem quoque aſſequantur, quis vniuerſum aſſeret deſtruendum, dum vlteriùs etiam animalia, quæ duabus his deſtituuntur aſſequendæ ęternitatis rationibus, vbi terminum ſuæ vitæ explerint, non prorſus euaneſcunt, ſed alijs, vt oriantur, materiem præbent, & ex ijs *alia fiunt*, è quo vnico ortum æternum in vniuerſo futurum inferebat Ariſt. 1. *de ortu.* 17. διὰ τὸ τὴν τοῦδε φθορὰν ἄλλου εἶναι γένεσιν (*propterea quòd huius corruptio alterius eſt generatio.*) hanc tamen animalium immutationem tunc præcipuè contingere, cum aſſerat textus, cum diſſoluātur, vbi *per quatuor quadripartitum circulum perfecerint, & mutationes ætatum*, arduam prodire cerno difficultatē, dum quid per circulū quatuor diuiſum ſectionibus Ocellus exprimat, conijcere lōgè arduum videatur. ætates ſiquidē ibi nō reſpexiſſe auctorem, vel ex eo patet, quòd earumdem illicò meminit addita particula καὶ, quæ eas ab eo circulo videatur arcere, ętatum quinimo numerus idem confirmat, dum hæ longè plures recenſeantur, ſi, quam vulgus ſequitur, earūdem ſpectemus cōſtitutionē; ac tres tantùm conſtituantur, ſi philoſophis velimus adhærere, eas tres tantùm in vnoquoque animali cognoſcentibus, nempe iuuentutem, vigorem, ac ſenium, vt dicitur *de reſp. c.* 18. 3. *de an.* 59. *& rhetor.* 2. *c.* 12. vbi *& duobus ſeqq. cap.* harum cuiuslibet ętatum mores ad viuum exprimūtur, & 8. *eth. c.* 1. quo loci amicitiam vnicuique ætati mul-

Vniuerſū qua ratione æternum.

Quadripartitus circulus qs apud Auctorē

Ætatum numerus

Mores.

Cur vnicuiq ęta. ti amicitia veiltt.

tum conferre erudititissimè monens Arist. dicebat prodesse καὶ νέοις δὲ πρὸς τὸ ἀναμάρτητον, καὶ πρεσβυτέροις πρὸς θεραπείαν, καὶ τὸ ἐλλεῖπον τῆς πράξεως διὰ ἀσθένειαν βοηθεῖ τοῖς τ᾽ ἐν ἀκμῇ πρὸς τὰς καλὰς πράξεις. (*iuuenibus item cōducit ad id vt non peccent: senioribus ad obsequiū, & ad defectum actionum, ad quas ob imbecillitatem auxilio indigēt, & ijs, qui in statu*(exponerem ego in vigore) *sunt constituti ad honestas res capessendas*. idemq; Occllus sentire videtur, qui in rebus ipsis tres tantùm hosce status agnouit. quòd si hæc etiam elaberetur difficultas, quin superfluitatis reum asseramus Ocellum vix euitabimus, dum circulum quadripartitum asseruit quaternario: quis enim id ignoret, vel ternario, aut quinario sectionem quadripartitam stolidè opinetur? Duplici via vim difficultatis eludi posse crediderim. primò modica verborum textus immutatione: postremò hac reiecta ad Pythagoræorum placita confugiendo, quarum vtrāque proponam, vt ijs potius eruditorum ingenia excitētur, quàm acquiescant. Dicerem igitur transponendam particulam ἀλλὰ, & ante vocem ἀνύσαντα collocandam, quod mendum facilè potuit vitio librariorum irrepere, dum vocem forsitan in M. S. codicis margine collocatam, incuria potius illi, quàm huic adnectere deliberarint, tunc enim legendo textum eo pacto, quo in M. S. S. Vaticanis describitur, in quibus habetur ἀλλὰ τῶν διὰ τεσσάρων τετραμερῆ κύκλον ἀνύσαντα κατὰ τὰς μεταβολὰς τῶν ἡλικιῶν. & voce ἀλλὰ inde remota, legendo post κύκλον, ἀλλ᾽ ἀνύσαντα, prima facie certè sensus auctoris menti consonus occurret, dum per illa priora verba, vsque ad κύκλον mutuam illam elementorum quatuor, quæ recensuerat, declaret mutationem, quam per antiperistasim succedere docuerat, & per sequentia eam explicet, quæ ætatum ratione in animalibus con-

tin-

Sup. hoc cap. 1.

Correct. textus.

tingit: ac si sic differat. homines, & animalia cætera æternitatem non assequntur per reflexionem ad priorem statum plantis attributam, neq; per mutationem mutuã, quę per antiperistasim contingit, vt in igne obseruamus, aere, aqua, & terra, ratione circuli in quatuor secti partes; *at vbi percurrant per ætatum mutationes dissoluntur* &c. & rectè mutuam illam generationem elementorum, circulum dixit, quia talis ortus circularis denominatur Arist. teste 2. *de ortu* 59. vbi dicebat ὅταν γὰρ ἐξ ὕδατος ἀὴρ γένηται, καὶ ἐξ ἀέρος πῦρ, καὶ πάλιν ἐκ τοῦ πυρὸς ὕδωρ, κύκλῳ φαμὲν περιεληλυθέναι τὴν γένεσιν, διὰ τὸ πάλιν ἀνακάμπτειν. (*cum enim ex aqua aer generatur, & ex aere ignis, & rursus ex igne aqua, circulo dicimus reuertisse generationem, quia rursus reflectitur.*) quod idem videtur *ibid. t.* 68. indicasse. neque hac seruata lectione superflua erit vox τεσσάρων (*quatuor*) imò necessaria: cum enim ratione huius regressus longè plures, quàm quatuor hæ videantur generationes; ex terra enim in aquam, ex hac in aera, & inde in aquam noua, si contingat mutatio &c. quis hunc generationis circulũ non iure quadripartitum dictum fuisse dubitasset, cũ hæ plures, quam quatuor sint mutationes: ideo addens dictionem τεσσάρων, quæ ad mox enumerata elementa procul dubio referenda, cum nullius entis, quod quaternario gauderet huc vsq; meminerit Ocellus, omnẽ procul arcet dubitationem; ac si innueret, licet plures videãtur mutationes, quam quatuor, circulus tamen ille quadripartitus erit asserendus, quia à quatuor tantũ entibus constituitur ibi mox enumeratis, & quæ omnes ibi contingentes complectatur mutationes, licet innumeræ statuerentur. quòd si cuipiam hanc vel minimam textus mutationem indulgere non arrideat, hac omissa, dicendum auctorem ibi asserere, hominem & cętera anima-

Elementorum mutua generatio, cursus.

Alia expositio.

lia relato *in praeced.* regressu, nec reflexione gaudere, at vbi cõfecerint circulum quatuor diuisum sectionibus, perire, & ne quis dubitaret, quisnam hic foret circulus, & qua ratione ipsum percurrere liceret, illico quid sentiat proponere, ac dicere per mutationes ætatum, huius circuli percursũ ab animalibus pręstari. iure autem quaternarij meminit in circulo, qui ætates complecteretur, quia licet hæ plures numero à plerisq; censerentur, quorum placita recensuit Rhodiginus, constans tamen prisca sæcula inuasit opinio, quòd quatuor statuendæ forent ętates, vt apud Persas legimus obseruatum, vnicuique harum propria fora, ac præsides assignantes, quam videtur sectionem medicorum schola amplecti, dum Galenus eas quattuor statuerit, quarum primam τῶν νέων (*iuuenum*) alteram τῶν ἀκμαζόντων (*vigentium*) tertium τῶν μέσων (*mediorum*) postremam γερόντων (*senum*) nuncupauit. cui pariter diuisioni adhærebat Horatius, dum cecinit.

Ætates verè quatuor.

Ant. lect. lib. 19. c. 21. & 22.

Xenoph. de Ciri educat. l. 1 Apud Rhodig. ibid.

De arte poet.

Ætas pueri, ac mores.

Reddere qui voces iam scit puer, & pede certo
Signat humum, gestit paribus colludere, & iram
Colligit, ac ponit temerè, & mutatur in horam.

Iuuenis.

Imberbis iuuenis tandem custode remoto
Gaudet equis, canibusq;, & aprici gramine campi,
Cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
Vtilium tardus prouisor, prodigus æris,
Sublimis, cupidusq;, & amata relinquere pernix.

Viri.

Conuersis studijs ætas, animusq; Virilis
Quærit opes, & amicitias, inseruit honori,
Commisisse cauet, quod mox mutare laboret.

Senis.

Multa senem circumueniunt, incommoda, vel quòd
Quærit, & inuentis miser abstinet, ac timet vti:
Vel quòd res omnes timidè, gelidèque ministrat,
Bellator, spe longus, iners, auidusque futuri,

Dif-

Difficilis, querulus, laudator temporis acti
Se puero censor, castigatorq; minorum.

has ergo quatuor ætates Ocellum opinor respexisse, quarũ duas medias ἀκμὴν æqua veluti proportione dissecta constitueret, eo ferè pacto, quo pueritiam quatuor sectionibus plerique diuisere, eam in infantiam, pueritiam, pubertatem, & adolescentiam partientes: & iure quatuor hic contemplari voluit ætates, quia Pythagoræis familiare fuit, quaternarij etiam, quem excolebant fortè intuitu, quatuor homini assignare ætates, pueritiam scilicet, adolescentiam, iuuentutem, seu virilitatem, ac tandem senium, priorum vnicuique viginti annos, postremæ decennium adscribendo, quas Pythagoras cum anni temporibus ita conferebat, Laertio teste, vt παῖς ἔαρ, νεηνίσκος θέρος, νεηνίης φθινόπωρον, γέρων χειμών (*puer ver, adolescens æstas, iuuenis autumnus, senex hyemi*) si ætates respicere placeret, percommodè diceretur; ea forsitan ratione, qua præstitit Galenus, qui intimi caloris mutationes hominem afficientes cõtemplatus, primæ ætati, quam ipse νέων dicebat, calidam, ac humidam temperaturam adscribebat, eam verisimilem constituens. ἀκμάζοντας calere simul, ac arescere æstatis modo; μέσους frigidos pronunciabat, ac siccos, eo fere pacto, quo autumnum conspicimus, & γέροντας tandem humectos cũ frigiditate asserebat: ideoque acutè Patroclus apud Stobæum senectam τοῦ βίου χειμῶνα (vitæ hyemem) dicebat, in primis sanguinem, alteris flauam bilem, tertijs nigram, ac tandem in senibus phlegma ratus efflorescere: quibus Ocellum quoque vero simile cum sit adhæsisse præceptoris velut eruditissimi placitis, quę ideo Pythagoram Ouidius sic effingebat referentem.

Quid? non in species succedere quatuor annum
Aspicis ætatis peragentem imitamina nostræ.

Ætates quatuor Pythagoræis cum anni temporibus collatæ, & cur.

In eius vita.

dicto loco.

Senectus vitæ hyems.

Ser. 115.

metam. 15.

Anni tẽpora ætatibus cõparata.

Nam tener,& lactens, pueriq; simillimus æuo
Vere nouo est; tunc herba virens,& roboris expers
Turget,& insolida est,& spe delectat agrestes.
Omnia tum florent, florumq; coloribus almus
Ludit ager, neq; adhuc virtus in frondibus vlla est
Transit in æstatem post ver robustior annus:
Fitq; valens iuuenis: neque enim robustior ætas
Vlla, nec vberior, nec quæ magis ardeat vlla est.
Excipit Autumnus, posito feruore iuuenta
Maturus, mitisq; inter iuuenemque, senemque
Temperie medius: sparsit quoque tempora canis.
Inde senilis hyems tremulo venit horrida, passu
Aut spoliata suos, aut, quos habet, alba capillos.

elegantem certè Auctoris sensum è verbis textus elicere licebit, quòd scilicet homines, & alia animalia non regressu,& reflexione iam allatis gaudeant,sed vbi quadripartitum circulum absoluerint per mutationes ætatum intereunt. nec addita vox τεσσάρων tali casu superfluet, nam hæc exprimi non poterant per τετραμερῆ κύκλον tantummodo, eo quia hunc in cunctis entibus obseruabant Pythagoræi: eorum enim dum placita interpretaretur Hierocles aiebat, καὶ ἁπλῶς τὰ ὄντα πάντα ἡ τετρὰς ἀνεδήσατο, στοιχείων, ἀριθμῶν, ὡρῶν τοῦ ἔτους, ἡλικιῶν συνοικισμῶν, καὶ οὐκ ἔστιν εἰπεῖν ὃ μὴ τῆς τετρακτύος ὡς ῥίζης καὶ ἀρχῆς ἤρτηται. (*denique, vt semel dicam, quicquid est, id omne colligauit quaternarius: in elementis, in numeris, in tempestatibus anni, in ætatum contubernijs: nec quicquam potest adferri, quod à quaternario tanquã radice, atq; principio non dependeat.*) vt abundè *sup.* 1. *textus* docuimus. ideoq; oportebat quaternarij aliquã speciem illi circulo adscribere, & idcirco τεσσάρων meminit, vt eam vocem proximè recensita quatuor elementa complecti inferretur, quæ tantummodo huc vsq;

In carm. Pyth. 47.

Quaternarius in omnibus

qua

quaternario prædita in hoc opusculo contigit inspexisse; quæ ætates etiam respicere satis suadet tradita humorum sectio, qui in vnaquaque vigeant ætate, quos in animalis corpore elementorum vices gerere nemo ignorat. nec incongrua sane ratione circuli nomine vsum auctorem quis dicat, eo quia in ætatibus non detur regressus, ideoq; circuli munia illę non videantur obire; siquidem in ijs cum ad qualitates aliquas, quæ iam primas ferebant partes, recens permittatur transitus: puta in tertia ætate frigiditas quoque efflorescat denuo, quæ in prima viguerat ætate, ingeniosè cuncta hic ab Ocello collocata nemini certè licebit negare. Veritati tamen, ac menti auctoris hæc licet consona statuantur, relatum adhuc in textu discrimen inter animalia, & plantas à vero quàm maximè videtur abhorrere, quod scilicet in ijs non vigeat, quæ in his obseruatur reflexio: seminis enim beneficio, si hæc quid sibi cognatum producere cõsueuerunt, nonne pari ratione hominem, & quęque animalia ens sibi simillimum progignere conspicimus; dum ex homine semen prodeat, cuius inde vi hominem contingat produci: sicq; in animali non secus quàm in plantis reflexio occurrat? Circuitu quodam entium ortum peragi (siue æternitatem ipsi falsò tamen cum Ocello adscriberamus, siue hanc ipsi tributam cum sapientioribus negemus) & in eodem reflexionem quandam occurrere communi philosophorum placito est sancitum. cum enim formarum expertem adesse materiem naturæ repugnet decretis, ortus interitui & è cõuerso semper succedet enti scilicet producendo materiem conferentem illi enti, cuius formam recedere contigit. Huius rationis, quæ ortum iungat, & interitum primò hic meminit Ocellus: Plato inde, *in Phædone* verum ortus modum expressurus, huc pariter respiciens,

Circulus qua ratione in ætatibus.

An in animalibus, ut in plãtis prędicta vigeat reflexio.

Circulus in singulorum entium ortu.

Etiã iuxta Platonem.

ciens, ait enim εἰ γὰρ μὴ ἀεὶ ἀνταποδιδοίη τὰ ἕτερα τοῖς ἑτέροις γιγνόμενα, ὥσπερει κύκλῳ περιϊόντα, ἀλλ' εὐθεῖά τις εἴη ἡ γένεσις ἐκ τοῦ ἑτέρου μόνον εἰς τὸ καταντικρύ, καὶ μὴ ἀνακάμπτοι πάλιν ἐπὶ τὸ ἕτερον μηδὲ καμπὴν ποιοῖτο. οἶσθ' ὅτι πάντα τελευτῶντα τὸ αὐτὸ σχῆμα ἂν σχοίη, καὶ τὸ αὐτὸ πάθος ἂν πάθοι, καὶ παύσαιτο γιγνόμενα. (*nisi.n.ea quæ fiunt altera alteris vicissim cōponerentur tāquam circulo quodam commeantia, sed recta tantùm esset generatio ex altero tantùm ad oppositum, nec rursus ad alterum reflecteret, flexūq; aliquem, siue regressum faceret, ita habeto futurum, vt tandem omnia eandem figuram haberent, eademq; ratione afficerentur.*) Ac idem præstitit

Iuxta Arist. Aristoteles *d.t.59.& 68.2.de ortu.* hanc tamen ἐπανάκαμψιν, & ipse in aliquibus tantùm entibus obseruauit, at longè diuersa ratione ab Ocello. nam hanc in elemētis primò videtur professus *ib. 24. & seqq.* vbi *tex. 30.* inferebat ὅτι μὲν οὖν ἅπαντα ἐκ παντὸς γίγνεται, καὶ τίνα τρόπον εἰς ἄλληλα μετάβασις γίγνεται (*quod ergo omnia ex omni generantur, & quomodo ad inuicem transitus fit*) ac inde in nubium & pluuiæ ortu *ibid. t. vlt.* &

An ad idem numero fit regressus. tandē in ceteris entibus *ibi.* hoc tamen addito discrimine; quòd si in entibus mobilibus ex æterna constitutis substantia versemur, hæc eadem numero regredi continget: at si corruptioni obnoxia entia contemplemur, hæc eadem tantùm specie iterari continget. Distincta hæc ratione protulit philosophus: cum tamen circuitus quidam inter nubem, & pluuiā videatur insurgere, ac inter animal pariter, & semen, vt in eorum vnoquoque idem tantùm specie progignatur, minus tamen ipsum apparere in animalium, quàm in imbris ortu, videtur suasisse *d. t. vlt.* ita vt in hoc potius, quàm in illo identitas dicatur cōseruata. Ingeniosi cuius discriminis exacta certè occurrit ratio, si numericæ identitatis naturā placeat

beat perſcrutari, quæ à materia ſua videtur ducere primordia 5. *met.* 12. dum enim in nube, & imbre totum producens, puta tota nubes, fit tota materia geniti; ac vniuerſa aeris portio fit integra aeris ex eo geniti materies; homo verò generans non fit tota hominis geniti ab eo materies, & id quod huic à producente tribuitur ſit leuis portio ſeminis, per quam nil generans ipſum contingat imminui, in his nullus ideo videtur adeſſe regreſſus, vt in ijs, in quibus quædam videtur omnino ſeruata identitas numerica ratione materiæ, quæ videtur vtrique termino fuiſſe communis. Hoc idem arbitror ego reſpexiſſe Ocellum; cum enim ſemen additum à fructu contemplaretur, hoc incolumi, non prodire, at huius tantùm conſequi interitum, vt in ipſum videretur iam fructus reſolutus, vel planta ipſa; ideo quandam in illo agnouit identitatem, quę ſibi in animalibus non occurrebat, quorum ſemen nō viuentis pars quæpiam eſt, at excrementū licet vtile 1. *de gen. an c.* 19. & par viget ratio in plantis, quæ non per ſemen, at per ramos ſuam conſeruant ſpeciem, dum .n. agricola

—plantas tenero abſcindens de corpore matrum *Virg. georg.* 2.
Depoſuit ſulcis

illæ veluti partes eius corporis, à quo abſcindūtur à nobis conſiderantur, ideoq; maior in ijs apparebit identitas; & idcirco licet ſeminis beneficio plantarum, & animalium ſpecies perſeuerent, in his regreſſum negauit auctor, quem ijs tribuit; dum in ijs generans in genitum ſeruata quodammodo materiæ identitate reſolui videretur, quod in animalibus nō accidit, quæ ita diſſoluuntur, vt ex eorum interitu entia diuerſæ longè conditionis emergant: huncq; ſenſum videtur Ocellus ipſe dictare, dum de plantarū interitu differens *hic* dixit ἀνάλυσιν ποιοῦνται (*reſoluuntur*) at vbi animalium interitus *tex. prec.*

meminit, vocem διαλύεται (*dissoluuntur*) non ἀνάλυσιν (resolutionem) assumpsit, indicaturus, nō hæc in sibi cognatum resolui, vt ea, sed ita dissolui, vt quid extraneum prodiret.

τεξ. vii.

Ratio postrema, qua Vniuersi æternitas infertur.

Ἔτι δὲ τὸ ἄναρχον καὶ ἀτελεύτητον καὶ τοῦ σχήματος, καὶ τῆς κινήσεως καὶ τοῦ χρόνου, καὶ τῆς οὐσίας τοῦτο πιστεύσαι, διότι ἀγέννητος ὁ κόσμος καὶ ἄφθαρτος. ἥτε γὰρ τοῦ σχήματος ἰδέα κύκλος, οὗτος δὲ πάντοθεν ἴσος καὶ ὅμοιος. διόπερ ἄναρχος καὶ ἀτελεύτητος. ἥτε κίνησις κατὰ κύκλον, αὕτη δὲ ἀπαράβατος καὶ ἀδιέξοδος. ὅτε χρόνος ὁ ἄπειρος, ἐν ᾧπερ ἡ κίνησις, διὰ τὸ μήτε ἀρχὴν εἰληφέναι τὸ κινούμενον, μήτε τελευτὴν λήψεσθαι. ἥ γε μὴν οὐσία τῶν πραγμάτων ἀνέκβατος καὶ ἀμετάβλητος, διὰ τὸ μήτε ἀπὸ τοῦ χείρονος ἐπὶ τὸ βέλτιον, μήτε ἀπὸ τοῦ βελτίονος ἐπὶ τὸ χεῖρον πεφυκέναι μεταβάλλειν. ἐκ τούτων οὖν ἁπάντων ἀσφαλῶς πιστοῦται, ὅτι ὁ κόσμος

τ. π. τῆς κινήσεως: im. ex al.

Praeterea carētia principij, & finis, figuræ, motus, temporis, ac substātia hoc suadent, quare ingenitus sit mūdus, & incorruptibilis. figuræ enim species circulus, hic verò undequaque æqualis, & similis, ideoq; principio, ac fine destitutus. Motus quoque circularis, ipsa autem interminabilis, & exitu carens: tempus quoq; infinitum, in quo sanè motus, eo quia nec initium sumsit, quod mouetur, nec finem sit habiturum: substantia quoq; rerū exitu carens, & immutabilis, eo quia nec à deteriori ad melius, nec à meliori ad deterius nata est immutari. Ex his igitur omnibus manifestō suadetur mundū ingenitum esse, & incorruptibilem

ἀγέννητος καὶ ἄφθαρτος· περὶ μὲν οὖν τοῦ ὅλου καὶ τοῦ παντὸς ἅλις εἰρήσθω.

corruptibilem. ac de toto quidem, & vniuerso satis dictum sit.

PARAPHRASIS.

PRædicta vlterius satis à figura, motu, tẽpore, ac substantia confirmantur: hæc enim singula cum initio careant, ac termino, tale quoque vniuersum esse apertè suadent. figura scilicet est circulus, qui sibi ipsi vndequaque æqualis, & similis, nulla præditus est parte, quæ principij, vel finis rationem exerceat. Motus pariter est circularis, ideoq; terminis omnino carebit. Tempus & ipsum, quod vniuersi motum dimetitur, infinitum est: id enim, quod eo fertur nec ortui subiacet, nec interitui. ipsius pariter substantia vniuersi est huiusmodi, cum nulla in ea à deteriori ad melius, vel à potiori ad deterius vigeat mutatio. è quibus singulis manifestò vniuersi perennitas apparet. ac de toto, & vniuerso hæc satis.

COMMENTARIVS.

POstremam hic recenset Ocellus rationem, qua percitus vniuersi æternitatem voluit asseruisse, eamque ex figura, motu, tempore, ac substantia ipsius quæ sin-

singula perennitatem suadent, acutè deducit. Si figura spectetur, circulare est vniuersum, vt abundè Physici 2. *cæli* 22. *& seqq.* & Mathematici de sphæra differentes vberrimè ostẽdunt; ac entia quælibet mollia apertè suadent, quorum proprium est continentis formam assumere, quia facile termino alieno clauduntur. 2. *de ortu* 9. *&* 13. videmus enim ciatho infusum vinum ad sphæricam figuram accedere, & hoc idem in mari ipso, ac fluminibus obseruãt Mathematici, ac in sputo ex ore in terram vehementer licet emisso vniuscuiusq; oculis occurrit: circulus autẽ principio caret, & fine, quia, vt obseruabat philos. 8. *phys.* 77. τί γὰρ μᾶλλον ὁτιοῦν πέρας τῶν ἐπὶ τῆς (περιφερῆς) γραμμῆς; ὁμοίως γὰρ ἕκαστον καὶ ἀρχὴ, καὶ μέσον, καὶ τέλος, ὥστ' ἀεί τε τινὰ εἶναι ἐν ἀρχῇ καὶ ἐν τέλει, καὶ μηδέποτε. (*cur magis quoduis eorum, quæ sunt in linea terminus erit? similiter enim & vnumquodque & principium, & medium, & finis est, vt semper quadam sint in principio, & fine, & nunquam.*) ideoque Manilius, dum circularem figuram contemplaretur, canebat.

Vniuersũ circulari forma gaudet, ideoq; etiam in eo contenta.

Astron. 1.

Cui neque principium est vsquam, nec finis in ipso,
Sed similis toto remanet, perque omnia par est.

Motus quoque vniuersi est circularis, qui suapte natura perennis est, quod luculenter probauit philos. *ibid.* cum primum motum illũ esse edoceret *t.* 73. *& seqq.* simulq; solum continuum, & perennem: quarum sanè conditionum motus rectus non est particeps, hic enim ratione spatij nequit esse infinitus, quia spatium actu infinitum renuit natura, vt latè 3. *phys.* 40. *& seqq.* & si reflectatur motus, vnitate simul, & continuitate carebit, dum in puncto reflexionis semper intercedat quies, vt validissimis confirmatur rationibus 8. *phys.* 65. *& seqq.* Tempus quoq; in quo exercetur motus, & quod illius est numerus,

Motus circularis æternus.

Solus cõtinuus.

merus, & mensura 4. *phys.* 102. asseritur æternum, eo quia mobile, cuius motum id dimetitur, ortum non habuit, nec interitum sortietur, ex habitis *superius*. Idem tandem ex vniuersi comprobat substantia, argumentoq; inhæret superius *t.* 3. allato, in quo vniuersum nec à deteriori ad melius, nec à meliori ad deterius progredi statuebatur, ideoque eiusdem substantia ortus erit incapax, ac interitus. Et de Vniuerso satis dictũ subdit, eo quia scilicet, eam, quam ab initio proposuerat de Vniuersi perennitate quæstionem, à se sufficienter arbitratur definitam.

Singula verò hucusque tradita, si ea spectemus, quę cælesti destituta pręsidio humana inscitia valet attigisse, acutè simul, ac ingeniosè prolata vnusquisq; fatebitur; nec damnandum ideo, ignarũ veluti, asseret Ocellum, alijsue ideo eiusdem dictis fidem detrahendam, quòd in graui hac contemplatione falsa protulerit. in ea siquidem hic versamur controuersia, in qua non dicam sanè Ocellum philosophicè differendo vera tradidisse (philosophia siquidem scientiæ, ideoq; veritatis parens, si ritè pertractetur, nulla potest dogmata sancire, quæ cuicunque veritati consona vir sapiens non comperiat, dum veras inter propositiones vlla vnquam vigere queat oppositio *(periherm. 2. c. vlt.)* id tamen affirmabo solo naturæ ductu procedentes, nec immenso supremi Numinis fauore ad certissimam diuinorum operum notitiam elatos, cælestiumq; nescio arcanorum, veritatem certo ictu vix attingere potuisse. eruditissimum vnà, ac sanctissimum audite Theologum. *Mundum non semper fuisse sola fide tenetur, & demonstratiuè probari non potest.* Ignoscat ideo vnusquisque Ocello antiquissimo scriptori, vnàq; Aristoteli vniuersi ęternitatem falsò licet asserenti, & tãtorum discat virorum

Soluũtur rationes Ocelli, quibus æternitatem vniuersi probauit.

Excusatur Ocellus.

1. p. q. 46. art. 2. in corp.

8. phys.

rum exemplo exilem humanam esse sapientiã, ac mortales quoslibet Platonici velut antri nouos incolas non veritatem, at veritatis vmbras inani tantummodo semper capraturos complexu, ni diuinæ radius affulserit sapientiæ; quam nobis vberrimè cum diuinus amor exhibuerit, singula hæc, quibus innixum stabat Ocelli dogma, facillimè continget euertere, si omnipotentem Deum è nihilo vniuersum immensa virtute contemplemur eduxisse,

Soluitur prima ratio.

Quem non externa pepulerunt fingere causæ
Materiæ fluitantis opus; verùm insita summi
Forma boni.

Boet. de cons. lib. 3 metr. 9.

Secunda, & tertia. ideoque nullius materiæ indigum ijs neglectis legibus, quas ipse naturæ præscripsit, vniuersum vnaq; singulas illius partes procreasse: congrua qualibet illis perfectione tributa vnico temporis momento non successiuo decursu, quam omni ab ijs excluso virtutis decremento eousque seruabit, quousque immensa eiusdem bonitas dictabit, ac sapientia, à prepotenti cuius nutu, non à seipso mundus, cæteraque simul entia omnino cũ pendeant,

Quarta.

Vnus enim rerum pater est
Vnus cuncta ministrat,

Boet. ib. metr. 6.

Quinta. non aliunde ortus, vel interitus vniuersi causa expetenda; quod vel in nihilum facillimè redigeretur, cum ipse temporis, ac motus primæuus auctor suos subtraheret vniuerso influxus, quod, dum ipsius exposcant imperia

Sexta.

Vna dies dabit exitio: multosque per annos
Sustentata ruet moles, & machina mundi.

Lucr. l. 5.

vbi scilicet æterno ab eodem constitutum decreto aduenerit tempus,

Quo mare, quo tellus, correptaq; regia cæli
Ardeat, & mundi moles operosa laboret.

Ouid. 1. metam.

huius-

huiusmodi profectò nil auertente interitum sphærica figura, quàm Deum idcircò vniuerso contulisse credidit Plato *in Timeo*; quia suo ambitu cuncta cum forent continenda, ea ipsum æquum erat exornari figura, quæ omnium maximè capax esset figurarum. quare vniuersum afferentes æternum errasse statuendum: illi scilicet immensa Dei potentia primordia contulit, cuius sanè rei hanc vnicam assignare possumus causam, quòd scilicet Deus, vt *ibid.* dicebat Plato ἀγαθὸς ἦν (*bonus erat*) vt .n. aiebat Hierocles *αἰτία γὰρ τῆς τῶν πάντων ποιήσεως οὐδεμία ἄλλη προσοίσειν εὔλογος, πλὴν τῆς κατ' οὐσίαν ἀγαθότητος. ἀγαθὸς γὰρ ἦν φύσει* (*neque .n. causa alia rationi consentiens rerum omnium creationis afferri potest, quàm quæ ab essentiali Dei bonitate proficiscitur. est enim bonus Deus natura ipsa:*) & paulo post *αἱ γὰρ παρὰ τὴν ἀγαθότητα λεγόμεναι αἰτίαι τῆς δημιουργίας τοῦδε τοῦ παντὸς, ἀνθρωπίναις μᾶλλον περιστάσεσιν, ἢ τῷ θεῷ πρέπουσιν* (*quæ enim alia præter bonitatem creandæ vniuersitatis huius causa assignātur, mortaliū necessitatibus potius, quàm Deo conueniunt.*) ac ipsius interitum eadē molietur, vbi satius esse ipsius decreuerit sapientia. nam vt ait Plato in Timæo, vniuersum tam aptè cohæret, vt sit *ἄλυτον ὑπὸ τῶν ἄλλων, πλὴν ὑπὸ τοῦ ξυνδήσαντος* (*nequeat dissolui vllo modo, nisi ab eodem, à quo est colligatum.*)

Vltimæ. | Vniuersū cur sphæricum. | Cur Deꝰ vniuersū condiderit. | *In carm. Pyth. com.*

CA-

CAPVT SECVNDVM.

Textus 1

Vbinam generatio sit, & generationis causa.

Ἔστι δὲ ἐν τῷ παντὶ τὸ μὲν τοιγένεσις, τὸ δ' αἰτία γενέσεως, καὶ γένεσις μὲν 1. ὅπου μεταβολὴ καὶ ἡ 2. ἔκβασις τῶν ὑποκειμένων, αἰτία δὲ γενέσεως, ὅπου ταυτότης τοῦ ὑποκειμένου. φανερὸν ὅτι περὶ μὲν τὴν αἰτίαν τῆς γενέσεως τὸ ποιεῖν καὶ τὸ κινεῖν ἐστὶ, περὶ δὲ τὸ δεχόμενον τὴν γένεσιν τὸ πάσχειν, καὶ τὸ κινεῖσθαι.

1. μὲν deest in v. 2. ad ἡ ex v. & b.

Quoniam autem in Vniuerso aliud quidē generatio, aliud verò generationis causa, & generatio quidem, vbi mutatio, & egressus subiectorum, causa verò generationis, vbi identitas subiecti: manifestum, quòd sane circa causam generationis facere, & mouere est, at circa suscipiens generationem pati, & moueri.

PARAPHRASIS.

IN vniuerso cum longè differant generatio, & ipsius causa: illaq; ibi vigeat, vbi subiectorum occurrit mutatio, & ex vna forma in aliam transitus. hæc verò ibi tantummodo seruetur, vbi subiecta nulla mutatione afficiuntur. iam patet quòd causæ ortus proprium erit mouere, & agere, subiecti verò, in quo generatio exercetur, munus erit pati, ac moueri.

COM-

COMMENTARIVS.

PLuribus vniuerso æternitatem adscribere rationibus *cap. præced.* contendit auctor, vel in ipsis entibus, quæ assiduè interitu premuntur, nec ignobilia æternitatis vestigia docens refulgere, tum quia in ijs quædã reflexio, ac perennis occurrebat regressus, tum quia recentia in dies prodibant entia, quibus materiem ea, quæ interire contigerat, vberrimè præbebant. hinc facilè interrogasset quispiam, qua potissimum ratione hic rerum ortus succederet, ex quo scilicet, & à quo res ipsæ progignerentur: nunc ideo *in hoc 2. cap.* vera ortus vult assignare primordia, materiale simul, ac effectiuũ generationis principium dilucidè expositurus, & vtriusque naturam *hoc textu* leuissimè percurrit, vtrumque diffusius, inde petita occasione *seqq. text.* declaraturus. In generatione igitur duo contemplatur occurrere, generationem scilicet, ac vlteriùs generationis causam, ortus nomine transitum de non esse ad esse exprimendo, quem superiùs *c. 1. t. 3.* progressum à deteriori ad melius elegantissimè dixerat: & generationem ibi præcipuè docet vigere, vbi *mutatio, & regressus subiectorum* adest, vbi scilicet materia (cui subiecti conditiones attribuet mox *t. 3.*) mutationibus premitur, vt ita immutetur, quòd ferè ex vna forma in aliam digredi videatur. ex eo enim perennis rerum ortus effluit, quòd materia cum genus formarum respiciat, suum veluti adæquatũ obiectum, easq; singulas simul nequeat recipere, easdem successiuè saltem assequi exoptat, ac vnius compos reddita, eam quasi fastidiens, ac velut satiata eam dimittit, alteriusq; formæ commercio gaudet: ideoq; *phys. 1.*

Cõnexio cum præced. cap.

Synopsis huius capitis.

Vbi generatione.

Vnde nã ortus æternitas.

81. formas auidissimè dicitur expetere. cùm igitur generatio consurgat, ex quo subiectum mutatur, ac è priori quadam forma ad aliam digreditur, acutè modò dixit ortum ibi contingere, vbi mutatio subiectorum adsit. Ad hęc tamen si auctoris mens ferebatur, satius fuisse formarum, quàm subiectorum mutationis meminisse, dubitabit aliquis, nam materia permanet *phys.* 1. 60. formæ verò mutantur, & recedunt, inani tamen laborabit dubitatione: materia siquidem permanet, ac ideo rectius illam mutari dicemus, quàm formam; id enim præcipuè mutatio videtur exigere, quòd res illa permaneat, quæ mutatur, ita tamen quod ex vno habitu in alium digrediatur: formæ verò singulæ, quia euanescunt, si intellectum excipias, non eas propriè mutari asseremus, sed potius mutationem contingere in subiecto in ordine ad illas, quatenus huiusmodi transitum ex vno termino in alium ex vi nominis exprimit mutatio, vt inde nomen hoc μεταβολὴ (*mutatio*) deductum obseruet philos. 5. *phys.* 7. vlteriusq; solum materiam naturam esse veterum pleriq; cognoscebant 2. *phys.* 7. ac perinde mirum non est, quod vbi γενέσεως (*generationis*) est mentio, quam primò natura exprimit, dum φυομένων γένεσις (*eorum quæ nascuntur generatio*) definiatur *met.* 5. *t.* 5. quod etiam respiciebat philos. 2. *phys.* 14. ibi materię omnia tribuātur; eoq; magis quòd materiam ipsam in rerum ortu veteres omnes respexisse testatur philosophus *de p. an.* 1. *c.* 1. vbi tamen quatuor causarum genera à se explicata 2. *phys.* 27. *& seqq.* ac 5. *met. t.* 2. ad illud subiectum docebat referenda: vlteriusque antiquos materialem tantùm, & effectricem causam obscurè tamen attigisse testatur *met.* 1. *sum.* 2. *c.* 2. de quibus eos differentes, illis similes dicebat, qui bellādi ignari pręlia subibant, etenim illi circumeuntes

Materia eo quia permanet, rectè dicitur mutari.

Natura primò generationem sig.

Materia & efficiēs causa antiquis notæ.

egre-

egregias plerũq; plagas hostibus infligũt. cũ igitur materia vera sit ortus Sedes, huius causã ibi Ocellus obseruat occurrere, vbi est *idẽtitas subiecti*, hoc est, vbi subiectũ nullis premitur mutationibus, nec ex vna forma in aliã digreditur: & huiusmodi est ipsum cęlum, in quod inf. *hoc eod. cap.* causa generationis reijcietur, si tamen primam placeat contemplari, è qua semper propter quid à philosophis eruendum docemur *phys. 2. 27.* ex quo enim cælum corruptioni non est obnoxium, nec alterationi *1. cæli 22. & 2. cæli t. 1.* iam patet subiectum in eo non subesse mutationi formarum. Sed cur subiecti, singulariter, dum ortus causam, pluraliter verò dum ortum contemplaretur, meminisse voluit Ocellus? illam scilicet ibi dicens vigere, vbi identitas *subiecti*, hanc verò, vbi mutatio *subiectorum*. idcirco id auctorem præstitisse reor, quia in inferiori parte vniuersi plura adsunt indiuidua, quæ assiduè oriuntur, & intereunt, eaq; idcirco plurali voce subiectorum opus fuit expressisse, quod in cælis cur non erat præstare? quia hic induunt vnius subiecti rationem, vnus in ijs, ac idem cum vigeat operandi modus, ac ille hic obseruetur; eoq; magis quod Soli munus hoc præcipuè assignabit. & obseruandum, quòd licet vsus sit nomine ταυτότης (*identitas*) vbi de cælis erat sermo, non vti voluit nomine ἑτερότης (*diuersitas*) quod illi opponitur, vbi materiam inferiorum considerabat, ne quis scilicet inde opinatus fuisset, diuersę rationis materias subijci formis horum inferiorum, è quo inde euerteretur mutua illa inter ipsa immutatio, per quam dictum est superiùs caducis entibus æternitatem attribui, & quã inter prima corpora succedere mox diffusè docebimur, nam quæ inuicem immutantur, communem sortiantur materiam oportet *1. de gen. t. 1.* & ex hoc elegãti discrimine, quod inter ortum, eiusq; causam constituit, pecu-

N 2 liare

Vbi sit causa generationis.

hoc c. s. vlt.

c. p. 1.

Quę mutantur inuicẽ cõmunem materiã habent.

liare vtriusque munus infert, quod .s. ortus causæ peculiare veluti munus adscribendum sit facere, ac mouere; ad illud verò, quod generationis est susceptiuum, pati spectat, ac moueri. vnde licebit colligere consonam esse menti Ocelli expositionem eam, cui inhærendum diximus, quòd .s. ibi sermo fuerit de materia, & efficiẽte, dum hæc munia illis competere nunc appareat, vel consentiente Aristotele, qui iisdem ferè verbis 2. *de gen.* 53. docuit materiæ proprium esse pati, & moueri, mouere autem, & facere alteriùs potentiæ.

Textus 2

Vniuersi in suas partes diuisio.

1. vv. αὐτῆς.

2. legere ἀειπαθὲς & ἀεικίνητον.

3. vv. d. & c. ὑπ' αὐτὴν.

4. ad. ex vv. & c.

Αἱ δὲ μοῖραι αὐτῷ. 1. διορίζουσι καὶ τέμνουσι τό τε ἀπαθὲς μέρος τοῦ κόσμου τὸ καὶ ἀκίνητον (ἰσθμὸς γάρ ἐστιν ἀθανασίας 2. καὶ γενέσεως ὁ περὶ τὴν σεληνὴν δρόμος) τὸ μὲν ἄνωθεν ὑπὲρ ταύτης πᾶν καὶ τὸ ἐπαναυτὴν. 3. θεῶν κατέχει γένος, τὸ δ' ὑποκάτω σελήνης νείκους καὶ φύσεως. τὸ μὲν γάρ. 4. ἐστιν ἐν αὐτῇ διαλλαγὴ γεγονότων, τὸ δὲ γένεσις ἀπογεγονότων.

Fata autem ipsa distinguũt, ac secant impassibilem vniuersi partem, & immobilem (isthmus enim est immortalitatis, & generationis Lunæ cursus) omne quidem, quod est superius supra illam, & quod in ea Deorũ incolit genus, quod verò est sub luna contẽtionis, & naturę. hoc quidem, est in ipsa genitorum immutatio, hoc verò eorum quæ perierunt, generatio.

PARAPHRASIS.

VNiuersi partem impassibilem, & immobilem seiungunt fata, vt Lunæ cursus

sit

sit veluti inter immortalitatem, & ortum quidam isthmus. nam quidquid & supra se, & in se Luna continet, id omne Deorum sedes: quod verò infra illam constitutum est, totum id contentioni, & Naturæ assignatum. ita vt in ipso & interitus eorum, quæ iam genita sunt, & ex ijs, quæ interiere, aliorum ortus assiduè succedant.

COMMENTARIVS.

DVo præcipuè, vt rerum ortus in vniuerso contingeret, à natura fuisse constituta præcedenti textu abundè monuit Occllus, horum vtrumque, vt in qua vniuersi parte iaceat apertè innotescat, in duas partes ipsum congrua sectione monet diuisum, quarum vtriusque conditiones nunc elegantissima methodo describit. ac ideo monet fata seiunxisse, & proprijs terminis prouidè circumscripsisse impassibilem vniuersi partem, ac immobilem, vt è duabus his præcipuis veluti portionibus vniuersi moles coalescat, simulq; cōseruetur. Voce μοῖρας, hic fata certè expressa nemini dubium erit: at quid fatorum nomine significare voluerit, certò asserere difficillimum, hac enim voce auctorem alibi vsum fuisse non apparet. crediderim sanè ipsum prò lege eorum, quæ in vniuerso eueniunt, & per prouidentiam reguntur fati nomen vsurpasse, quo ferè pacto à veterum plerisque videmus acceptum *apud Plutarchum*. idq; eo magis, quod inter Pythagoræ dogmata hoc præcipuè scimus refulsisse *ex Laertio*, quòd in Deo inferiorum prouidentiā piè simul, ac

Sectio Vniuersi.

Fatum quid.

De plac. l. 1. c. 28.

In vita Pyth.

ac eruditè cum collocaret, fato omnium per partes administrandorum causam, munusq; adscriberet. vnde forsitan Pythagoræus Architas percitus aiebat στρατεύματος μὲν ἀγεῖται στρατηγὸς, πλωτήρων δὲ κυβερνάτης, τῷ δὲ κόσμῳ θεὸς, τᾶς ψυχᾶς δὲ νόος, τᾶς δὲ περὶ τὸν βίον εὐδαιμοσύνας φρόνασις (*exercitui præest imperator, nautis gubernator, mundo Deus, animæ mens, vitæ huius beatitati prudentia*) nec ab auctoris eleganti abhorret instituto, qui inf. *c. vlt. t.* 2. viuidos homini appetitus à Deo insitos, ac per ipsum perēnitatem in singulis entiū speciebus suppleri cū ingeniosè profiteatur *c. prec.* certè videtur auctorem cunctorum, Deum apertissimè fateri, eo ferè pacto, quo & philos. scimus asseruisse, dum *aliàs aliato t.*38. 12. *met.* ait ἐκ τοιαύτης ἄρα ἀρχῆς ἤρτηται ὁ οὐρανὸς, καὶ ἡ φύσις (*à tali ergo principio tum cælum, tum natura dependet*. quem sequtus Manil. & ipse vniuersum professus æternum, canebat

Deus Vniuersi moderator.

Astron. 1.

——— ——— ——— ———omnia toto

Dispensata manent mundo, dominumque sequuntur.

Hic igitur Deus, & ratio, quæ cuncta gubernat.

quempiam verò ab hac amplectenda ne deterreat sententia Deorum pluralitas ab antiquis conficta, ac si faciles inter eos dissensiones vel in Troiano bello frequētes eos ab vniuersi regimine potuissent distrahere. veteres enim quoslibet sapientes vnicum naturæ parentem Deum confessos fuisse nemo ignorat, vt abundè superius *c.* 1. *t.* monuimus, id quinimo respiciens omnis parens eruditionis Homerus (*in quo*, vt aiebat Velleius, *hoc maximum est quod neque ante illum, quem ille imitaretur, neq; post illum, qui eum imitari posset, inuentus est*) edocuit, dum illius meminit catenæ, cui vniuersa si appenderetur ethnicorum Deorum turba, summum Iouē nil potuisset dimouere, qui tamen ipsos cum terra, ma-

Deus vnus etiā apud veteres.

Hist. lib. 1

Iliad. 8.

Catena Homerica quid allegoricè significet.

riqȝ

riq; facillimè, vel vsque ad olympi cacumen attollere valebat, eos inde præcipiti casu ad profundum vsque tartarum, si libuisset, proiecturus. quo certè commento vnicum Deum vniuersi monarcham nobis exhiberi, *ibi* obseruabat Eustath. dicens ὡς γὰρ ἐν τοῖς κάτω οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, οὕτω καὶ ἐν τοῖς ἄνω, καὶ πολλῷ μάλιστα ἐκεῖ (*vt enim in inferioribus non bona est multitudo principatuum* (quod indistinctè 12. *met.* 55. proferebat Arist.) *sic & in superioribus, & quàm maximè ibi.* (iure igitur prædicta crediderim auctorem fati nomine fuisse complexũ, & supremum vniuersi regem, à quo cuncta dependent respexisse. nec dubitet aliquis an hunc causarum nexum, quo vniuersum exactissimè regitur, fati nomine voluerit Ocellus expressisse, quia voce εἱμαρμένη is potius significari consueuerit: & vox μοῖρα, qua hic vtitur auctor, illum potius causarum ordinem præseferre videatur, quo singulis entibus sua conditio à summo numine præscribitur, quod Pythagoræus Hierocles exponens Pythagoræ carmen illud

Quod discrimen inter μοῖραν, & εἱμαρμένην.

carm. 18.

Ὡς ἂν μοῖραν ἔχῃς, πράως φέρε, μηδ' ἀγανάκτει

(*pront sors tua fuerit* (dicerem ego tuum fatum) *eam ferto moderatè: neque indignare.*) videtur obseruasse, dixit enim εἶναι δὲ τὴν ἑκάστῳ ἀπονεμηθεῖσαν ἀξίαν, τὴν νῦν λεγομένην μοῖραν, ἠρτημένην τῆς τε προνοίας τοῦ θεοῦ, καὶ τῆς κοσμικῆς εὐταξίας, καὶ τῆς ἀνθρωπίνης προαιρέσεως. εἰ μὴ γὰρ εἴη θεοῦ πρόνοια, οὐκ ἂν εἴη τάξις ἐν κόσμῳ, ἣν καὶ εἱμαρμένην ἂν εἴποι τις. &c. (*nec esse aliud mercedem cuique tributam, quàm* μοῖραν *sortem, de qua nunc sermo est, quæ à Dei prouidentia, mundaniq; ordinis præstãtia, atq; humana voluntate dependeat. neq; enim si non esset prouidentia, ordo ille in mundo existeret, quod* εἱμαρμένην *fatum posset quis appellare.* licet enim μοῖρας nomine vniuersale etiam fa-

tum

tum expressum apud plerosque auctores intueri, quorũ abundè exempla afferunt lexicographi, ad idq; mens auctoris, ideo congruè referenda; eoq; magis quòd lõgè aptius hic loci nomen *μοῖρα*, quam *εἱμαρμένη* poterat collocari, dum hic sectionis partium vniuersi occurrat mentio, Deumq; ipsum *μοῖραν* dictum *ἀπὸ τοῦ μεμερίσθαι* (*à rerum partitione*) acutè prodiderit auctor libri de mũdo *c. vlt.* siue is reuera Aristoteles fuerit, vt ex Iustino Martyre, & Bessarione Card. & alijs adnotabat Paulus Benius: siue fuerit Nicolaus Peripateticus, vt Victorius censuit *in varijs lect.* siue tandem Possidonius Stoicus, vt suspicari videtur Thomas Aldobrandinus. nec tam rigido ponderandæ examine, ac grãmaticali trutina à philosopho acceptæ dictiones, non voces, at res ipsas considerante, quibus quemcunq; vsum grammatici adscripserint, hic sanè *μοῖραν* Ocellum assumpsisse asserendum, pro eo naturali ordine, quo in cælestem mundus diuiditur, ac inferiorem partem. hæc igitur fata vniuersi portionem *impassibilem* diuisisse docet, ac *immobilem*, quibus dictionibus cęlestem, ac inferiorẽ partem circumscribi cum tradita *prac. textu*, & quę hic exhibentur, ac inf. assignabuntur nos satis moneant, mẽdum inesse textui, nec temerè licebit suspicari, neutra scilicet earum conditionum inferiorem scimus partem affectam, quam perenni obnoxiam vicissitudini conspicimus, ideoq; nec passione, nec motu immunem. quod si quis ibi cælorum tantummodo meminisse Ocellum arbitretur, ad quid vniuersi referre sectionem vnica illius delineata parte, cum duos saltem terminos diuisio videatur exigere, quorum vnum ab altero seiungi contingat? imo licèt *ἀπαθὲς* cælum placeret cum philos. 1. *cæli* 22. asserere, vbi ipsũ *ἀγήρατον, καὶ ἀναλλοίωτον, καὶ ἀπαθὲς insenescibile, inalterabile, & impassibile*, dicebat

Deus cur *μοῖρα*.

Quis fuerit auctor libri de mũdo ad Alexãdrum *in Plat. Tim. dec.* 1. *l.* 3. *l.* 25. *c.* 13. *in notis in Laert. l.* 2. *n.* 390.

il-

illud tamen ἀκίνητον *immobile* non asseremus, quod perenni motu nouimus gaudere, dum de ipso 2. cæli 17. proferatur, quod φύσει κινεῖται κύκλῳ ἀεὶ (*naturæ circulariter mouetur semper*) è quo reliquis entibus singuli motus vberrimè conferantur 1. *de ortu* 14. omnesq; rerum ortus prodeunt & interitus *inf. t. vlt. & lato 2. de ortu* 55. *&* 59. quare potius cum Nogarola hic legendum censuerim ἀειπαθὲς μέρος καὶ ἀεικίνητον (*semper passibilem partem, & semper mobilem*) vt etiam legisse obseruo Patricium, illa enim voce rectè inferior hæc pars exprimitur, in qua perennem tantùm vicissitudinem vigere, & assidua constantem esse inconstantia semper intuemur, vt Protagoræ sententia è perenni rerum fluxu concipientis talia esse quæcunque, qualia vnusquisque opinatur, de qua disseremus inf. *t. vlt.* si non assensu, excusatione saltem quam maximè digna videatur: cælestis verò regio, vt mox dicebamus, iure per ἀεικίνητον fuit expressa, quam sine occasu motu destitui non contingat. imo sic legendū necessario horum videtur dictare terminorū Pytagoręis acceptio familiaris, vbi vniuersi partes recensebant. sic enim vniuersum à Critone Pythagoræo legimus diuisum, vbi ait ἐντε γὰρ τᾶ τῶν ὅλων περιοχᾶ συναρμογὰ δύναμφοτέραν τᾶν φυσίων, τᾶς τε ἀεικινάτω φύσιος, καὶ τᾶς ἀειπαθέος, κόσμος ἐστί. (*in Vniuerso prim ùm virius que naturæ compositio, tum quæ semper mouet, tum quæ semper patitur, mundus est*) ac inferiorem hanc partem, cæ lestem respicere ijsdem vocibus Theages pariter Pythagoræus edocebat, dicēs συντέτακται τὸ χεῖρον ἕνεκα τῶ βελτίονος. ὡς ἐν μὲν τῷ κόσμῳ τὸ ἀειπαθὲς πᾶν μέρος ἕνεκα τῶ ἀεικινάτω. (*quod deterius est præstantioris causa capit existere: vt in mundo semper patiens pars propter eam, quæ semper mouetur.*) frustra tamen aliunde

Textus emendatur.

discus. peripat. t. 2. l. 6.

Protagoræ opinio

in libro de prud. & felicitate.

in libro de virtutibus.

testes ad id probandum accerso, dum hisce terminis Ocellum inf. *c.3. t.vlt.* & in suo de lege libello vsũ conspiciam, vt eiusdem testatur fragmentum, quod in huius operis calce ex Stobæo eductum collocauimus, & exposuimus, vbi vtriusq; etiam partis munia recensens dicebat τὸ δὲ ἀεικίνητον κυβερνεῖ, τὸ δ' ἀειπαθὲς κυβερνεῖται (*quod semper mouet, gubernat; quod semper patitur, gubernatur*) vbi verò terminus sit harum partium docet illico, lunamq; tradit esse huiusmodi terminum, ac inter immortalem, mutationiq; obnoxiam partẽ comprehendi, dum supra se cælestem, infra se caducam sortiatur regionem. eleganterq; ideo ipsã ἰσθμὸν (*isthmũ*) nuncupauit, dum hoc præcipuè munus contemplaretur, vt enim isthmum angustias terræ duo maria dirimentis Geographi nuncupant, vt pluribus confirmat exemplis Dionysij scholiast. Eustath. desumpta (vt adnotauit Iohannes Benedictus in suis schol. in Pindarum doctissimis) similitudine τῦ ἰσθμῦ, quæ est pars μεταξὺ τῦ στόματος καὶ τῦ στομάχυ (*inter os, & ventriculum*) sic dicta ὅτι δι' αὐτῦ ἴεται τὰ σιτία (*quoniam per ipsam transeunt cibaria*) vt sicuti per fauciũ angustias cibi ad ventriculum deferuntur, ita per isthmum, per quasdam veluti fauces, à continenti ad insulam, vel peninsulam detur accessus. pari possumus ratione asserere, cum per orbem lunæ ex incorruptibili parte ad caducam perennis quidam statuatur transitus, ac latissima veluti ianua (sic .n. Pindarus Corinthiacum isthmum nuncupauit, dicens ἐν Κορίνθυ πύλαις (*in Corinthi portis*) quia per ipsum ceu per portam è mari ad Corinthum foret ingressus) lunam esse isthmum immortalitatis, & generationis, quarum illa in superna, hæc in inferiori viget regione, auctorẽ quàm ingeniosè asseruisse, qui vlterius vniuersi supremam partẽ Dijs veluti sedem adscribit, in ea & ipsã lu-

1 gl. phys. l.1. c.16.

Isthmus quid.

In præfat. ad.

Olymp. od.9.

lunã cõplexus, ne quis eam quasi corruptioni obnoxiam cũ inferiori parte putaret coniungẽdam, in quo placito conuenerunt antiqui, vt alias obseruauimus ex Arist. 2. *cæli t.* 2. quod pariter testabatur. 1. *cæli* 22. dicens πάντες γὰρ ἄνθρωποι περὶ θεῶν ἔχουσιν ὑπόληψιν, καὶ πάντες τὸν ἀνωτάτω τῷ θείῳ τόπον ἀποδιδόασι, καὶ βάρβαροι καὶ Ἕλληνες, ὅσοι περ εἶναι νομίζουσι θεούς, δηλονότι, ὡς τῷ ἀθανάτῳ τὸ ἀθάνατον συνηρτημένον. (*omnes enim homines de Dijs habent existimationem: & omnes eum, qui sursũ est, locum Deo tribuunt, & Barbari, & Græci, quicunque putant esse Deos, tanquam videlicet immortali immortale coaptatum sit.*) Partem verò vniuersi, quæ est infra orbem lunæ dicit esse *contentionis*. quod licet possemus asserere ab auctore dictum, quatenus contentionis ipsam esse sedem opera humana demonstrant, nam.

Cęlũ cur Dijs assignat um.

Inter homines eiusdem artis contentio.

Hesiod. operum a.

—— ζηλοῖ δέ τε γείτονα γείτων
Εἰς ἄφενον σπεύδοντ᾽. ἀγαθὴ δ᾽ ἔρις ἥδε βροτοῖσι.
Καὶ κεραμεὺς κεραμεῖ κοτέει, καὶ τέκτονι τέκτων,
Καὶ πτωχὸς πτωχῷ φθονέει, καὶ ἀοιδὸς ἀοιδῷ.

æmulatur sanè vicinum vicinus ad opes properantem, bonaq; hæc contentio hominibus, & figulus figulo succenset, & faber fabro, & mendicus mendico inuidet, & cantor cantori. tamen vt philosophum nos philosophicè interpretemur, dicamus ab Ocello regnum adscribi contentioni in mundo sublunari, quia in eo, vt mox dicetur, clauduntur elementa contrarijs prædita qualitatibus, ideoq; assiduè inuicem contendentia, vt mutationes compleantur, *vt inf. t.* 4. addit vero inferiorem hãc partem vniuersi esse etiam *naturæ*, vt sicut illa superior Deorum est sedes, sic inferior hæc sit contentioni & naturæ assignata, hanc assumendo, prout præcipua illius significatio ortum complectitur, vt *tex. præc.* ex Arist. adnotabamus, quare optimè sublunaris pars illi assi-

Qua ratione in mũdo ad sit cõtentio, & natura.

gnatur, quæ quodammodo a cælesti excluditur cum hæc ortum arceat, quem illa perenniter admittit. imo peripateticis etiam insistendo dogmatibus, naturæ solum inferiorem hunc orbem licet assignare, eamque à superiori remouere, si naturæ definitionem traditam *phys.2.t.3.* sumamus, ibi enim cum statuatur causa, & principium motus, & quietis eius, in quo est &c. cælum certè nō complectetur, quod quietis incapax ab ijsdem statuitur. nec quispiā hæc arbitretur me protulisse communi illa dubitatione perculsum, nemini eorum, qui vix à limine lycæum salutarint, ignota. quæ contra allatam definitionem ex eo emergit, quòd cælo non insit quies. eam enim excludere non foret difficile, obseruata animæ definitione *in 2.de an.t.24.* collocata; in qua professus Arist. animæ quodcunque genus complecti, eam dicebat esse, qua primò viuimus, sentimus, mouemur, & intelligimus; non, quòd vbicunq; occurrat anima, quæcunque hęc munia exerceat, alias & plantis, & brutis intellectum stolidè adscribere oporteret: sed quia vbicunque aliquod ex ijs operibus vigere conspicimus, id è valida animæ virtute scimus prodire: pari enim ratione asserere permitteretur naturam primum motus, & quietis appellari principium, non eo quia vbicunque, & motum exerceat, & quietem; sed quia vbicunq; alterum huiusmodi operum, vel ambo ab interno prodeunt principio per se, ea ab ipsa progigni natura sit affirmandum. catenus tamen dixi, ea naturæ definitione cælos complexum non fuisse Aristotelem, asserere, non absurdum fore in via Peripatetica, quoniam *1.cæli t.5.* naturam, quæ partibus cæli inest, motus principium dixisse Aristotelem, nulla quietis habita mentione conspicimus; ac si suadere voluisset, quòd licet tam cælum, quam inferiora regat natura, longè

Naturæ definitio ab Arist. tradita explicatur.

Animæ definitio.

ta-

tamen diuersâ ratione illam cælo tribuimus, ne definitione illa in limine 2. *phys.* assignata comprahendi arbitremur, quod acutissimè videtur expressisse Arist. dum naturam, & cælum velut entia distincta recensuit, hoc & eam à primo motore dicens pendere *alias allato t.* 38. 12. *met.* quasi dissimilem in ijs vigere expressurus rationem; inferiorem verò hanc partem contentioni, & naturæ cum attribuerit auctor, docet in ipsa contingere iam genitorum mutationem; & eorum, quę interierunt ortum; quæ singula in eo latebant, quod dixerat contentioni, & naturæ assignatum orbem inferiorem; nam ratione contentionis elementorum, quæ simul ideo nequeunt permanere, mixtum dissoluitur in elementa, è quibus fuerat compactũ, vt apud Arist. 8. *phys. t.* 2. videbatur edocere Empedocles, quæ vbi rursum contingat adæquatis iam eorum potentijs coniungi, mixtum prodit, 1 *de gen.* 89. & rei occurrit generatio, quę verè naturę gaudet nomine, vt obseruauimus, primo omnia, quæ de ortu, quo ad hoc propositum philosophamur, interitum etiam complectuntur, eo quia & ipse naturæ est opus, si M. Antonium audiamus, qui nullo pacto metuendam, mortem edocturus, dicebat. *τί ἐστιν τὸ ἀποθανεῖν, καὶ ὅτι ἐάν τις αὐτὸ μόνον εἰδῆ, καὶ τῷ μορισμῷ τῆς ἐννοίας διαλύσῃ τὰ ἐμφανταζόμενα αὐτῷ, οὐκέτι ἄλλο τι ὑπολήψεται αὐτὸ εἶναι, ἢ φύσεως ἔργον. φύσεως δὲ ἔργον εἴ τις φοβεῖται, παιδίον ἐστί. (quia nam est mors? certè si quis eam per se intueatur, cogitationeq; omnia ab ea separet, quæ ei inesse videntur: is iam nihil existimabit esse mortem quàm opus naturæ, at verò puer est, qui naturæ aliquod opus formidat*) interitus præterea certissima quædam videtur via ad generationem, quæ ipsum necessariò subsequitur, quatenus vnius interitus alterius semper est ortus 1. *de gen.* 17. dum verò dixit

Mors naturę opus.

De vita sua li. 2.

Corruptio vnius est generatio alterius.

Au-

Auctor in orbe inferiori contingere generationem eorum, quæ perierunt; id eatenus non protulit, ac si vellet edocere ea, quæ fuerant deperdita, resurgere: à priuatione enim ad habitum, vt vulgo dicitur, non viget regressus *post præd. c. de op. & 2. de gen. t. vlt.* at illud eruditè respexit, quod illa quæ in vniuerso intereunt, materiem ijs præbent, quę inde oriuntur: vt enim animaduertebat idem sapientissimus Imperatorum *ibid. σπέρμα τρόπον* (de vita sua l. 4.) *τινὰ πᾶν τὸ ὂν τοῦ ἐξ αὐτοῦ ἐσομένου. omnia, quæ in natura subsistunt, semen quasi sunt eorum, quæ ex illis sunt nascitura)* ipsaq; præterea rursus oriuntur, non eadē numero, verum eadem specie *d. t. vlt. 2. de gen.* & latè nos obseruauimus superius *c. 1. t. 11.*

Text. 3.

Materiæ natura, & conditiones assignantur.

Ἐν ᾧ δὲ μέρει τοῦ κόσμου φύσις τε καὶ γένεσις ἔ- (1. V. ἔχει) χουσι.1 τὴν δυναστείαν, τρία δεῖ ταῦτα ὑπεῖναι. πρῶτον μὲν τὸ πρὸς ἁφὴν ὑφιζόμενον σῶμα πᾶσι τοῖς εἰς γένεσιν ἐρχομένοις. τοῦτο δὴ ἂν εἴη πανδεχὲς, καὶ ἐκμαγεῖον αὐτῆς τῆς γενέσεως, οὕτως ἔχον πρὸς τὰ ἐξ αὐτῶν γενόμενα, ὡς ὕδωρ πρὸς χυλὸν, καὶ ψόφος πρὸς σιγήν.2. καὶ σκότος πρὸς φῶς, καὶ ὕλη πρὸς τεχνιτόν. τό τε γὰρ ὕδωρ ἄχυλον καὶ ἄποιον.3.

(2. ego leg. πρὸς ψόφον σιγή.)
(3. N ἄσομον. im. ex C. B. 82 v.)

IN qua verò parte mundi natura, & ortus dominantur, tria huiusmodi subesse oportet. primo sanè contrectabile corpus singulis ad generationē venientibus subiectum, hoc verò omnia suscipit, & est ipsius generationis simulacrum & ad ea se habet, quæ ex ipsis fiunt, vt aqua ad saporem, & strepitus ad silētiū, & tenebra ad lumē, & materia ad artificiale: aqua enim sine sapore est, & sine qua-

πρός τι. 4. τὸ γλυκὺ καὶ τὸ πικρὸν. 5. ἀνάλογον, καὶ πρὸς δριμὺ καὶ ἁλμυρόν. καὶ ὁ ἀὴρ ἀδιατύπωτος πρὸς ψόφον, καὶ 6. λέξιν, καὶ 7. μέλος. καὶ τὸ σκότος ἄχροον. 8. καὶ ἄμορφον πρὸς τὸ λαμπρὸν καὶ ξανθὸν καὶ λευκόν. λευκὸν δὲ πρὸς ἀνδριαντοποιητικὴν καὶ 9. κηροπλαστικὴν, ἄλλως. 10. δὲ ἡ ὕλη πρὸς ἀνδριαντοποιητικήν. Δυνάμει οὖν πάντα ἐν τούτῳ πρὸ τῆς γενέσεως, συντελείᾳ δὲ γενόμενα καὶ λαβόντα φύσιν. ἓν οὖν δεῖ τοῦτο πρῶτον ὑπεῖναι πρὸς τὸ γίνεσθαι γένεσιν.

qualitate, ad dulce, & amarum concinna, & acutum, ac salsū. & aer informis ad strepitum, locutionem, & concentum, & tenebra sine colore, & forma, ad luciđū, flauum, & album. album verò ad statuariam, & ex cera effectricem, sed aliter materia ad statuariam potentia igitur omnia in hoc ante generationem, perfecta verò cum generantur, & sumunt naturam. vnum igitur oportet hoc primo subesse, vt fiat generatio.

4. N. δ' ὶ im. ex vv. & B.
5. vv. & B ad καὶ τὸ.
6. N. ad πρὸς im. ex B.
7. Com. ad. πρὸς.
8 v. ἄχρουν ex B. & v. ἄχρονον.
9. B ad. πρὸς.
10 hæc verba vsque ad Δυνάμει nō adsūt in vv. nec in B.

PARAPHRASIS.

IN ea verò vniuersi parte, in qua natura viget, ac ortus, tria adsunt, quorum primum est corpus contactui, ac singulis, quæ oriuntur, subiectum, quod omnia suscipit, & id est, quo generatio effingitur, ac eandem ad ea, quæ ex ipso progignuntur, seruat proportionem, quam sortitur aqua ad saporem, aer nedum motus ad sonum, tenebræ ad lumen, ac materia, ad ea, quæ per artem conficiūtur. aquam enim sapore quolibet secun-

dùm se, ac qualitate conspicimus quidem destitutam, dulce tamen amarum, acutum, salsum, & cæteros sapores suscipere. sic quoque informis aer sonum in se, locutionem, & concentus recipit, tenebræq; per se informes, & colore destitutæ, lucidi, flaui, & albi fiunt subiectum; album quoq; statuariam respicit, & ex cera imaginum effectricem, alia tamen ratione, quàm materia. quare inferendum omnia in prædicta materia esse in potentia antequam generentur, & tunc perfectionem assequi, cum actu fiunt, & producũtur. ideoque hanc primò subesse oportebit, vt entia oriantur.

COMMENTARIVS.

Series textus.

ENtium ortus notitiam ex intimis eiusdem eductus principijs Ocellus, cum diligenti sectione vniuersum in duas distinxerit partes, ac in earundem postrema illum vigere in præced. monuerit, quanam id præcipuè ratione contingat, vt appareat, nunc ea proponit, è quorum nexu generatio in vniuerso coalescit; & tria esse profitetur materiam scilicet, oppositas qualitates, & elementa. quorum primum in hoc textu vt eleganti nobis opere depingat, quoddam corpus docet adesse, quod communis veluti sedes singulis entibus, quæ generantur, substernatur, additq; tactui inseruire non quasi inter obiecta tactus enumeretur. (nemini enim ignotũ id muneris qualitatibus tãgibilibus demandari;

Materia quanam ratione tactui inseruiat.

mandatum fuisse, hasquæ *text. seq.* auctor monet esse secundum quod in rerum ortu occurrit; & quia suadet materiam, & subiectum hoc, de quo nunc est sermo, illas qualitates anteire, & præcedere, non potuit subiecto adscribere, quòd secundùm se foret tangibile) sed id eatenus dixit, quatenus res tantum tangibiles cum sint, & contrectabiles, prout materia illis molem elargitur, quam inde iam dictæ qualitates concomitentur, hac de ratione tactus etiam particeps videbitur materia in rebus, quæ oriuntur, eoq; magis quòd ipsam οὐ χωριστὴν, ἀλλ' ἀεὶ μετ' ἐναντιώσεως (*non separabilem, sed semper cum contrarietate*) esse docuit philos. *2. de gē. t. 6.* quam cum dixerit primū, quod in rerum ortu occurrit, eiusdem illico nobis assignans conditiones, docet esse omnia suscipere, quatenus formæ singulę illi aduenitunt; quod respiciens opus materiæ modò adscriptū Arist. *phys. 1. 62.* semper adesse dicebat τί, ὃ ὑποκεῖται, ἐξ οὗ γίνεται τὸ γιγνόμενον (*aliquid, quod subijcitur, ex quo fit, quod fit*) addit pręterea esse ἐκμαγεῖον (*simulacrum*) ipsius generationis, quia in ipsa generatio effingitur, vt eo ferè pacto, quo statuæ formam in rudi marmore videmus exprimi, in naturali pariter materia, à generante forma mixti imprimatur, quod *phys. 1. 63.* testabatur philos. tum statuæ exemplo, quæ transfiguratione fit ex ære, vel subtractione, vt dum solers artifex

Materiæ conditiones enumerātur.

—— niueum mira faeliciter arte
Sculpsit ebur, formamque dedit.

Ouid. met 10.

tum cæterarum rerum, quæ vel appositione, vel compositione, vel alteratione ab arte naturæ æmula *2. phys. 79.* effinguntur. hoc verò nomen ἐκμαγεῖον id veluti, quo exactè materiæ natura exprimeretur, hinc principes philosophorum sectas crediderim hausisse, quarum vtramque illud amplexatam obseruabat Plutarchus,

Materia cur ἐκμαγεῖον.

De plac. phil. l. 1. c. 8. iuxta horum placita monens materiem οἷον τιθήνην, καὶ ἐκμαγεῖον, καὶ μητέρα γίνεσθαι. (*veluti nutricem, simulachrum, & matrem fieri*) imo Pythagoræis fuisse commune vel sola Timæi auctoritas videtur abunde testari *De an. mundi.* qui illud nedum materiæ attribuebat, verùm etiam, qua ratione ipsi assignaretur, sic eruditè describebat. τὰν δ' ὕλαν ἐκμαγεῖον, καὶ ματέρα, τιθάναν τε καὶ γενναΐκαν εἶμεν τᾶς τρίτας ὠσίας. δεξαμέναν γὰρ τὰ ὁμοιώματα εἰς ἑαυτὰν καὶ οἷον ἀναμαξαμέναν ἀποτελεῖν πάντα τὰ γεννάματα. (*materiã verò esse expressum rerũ simulachrũ, & matrem, & nutricem, & ad generationem tertia essentiæ aptam. cum enim effigies rerum in se susceperit, & veluti impresserit, hos fœtus producere.*) quam Ocelli, & Timæi doctrinam iisdem sanè terminis *in Timæo* pariter expressit Plato, qui de materia cum protulisset quòd ἐκμαγεῖον φύσει παντὶ κεῖται (*simulachrum natura unicuiq. subiacet*) mox subdidit ἐν δ' οὖν τῷ παρόντι χρὴ γένη διανοηθῆναι τριττά. τὸ μὲν γιγνόμενον. τὸ δὲ ἐν ᾧ γίγνεται. τὸ δ' ὅθεν ἀφομοιούμενον φύεται τὸ γιγνόμενον. καὶ δὴ καὶ προσεικάσαι πρέπει τὸ μὲν δεχόμενον μητρὶ, τὸ δ' ὅθεν πατρὶ, τὴν δὲ μεταξὺ τούτων φύσιν ἐκγόνῳ, νοῆσαί τε, ὡς οὐκ ἂν ἄλλως ἐκτυπώματος ἔσεσθαι μέλλοντος ἰδεῖν ποικίλου πάσας ποικιλίας. τοῦτ' αὐτὸ ἐν ᾧ ἐκτυπούμενον ἐνίσταται γένοιτ' ἂν παρεσκευασμένον εὖ πλὴν ἄμορφον ὂν ἐκείνων ἁπασῶν τῶν ἰδεῶν ὅσας μέλλει δέχεσθαί ποθεν. (*tria in præsenti genera sumenda sunt, unum quod gignitur, aliud in quo gignitur, aliud à quo similitudinem trahit, quod nascitur: idcirco comparare hæc tria decet, quod recipit, matri: unde recipit, patri: naturam istorum mediã proli. sed ita intelligendum est, quòd cum esse debeat effigies rerum omni formarum varietate distincta, nunquã illud ipsum formationis huius gremium bene erit præparatum, nisi informe sit, & suapte natura omnibus formis,*

quas

quas recepturum est, *careat*,) quo loci expressi sin. ulacri nomen ab Ocello non minus Platonem mutuatum fuisse elucescit, quam ab hoc matris nomen in exprimenda materiæ natura philosophum 1.*phys* 80. videamus excepisse. cum igitur materia cunctarum sit susceptiua formarum, iisdem omnino, si eius naturam intimè perscrutemur, immunis erit, & hoc potissimum eius cōditio exigere videbitur, quam nobis cæterarum exemplo rerum, quæ sunt alicuius formæ participes, ideo explicat; materiam docens huiusmodi ad ea se habere, quæ ex ipsa progignuntur, eo ferè pacto, quo aqua ad saporem: ipsa .n. cum sit omnino saporis expers & qualitatis illius, quæ ipsum immediatè progignit, de qua *de sens. & sens. c.* 4. tamen quandam præsefert proportionem cum acuto, salso, ac cæteris saporum speciebus, vt eorum capax facillimè reddatur. eademq; ratione se habet subiectum ad ea, quę ex ipso progignuntur, qua strepitus ad silentium, & aer ad lumen. aer enim cùm nullam ex se adsciscat formam sonoram, quendam gerit ordinem ad sonum, locutionem, & melos, quæ in ipso ex collisis corporibus formantur. 2. *de an.* 78. *& seqq.* vbi *t.* 83. per se insonus aer dicitur, vt hic exprimere cōtendit Auctor, dum ipsum vocat informem, qui talem aera, vbi quiescat, nec vllo agitetur ictu, vocat silentium. quia sicuti prædictus aeris motus, sonus dicitur *d. t.* 83. ita pariter idem aer vt quiescens, silentium iure vocabitur, & à Pythagorço præcipue philosopho, cui ex scholæ instituto frequens huius mentio & reuerentia. vnde corrigendum censeo textum, ne .s. in eo legatur *sonus ad silentium*, sed potius πρὸς ψόφον σιγή (*ad sonū silentium*) si enim dicatur (vt textus verba præseferūt) eadem proportione materiā illas intueri formas, quas recipit, & sonitum respicere silentium, hoc est, aerem

Explis declaratur materię natura.

Plut. de Homero.

Text. emendatur.

non percussum, proportio certè non erit congrua; non enim in strepitu aer percussus, sed è cõuerso in hoc strepitus producitur, ac silentium prædicto modo acceptũ in ordine ad sonum materiæ exercet rationem, eo modo, quo in cæteris exemplis deducta pariter præstant, non autem è conuerso. & concinna vlterius est hęc emendatio cum seqq. verbis textus, in quibus aer, cui mox indebatur silentij nomen, statuitur veluti materia strepitus, dictionis, & concentus; eoque magis ipsam recipere licebit, cum parua occurrat mutatio, cui facilè præbere causam potuit inscitia librarij. non dissimili ratione tenebræ, quæ priuationem luminis in perspicuo nobis exhibent *2.de an.70.* luce simul, ac colore destituuntur, quorum vtrumque tamen respiciunt, dum perspicuum facillimè lumen recipiat, nec non album flauum, ceterosq; colores *d.t.70.& seq.* at quia quis hoc candoris percitus exemplo, an hæc vigeat proportio, facilè dubitasset, dum etiam sculptoris artem cãdidum intueri videamus, quæ tamen huius non est subiectum, idcirco diuersa longè ratione obseruat, cãdidum ab ea arte, & à tenebris respici; in his siquidem ad candorem viget ordo, velut ad sibi congruam formam, & propriũ habitum, quod allata modò expetebat similitudo, ab illa verò arte candor; vt accidens suæ materiæ tantummodo consideratur, quæ vt plurimum è candido marmore sua effingere opera cõsueuit. huius tandem naturalis subiecti conditiones aptissimo comprobat exemplo, ipsum dicens ad ea se habere, quæ ex eo prodeunt, eo fere pacto, quo ὕλη (quo nomine materiam artificialem à Plat. expressam hic obseruat Nogarola, quod ad naturalem etiam transtulit Arist. *1.phys 06.82.& alibi*) se habet ad ea, quæ artis prodeunt beneficio, quod imitabatur dictum Arist. *ibid. 69.* dicens materiam cogno-

ὕλη quid

sci

ſci per Analogiã (nõ ad formam, vt expoſitorum multi arbitrantur, ſed ad artis opera) & ideo *ibi* ſubdebat ὡς γὰρ πρὸς ἀνδριάντα χαλκὸς, ἢ πρὸς κλίνην ξύλον, ἢ πρὸς τῶν ἄλλο τι τῶν ἐχόντων μορφὴν. οὕτως αὕτη πρὸς οὐσίαν ἔχει, καὶ τὸ τόδε τι, καὶ τὸ ὄν. (*vt enim ad ſtatuam æs, vel ad lectum lignum, aut ad aliquid aliud habentium formam, ſic hæc ad ſubſtantiam, & hoc aliquid, & ens.*) ideoque, Timæus cognoſci dicebat τὰν ὕλαν λογισμῷ νόθῳ, τῷ μήπω κατ' εὐθυωρίαν νοεῖσθαι, ἀλλὰ καθ' ἀναλογίαν. (*materiam adulterina quadam ratiocinatione, quod videlicet non recta quadam rei animaduerſione, ſed ex proportione intelligatur.*) è quibus omnibus cum appareat hanc eſſe præcipuam conditionem ſubiecti, quod careat forma ſecundum ſe, gerat tamen potentiam ad illam, eamq; ſemper reſpiciat, vt ideo inter ea, quæ ad aliquid recenſeatur 2. *phyſ.* 26. inde quaſi eiuſdem naturam deſcripturus colligit, quòd in hoc ſubiecto omnia ſunt in potentia, antequam generentur, perfecta verò ſunt, hoc eſt actu, poſtquam ſunt producta, & naturam acceperunt, ortũ .ſ. vt ſuperiùs obſeruabamus; ita vt materia hæc ſemper primò ſubſit, vt fiat generatio, ideoq; ab Ariſt. dicatur ſubiectum primum, ex quo fit aliquid cum inſit. 1. *phyſ* 82. & 2. *phyſ.* 28. & per hæc nobis eleganter materiæ natura indicatur, dum illius ad recipiendas formas aptitudo aſſignetur ab Ocello, quẽ Academicis in Timæo ingenioſe fatebitur adhæſiſſe vnuſquiſq; qui ab ijs primo huic ſubiecto attributas reſpiciet cõditiones: hi namque apud Ciceronem *ſubiectam putant omnibus ſine vlla ſpecie, atq; carentem omni illa qualitate materiam quandam, ex qua omnia expreſſa atque effecta ſint.* Nemo tamen veritati congruum arbitretur crimen, quod Ariſtoteli inurere tentauit Patricius, quòd .ſ. hinc

Materiã cognoſcitur p analogiã

De an. mundi.

Eſt ſubiectum primum.

Acad. 9. *lib.* 1.

Ariſtoteles defenditur.

Discursus perip. lib. in verbo Materia. ille sua de materia dogmata prorsus hauserit, & tam en hãc esse ens in potentia cum profiteatur, inde suo quasi gloriabundus inuento 1. *phys*. 78. iactet omnem veterum è tali placito cadere ignorantiam; cum tamen Ocellum *hic* non latuerit ea materiæ conditio, cuius primum auctorem ibi se videtur Arist. falsò profiteri. siquidem licet reuera eadem materiæ vterq; adscripsisset, iniuria tamen Aristotelem damnaremus, qui in ijs vnquam verbis professus est antiquos omnes eam materię conditionem ignorasse, sed eos tantummodo philosophos in eã lapsos fuisse inscitiam protulit, qui ea perciti dubitatione, quem *t*. 71. proposuerat, in id erroris deuenerunt, vt de entium ortu absurda proferrẽt: quia diuisionem, qua ens in id quod est actu, & quod est potentia, secatur 3. *phys. t*. 3. numquam cognouere, ideoq; prædictam materiæ conditionem ignorauere, quidquid inde protulisset de ipsa Ocellus alijq; quos leuis illa nõ turbasset difficultas. At esto, vniuersaliter loquutus sit philosophus; materiam esse ens in potentia quoslibet antiquos ignorasse sit professus, illius positionis se iactet auctorẽ, num falsò id illum præstitisse dicemus? nõ certè, longè enim diuersa ratione materiam nobis describit Aristoteles. namq; auctor hic ait materiam esse omnia potestate, quæ in ipsa debent generari, non tamen inde docet esse potentia ens. at Arist. *ibi* non profitetur eam esse in potentia ad generabilia, & ad formas tantùm; sed soluturus difficultatem quęrentium, an ens fieret ex ente, vel ex non ente; respondit, nec ex ente progigni, nec ex non ente, actu, at ex materia, quæ sit ens in potentia, & quæ per se ipsam, vt dicitur *metaph*. 7. *t*. 8. neq; τὶ, μήτε ποσὸν, μήτε ἄλλο μηδὲν λέγεται, οἷς ὥρισται τὸ ὄν. (*quid, neq; quantum, nec aliquid aliud quippiam dicitur, quibus ens determinatur.*) quia est poten-

Quęnam sit materiæ potẽtia

tia

tia ens, cum ad ipſum dicatur ſe habere, vt ęs ad ſtatuam 1. *phyſ.* 69. differt etiam Ariſt. aſſertio à poſitione Ocelli, quòd hic materiam non diſiūgit à priuatione, at dum eam contemplatur aptitudinem, quæ illi ineſt ad ſuſcipiendas formas, quibus caret, vnum quid omnino videtur materiam cum priuatione ſibi annexa cēſere, ideoque eam aptis exemplis declaraturus, tenebras aſſumit, quæ luminis priuationem potius videntur exprimere, ac ſi idem forent omnino cum diaphano, quod eſt ſubiectum, ac veluti materia luminis, 2. *de an.* 69. *& ſeqq.* quam diſtinctionem cum exactè tradat philoſ. 1. *phyſ.* 58. *& ſeqq.* ſe ipſum iure illius poſitionis auctorem *ib.* 79. poterit aſſerere.

Contrarietates ſunt generationis principium, & quæ.

Textus: Quartus.

Δευτέρον δὲ τὰς ἐναντιότητας, ἵνα μεταβολαὶ καὶ ἀλλοιώσις ἐπιτελῶνται πάθος καὶ διάθεσιν. 1. ἐπιδεχομένης τῆς ὕλης, καὶ ἵνα αἱ δυνάμεις ἀντιπαθεῖς ὦσαι, μήτε κρατῶσιν εἰς τέλος ἄυται αὐτῶν, μήτε κρατῶνται ἄυται αὐτῶν. τυγχάνουσι δὲ ἄυται τότε θερμὸν καὶ ψυχρὸν, καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν 2.

Secundum vero ſunt cōtrarietates, vt mutationes, & alterationes perficiantur paſſionē, & diſpoſitionem ſuſcipiente materia, & vt potentia mutuò exiſtentes patibiles, neq; tādem ipſæ ſe ipſas ſuperent, neq; ab iiſdem ſuperentur. Eæ verò ſunt calidum, frigidum, ſiccum, & humidū.

1. N. l. διαθέσεως im. ex VV C. & B.

2. V. & B. præponunt ψυχρὸν & ὑγρὸν.

PARAPHRASIS.

SEcundum verò locum ſibi vindicant contrarietates, vt per eas alterationes, & mutationes contingant, dum inde paſſiones, ac neceſſariæ diſpoſitiones in materia ſuccedunt; ac præterea, vt facultates in ſe mutuo agentes nec prorſus ſuperent, nec omnino ſuccumbant. Illæ verò ſunt calidum, frigidū, humidum, & ſiccum.

COMMENTARIVS.

Textus cū præc. nexus.

IN præced. apparuit contextu tria præcipue vigere in ea vniuerſi parte, in qua rerum ortus cadit; quorum primum abundè ibi cum explicarit auctor nempè materiam, quam rerum ortus cùm prærequirat vt eā, in qua ipſe exercetur, 12. *met. t.* 12. æquum erat primo loco recenſeri: nunc ad ſecundum digreditur, & contrarietates eas nobis exhibet, quibus afficitur materia, earum munia recenſens, vt ipſarum neceſſitas in entium ortu eluceſcat, ac inde quænam illę ſint declarans; duplex igitur ijs adſcribit opus, ſicq; duas nobis aſſignat rationes, quibus percita natura eás materię tribuit, vt rerum ortus ſuccedat, quorum primum eſt, per eas perfici *mutationes*, *& alterationes*; mutationes quidem, quia ratione contrarietatis omnis contingit mutatio, contrario agente in contrarium, vt illud in propriam conuertat naturam, illudque ſibi ſimile reddens, commu-

Quæ ſint contrarietatum munia.

Mutatio fit ratione cōtrarietatis.

munẽ sequatur naturæ impulsum, quo ens vnumquodque sibi simile progignere vehementi expetit appetitu: quare cum actio contrarietatem formæ exigat, necessariò, dum simile ab omninò simili quidpiam pati naturæ decretis repugnet. 1. *de ortu* 48. ac semper mutatio actionis succedat beneficio, cuius ope vnũ contrarium aliud superat, & in propriam conuertit naturam, idcirco materiæ dicuntur attributæ contrarietates, vt fiant mutationes. & veritatem hanc apertè nobis exhibet Arist. 1. *de ortu* 51. hoc idem tradens, imò etiam *præcitextu*, quo loci dum quęsitum illud solueret, an inter similia, vel contraria actio vigeret, ac passio, docebat necessariam esse materiæ similitudinem, at formarum exigo oppositionem, vt actio succedat, per quam vnum ens alterum queat immutare. Similis pariter viget ratio, si quis in vniuerso *alterationes* exposcat, eo quia si actionibus huiusmodi terminũ imponat qualitatis acquisitio, non verò substantialis formæ, (quo casu verè, ac simpliciter est generatio) tunc alteratio dicitur 1. *de ortu* 23. *&* 24. cum hæc sit ad qualitatem motus 5. *phys.* 18. cum igitur & alterationis, & mutationis intuitu has contrarietates materiæ naturam contulisse protulerit, quid reuera ijs hæ conferant, subdit; idq; eatenus statuit euenire, quatenus inde *passionem, & dispositiones* materia suscipit; has enim qualitates ab agente impressas si ita suscipiat; vt cum præexistente forma substantiali conueniant, passiones dicuntur, & inde vera oritur alteratio *d. t.* 23. & si vehementius in materia ab agente imprimantur, quàm illi inexistens substantialis forma queat perferre, tunc mutationẽ progignunt, & dispositiones dicuntur, quia materiam ita disponunt, vt præcedens recedat forma, & recens in subiecto necessariò introducatur: quo casu

Simile nõ patitur à simili.

Actio an inter cõtraria vel similia.

Alteratio quid.

Quid inter passiones & dispositionis discrimẽ.

non impropriè ſanè materiam dicuntur diſponere, cum illi aptitudinem conferant, vt huius potius, quàm illius formæ particeps reddatur: idq; monet philoſophia dum formā quamlibet ſubiectum diſpoſitum expoſcere teſtatur, id edocente philoſophorum principe 2. *phyſ.* 26. præcipue, quod *ἄλλῳ εἴδει ἄλλη ὕλη (ad aliam formā alia materia)* & vnicuiq; rei materiam propriam

Met. 15. Pythagorica metempſychoſis.

adſcribi *met.* 8. *t.* 11. quo principio Pytagoreorum falſa cōmenta, de quibus latè Ouid. per quæ pereuntium virorum animas manebat noua.

Tibul. l. 4. paneg. ad Meſal.

—— vita, tamen mutata figuram.

euertebat, 1. *de an.* 53. ex eo ſcilicet quod non quælibet forma vnicuique poſſet ſubiecto adaptari, ideoq; nec quodlibet corpus vnicuiq; animæ conueniret, vt enim apud Stobæum de ſtatu animarum poſt exitum

Eg. phyſ. l. 1. c. vii.

profitebatur Mercurius ἄλλο σῶμα οὐ χωρεῖ ἀνθρωπίνην ψυχήν, οὐδὲ θέμις ἐστὶν εἰς ἀλόγου ζώου σῶμα ψυχὴν ἀνθρωπίνην καταπεσεῖν. θεοῦ ὁ νόμος οὗτος φυλάσσει ψυχὴν ἀνθρωπίνην ἀπὸ τῆς τοιαύτης ὕβρεως (*Aliud quippe corpus, quàm humanum, animam non capit humanam: neq; fas eſt in corpus animæ ratione carentis animam rationalem corruere: lex enim diuina generationem tam nefariam prohibet.*) è quo placito nimis credulos veteres fuiſſe

Animarū tranſmigratio polaticā inuentū.

quiſpiam non opinetur, illud enim vulgi potius, quàm eruditorum auribus Pythagoram ſubſequutos ſapientes crediderim adaptaſſe, dum ignauorum animos in corpora muliebria, ad ignominiam; homicidarum in

Tim. de an. mundi in fine.

ſæua bruta, ad pœnam commigrare aſſeruerunt: ſic libidini immerſos in ſuum, vel aprorum formas; eorum qui vana iactantur temeritate, in ſpecies volantium; ſegnium denique, impiorum, ac ſtolidorum, in feriem animantium aquas incolentiū transferebant, dum tamen ſapientū, proborumq; animas ad fœliciſſimā vitā deducerent,

cerent,

cerent; vt .ſ. his auditis rudes mortalium animi ad probitatẽ fortius atrocis pęnæ terrore excitarẽtur, quos nuda veritas, ac virtutis amor ad recta opera nequaquã allicere potuiſſet. ὡς γὰρ τὰ σώματα νοσώδεσι ποκα ὑγιάζομες, εἴκα μὴ εἴκῃ τοῖς ὑγιαινοτάτοις, οὕτω τὰς ψυχὰς ἀπείργομες ψευδέσι λόγοις, εἴκα μὴ ἄγηται ἀλαθέσι. (quemadmodũ enim corpora remedijs quibuſdam morboſis ſanamus, niſi cedant ſaluberrimis, ita & animos falſis ſermonibus coercemus, niſi ducantur veris) Tim. ibid.

hanc verò Ocelli doctrinam mutationes, & alterationes ad contrarietatẽ reijcientis, eruditè in elemẽtis exhibebat philoſ. 2. *de gen.* 24. quo loci contrarietates has, quarũ auctor hic meminit, alterationis cauſas edocuit, dicens κατὰ τῶν ἁπτῶν πάθη ἡ ἀλλοίωσις ἐστί. (*ſecundum ipſius tactus paſſiones alteratio eſt*) ſic præterea mutationis eorum, *paulo poſt* ſubdens ἡ γένεσις εἰς ἐναντία, καὶ ἐξ ἐναντίων. (*generatio in contraria & ex cõtrarijs*) Alterum opus contrarietatibus alterius hic auctor attribuit, quod .ſ. eorum vi contingat, ne potentiæ diuerſis entibus inſitæ mutuo ſe vincant, ſed in pugna perſiſtant: nam niſi entia quæ ex materia conſurgunt, contraria qualitate gauderent, iam vnum alteri qualitatẽ propriam exoptans conferre, nil in eo impedimenti reperiret, illudq; ideo facillimè in propriã immutaret naturam, nec tertium quidpiam ex illis vnquam effingeretur: at cõtrarietates materiæ natura cum ſuper addiderit, vt *ſeqq. text.* eluceſcet, ſibi inuicem reſiſtunt, indeq; non agentium vnum tantummodo in aliud immutatur, ac aliquod aliud ens ex ijſdem etiam conſurgit, nempe mixtũ: vnde ſi vnũ eorũ vincat aliud, hoc in illud immutetur, ſicq; vnum elementum *in ſeqq.* in aliud videbimus conuerti, quia ἐὰν μὴ ἰσάζῃ, μεταβάλλει εἰς ἄλληλα (*ſi non coæquentur, mutantur in ſe inuicẽ*) 2. *de ortu* 48.

Mixtum quando generetur.

at si contrarietates ita inuicem pugnēt, quod vna aliam non superet, earum quidem vires retunduntur, at vnum in alterū non immutatur, sed inde prodit mixtum, vt latè docemur 1. *de ortu*. 89. hæ verò contrarietates, quas materiæ adiungit, vt entia oriantur, sunt calidum, frigidum, humidum, & siccum, de quibus infr. *t.6. & seq.* abunde dissere tur. Et hoc idē obseruauit pariter Arist. qui eadem dum cōtemplaretur, quæ hic Ocellus exhibet, 2. *de gen. t.6.* dixit *ὥστε πρῶτον μὲν τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή· δεύτερον δὲ αἱ ἐναντιώσεις· λέγω δὲ οἷον θερμότης, καὶ ψυχρότης* (*quapropter primum quidem potentia corpus sensibile principium est: secundum autem contrarietates: dico autem vt caliditas & frigiditas*) quibus addit siccum, & humidum *ib. t.8.* è quibus inde qualitatibus materiæ coniunctis, qua ratione elementa constituantur, *tex. seqq.* latè testabitur. &c.

Cum Ocello cōueniunt Peripatetici.

Elementorum numerus, & à contrarietatibus differentia assignatur.

Text. 5.

Τρίτον δὲ αἱ οὐσίαι, ὧν. 1. αἱ δυνάμεις εἰσὶν αὗται, πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ ἀὴρ καὶ γῆ, 2. διαφέρουσι δ' αὗται τῶν δυναμέων, αἱ μὲν γάρ. 3. οὐσίαι ἐν τόπῳ φθείρονται ἐξ ἀλλήλων, αἱ δὲ δυνάμεις οὔτε φθείρονται οὔτε γίνονται, λόγοι γὰρ ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων.

1 in Ioan. deest vsq; ad πῦρ 2. ll. ad καὶ 3. B. non habet γὰρ. & V.l. ἐν non γὰρ.

Tertium verò substātiæ, quarum potentia sunt ipsa, ignis, & aqua, & aer, & terra: differunt verò ipsæ à potentijs, substantia enim in loco corrūpuntur inuicem, potētia verò neq; corrumpuntur, nec generantur, rationes enim incorporea sunt harum.

PA:

PARAPHRASIS.

AC tertio tandem loco recensentur substantiæ, quas prędictæ contrarietates, veluti propriæ facultates, concomitantur, & hæ sunt ignis, aer, aqua & terra; inter quas, & earum facultates hoc viget discrimen, quod ipsæ se mutuo in loco interimunt, at hæc nec oriuntur, nec intereunt, eo quia incorporeas sortitæ sunt rationes.

COMMENTARIVS.

DVo præmisit auctor, quæ in inferiori vniuersi parte rerum ortui inseruiebant & interitui, nunc tertium addit, ac postremum, quod ex ijs constituitur, vt inde primorum corporum educta natura, quanam ratione in vniuerso mixtorum ortus contingat, facilè appareat. & tertiũ huiusmodi docet esse substantias, quarũ facultates *præc. textu.* modò sunt enumeratæ; quæ sunt quatuor vocata elementa, vt verbis philosophi vtar 2. *de gen. t. p. & 4.* quo loci ea loquendi forma vtebatur, quia de illis nedum determinauerat, ac præterea multa cum exprimat hæc vox elementum *met. 5. t. 4.* vt appareret ipsum prima corpora simplicia considerare, quæ vulgò elementa nuncupabantur. ea verò docet esse ignem, aerem, aquam & terram, quem elementorum numerum ante Ocellum Homerus ingeniosissimè expressit, Plutarcho teste, & post illum asseruit Arist. *in lib.*

Cur Ari. dixerit vocata elementa.

Ea quænam sint.

In libro de Homero de plac. l. 1. c. 3. egl. phys. l. 1. c. 13. lib. de cęlo, generat. & alibi. in; eoq; plurimi consenserunt apud Plutarchum, & Stob.

Qui quattuor ex rebus posse omnia rentur
Ex igni, terra atq; anima procrescere, & imbri.

Lucr. rer. nat. l. 1. hunc quinimo eũdem entium ordinem, quæ vna coalescunt, vt res producantur, complectebatur Arist. 2. *de gen.* 6. dicens ponendam materiam quandam ἀλλὰ ταύτην οὐ χωριστὴν, ἀλλ' ἀεὶ μετ' ἐναντιότητος, ἐξ ἧς γίνεται τὰ καλούμενα στοιχεῖα. (*sed hanc non separabilem, sed semper cum contrarietate, ex qua generantur vocata elementa*) elegantissime pariter Timæus imitabatur, dum

De anima mundi. ait ἀρχαὶ μὲν ὦν τῶν γενομένων ὡς μὲν ὑποκείμενον ἁ ὕλα. ὡς δὲ λόγος μορφᾶς τὸ εἶδος. ἀπογεννάματα δὲ τουτέων ἐστὶ τὰ σώματα, γᾶ τε, καὶ ὕδωρ, ἀήρ τε, καὶ πῦρ (*rerũ creatarum vt subiectum, est materia: vt ratio, proportio q. forma, idea; harum autem fętus corpora, nimirum terra, aqua, aer, & ignis.*)

Dubitatio. Sed instabit fortasse quispiam, nonne materia est substantia, & contrarietates pariter sunt substantiæ hic, vbi assumuntur veluti elementorum formæ; & tamen substantias sola elementa videtur hic auctor vocare? quidquid sit de his contrarietatibus ad hoc enim pręsentis loci non fertur speculatio, materia certe, & forma substantialis elementorum, inter substantias collocandæ; cum ex nõ substantijs fieri substantiam sit impossibile 1. *phys.* 52. & licet Ocellus (quod ex nullo licet conijcere) Parmenidis, & Melissi omnia vnum asserentis sententiam sequutus fuisset, quæ recensetur, ac euertitur a philos. 1. *phys.* 49. *& seq. ac met.* 1. *sum.* 2. *c.* 4. vnde contrarietates has, seu formas elementorum à numerò substantiæ oporteret excludere, materiã certè cum omnibus subijciat hic *c.* 3. eam à substantiæ serie non arcerbit, eoq; magis, quod ipsam naturam esse omnes asserebãt antiqui, quod eorum pleriq; de forma negarunt,

garunt. 2. *phys. t. 7. & seqq.* quare dicendum arbitror sola elementa hic substantiæ nomine insignita, non vt cætera ad accidentiũ naturam reijcerentur, at quia cõpositis tantummodo substantiæ nomen adscribere consueuerunt philosophi, quatenus illę tantum propria substantiæ munia exercent, dum solæ reliquis substent, ac cætera omnia sustineant *in pręd. c. de subst.* idq; testatur Arist. qui *ibid.* substantiæ proprietates dum recenseret, non esse in subiecto maximè proprium substantiæ negabat, quia iuxta huius conditiones de quibus *in prædicab. c. de proprio, & top.* 5. *c.* 1. soli nõ inerat, cũ substãtialibus etiã cõpeteret differentijs, ac si istæ apud philosophos nomẽ substãtiæ sibi propriè nõ vindicarent. Horum vero elementorũ discrimen assignat, quo ab allatis contrarietatibus longè differũt, quas hic vocat potestates, quia per eas veluti sibi insitas facultates in se mutuo agunt, alterationes, ac mutationes progignunt vt *præc. textu* dicebatur, & docet, quod substantiæ, aer. s. terra, & huiusmodi *in loco corrumpuntur inuicem*, potentiæ verò nempe calidum &c. *neq; corrumpuntur, nec generantur*: ac discriminis huius rationem assignãs, vt indicat dictio γάρ, subdit, quòd harum *sunt incorporea rationes*. nullus certè locus difficilior in Ocello occurrit, calidum enim &c. mox contrarietates nuncupauit, quare se inuicem iuxta naturam contrariorum periment, qua igitur ratione eas hic negat corrumpi? & *mox t.* 12. *& seqq.* humorem aeris docebit perimere ignis siccitatem, & sic de singulis, imò per interitum vnius ex his qualitatibus contrarijs elementum concomitantibus, ipsum in aliud elementum dicet immutari. ri. hic subsisterem libẽter & tibi, Lector, sensum auctoris perquirendum relinquerem, vt tamen vniuersus textus commentarijs illustretur, quid sentio, proferam,

Solutio.

Compositũ tantũ propriè substantia.

Contradictio in dictis auctoris.

eoq; magis quod me ad id videatur inuitare philosophus, vt tibi speculandi nec ignobilis conferatur occasio, dicebat enim met. 2. t. 2. οὐ μόνον χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις, ὧν ἄν τις κινωνήσαι ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι συμβάλλονταί τι, τὴν γὰρ ἕξιν προησκησαν ἡμῶν. (*non solù a illis, agendæ sunt gratiæ, quorum opinionibus quis acquiescet sed illis qui superficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam isti: habitum namque nostrum exercuerunt.*) arbitrarer ego mentem auctoris hic esse, elementum puta ignem differre à calido, & sicco, quæ sunt illius potestates, quòd ille gignatur, & intereat, vt vnicuiq; patet, at què in eo est siccitas, & caliditas verè, & propriè non dicitur interire, nec etiã gigni: non quòd & hæ non acquirant esse, ac transeant ad non esse, sed quia reuera eorum transitus ad esse, & inde ad non esse, ortus & interitus nomen non promereantur, quod vt faciliùs intelligatur, ne pigeat arbitrari, & in hoc Aristotelem imitari Ocellum, vt in plerisq; præstitit, ac illico, quæ nunc affero, apertissimè elucescent: quod vt fiat, altius repetito principio, obseruandum, quòd licet actio semper succedat ratione formæ agenti insitæ, tamen non formæ, sed composito attribuitur actio, eo quia ipsum est principium, quod elicit operationem, talis verò forma non producit opus, at ipsum agens per illam. hoc perpendens Arist. dixit *met.* 1. *t.* 1. actiones esse compositi, quod etiam videtur affirmare 1. *de an.* 64. & sicuti actionem attribuit non formæ, sed composito, sic quoque eidem ortum attribuit, ac interitum, at illius incapacem profitetur formam ipsam; quod ne à me inuentum quispiam arbitretur, vel ab Arist. incautè prelatum, is Arist. legat *met.* 8. *t.* 8. quo loci dicebat Τὸ εἶδος οὐθεὶς ποιεῖ οὐδὲ γεννᾶται, ἀλλὰ

Soluitur dubitatio.

Actio est compositi non formæ.

Forma nec oritur nec interit.

ἀλλὰ ποιεῖται τόδε, γίγνεται δὲ τὸ ἐκ τούτων. (*formam nullus facit, neq; generatur, sed efficitur hoc, fit autem quod ex his.*) quare cum formas videamus incipere esse, nulla enim ipsarum præcedit tempore compositum, quod ex ea conficitur, ac eas dissoluto composito transire ad non esse, vno excepto intellectu 12. *met.* 16. & *seq.* & tamen statuatur formas non generari, neq; corrumpi, patet quòd in via peripatetica continget, eas, si sint oppositæ, in se agendo destrui, nec tamen propriè corrumpi, eo fere pacto, quo 8. *phys.* 46. dicebatur indiuisibilia posse aliquando esse, & aliquando non esse, absq; eo quòd generarentur, & interirent, & 1. *cæli* 112. aliqua dicebatur, cum prius non forent, inde esse *ἄνευ τοῦ γίνεσθαι* (*absq; eo quod generetur*) huic igitur si placeat insistere doctrinæ, crediderim illi innixum Ocellum modò docuisse substantias differre à formis hisce contrarijs, quòd illæ intereant, hæ verò nequaquam, quas licèt videamus per mutuam actionem se abolere, idq; inf. dicatur, ac ijs attribuatur corruptio, dicendum illud impropriè positum, assumendo interitum pro eo statu, quo vergunt ad non esse; at hic vbi propriè assignatur in hoc discrimen inter substantias, & tales contrarietates, iure dici eas ortu carere, & interitu. & hæc ab Ocelli mente non abhorrere nobis dictat modus loquendi ipsius, quia tribuens interitum elementis, dicebat corrumpi *in loco*; quia si corpora pereunt in loco, in quo sunt, & in loco pariter producuntur; at id non contingit in formis, ac præcipuè accidentalibus, quales sunt hæ inter qualitates locatæ 5. *met.* 19. siquidem illę non in loco, sed in subiecto producuntur, & acquirũt, ac amittunt esse. vt enim non sunt verè entia accidentia sed entis entia, *met.* 4. t. 2. sic nõ verè dicuntur esse. sed potius inesse: & quid tale respexisse auctorem, vel ex eo

Formæ nũquam præcedit composi- tum.

licet colligere, quod huius addens discriminis rationem, dicebat, *rationes enim incorporea sunt harum*. si enim contrarietates non dicuntur oriri, nec interire, quia eorum rationes corpus non claudunt, sunt enim qualitates, ideoq; corporeo, nec incorporeo gaudebunt, cum talia sint substantiarum differentiæ ex Poriph. *c. de specie*: & diuersorum generum quorum vnum sub altero non collocetur diuersæ sunt specie differentiæ *antepræd. c. 4.* & cauete, ne considerantes qualitatum sectionem penes scholasticos in reales, & intentionales, eas verè corporeas dici posse arbitremini: nõ. n. participes sunt corporis, à quo queant denominari at potius illarum particeps est corpus.) iam patet, quòd compositis tantummodo ex materia, & forma, & ideo corporibus verum attribuit ortum & interitum. Quod si alicui hæc nõ arrideat expositio, tunc ad alterũ ex duobus antiquorũ placitis cõfugiendo, alterũq; Ocello adscribẽdo, facilè hũc licebit locum exponere, prius sit, ex antiquis plures sola corpora entia dixisse, testis sit Arist. qui de vacuo veterũ sententias, dum recenseret 4. *phys.* 50. dicebat οἱ μὲν ἄνθρωποι τὸ ὂν ἅπαν εἶναι σῶμα *existimantes autem omne, quod est, corpus esse*, quare per ortum in ens per interitum in non ens mutatio, ex entes, cum fiat, & hic contrarietates à corporũ natura segregẽtur, iure verus ortus, ac interitus ab ijs secluditur. Alterum sit, q; duplex sit generatio, ac corruptio, alia dicta simpliciter, cuius terminus est substantia, alia verò, dicta secundum quid, qua ens secundùm quid accidens, 1. *met.* 4. *t.* 2. & *met.* 9. *t.* 1. progignitur: quod sequitur dogma philosophus 1. *de gen.* 18. & 1 *phys.* 62. cum igitur substantias Auctor hic statuat esse elementa, quòd non adscribit contrarietatibus, illa simpliciter, hæ nequaquam, oriuntur, & intereunt, & ita veritati consona erunt, quæ hoc textu ratiũtur,

Pluralitas ... (margin) —

A'ter modus respõdendi.

Alter modus respõdendi

Generatio dupl.

tur, quòd si *in seqq. text.* ens interire dicitur, ibi de interitu secundum quid est sermo, quem ab ijs arcere voluit Occellus, modo diserens de propriè, & simpliciter dicto ortu, ac interitu, qui licet succedat ratione pugnæ contrarietatum, ijs tamen non adscribitur, at composito; sicuti omnis actio licet succedat ratione formæ *3. phys.* 17. non tamen formæ, sed composito ipsi attribuitur. & ita primum cum sit materia, alterum cōtrarietates, iam postremum erunt substantiæ, videlicet elementa, quæ propriè cum oriantur, & intereant, iam mutabuntur, vt latiùs etiam *seq. textu* exhibebit auctor, quò loci singula hęc Peripateticis cōsona principijs apparebunt. Tradita verò in textu si quis cōtempletur, longè facilius institutam aboleri potuisse dubitationem cogitabit, asserendo Occellum noluisse ibi à contrarietatibus ortum, ac interitum simpliciter remouere, sed mutuam tantummodo inter eas generationem, quam in elementis tamen contingere seqq. text. suadebit, & idcirco vsum fuisse dictione ἐξ ἀλλήλων *(inuicem)* & huic expositioni plerosq; reor prima facie adhęsuros, quia veritati consona, & Auctoris menti videatur *seqq. textu* dicentis, inuicem elementa mutari, non verò contrarietates: at quia hic dicendi modus non omnino à difficultatibus est immunis, eam in seq. textu diligenti examine prosequemur. Hæc verò eadem corpora, elęmenta quoque Pythagoreas nuncupauit, & huic eidem numero, quaternarij intuitu, quem vbiq; quærere, ac inuenire gestiebant, Pythagoræi semper adhæserunt, Aristoteles vbique videtur acquieuisse: qui congruam ipsius rationem à tangibilium complexu qualitatum, profundè. *2. de gen.* 16. è motricibus quoque qualitatibus, ingeniosè *2. cæl.* 18. *&* 19. & tandem ex ea, quam Vniuersi series in ijs exigebat, æqualitate *meteor. 1. sum. 1. c. 3.* attè

Laert. in eius vita *Hierocles carm.* Elementa cur quatuor apud Arist.

eduxit. cuius numeri necessitatem pariter in vniuerso, eleganter sanè *in Timæo* ex eo eruebat Plato, quod corporeũ ipsum esse, visuique, ac tactui occurrere oportebat: ideoq; ignem exigebat, vt huius ope conspiceretur; indeq; terram, quia quidpiam, nisi solidum sit, tangi non potest, nilq; solidum erit, quod terra destituatur. & quoniam duo sola cohærere videtur impossibile, nisi communi connectantur vinculo, & illud tantùm huic longè aptissimum muneri videtur dicendum, cuius virtute, ea quæ prius erant seiuncta, ita iunguntur, vt nedum inter se, at cum eodem etiam vnum quid maximè perficiant: ideo aliquid huiusmodi præter ignem & terram in vniuerso cum exigeretur, alia duo elementa à diuina prouidentia produci oportuit, aerem scilicet, ac aquam, vt nedum latitudine, at profunditate vlteriùs prædita vniuersi moles firmiùs connecteretur; duo vincula, ad id operis peragendum solidis exigentibus, vt apte vinculum extremo vnicuique similitudinis ratione cohæreat; ideoq; aeri aqua superaddita, ad quam tellus eadem se habeat ratione, qua ignis ad aerem, eademq; proportione aer, & aqua se mutuò respicerent, vt qualitates elementorum inferiùs recensendæ aptissimè indicabunt: indeq; vniuersi conflatum corpus, quod tam præstanti fœdere aptissimè vbiq; cohæreret: cuius numeri similes è Pythagoreis Platonicisq; deductas principijs alias rationes quisquis exposcit; Ficinũ cõsulat, eas, dem in Timæi Platonici commentario eruditissimè referentem.

Cur apud Platone.

cap. 20. & 33.

Qua-

Qualitates actiuæ, & passiuæ recensentur.

Text. VI.

Τῶν δὲ τεσσάρων, τὸ μὲν θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ὡς αἰτία καὶ ποιητικά· τὸ δὲ ξηρὸν καὶ ὑγρὸν, ὡς ὕλη καὶ παθητικά. πρῶτον δὲ ὕλη τὸ πανδεχές. κοινὸν γὰρ ὑποκεῖται πᾶσιν. ὥστε πρῶτον τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή. δεύτερον δὲ ἐναντιώσεις, οἷον θερμότητος καὶ ψυχρότητος καὶ ὑγρότητος καὶ ξηρότητος. τρίτον δὲ 1. αἱ οὐσίαι, πῦρ καὶ ὕδωρ καὶ γῆ καὶ ἀήρ, ταῦτα γὰρ μεταβάλλουσιν εἰς ἄλληλα, αἱ δὲ ἐναντιώσεις οὐ. 2. μεταβάλλουσι.

Quatuor verò calidũ quidem & frigidũ vt causa & actiua; humidũ verò & siccum vt materia & passiua. primò autem materia omnia suscipit, nãq; omnibus cõmuniter subijcitur, quare primum potentia corpus sensile principium. secundum verò contrarietates, vt caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis. tertium verò substantia ignis & aqua & terra & aer: hæc enim ad inuicem mutantur, contrarietates verò non mutantur.

1. N. non habet *αἱ οὐσίαι* im ex lou.

2. V. non habet. οὐ vide comment. in fine.

PARAPHRASIS

Inter quas contrarietates calidum & frigidum causæ & actiui, humidum verò & siccum materiæ & passiui exercent rationẽ. quare tria in rebus occurrent, primò scilicet materia, quæ omnia suscipit, omnium siquidem est commune subiectum, sicq; primum princi-

cipium est potestate corpus sensile. inde contrarietates, nempe calor, frigus, humor, & siccitas. ac postremò substantiæ videlicet ignis, aqua, terra, & aer, quæ corpora inuicem immutantur, quod in contrarietatibus ipsis non contingit.

COMMENTARIVS.

Connexio cum praeced.

EA in præced. Auctor cum enumerauerit, quæ ortus, & interitus in inferiori regione vera dixerat principia, & inter hæc colorem, frigus, humorem, ac siccitatem recensuerit: ne quis eorum singulis pariter adscriptum contrarietatis nomen obseruans, eodē quoq; pacto princi pij munia obire cogitaret, eas longè diuersa ratione id opus exercere nunc suadet, indeq; *hoc cap.* hucusque tradita eleganti claudit epilogo, vt ad explicandam elementorum naturam facilior nobis via sternatur. hoc igitur inter prædictas qualitates vigere obseruat discrimen, quod calidum & frigidum causę & actiui, humidum verò & siccum materiæ & passiui induant rationem. Actiuis verò qualitatibus causæ nomen adscripsit: eo quia [illegible] causam actionem tribuerat; imo causæ nomen effectrici tantùm, è sententia Ocelli videtur attribuendū, non materiæ: quia hæc est principium ex quo res fiunt 1. *phys.* 8 r. causam verò definiebat Ocellus esse *δι' ὃ γίγνεταί τι (per quam fit aliquid)* imo tegitè si placeat philosophari, dum materiam pari ferè cum cæteris ratione causæ nomen, ac vires sibi vindicare intueamur, illi tamen patientis potius, & effectiuo principio, agentis ratio peculiari quopiam vsu videtur attribui. idq; fortè respiciebat philos. dum præter vniuersa-

Qualitatū diuisio

Actiuę qualitates cur dicantur causæ

Inf. in lib. de lege.

Efficiens est verè causa.

uersalia principia in vnoquoq; entium genere propria etiam requiri edoceret, inde intellectus agentis necessitatem in intellectiua educturus: dicebat enim ἐν πάσῃ τῇ φύσει ἐστί τι, τὸ μὲν ὕλη ἑκάστῳ γένει, τοῦτο δὲ ὅτι πάντα δυνάμει ἐκεῖνα, ἕτερον δὲ τὸ αἴτιον καὶ ποιητικὸν *(in omni natura est aliquid, hoc quidem materia vnicuiq; generi, id autem est quod potentia omnia illa, alterum autem causa & factiuum.)* 3. *de an.* 17. quare non immerito actiuas qualitates caussas noncupauit. iure pariter qualitatibus passiuis materiæ vices assignat, quia *ib.* subiecti proprium docuerat esse pati, quod materiæ quoque tribuebat philosophus 2. *de ortu* 53. hanc pariter qualitatum sectionem amplexus est Arist. *meteor.* 4. c. 1. vbi ex eorum operibus iure calidum & frigidum inter actiuas, humidum verò & siccum inter passiuas qualitates collocari inferebat; quod pariter ex eorum definitionibus colligi monebat 2. *de ortu* 8. quatenus calidi proprium munus obseruabat esse, ea quæ sunt eiusdem generis congregare; frigidi verò ea quæ sunt diuersi generis. hoc enim cum partes adstringat, vt in glacie intuemur, à circumferentia certè ad centrum mouebit, ac ideo omnia cuiusque sint generis connectere videbitur. illius verò munus cum sit potius dissoluere, à centro ad circumferentiam ex opposito mouebit: ideoq; ad hanc tenues partes cum facillimè excitentur, ab his crassiores segregari continget, quarum etiam, simillum veluti partium connexio in centro occurret: huiusmodi verò opera, calidum & frigidum agere, apertissimè inferunt, cuius oppositum humidi & sicci *ibid.* recensitæ testantur definitiones, dum illud facilè, hoc verò difficillimè termino alieno coerceretur; quia hoc solidis, illud verò fluentibus vndequaq; partibus constitui contingat, quæ certè humidum & siccum passioni dedita lucidissimè osten-

Calidum & frigidū cur actiuæ qualitates, humidum vero, & siccum passiuæ.

Calidi, & frigidi cōditiones.

Humidi & sicci a.

Humidū, & siccū qua ratione. ostentent. hæc verò non ita asseruntur, ac si ita humidum, & siccum ab actione arceantur, quod eam inuicem non exerceant omnibus attributam contrarijs, quæ mutuò se expellere cum consueuerint *met.* 9. 16. inuicem profectò vt agant, & patiantur 1. *de gen.* 51. oportebit, vnde Ouid. canebat.

Metam. 1 *Frigida pugnabant, calidis humentia siccis,*

Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.

sed eatenus Ocellus, & inde Arist. prædictis qualitatibus hæc munia collata asseruere, quatenus si mixta corpora accipiamus, quæ ex elementis, seu potius eorū virtutibus coalescunt. 2. *de p. an. c.* 1. in ijs calor & frigus agētis, humor verò & siccitas patiētis potius ac materiæ vices gerant, vt abundè 4. *meteor. d. c.* 1. indicatur. Hac vero qualitatum sectione tradita, ea, quæ in parte adsunt, in qua ortus assiduè, ac interitus exercentur, sparsim hucusq; enumerata exactò colligit epilogo; & in rerum ortu primo materiam recolit adesse, quæ cuncta suscipiat, & singulis veluti commune subiectum, & primum corpus potestate sensile subsidat: & hac potissimum ratione ortus dicenda sit principium; eam verò potestate sensilem dicit, eo quia annexam gerit facultatem ad suscipiendas contrarietates, quæ actu qualitates dicuntur, 2. *de ortu.* 8. & 2. *de an.* 108. Alterum verò quod necessariò rerum ortus exposcit, sunt quatuor modò recensitæ qualitates, ac postremò succedunt aqua, ignis, terra, & aer; quæ corpora inuicem mutari obseruat, quod in prædictis qualitatibus docet non cōtingere; hoc idem eadem serie expressit philos. 2. *de ortu* 8. quò loci ait, ὥστε πρῶτον μὲν τὸ δυνάμει σῶμα αἰσθητὸν ἀρχή. δεύτερον δὲ αἱ ἐναντιώσεις. λέγω δὲ οἷον θερμότης καὶ ψυχρότης. τρίτον δὲ ἤδη πῦρ καὶ ὕδωρ, καὶ τὰ τοιαῦτα, ταῦτα μὲν γὰρ μεταβάλλει εἰς ἄλληλα καὶ οὐχ᾽ ὡς Ἐμπε-

δο.

δοκλῆς, καὶ ἕτεροι λέγουσιν. οὐδὲ γὰρ ἂν ἦν ἀλλοίωσις. αἱ δὲ ἐναντιώσεις οὐ μεταβάλλουσι. (*quapropter primum quidem potentia corpus sensibile principium est: secundum autem contrarietates: dico autem vt caliditas, & frigiditas: tertium autem iam ignis, & aqua, & talia. hæc enim transmutantur in se inuicem, &, non vt Empedocles, & alij dicunt, neq; enim esset alteratio, contrarietates autem non transmutantur.*) eam verò Empedoclis sententiam latè *ib.37 & 1.de ortu t.1. & seqq.* recensuit. Timæus quoque videtur amplexus, dum contrarietati bus tantum omissis, & earum loco ideæ attributo dicebat ἀρχαὶ μὲν ὧν τῶν γενομένων ὡς ὕλη ὑποκείμενον ἁ ὕλα. ὡς δὲ λόγος μορφᾶς τὸ εἶδος· ἀπογόνατα δὲ τούτων ἐστὶ τὰ σώματα, γᾶ τε καὶ ὕδωρ, ἀήρ τε, καὶ πῦρ. *rerum igitur creatarum vt subiectum est materia, veluti autem ratio proportioq; forma est idea, harum autem fœtus corpora, nimirum terra, aqua, aer, & ignis.*) Postrema tamen textus verba à philosopho etiam *d.t.6.* approbata non modicam videntur excitare difficultatem. Quonam enim pacto contrarietates mutuò dicemus non immutari, at elementa tantummodo: cum inter corpora, ratione contrarietatatis quælibet succedat actio *2.de ortu* 24. quæ tunc tantum adest, cum calidum v.g. aeris, frigidum aquæ immutarit, & sic de singulis. *ib.* 25. & ignem, vt ignis est nil agere, nec pati, sed tantùm prout illi contrarietas inest, dicatur *de sensu & sens.c.* 4. quanam imò ratione elemētum in aliud immutari asseremus, quin pariter eiusdem qualitatum mutatio non contingat? vt enim illa non ita euenit, quòd simul aqua sit, & aer *2.de gen.*31. ita nec etiam, quòd simul calidum sit, ac frigidum; & ideò vt aqua in aerem, ita calidum in frigidum dicemus immutari, & è conuerso. eo.q; magis quòd vnumquodq;

De an. mun. &c.

Difficultas in præc. textu excitata rursum agitatur.

quodq; ex contrario fieri primum veluti naturalis disciplinæ principium ſtatuitur 1. *phyſ*. 43. *& ſeqq*. Certiſſimum profectò eſt dogma, contraria inuicem immutari, & contrarietatum benefitio elementa ipſa, quæcumq; imò corpora pugnas exercere: hinc tamen non ſequitur contrarietates immutari. ſunt illæ ſanè quarum opera alteratio ſuccedit, & immutatio, illius tamen ipſæ ſunt incapaces, quia ſubiectis tantũ, vt ſuperius monebam, non formis mutatio adſcribitur, neque qualitatibus, quæ potius mutationis termini dicuntur. cauendum tamen, ne quis contrarietates in abſtracto conceptas, cum ijſdem in concreto aſſumptis confundat: hæ ſiquidem ratione ſubiecti, quod claudunt, & in propria conditione complectuntur, mutationem ſubire videntur, quod ijs adſcribi non poteſt, ac ideò contraria, non verò contrarietates inuicem verè dicemus immutari, ſed harum ratione in ſubiectis ipſis pugnas, & mutationes ſemper occurrere: ac ideò obſeruandum neq; Ocellum. nec Ariſt. contrarij nomen, ſed contrarietatis in hac materia vſurpaſſe, nec calidũ, vel frigidũ, at calorẽ potius, ac frigus, per quæ non ſubiectũ, quod ijs potiretur, ſed potius contrariæ formæ indicãtur. hanc verò nobis apertè doctrinã exbet philoſ. dum motus naturam ingenioſiſſimè deſcribens, *phyſ*. 5 *t*. 3. cũ obſeruaſſet in motu adeſſe ſubiectum, quod mouetur, terminum à quo, & formam, ad quam ferebatur, ac tandem locum, in quo motus exercetur, & huius exemplum veritatis in ligno proferret, ſubdebat ἡ δὲ κίνησις δῆλον ὅτι ἐν τῷ ξύλῳ οὐκ ἐν τῷ εἴδει. οὔτε γὰρ κινεῖ οὔτε κινεῖται τὸ εἶδος, ἢ ὁ τόπος ἢ τὸ τοιόνδε *motus manifeſtum eſt, quod in ligno eſt, non in forma neq; enim mouet, neq; mouetur forma, aut locus, aut ipſum tantum)* imò hæc omnia *ib. t*. 5. docebat immobilia.

Margin notes:

Contrarietates non immutari quomodo intelligendũ. *Hor c. l.1*

Forma, locus, & qualitas non mouetur.

bilia, dicens τὰ δὲ εἴδη, καὶ τὰ πάθη, καὶ ὁ τόπος εἰς ἃ κινῶνται τὰ κινέμενα ἀκίνητα ἐστιν. (*formæ autem, & passiones, & locus, ad quæ mouentur ea, quæ mouentur immobilia sunt.*) Si igitur formæ, ad quas eſt motus, motu non ſunt præditæ, imò immobiles, quas hic contrarietatis nomine videmus expreſſas, quid mirum per celebres hoſce viros eàs inuicem immutari, negare? & hinc quoque tradita præc. textu non leuiter confirmabuntur. Quod ſi malit quiſpiam, vt tot euitentur ambages à vulgata lectione Ocelli recedere, ac illam ſequi, quam hunc referēs locum Stobæus recenſebat, nullus ſupererit prædictæ dubitationi locus. Ocelli.n. apud ipſum verba cum hæc ſint. ταῦτα γὰρ μεταβάλλοντ' ἐς ἄλληλα, αἱ δὲ ἐναντιώσιες μεταβάλλοντι (*hec enim inter ſe mutantur, cõtrarijs mutantibus.*) cui adheret M. S. codex Vaticanæ antiquus, in quo legitur αἱ δὲ ἐναντιώσιες μεταβάλλωσι. (*contrarietates verò immutant*) vt in var. lect. in margine num. 2. adnotabamus, quis ſibi apertam proferri veritatem dubitet, dum mutari inuicem elementa doceat auctor contrarietatum ratione, vt ſcilicet earum vi immutentur, quatenus vnius elementi qualitate eam, quæ alteri adhæret, ſuperante, ſequitur immutatio, vt 2. *de ortu* 25. dicitur, vbi *t.* 24. non aliunde profitebatur Ariſtoteles elemēta omnia inuicem immutari, quàm quia ἔχει ἐναντίωσιν εἰς ἄλληλα (*omnia inuicem habent contrarietatem.*

Egl. phyſ. l. 1. c 42. **Textus emendatur.**

Differentiæ corporum in priores, & posteriores diuiduntur.

Text. 7.

Αἱ δὲ διαφοραὶ τῶν σωμάτων δύο· αἱ μὲν γάρ εἰσι τῶν πρώτων, αἱ δὲ τῶν γινομένων ἐκ τούτων. θερμὸν μὲν γὰρ καὶ ψυχρὸν, καὶ ὑγρὸν καὶ ξηρὸν τῶν πρώτων. τὸ δὲ βαρὺ καὶ κοῦφον καὶ πυκνὸν καὶ μανὸν τῶν γινομένων ἐκ τούτων. τυγχάνουσι δὲ αἱ πᾶσαι δέκα ἕξ. θερμὸν καὶ ψυχρὸν, ὑγρὸν καὶ ξηρὸν, 1. βαρὺ καὶ κοῦφον, ἀραιὸν καὶ πυκνὸν, λεῖον καὶ τραχὺ, 2. σκληρὸν καὶ μαλακὸν, λεπτὸν καὶ παχὺ, ὀξὺ καὶ ἀμβλύ. τούτων δὲ γνωσικὴ. 3. ἐστι κρικὴ πάντων ἁφή. διὸ καὶ τὸ πρῶτον σῶμα, ἐν ᾧ διαφοραὶ αὗται, δυνάμει αἰσθητόν. 4. ἐστι πρὸς ἁφήν.

1 VV & B. ante quamcunque qualitatem apponunt καὶ.
2 hæ desunt in textu N. usq; ad ὀξὺ. ad ex VV. & B.
3. V. & B. legunt γνωστικὴν &c.
4. H. αἰσθητικὸν im. ex V. & B.

At corporum differentiæ in duplici sunt genere collocatæ, aliæ siquidem sunt priorũ, aliæ verò ex his prodeuntium. calidum quidem, & frigidum, & humidum, & siccum: priorum, graue verò & leue, densum, & rarum, prodeuntiũ ex primis. Sunt verò omnes sexdecim, calidum, & frigidum, humidum, & siccum, graue, & leue, rarum, & densum, leue, & asperum, acutum, & obtusum; has verò omnes iudicat, & cognoscit tactus, & propterea primum corpus, in quo differentiæ ipsa, potentia sensile per tactum.

PARAPHRASIS.

Corporum differentiæ in duplici genere collocantur, aliæ siquidẽ sunt primæ, aliæ verò ex primis progenitæ. inter priores ca-

calidum, frigidum, humidum, & ſiccum recenſentur: at graue, leue, denſum, & rarum & huiuſmodi prodeunt ex primis. quòd ſi tàm has, quàm priores ſimul placeat enumerare, iam ſexdecim aderunt, calidum ſcilicet, & frigidum, ſiccum, & humidum, graue, & leue, rarum, & denſum, lene, & aſperum, acutum, & obtuſum, quas omnes differentias percipit, & iudicat tactus, ideoq; primum corpus, cui hæ inſunt, inter obiecta tangibilia collocatur.

COMMENTARIVS.

Contrarietates inter ortus primordia cum locaſſet, eaſque quatuor eſſe in preced. recenſuiſſet, quæ tactui occurrant: longe plures eſſe facillimum erat vnicuiq; aſſerere, ſicque vel omnino falſam, vel ſaltem imperfectam iam traditam qualitatum ſectionem ſuſpicari. Ocellus ideò & reliquas enumerat qualitates, ac ſimul primatum nequaquam ſibi vendicare cum eruditè profiteatur, eas iure eò loci omiſſas teſtatur, in quo non qualitates ſimpliciter, at veluti rerum ortus, ac interitus principia collocabantur. Tangibiles igitur has corporum differentias, quas ſubſtantiarum, quæ mouentur Πάθη (*paſſiones*) dicebat Ariſt. *met.* 5. 19. idcirco monet auctor, alias eſſe τῶν πρώτων, alias verò τῶν γινομένων ἐκ τούτων, quæ verba duplicem ſortiri interpretationem cum valeant, vel quòd ſ. earum aliæ ſint principes, aliæ verò ex ijs ortæ; vel quòd aliæ primorum ſint corporum differentiæ, aliæ

Tangibilium qualitatū aliæ ſunt principes aliæ vero ex ijs ortæ.

aliæ verò illorum potius, quæ ex ijs prodeunt, qualia sunt mixta: priori malim adhęrere, quàm huic posteriori, quæ prima facie occurrit vocem *πρώτων (primorum)* ad vocem *σωμάτων (corporum)* referendo: eo quia & veritati, & auctoris doctrinæ illam magis consonam comperio. Veritati quidem, quia leue, & graue non secundis tantummodo, at primis etiam corporibus adscripta intuemur, & tam congrua contemplatione, vt inde primorum corporum numeri elegãtem eductam *2. cæli* 18. videamus rationem. Auctoris verò magis consonam doctrinæ pariter dixi, quia seq. textu primis quoq; corporibus has qualitates adscriptas aspicio. in Peripatetica verò schola ne minimum quidem huic permittit dubitationi locum verè tradendis dogmatibus aptissimum Aristotelis eloquium, hic enim *2. de gen. t.* 8. *&* 9. calidum frigidum, humidum ac siccum dum enumerasset, *ibid. t.* 10. reliquas, quæ tactui occurrunt, qualitates ab ijsdem prodire docuit. huic igitur inhærendo expositioni, recensitas in præced. contrarietates principes esse docet qualitates; graue verò & leue, rarum ac densum, cæterasque huiusmodi ex ijs prodijsse. Quarum omnium perfecta nobis vt accedat cognitio, eas in textu enumeraturus, sexdecim esse monet, quare à codice, quem edidit Nogarola recedendum, in quo duodecim tantùm recensentur, dum *σκληρὸν, μαλακὸν, λεπτὸ, παχυ (durum, molle, tenue & crassum)* quæ ex Vaticanis & C.V. Thomæ Bartolini codicibus MSS. adiddimus, vel textus deprauati vitio, vel impressoris incuria, quod potius crediderim, videam omissa, æ verò sunt grauitas & leuitas, densitas, & raritas, leuor & asperitas, durities ac mollities, tenuitas & crassitudo, acumen tandem ac obtusitas; quæ prædictis quatuor primis si superaddãtur, iam erunt

Graue, & leue tum primis, tum secundis corporibus insunt.

Sexdecim sunt qualitates tangibiles.

erunt sexdecim. hasq; singulas è principibus illis prodire, vel leuis inductio satis ostentat: calidi enim & sicci fætum esse leuitatem, è contra humidi & frigidi grauitatem, ignis & terræ nedum natura, at vniuscuiusq; mixti abundè testatur. tenue verò ad humidum reduci inde elucescit, quòd humorem, quia proprio caret termino, continens facillimè replere, & quia fluxibile, id à quo tangitur, ocyssimè sectari conspicimus: quibus certè præditum conditionibus vt plurimum tenue corpus, suæ tenuitatis ratione minimum quodcunq; corpus ita ingreditur, vt totum toti nesciat non adhęrere. & eadem ratione à sicco pendebit crassum, dum contrarios effectus cõtrarias sibi causas vindicare (si tamen eas, quæ per se dicũtur causę contemplemur *phys.* 2.33. & 5. *met. t.* 2. dum per accidens oppositos effectus eadem causa producere consueuerit *ibid.* 30.) sit vnicuiq; notissimum. molle pariter, vt 2. *de ortu.* 10. exprimitur ab humido oriri vel illa dum tangitur, in se ipsum fuga suadet, quàm illi humoris haud dubiè copia confert, a quo pariter assequitur vt tangenti facillimè cedat, licet ipsum inde non circum ambiat illico, vt humorem præstare *ibid.* 13. obseruabat philosophus. cuius oppositum in duro cum videamus, à sicco ipsum prodire, eadem causa dictabit. lene pariter ab humido progigni certissimum, quo illius gaudet superficies, vnde vt vna pars ad aliam æqua feratur planitie ipsi confertur: cum partibus ex opposito siccitas tribuat, vt in superficie inæqualibus consistent dispositionibus. quæ pariter in raro vigent, ac denso; caloris tamen, & frigoris potius beneficio, dum illius proprium rarefacere, huius densare, eæ, quibus æstate, ac hyeme premimur, affectiones certissimè demonstrent. quid verò acutum, & graue cum tangibilibus

Calidum frigidum humidũ, & sicum sunt quibus cęteræ sensibiles qualitates prodeũt.

bus qualitaitbus commune præſeferant, *ſequ. textu* contemplabimur. has tamen contrarietates philoſophus quoq; *2. de ortu* eadem ferè methodo cum deſcriberet, in earum ſerie, ac numero, cum Ocello non conuenerit facilè quiſpiam inquiret: ille namque ibi non obtuſi, & acuti, nec rari, & dēſi meminit: lubricū verò, & aridū recenſuit, quorum hic oblitus auctor. Prouido numquid peracta hæc dicemus conſilio ab Ariſt. vt propria celaret furta, & Ocello debitam gloriam ſibi vindicaret. Abſit hæc ab eruditorum cætu calumnia, qua vulgaris liuor vniuerſæ eruditionis principem inani licet conatu perſtringere tentauit, ac ſi flammis veterum philoſophorum ſcripta tentarit abolere, vt inde tranſlata dogmata Peripateticæ gloriæ firmiora ſtruerent fundamenta: qua enim arbitrabimur ratione prudentiſſimum virum irridendo ſanè conſilio credidiſſe tenui ſuæ ætatis potentia priſcorum in futuris ſæculis aboleri potuiſſe memoriam, quorum etiam eruditionis monumenta in pleriſque vigebant regionibus, quæ non Macedonis imperia, ſed vix ipſius nomen audiebant: & quanam ratione flammas exiguum hoc Ocelli euitauit opuſculum? & ſi quis Ariſtotelem talia expetiiſſe opinetur, ab ijs ſaltem fatebitur coerceri potuiſſe, quæ Platonem à comburendis Democriti voluminibus deterruere, dum .ſ. Amyclæ, & Cliniæ Pythagoræis maluit obedire, id ab ipſo fruſtra tentari aſſerentibus, dum eius libri vnicuique erudito innotuiſſent. eo fortaſſis florebat ſæculo Ariſtoteles, quo iam cecidiſſet philoſophia? quæ Socratis primùm, ac inde Platonis in Græcia, & Pythagoræorum ope in Italia tunc ita effloreſcebat, vt illius æui fructus omnia inde ſæcula delibarint: & tunc ita priſcorum dogmata cuiuſque animis ita inhærerent, vt vbiq; Ariſtotelem ſat

Falſum eſt Ariſtotelem priſcorū ſcripta flammis abeolenisse.

Laert. in vita Democr.

sat fuerit ea vel leuissimè tangere, ac si notissimas contemplaretur sententias. Ocelli verò nusquam ipsum meminisse oportuit, dum elementorum, & materiæ naturam perquireret, hæc enim singula Pythagoreæ scholæ inuēta fuisse nemo ignorat, & Italicæ sectæ abundè meminit Arist. *metaph.* 1. *t.* 5. Viguit autē inter Ocellum hic & Arist. 2. *de ortu* 8. relatum discrimen, non quia eas qualitates Arist. non agnouerit: acuti scilicet, & obtusi alicubi ipsum meminisse, ac iure hic omissa seqq. textu confirmabimus. rarum verò, & densum qualitates tangibiles esse, eundem fateri satis indicant ipsius placita 2. *de p. an. c.* 1. quo loci hæc in serie qualitatum collocabat, & à primis illis prodire pariter edocebat, quæ *d. t.* 8. omisit, quia ibi singulas non profitebatur se recensere qualitates, sed tantum magis præcipuas, rarumque & densum crasso, & tenui maximè propinqua videbantur, magisq; partium dispositionem in qualitate, quā qualitatem præseferebant, at operæ prætium erat *d. c.* 1. recolere, quia precipuę animalis partes illis videntur prędítæ, quales sunt fortè iecur, pulmo, os & huiusmodi. Nec mirum est Ocellum aridi, & lubrici non meminisse, quia hæc forsitan rari, & densi, vel tenuis, & crassi nomine complectebatur dum lubricum pariter ad humidum eo ferè pacto, quo tenue redigatur, hoc tantum superaddito discrimine, quod propter subtilis terrei appositionem, vnctuosum reddi contingat, quod ejus inde partes separari non permittat. Aridum quoq; sicci proles est ad instar cæterorum, est enim perfectè siccum 2. *de ortu.* 12. quatenus tali humido vnctuoso prorsus destituitur ex vi caloris humiditatem ab ipso extrahentis: in quo differt ab ea exsiccatione, quæ prodijt à frigore; hæc enim & à calore, vt patet in cæno humido igni exposito, & à frigore cum possit prodire, vt in glacie ap-

Cur Arist. ab Ocel. circa numerum qualitatū sensibiliū dissētiat.

paret, hoc inter huiusmodi viget discrimen, quòd si dessatio illa vi caloris humorem extrahentis prodeat, non amplius talis corporis à frigore solutio fiet, sed à vehementi tantùm calore, id humoris, quod erat reliquum prorsus extrahente: at si à frigore illa exoriatur, eo quia meatibus tantùm coarctatis, non verò extracto humore succedit, vi caloris rursus talia entia soluuntur, qui & meatus aperire, & humorem elicere valeat. ideoque si calor ijs accedat entibus, in quibus frigoris opus præcessit, ea soluit, quia adhuc in ijs humor superest, sed ijs si admoueatur, in quibus caloris opus præcessit, ea potius densat; dum in ijs minimum humoris permanserit, quod corporis solutionem non permittit, vel ita exactè exsiccat, vt modico, qui supererat humoris viscosi, natiuo veluti glutine partes connectentis prorsus extracto, corpus illud iam nō liquescat, sed in cineres miserrimè redigatur cum igitur a idum sicci sit quidam excessus, opus non erat Ocellum illud recensere, non ita exactè naturalia ponderante, vt inde præstitit omnium naturæ arcanorum benè conscius Arist. qui singulas humidi, & sicci differentias contemplabatur *ibid.* 14. & 15. eas quinimo Ocellus assignare qualitates hic instituit, quas primis conuenire corporibus obseruauerat, plerasq; ideo omisit, quibus illa destituuntur, idq; ipsum respexisse ex eo facilè apparet, quòd in q. textu eas elementis tentat adscribere. Enumeratas verò qualitates in hoc monet conuenire, quòd singularum verus iudex sit sensus tactus, & ideo tangibiles ab Arist. dicuntur *d. t.* 8. & 2. *de an.* 117. & idcirco illud corpus cui primò inerunt potentia, vt tactui obijci possit, facultatem procul dubio sortietur.

Vni-

Vnicuique elemento propriæ qualitates adſcribuntur. Text. 3.

Τὸ μὲν ἔνθερμον, καὶ τὸ ξηρὸν, καὶ τὸ ἀραιὸν, καὶ τὸ ὀξὺ πυρός ἐστι. τὸ δὲ ψυχρὸν, καὶ τὸ ὑγρὸν, καὶ τὸ ἀμβλὺ. 1. καὶ τὸ πυκνὸν ὕδατος. τὸ δὲ μαλακὸν, 2. καὶ τὸ λεῖον, καὶ τὸ κοῦφον, καὶ τὸ λεπτὸν ἀέρος. τὸ δὲ σκληρὸν καὶ παχὺ καὶ βαρὺ καὶ τραχὺ γῆς.

Calidum ſanè, & ſiccũ, & rarum, & acutum eſt ignis. frigidum verò, & humidum, & obtuſum, & craſſum aqua molle verò, lene, leue, & tenue aeris. durum autem, & craſſum, graue, & aſperum terra.

1. N. non habet ad ex v. & c.
2. L. τὸ δὲ ὑγρὸν καὶ τὸ θερμὸν καὶ τὸ μαλακὸν.

PARAPHRASIS.

INter prædictas verò differentias igni calor, ſiccitas, raritas & acumen conuenit. Frigidum, humidum, ac obtuſum aqua: molle, lene, leue, ac tenue, aer: durum tandem craſſum, graue, & aſperũ terra ſibi vindicat.

COMMENTARIVS.

QVas ſuperius auctor recenſuit qualitates, primis corporibus nunc adſcribit, vt inde earum ipſum iure meminiſſe appareat. nulla textus hic expoſitione videtur indigere, nam ibi tradita nulla premuntur difficultate. ac eorum ſenſus prima facie occurrit. ignem calidum eſſe, & ſiccum, vt pariter monuit Ariſt. 2. *de gen.*

16. nemini dubium: rarum pariter esse vel aeris in ipsum immutatio ostendit, quæ tunc præcipuè contingit, cum vel ictu celeri inter silicem, & ferrum deprehensus, vel motus velocitate agitatus rarescit, indeq; igneã assumit naturam; cuius frequentissimi euentus, quo plumbeos sagittarum mucrones liquefieri affirmauit Philos. 2. *cæli* 42. & pariter obseruauit Virgilius, penes quem Acestes in æthera telum cum contorsisset

Plumbei mucrones sagittarum liquefiũt.

Aene. 5.

—— volans liquidis in nubibus arsit arundo,
Signauitq; viam flamis.

Metam. 2.

& in plumbo funda velociter proiecto, euenire dictabat Ouidius, canens

Non secus exarsit, quàm cum Balearica plumbum
Funda iacit: volat illud, & incandescit eundo,
Et quos non habuit, sub nubibus inuenit ignes.

ratio elegantissimè assignatur *metcor.* 1. *sum.* 1. *c. vlt.* Id tantũ aliqua dubitatione videtur inuolui, quòd ignẽ Ocellus dixerit acutum, nam quid respexerit id proferens, non omnino certum. Figuram ignis fortasse pyramidalem Ocellum obseruasse quis suspicabitur, indeque igni acumen attribuisse: pyramides enim apud Marcellinũ inde scimus deductas, quid τὸ πυρὸς (ignis) speciem nec obscurè exercerent, cum tamen terræ qualitates tangibiles hic referre professus fuerit auctor, inter quas nullum sibi vendicat locum figura inter sensibilia communia, non propria, à philosopho 2. *de an.* 64. collocata, illius certè intuitu acumen igni hîc attributum affirmare nõ ausim, eoq; magis quòd an huiusmodi figuram igni natura attribuerit singula non conueniunt philosophorum placita, dum sphæricam potius sibi formam ignem adsciscere pulcherrimo confirmet exemplo Bachonius, quo loci monet, si facem, quam aqua vitæ vulgò dicta, ambiat accendamus, sphæricam illi-

Pyramides vnde dictæ *l. 6. 23.*

Ignis cur acutus.

illico figuram flammam assumere videbimus, pyramidali reiecta; quam sibi consueuit in aere degens ignis adsciscere, præ aeris violentia, flammæ latera valido comprimentis impulsu, è quo motu sphæram in pyramidem declinare certissimum; & id fortè crediderim respexisse Aristotelem, dum igni pyramidem simpliciter noluit adscribere, sed 3. *cæli* 73. ait, τὸ δὲ πῦρ σφαῖρα ἐστὶν, ἢ πύραμις. (*ignis autem sphæra est, vel pyramis*) ideoq; potius opinor vim ignis actiuam, qua vehemente sensus actus excitatur, respicientem Ocellum igni acumen attribuisse. sic enim curas, quibus vehementer afficitur animus, acutas apud Homerum afferebat Penelope dicens

nat. hist. lib. 1. c. 4. Ignē esse sphæricū experimēto cōfirmatur.

—— πυκιναὶ δέ μοι ἀμφ' ἀδινὸν κῆρ
Ὀξεῖαι μελεδῶναι ὀδυρομένην ἐρέθουσιν.

(*densæ autem mihi circa cor valde acutæ cogitationes lugentem destruunt.*) & niuem, quæ longè vehementius sensum percutit, quàm aqua hic eadem ratione obtusa dicta, à Pindaro pariter acutam dictam obseruo; dum Ætnam sic elegantissimè describebat

Odys. 19. Cogitationes acutę.

—— —— κίων
Δ' οὐρανία συνέχει
Νιφόεσσ' Αἴτνα πάνετες
Χιόνος ὀξείας τιθήνα.

Nix acuta.

columnaq; celestis cohibet niuosa Ætna per totum annū niuis acuta nutrix. quare acutus dicetur ignis, quia maximè actiuus, & summa vi, & acri impetu tactum consueuit afficere. huic vt adhæream sententiæ me impellit grauissima Platonis & Aristotelis auctoritas: ille siquidem videbatur, si non igni, eius saltem actioni acumen tribuere, dum in Timæo dicebat πρῶτον μὲν οὖν ἐν πῦρ θερμὸν λέγομεν, ἴδωμεν ὧδε σκοποῦντες τὴν διάκρισιν καὶ τομὴν αὐτοῦ περὶ τὸ σῶμα ἡμῶν γιγνομένην, ἐννοηθέν-

Pyth. od. 1. epod. 1.

τις ὅτι μὲν γὰρ ὀξύ τι τὸ πάθος, πάντες σχεδὸν αἰσθανόμεθα. (in primis qua ratione ignis calidus dicitur, videamus, quod ita demum perspiciemus, si discretionem, diuisionemq; ab eo in nostro corpore factam consideremus, quod enim acumen quodam ea passio est fermè; est omnibus manifestum) Aristoteles verò acutum in sono occurrere docebat, illi per translationem à tangibilibus attributum 2. *de an.* 86. ac subdens, *τὸ μὲν γὰρ ὀξὺ κινεῖ τὴν αἴσθησιν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ ἐπὶ πολύ, τὸ δὲ βαρὺ ἐν πολλῷ ἐπ᾽ ὀλίγον. (acutum enim mouet sensum in pauco tempore multum, graue autem in multo parum)* quod *βαρὺ (graue)* in sensu tactus dici *ἀμβλὺ (obtusum)* vt hic ab Occllo vsurpatur *ibidem* exprimebat, dum ait acutum & graue in voce *ἀνάλογον ἔχειν τῷ περὶ τὴν ἁφὴν ὀξεῖ καὶ ἀμβλεῖ. τὸ μὲν γὰρ οἷον κεντεῖ, τὸ δὲ ἀμβλὺ οἷον ὠθεῖ, διὰ τὸ κινεῖν τὸ μὲν ἐν ὀλίγῳ, τὸ δὲ ἐν πολλῷ. (similitudinem habere cum eo, quod circa tactum, acute & obtuso: acutum enim quasi pungit, obtusum verò quasi pellit, propterea quod mouet illud quidem in pauco, hoc autem in multo.)* quid clarius? & hinc patet cur non meminerit acuti, & grauis Aristoteles 2. *de ortu* 8. vt præced. textu obseruabam, quia scilicet inter differentias tãgibiles immerito collocabatur, tum quia in solo tactu non obseruabãtur, tũ vlterius, quia potius modum, quo tactum à suo affici contingeret obiecto, quàm tangibilis obiecti differẽtiam inde exprimi cõtingeret. cęteris assignatæ elementis hoc textu cõtrarietates omnem prorsus arcent dubitationem; molle siquidem, tenue, ac lene aeri inesse nemo ignorat, qui exilẽ eius naturam velit intueri, quæ pariter eiusdem nobis indicat leuitatem, quam facilis ipsius quoque exhibet ascensus, eam tamen illi non simpliciter, at secundum quid congruum est assignare 4. *cæli* 36. & longè facilius telluri tribu-

Acutum & obtusũ in sensu tactus.

Soluitur difficultas præc. textu excitata.

tributæ qualitates innotescũt; quare ijs immorari prorsus inutile foret, nec obtusum aquæ assignatum nouas exigit speculationes, dum illud de ignis acumine tradita illustrare vaelant.

Excessus qualitatum quibus elementis competant. Text. 9.

Τῶν δὲ τεσσάρων πῦρ μὲν καὶ γῆ ὑπερβολαί. 1. καὶ ἀκρότητες τῶν ἐναντίων. τὸ μὲν οὖν πῦρ ἐστιν ὑπερβολὴ θερμότητος. ὥσπερ ὁ κρύσταλλος ψυχρότητος ἦ. 2. γὰρ πῆξίς τε καὶ ζέσις ὑπερβολὴ τινός ἐστιν. ἡ μὲν θερμότητος, ἡ δὲ ψυχρότητος. ἐὰν οὖν ὁ κρύσταλλος ἐστὶ πῆξις ὑγροῦ καὶ ψυχροῦ καὶ τὸ πῦρ ἔσται ζέσις ξηροῦ καὶ θερμοῦ. διόπερ οὐδὲν ἐκ κρυστάλλου γίνεται οὐδὲ ἐκ πυρός.

EX quatuor verò, ignis, & terra sunt excessus, & extremitates cõtrariorum: ignis siquidẽ est excessus caliditatis, quemadmodum glacies frigiditatis: cõcretio enim, & feruor eiusdam excessus est, hic quidem caliditatis, illa verò frigiditatis (si igitur glacies est concretio humidi, & frigidi, & ignis erit feruor sicci, & calidi, propterea nil ex glacie fit, neque ex igne. 1. V. & D. γῆν ὑπερβολάς. 2. ad. ex V. & B. vsque ad carte.

PARAPHRASIS.

INter hæc corpora ignis, & terra se habent veluti contrariorum excessus quidam, & extremitates: nam ignis est calidi excessus, eo pacto, quo glacies est frigidi redundantia: cõcretio enim, & feruor excessus quidã sunt, hic

hic calidi, illa vero frigidi. quare si glacies humidi,& frigidi est concretio, ignis erit sicci & calidi feruor,& idcirco nec ex igne, nec ex glacie quidquam progigni continget.

COMMENTARIVS.

Corporum simplicium numerus,& qualitates solerti nobis studio in praeced. innotuere, eorumdem mutua habitudo nunc cōsideranda, vt facilius quonam mutuo fœdere, vel dissidio ipsa premantur, innotescat. idcirco Ocellus hoc textu obseruat elementorum quædam non leni oppositione perfungi, at potius contrarietatis excessus præseferre, ignem scilicet, ac terram. Hunc locum reuera difficillimum dixerim, dum integram aliquā dictare sententiam non videatur, vt ipsum textū imperfectum esse suspicari non omnino à ratione videatur alienum: dubium enim censeo, quonam pacto, non in elementi serie, at contrarietatis, excessus & extrema dicātur ignis,& terra; eoq; magis, quòd in igne id abundè cum explicetur, nulla prorsus terræ mentio amplius occurrit, vel consideratio, & tamen vsus ea dicendi forma cum fuerit Ocellus, τὸ μὲν, vero simile videtur eundem in textu subdidisse ἡ δὲ γῆ, quod tamen in eo non legitur. Sed esto, nullius hæc sint ponderis, longè difficillimum certè erit conijcere, quanam ratione potissimum redundantiæ,& excessus contrarietatum prædictis corporibus tribuantur, cum id nulla ratione in terra appareat: eam enim prędicto excessu pręditam asseremus, vel eam cum igne comparantes, vel cum cæteris elementis, vel ipsius naturam seorsim considerantes, si prius placeat asserere, falsò contrarietatis excef-

Difficultas huiusce textus.

excessus dicentur: igni enim terra non perfectè opponitur, at aqua, vt ex earum qualitatibus inferiùs patebit. eadem pariter vigebit difficultas, si terram cum cæteris elementis comparemus, dum ipsa duabus sit prædita primis qualitatibus, qua conditione cætera quoque elementa afficiuntur: quòd si tandem eam simpliciter spectemus, nullus in ea viget contrarietatis excessus, dũ ea terræ portio, quę nostro subijcitur sensui, ita admixtas oppositas sortiatur qualitates, vt potius eæ, quæ illi insunt, vt propriæ, tenues appareant, cum frequens imbrium copia, & Solis vis perfecta frigiditate, & siccitate eam gaudere non permittant, & si illius viscera penetremus, fontium copia earum pariter conditionũ perfectionem abolebit, non secus quàm debilitent in plerisq; locis erumpentes flammæ, quæ ingeniosissimæ Ioannis Nardij, de igne subterraneo positioni eruditam occasionem præbuere. Nec quis dicat Ocellum hic docere duo prædicta elementa esse extremitates, quatenus in extremo situ in elementorum ordine sunt locata, dum, aer, & aqua eum, qui medius est, sibi vindicent *seq. textu.* quam seriem sic elegantissimè Manilius exprimebat.

In opere de igne subter.

Astron. 1

Ignis in ætheras volucer se sustulit auras,
Summaq; complexus stellantis culmina cæli
Flammarum vallo naturæ mœnia fecit.
Proximus in tenues descendit spiritus auras,
Aeraq; extendit medium per inania mundi.
Ignem flatus alit vicinis subditus astris.
Tertia sors vndas strauit, flatusq; natantes,
Æquora perfudit toto nascentia ponto,
Vt liquor exhalet tenuis, atq; euomat auras,
Aeraq; ex ipso ducentem semina pascat.
Vltima subsedit glomerato pondere tellus

ſtant. ideoq; ſonum in ijs edi videmus 2. *de an.* 79. vnde vel ipſi aeri aliquo cum impetu ab ore animalis prolato eorum vtrumq; cedere appareat. terra verò vix multo rore perfuſa parumper mollis euadet, & ſumma præditos duritie fętus, lapides ſcilicet progignēs, vix acerrimis ferri ictibus eos aliquantulum cedere permittit, vt ideo dura hominū corda non obſtupuerit Ouidius, dum eos è lapidibus Deucalionis pietate proiectis enatos effingebat, dicens. *Met.* 1

Inde genus durum ſumus, experteſq; laborum,
Et documenta damus, quæ ſimus origine nati

craſſitiem pariter terræ, ac aſperitatem maximam ineſſe nemo dubitat, dum hæ mixto à terra tribuantur, idemq; de grauitate dicendum, quæ ſoli telluri ſimpliciter conuenit 4. *cæli* 39. has igitur reſpexiſſe Ocellum puto, dum extremitates contrariorum terram, & ignem dixit, quo caſu terræ amplius in hoc textu cur non erat meminiſſe, vt ignis: eo quia illi attributas qualitates eā ſummo gradu ſibi vindicare ſenſus ſatis indicabat, cuius iudicium in ſēſibilibus dimittere ἀσθένειά τις ἐστι διανοίας (*infirmitas quędā eſt intellectus*) 8. *phyſ.* 22. & in igne acuti, & rari eadem fere ratione oblitus calidum, & ſiccū voluit tantùm contemplari, vt inde colligeremus in primis qualitatibus etiam exceſſum ignis, eo quia ipſe duabus ijs qualitatibus vehementiùs etiam potitur, quàm propria exigat natura: ideoq; glaciei ipſum ſimilem aſſerit, quæ frigiditatis particeps eſt, longe vehementiori ratione, quàm aqua, & ita nobis indicat ignem à cæteris differre in primis qualitatibus, dùm eas validiſſimas adſciſcat, non quidem ita exigente propria natura, ſed potius ex admixtione contrarij, vt in aqua glacie concreta contingit. ignemq; idcirco exceſſum caloris docet eo pacto, quo glacies frigoris eſt redundantia, ſimilitudiniſq; hanc aſſignat rationem, quod

si glacies est humidi,& frigidi cõcretio,ignis pariter feruor quidam est sicci,& calidi,& excessum tàm hic,quàm ille exprimit. quam doctrinam amplectebatur Aristoteles, iisdemq; verbis proponebat 2. *de gen.* 2 1. hæc verò glaciei,& ignis similitudo inde potissimũ emanat, quòd sicut concretio aquæ non accedit ea ratione, qua aqua est, sed quatenus illi terrei vapores cõmiscentur,quorum ratione & ipsa quodammodo mixta videatur: ita pariter ignis à dispositione extranea feruorem illum contrahit, dum ipsi terreum densum admiscetur: ideoq; opacum illud cum sit maiorem in igne lucem, ac vnà rubedinem quandam conspicimus, maioremque inde emergere percipimus caliditatem, vt leuia etiam indicant experimenta,si ad puram flammam accedamus, cui minus terrei admisceatur: & si carbones plurimum terræ includentes iam igniti admoueantur. allatam imò similitudinem ex non dissimili euentu comprobat, quòd nil ex glacie progignatur, neque ex igne, quod iisdem quoq; vocibus *d.c.* 2 1. affirmabat Arist.dicens *διὸ κὴ οὐδὲν ὅτι ἐκ κρυστάλλου γίγνεται,ὅτ' ἐκ πυρὸς.*(ideo nihil ex glacie generatur, neq; ex igne.) Vulgato contra positionem hanc inuehitur argumento hìc V.C. Nogarola, quod scilicet teste etiam Arist.5. *de hist.an.c.*19. & ex igne, & ex glacie prodeant animalia.quod confirmabat Sext.Empiricus esse dicens *ζωόφυτα τὰ ἐν τοῖς καμίνοις φαινόμενα* *Hypot. l.*1. *c.*14
( )

insolutam reuera difficultatem relinquit Nogarola. hoc tantùm adijciens,quòd aliter *in extrarijs*,aliter *in auscultatorijs libris* loqui consueuerit Philosophus; quod quidem veritati consonum est: id enim semper animaduertendum,si veram Arist.sententiam assequi velimus,quod à propria sede, cuius obiectum illa contemplatio, eruantur testimonia, eo quia,vt acutissimus monebat Zabarella *de visu c. vlt.*

la

la, Arist. omnia suis locis exactè discutit & pertractat, & si quid vnquam extra proprium locum collocat, leuiter illud tangit, imo in externis locis iuxta aliorum sententias exempla adducere consueuit, summa sanè cum industria: dum nil ibi referat, quam sectetur sententiam, recensere, & ex opposito infirma facillimè & difficultatibus obuia, quæ traditur doctrina, tunc reddatur, cum in exemplis quispiam à vulgi placitis recedat. & exempla assignari consueuerint, non quasi omnino veritati consona, sed vt tradita doctrina faciliùs apprehendatur. nobis apertè hanc dictat considerationem Arist. sententia de visus ratione, quam cum *de sens. & sens.* velut in propria sede *c.* 2. videamus statutam, quod visus suum opus eliciat obiecti species in se vberrimè recipiendo, oppositũ ab eodem asseritur in plerisque soluendis problematibus *probl sect.* 31. imo 5. *de gen. an. c.* 1. dicitur nil referre siue hac, siue illa ratione visum exerceri arbitremur. & *met.* 3. *c.* 4, trucem cuiusdam morbum, cuius oculis propria semper imago obseruabatur, in eandem quoq; causam reiecit, ac si euentus ille, quem læsa potius producebat phantasia, à radijs, quos visus emittebat, prodire consueuisset. idem pariter in ijs locis, quibus luminis naturam explicauit, apertè obseruandum: nam dum 2. *de an.* propria veluti sede luminis conditiones explicare contẽderet, incorporeum ipsum contra Empedoclem *t.* 70. inferebat ex ocyssimo percursu, quo totum illustrabat hemisphærium: cum tamen corpus illi tribuere *sect.* 11. *probl.* 33. videretur; radios Solis aeri in die immixtos, vt voces longe melius nocte audirentur, docens operari, dũ eorum immixtione immunes omnino tenebræ apparerent. hinc tamen allata non ruit dubitatio, quia vtrumq; dogma, quod scilicet nil ex igne oriatur, & quod rursus ex eo prodeant animalia proprijs in locis traditum fuisse

con-

conſpicimus: illud enim vim ignis reſpiciens non alibi melius, quàm *in 2. de gen.* vbi ex profeſſo elementorum natura perquiritur, & hæc ex igne, & glacie prodeuntium animalium hiſtoria non alibi melius quàm loco prædicto poterat collocari, vbi ortus animalium ſedulo examine contemplabatur. quare incõgruum huiuſmodi tam *2. de ortu*, quã *5. de hiſt. an.* tradita, velut omnino veritati conſona ab Ariſt. non fuiſſe prolata aſſerere: ideoque vt contradictionis ſuſpicio penitus aboleatur, obſeruandum *in 2. de ortu* ex glacie entia generari, negaſſe quidem Ariſt. at nullibi oppoſitum protuliſſe. non enim *d. c. 19.* glaciei meminit, ſed niuis, quæ licèt ex aqua pariter concreta videatur conſtare, non tamen efficaci adeo eſt prædita frigore, quale nouimus vigere in glacie, pigrumq; ideo fortaſſe frigus dicebat Martialis illud, quo nix concreſceret, dum ait.

Nix cur nõ ita frigidi ſicuti glacies

Lib. 4. epigr. 3.

Concretas pigro frigore ridet aquas.

eoq; magis quod non niuis ſimpliciter, at vetuſtæ meminit, dum hunc *ibi* recenſeret effectum, in qua & frigus non ita intenſum certè. imo nec ex niue, ſed *in niue* oriri dicuntur: ait enim *ἐν χίονι*, quo caſu niuem ipſorum vermium progenitricem aſſerere fortaſſe falſum, dum potius per antiperiſtaſim quandam putris calor in extimam tunc terræ ſuperficie occurrens, ſimulq; è niue prodiens humor vermibus ijs ignobiles præbere queant natales, qui tardi motu *ibid.* dicuntur, vt pertenui tantùm calido gaudentes, à quo motus, & operis cuiuslibet vitalis celeritatem prodire nemini dubium. ideoq; diligenter animaduertendum, rubeos eoſdem vermes dici, quia è niue prodeant præ vetuſtate erubeſcente, qui color niuis certe non naturalis imminutas quoq; illius teſtatur facultates, imo fidem priſci codicis Græci ab aliquibus corruptam dum *ἐν μηδίᾳ* ſcripſerunt, vnde latinus interpres vertit *in*

Nullo pacto Vermes in niue, oriri poſſunt, licet ij p ſaquidã orti appareant.

Me-

Media, si placeat sectari, vt certè opportunum monuit Marsilius Cagnatus, omnis prorsus delebitur difficultas. ibi siquidem cum legatur *ἐν ἰουδίᾳ χίονος (in tepore niuis)* eorum plerosq; nasci, qui sin albi & long', albedinem scilicet niuea conferente qualitate, & longitudinem, humoris copia, quis dubitet, nō niuem tātùm, at teporē iam dictum animalcula illa suæ vitæ auctorem accersere. Nec difficiliùs ea, quæ de Cypri fornacibus *ibid.* afferuntur, omnem arcent in philosophi dictis inuolutæ contradictionis suspicionem; ex igne enim Arist. 2. *de ortu* progigni quidem negauit animalia, id tamen 5. *de hist. an.* nō ausus est affirmare, at tantùm ibi generari animalia *ἐν τῷ πυρὶ (in igne)* edocuit, non ab igne, vel ex igne causa veluti effectiua, vel materiali gigni expressurus: hac enim carere virtute ignem vel ipsos Romanos non latuit, qui ideo Vestam, quam ignem esse arbitrabantur, Virginem esse proferebant, vnde Ouidius. *var. obs. l. 1 c. 24.* *Tepori potius ad scribēda est talis pductio vermiū.* *Licet in igne animalia genita appareant, nō tamen ex igne genita sunt.* *Fast. 5.*

Nec tu aliud Vestam, quàm puram intellige flammam,
Nataq; de flamma corpora nulla vides.
Iure igitur Virgo est, quæ semina nulla remittit,
Nec capit, & comites Virginitatis amat.

non ideo ex igne, at in igne, veluti in loco prodire ea animalia obseruauit Arist. quatenus humor calidus è lapide illo vi ignis eductus in amęna, & fæcunda Cypri regione, quam ideo Veneri dicauit erudita vetustas, per quam

—— genus omne animantum
Concipitur, visitq; exortum lumina Solis. *Lucr. l. 1.*

animalculis ijs vitæ auctor in igne quidem fit, non verò ignis. hocq; philos. respexisse eiusdam testantur verba 2. *de ortu an. c.* 3. à Cagnato diligentissimè perpensa. *ibi.* siquidem cum dixisset semini fæcunditatem à calore cōferri, & calorem huiusmodi non ignem esse, sed spiritum *ibid. obser. 23.*

quen-

quendã ferè sidereum. subdebat διὸ πῦρ μὲν οὐδὲν γεννᾷ ζῷον. οὐδὲ φαίνεται συνιστάμενον πυρουμένοις, οὔτ᾽ ἐν ὑγροῖς, οὔτ᾽ ἐν ξηροῖς οὐδὲν (*quamobrem ignis nullum animal generat, neq; consistere quicquam densis, vel humidis, vel siccis* (verterẽ ego) *ex ignitis, neque in humidis, neque in siccis videtur*) vbi cum negat quid ab igne produci, vel ex ignitis corporibus constitui, patet ab igne vim effectricem, & materialem in ortu animalium auferre, nõ tamen in igne ea progigni posse vnquam negare. nec obiiciat quispiã ipsum 4. *meteor. c.* 4. in igne esse animalia etiam negauisse; ibi enim potius materiam, & alimentum animaliũ respiciebat, quod eorum naturæ sit simillimum, oportet, cum ex iisdem animal constet, ac nutriatur 2. *de ortu* 50. ideoq; in solo igne ita degere, quod aliquando in terra non quiescerent, ipsum crediderim negasse, cum nõ igne, at prædicto humore è chalcite prodeunte nutriantur: id vel allatum comprobat Arist. testimonium, is siquidem ait καὶ ἐν γῇ καὶ ἐν ὕδατι ζῷα μόνον ἐστιν. ἐν ἀέρι δὲ καὶ πυρὶ οὐκ ἔστιν. (*& in terra, & in aqua solùm animalia sunt. in aere & igne, non sunt.*) at rationem *ibid.* subdebat, dicens ὅτι σωμάτων ὕλη ταῦτα (*quoniam corporum hæc materia*) vbi cũ in aere neget esse animalia, qui tamen assiduo auium volatu verbaratur, certè dicendum non ab iis elementis omnino arcere voluisse animalia, sed potius ostendere ibi perpetuò non manere, quia animalis densæ partes, quarum sanè materia terra, vel aqua videbãtur, grauitatem cum præstarent, in iis tandem opus erat quiescere, & in iisdem alimenta captare, quæ aeris, & ignis tenuitas præstare non valebat, vbi tamen terreæ, ac igneæ animalis partes in terra, & aqua poterant nutriri, dum tenuia corpora, cuiusmodi sunt aer, & ignis, crassa possint permeare, non è conuerso. & sicuti aues in aere non perpetuò degunt, sed terram petunt, inde alimenta accipiẽtes

Neq; igne, neq; aere animalia nutriri possunt.

(ni

(ni fortè quis Manuchodiatam obijciat, quam semper in aere degere, pedibusq; ideo carere, vt mortua tantũ terræ insistat, plurimi opinantur. pedibus enim, & hoc auium genus præditum Clusius prodidit, ac incedere, & aquas potare, vnde certè fabulæ, quàm historiæ propiora esse ea, quæ de illis enarrantur, asserendũ) eadem pariter ratione de animalculis in igne degentibus disserendum, quæ vlteriùs in igne simpliciter progigni nõ videmus asseruisse philosophum, at in fornacibus Cypri in quibus chalcites lapis concrematur, & ignis eius lapidis vaporibus quàm maximè permiscetur: vnde & motum, & alimenta desumant, ideoque & igne destitutæ illico pereunt, quia congrua materia carent, qua nutriantur, quam igni ministrabat commixtus vapor, & eadem vigent in animalculis, de quibus Empiricus, nec inde sequitur puro igne, vel aere nutriri animalia. Quis verò aera animali nutriendo aptum ne imaginetur ex eo, quòd chameleontem aere nutriri apud plerosque auctores legerit, fœminasq; aliquãdo mensium, imo annorũ decursu absque cibo vixisse audiamus, quo in casu certè aera ipsis alimentum præbuisse asserendum videatur, dum viuens animal nutriri oporteat 3. *de anima* 59. eoq; magis, quod mulieres aliquas toto triẽnio, alias septennio inediam tolerasse legimus, quæ tamen familiaria opera exercerent, quæ cibum exigunt, quod deficiente alimẽto necessariò recedit, vnde Diomedes apud Homerum dicebat.

Neq; perpetuo in his elementis manere possunt quidq; dicatur de Manuchodiata & de quibusdam alijs.

Singularis quarundam mulierũ inedia.

——— τετάρπη ομενοι φίλον ἦτορ
Σίτου καὶ οἴνοιο. (τὸ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή.)

refecti charum cor cibo & potu (hoc.n. robur est, & virtus;) si has enim spectemus mulieres, quarũ exempla, & celebriorũ de ijsdem medicorum sententias cõgessit Thuanus, aere nutritas fuisse non erit asserendum: at potius

Iliad. τ.

hist. lib. 123

 ras

eas, quia frigidiores, & crassioribus refertę erant humoribus, plurima abundasse pituita, nedum sexus, at proprij vlteriùs temperamēti ratione, è qua crudorum humorum copia, & frigiditate spasmum quendam vniuersalem contrahere statuendum, vt ventriculus earūdem omninò stupefactus cibi desiderio prorsus destituatur, imo etiam potus, dum à phlegmate humectetur, sitis .n. frigidi, & humidi appetitus definitur, vt fames calidi, & sicci 2. *de an.* 28. viuunt illæ tamen, quamuis cibo destitutæ, quia humoris huius aliquantulum concoquēs natura in locum deperditi substituit, quod modicum cum sit propter imminuti caloris natiui tenuitatem, vtique nutrimento sufficiet, ni perpetuò inediā seruent, à qua illæ tandem proculdubio perimentur; eo ferè pacto, quo viros, & huiusmodi animalia videmus, hyeme terræ penetralia incolere continuo somno oppressa, hæc enim pituita nutriri, quam abundè in æstate congesserunt, certissimum, ideoq; longo fruuntur somno præ copia vaporum è tali alimēto humido prodeūtium, cum somnus ex τῆς περὶ τροφὴν ἀναθυμιάσεως (*euaporatione circa alimentum*) emanet, quia inde multa humiditas attollatur, quæ communem sensum vinciat *de somno & vig. c.* 3. & vbi è terrę penetralibus prodeūt, amæni veris delitijs illecta, macie oppressa conspiciuntur: quare non aere hæc animalia, nec illæ mulieres victitant, dum quidquid in ijs fuerit deperditum prædicta ratione è natura substituatur, vt latè docuit summus Philosophus Simon Portius. quæ verò de chamæleonte subdebantur, longe minùs nos deterrebunt, dū à veritate abhorrere certissima suadeant experimenta. linguam scilicet, vtilem veluti promuscidem chamæleonti tribuit natura semipedalis prope longitudinis, quam iaculi instar euibrat, & tanta quidem velocitate, vt

Quorundā anima lium inedia a quo causatur.

de puella Germanica.

Chamæleontes linguam maxime magni udinis habēt, & eā celeriter mouent.

vt visus aciem effugiat, quod officuli cuiusdam peragit beneficio vtrinq; ad extremas fauces infixi quod cętera teres secundũ oris longitudinē implicandæ, explicãdęq; linguę deseruit, quę caua intestini instar apparet in summo tamen quadam prædita caruncula nonnihil viscida, qua prædã ecorripit, vt Gallicus Męcenas Peireschius apud Gassendum obseruauit: hac lingua insecta venatur, & in os attrahit, vt pariter tradiderunt Scaliger, & Bellonius. quare ridiculũ foret asserere ipsum aere nutriri, quem insecta scimus expetere & pręcipuè vermiculos, quos è farinaceis mactris legi cõtingat, vt idem Peireschius obseruauit, qui exactam Chamęleõtis recensens anatomen, dispositos in eo elegãter animaduertit dẽtes, quales, & ego obseruaui in chamæleõtis cadauere, quod penes me cum lingua exerta seruatur à Thobia Aldino medico chimico p celebri Sãctiss. Vrbani VIII. botanico, & Emin. Card. Barberini familiari mihi elargitũ, qui vlterius se pluries bibẽtem vidisse chamæleontem, quo viuo potiebatur, apertè testatur. illi verò dentes ipsi certè natura non foret elargita, nisi cibo conterendo destinasset: sicuti nec ventriculum tribuisset, nec intestinũ, quod illi vnicum assignatum fuit non circumuolutionibus, at curuaturis tantummodo productum, imo etiam excremento non omnino destitutum idem Peiresk. acutissimè animaduertit. At nil mirum hęc à plerisq; licet vana, de chamęleonte n... proferri, quod congruum arbitror fabulatum esse subiectum, dum pleraq; quę de ipso leguntur vana competiam, quod tamen animal non est adeo rarum, quin abundè ipsum natura non exhibeat, dum Bellonius sepes Cairi hortos ambiẽtes ijs doceat refertas, in quibus inter dumeta versantur, vt viperarũ insidias euitent, à quibus sæuissimè deuorantur. legimus siquidem colores

In eius vita lib. 5. De subtil. exerc. 196. nu. 4 Obseru. l. 2. c. 34.

Chamæleontes bibunt.

Habent dẽtes, ventriculum, & intestinum.

Pleraque falsa de ipso legũtur.

l. c. 34. vbi copia ipsorum

res rerum obiectarum ipsum induere, vnde dicebat Ouidius.

metam. 15.

Id quoque, quod ventis animal nutritur, & aura,
Protinus assimulat, tangit quoscunque colores.

prædicto loco.

Falsũ est colorem mutare.

quod non omnino verum monuit Scaliger, & penitus falsum expertus est Peiresk. qui chamæleontes, seu virides sint, seu cinerei, atrorem quendam tantum subire, qua parte ad Solem, vel ad ignem obuertuntur, ac nil præterea conspexit immutari. vt Gassendus disertissimè prodidit. apud Pliniũ videmus vlterius Crocodilo Aegyptio Niliaco magnitudine parem dici, cum tamen vix chamæleon cubitalis appareat, non tamen omnino damnandus mendacij Plinius, hic enim ex Democrito cuncta, quæ de chamæleonte protulit, fatetur se hausisse, & erroris inde haud dubia prodijt occasio, dũ Ionica dialecto scripserit Democritus, qua Lacerta voce κροκόδιλος exprimeretur, vt acutè obseruauit Vlysses Aldrouandus, & Cl. Salmasius: lacertęq; figurã & ferè magnitudinem chamęleonti tributam videmus, vt pariter tradidit Arist. l. 2. *de hist. an. c.* 11. vbi animal hoc elegantissimè describebat. nec omnino similes reliquunt excusationes reliqua, quę de chamęleonte falsò tradita contemplabamur; aliquibus enim mensibus ipsũ inediam tolerasse obseruauit Peiresk: vnde forsitan ipsum aere nutriri quispiam putauit. & aliqui chamęleontem colores immutare dum legerent, animali id fortasse tribuerunt, quod herbæ cuidam fuerat adscriptum: dum herbam, quę chamęleon dicitur, cum terra, in qua progignitur, colores immutare doceat Plinius, vt. s. alibi viridis, alibi cyanea, alicubi crocea, alijsque prædita appareat coloribus, hac è terra, in qua oritur, sibi collata varietate &c.

d. lib. 5. Nat. hist. l. 28 c. 8.

Dicitur quare crocodilum magnitudine.

Quid κροκόδιλος apud Ionas.

De quadrup. digit. ou p. lib. 1. c. 9. Plin. exerc. in Solin. p. 873

Inediam tolerat.

Herba chamæleon.

hist. nat. l. 22. c. 18

In-

Inter elementa, quænam extremi & medij habeant rationem.

Tex.10.

Τὸ μὲν οὖν πῦρ καὶ ἡ γῆ ἄκρα, τὸ δὲ ὕδωρ καὶ ὁ ἀὴρ μεσότητες: μικτὴν. 1. γὰρ ἔχουσι. 2. τὴν σωματοποιΐαν. οὔτε δὲ ἕν. 3, τῶν ἀκρῶν οἷόντε εἶναι 4. δεῖ δὲ τὸ ἐναντίον εἶναι. οὔτε δὲ δύο. δεῖ. 5. γὰρ τὸ μεταξὺ εἶναι. ἀντίθετοι γὰρ ταῖς ἀκρότησιν αἱ μεσότητες.

IGnis igitur, & terra extrema: aqua verò, & aer media, mixtam enim habẽt corporis structuram: neque verò vnum extremorũ possibile est, oportet enim contrarium esse, neq; verò duo; oportet enim medium esse, contraposita enim extremis media.

1. l. μικτὸν
2. deest in V.
3. N & alij legunt ἐκ ἄμ ex V. vide commẽt.
4. Deest vsq; ad δεῖ in V.
5. γὰρ deest in V.

PARAPHRASIS.

IGnis præterea, & terra sunt extrema, aqua verò, & aer medij habent rationem, quodammodo enim sunt mixta: vnum siquidem tantùm esse extremum impossibile est, nam oportet & illius oppositum adesse: neque duo opposita sunt satis, nam quid inter ea medium intercedat opus est, eo quia medium, & extrema opponuntur.

COM-

ſtatuerat contraria. nec etiam ſat erunt duo extrema; ex quo enim ſunt extrema, medium neceſſariò videtur expetere; quia medium, & extrema quadam ratione opponuntur, vt his poſitis illud videatur etiam ſtatuẽdũ, quare iure præter dicta extrema aquam poſſumus, & aerem veluti quaſdam medietates inter elementa collocare. Id totum exactius habemus penes Ariſt. 2. *cæli* 18. vbi ex motu perenni circulari cęli, cum intuliſſet terram in medio vniuerſi locatam, quod abunde *ib.* probauit 96. *& ſeqq.* dicebat. *ἀλλὰ μὴν εἰ γῆ, ἀνάγκη καὶ πῦρ εἶναι. τῶν γὰρ ἐναντίων εἰ θάτερον φύσει, ἀνάγκη καὶ θάτερον εἶναι φύσει. At verò ſi terrã neceſſe eſt & ignẽ eſſe, cõtrariorum enim ſi alterum natura eſt, neceſſe eſt & alterum eſſe natura.* indeque *t.* 19. (quod ſenſum Ocelli ad viuum exprimit) ſubdebat *ἀλλὰ μὴν εἴπερ ἐστὶ πῦρ καὶ γῆ, ἀνάγκη καὶ τὰ μεταξὺ αὐτῶν εἶναι σώματα, ἐναντίωσιν γὰρ ἔχει ἕκαστον τῶν στοιχείων πρὸς ἕκαστα.* (*at verò ſi eſt ignis & terra, neceſſe eſt & ea, quæ intra ipſam sũt eſſe corpora: contrarietatem enim habet vnumquodque elementorum ad vnumquodque*) hoc eſt, ſi terra eſt, quia contraria igni, igitur & ignis datur, quia vnum contrariorum in natura alterum infert, vt *ibi* probatur à philoſopho. ſi verò ſunt hæc duo contraria, iam & ea, quæ inter hæc ſunt media, adeſſe oportebit, quia ſi vnum contrariorum actu ſit, alterum opus eſt adeſse, & ideo cum ignis, & terra actu ſint, & media elementa neceſſe erit actu in vniuerſo collocare. cur verò non vnum tantùm, at duo elementa media cõſtituantur congruæ numeri elementorum rationes ſuperiùs *t.* 5. adductę, & apud Platonicos, & apud Peripateticos videntur ſatis indicare. allatam verò à nobis expoſitionem conſonã texetui, eiuſdem verba aperiſſimè demonſtrant: hanc enim vnicam aſsignat rationem cur elementa non ſint

Præter ignem, & terrã neceſſe eſt elementa media ponere.

duo,

duo, quòd media extremis opponantur, ac si diceret, contrariorum vnò in rerum natura constituto, alterum poni necesse est, quare cum duo extrema elementa duobus medijs opponantur, terra scilicet aeri, & ignis aquæ, vt qualitates eorum percurrenti apparebit, non sat est illa extrema accipere, at vlteriùs media hæc superaddenda. hanc imò veluti necessariam expositionem dictant qualitates *in seq. textu*, elemento vnicuique attributæ, per quas prædicta elucescit contrarietas, quas illico cum subdat, hic tradita quodammodo videtur confirmare voluisse.

Communes, & propriæ vniuscuiusque elementi qualitates recensentur.

Τὸ μὲν οὖν πῦρ θερμὸν καὶ ξηρόν, ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸς καὶ ὑγρός, τὸ δὲ ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρόν, ἡ δὲ γῆ ψυχρὰ καὶ ξηρά. ἀέρι μὲν οὖν καὶ πυρὶ κοινὸν τὸ θερμόν. ὕδατι δὲ καὶ γῇ κοινὸν τὸ ψυχρόν. γῇ δὲ .1. καὶ πυρὶ κοινὸν τὸ ξηρόν. ὕδατι δὲ καὶ ἀέρι κοινὸν τὸ ὑγρόν. ἴδια δὲ ἑκάστου, πυρὸς μὲν τὸ θερμόν, γῆς δὲ τὸ ξηρόν, ἀέρος δὲ τὸ ὑγρόν, ὕδατος δὲ τὸ ψυχρόν, κατὰ μὲν οὖν τὰ κοινὰ διαμένουσιν αἱ οὐσίαι αὐτῶν. κατὰ δὲ τὰ ἴδια μεταβάλλουσιν, ὅτε τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου καθακρατήσει.

Ignis sanè calidus, & siccus, aer verò calidus, & humidus, aqua humida, & frigida, terra frigida, & sicca. aeri igitur, & igni cōmune calidū, aqua, & terra commune frigidū, terra, & igni cōmune siccū, aquæ & aeri cōmune humidum. propria verò vniuscuiusq; ignis quidē calidum, terra verò siccū, aeris humidum, aqua frigidū; ergo secūdū coīa permanēt substantia ipsorum, at secundū cōtraria mutātur, quando contrariū superabit cōtrariū.

Text. 11.

1. in VV. & B. deest vsq; ad ἴδια.

quendã ferè sidereum. subdebat διὸ πῦρ μὲν οὐδὲν γεννᾷ ζῷον. οὐδὲ φαίνεται συνιστάμενον πυρουμένοις, οὐτ' ἐν ὑγροῖς, οὐτ' ἐν ξηροῖς οὐδὲν (*quamobrem ignis nullum animal generat, neq; constitui quicquam densis, vel humidis, vel siccis* (vertere ego) *ex ignitis, neque in humidis, neque in siccis videtur*) vbi cum negat quid ab igne produci, vel ex ignitis corporibus constitui, patet ab igne vim effectricem, & materialem in ortu animalium auferre, nõ tamen in igne ea progigni posse vnquam negare. nec obiiciat quispiã ipsum 4. *meteor. c.* 4. in igne esse animalia etiam negauisse; ibi enim potius materiam, & alimentum animaliũ respiciebat, quod eorum naturæ sit simillimum, oportet, cum ex iisdem animal constet, ac nutriatur 2. *de ortu* 50. ideoq; in solo igne ita degere, quod aliquando in terra non quiescerent, ipsum crediderim negasse, cum nõ igne, at prædicto humore è chalcite prodeunte nutriantur: id vel allatum comprobat Arist. testimonium, is siquidem ait καὶ ἐν γῇ καὶ ἐν ὕδατι ζῷα μόνον ἐστιν. ἐν ἀέρι δὲ καὶ πυρὶ οὐκ ἔστιν. (*& in terra, & in aqua solùm animalia sunt. in aere & igne, non sunt.*) at rationem *ibid.* subdebat, dicens ὅτι σωμάτων ὕλη ταῦτα (*quoniam corporum hac materia*) vbi cũ in aere neget esse animalia, qui tamen assiduo auium volatu verbaratur, certè dicendum non ab iis elementis omnino arcere voluisse animalia, sed potius ostendere ibi perpetuò non manere, quia animalis densæ partes, quarum sanè materia terra, vel aqua videbãtur, grauitatem cum præstarent, in ijs tandem opus erat quiescere, & in iisdem alimenta captare, quæ aeris, & ignis tenuitas præstare non valebat, vbi tamen terreæ, ac igneæ animalis partes in terra, & aqua poterant nutriri, dum tenuia corpora, cuiusmodi sunt aer, & ignis, crassa possint permeare, non è conuerso. & sicuti aues in aere non perpetuò degunt, sed terram petunt, inde alimenta accipiẽtes (ni

Neq; igne, neq; aere animalia nutriri possunt.

(ni fortè quis Manuchodiatam obijciat, quam semper in aere degere, pedibusq; ideo carere, vt mortua tantū terræ insistat, plurimi opinantur: pedibus enim, & hoc auium genus prædictum Clusius prodidit, ac incedere, & aquas potare, vnde certè fabulæ, quàm historiæ propiora esse ea, quæ de illis enarrantur, asserendū) eadem pariter ratione de animalculis in igne degentibus disserendum, quæ vlteriùs in igne simpliciter progigni nō videmus asseruisse philosophum, at in fornacibus Cypri in quibus chalcites lapis concrematur, & ignis eius lapidis vaporibus quàm maximè permiscetur: vnde & motum, & alimenta desumant, ideoque & igne destitutæ illico pereunt, quia congrua materia carent, qua nutriantur, quam igni ministrabat commixtus vapor, & eadem vigent in animalculis, de quibus Empiricus, nec inde sequitur puro igne, vel aere nutriri animalia. Quis verò aera animali nutriendo aptum ne imaginetur ex eo, quòd chameleontem aere nutriri apud plerosque auctores legerit, fęminasq; aliquādo mensium, imo annorū decursu absque cibo vixisse audiamus, quo in casu certè aera ipsis alimentum præbuisse asserendum videatur, dum viuens animal nutriri oporteat 3. *de anima* 59. eoq; magis, quod mulieres aliquas toto triennio, alias septennio inediam tolerasse legimus, quæ tamen familiaria opera exercerent, quæ tribui exigunt, quod deficiente alimēto necessariò recedit, vnde Diomedes apud Homerum dicebat.

Neq; perpetuo in his elementis manere possunt quidq. dicatur de Manuchodiata & de quibusdam alijs.

Singularis quarundam mulierū inedia.

—— τεταρπόμενοι φίλον ἦτορ
Σίτου καὶ οἴνοιο. (τὸ γὰρ μένος ἐστὶ καὶ ἀλκή.)

Iliad. [illegible]

refecti charum cor cibo & potu (hoc.n. robur est, & virtus.) si has enim spectemus mulieres, quarū exempla, & celebriorū de ijsdem medicorum sententias cōgessit Thuanus, aere nutritas fuisse non erit asserendum: at potius

hist. lib. 123

X [illegible]

eas, quia frigidiores, & craſſioribus refertę erant humoribus, plurima abundaſſe pituita, nedum ſexus, at proprij vlteriùs temperamẽti ratione, è qua crudorum humorum copia, & frigiditate ſpaſmum quendam vniuerſalem contrahere ſtatuendum, vt ventriculus earũdem omninò ſtupefactus cibi deſiderio prorſus deſtituatur, imo etiam potus, dum à phlegmate humectetur, ſitis .n. frigidi, & humidi appetitus definitur, vt fames calidi, & ſicci *2. de an.* 28. viuunt illæ tamen, quamuis cibo deſtitutæ, quia humoris huius aliquantulum concoquẽs natura in locum deperditi ſubſtituit, quod modicum cùm ſit propter imminuti caloris natiui tenuitatem, vtique nutrimento ſufficiet, ni perpetuò ediã feruent, à qua illæ tandem proculdubio perimentur; eo ferè pacto, quo viſos, & huiuſmodi animalia videmus hyeme terræ penetralia incolere continuo ſomno oppreſſa, hæc enim pituita nutriri, quam abundè in æſtate congeſſerunt, certiſſimum, ideoq; longo fruuntur ſomno præ copia vaporum è tali alimẽto humido prodeũtium, cum ſomnus ex τῆς περὶ τροφὴν ἀναθυμιάσεως *(euaporatione circa alimentum)* emanet, quia inde multa humiditas attollatur, quæ communem ſenſum vinciat *de ſomno & vig. c.* 3. & vbi è terrę penetralibus prodeũt, amæni veris delitijs illecta, macie oppreſſa conſpiciuntur: quare non aere hæc animalia, nec illæ mulieres victitant, dum quidquid in ijs fuerit deperditum prædicta ratione è natura ſubſtituatur, vt latè docuit ſummus Philoſophus Simon Portius. quæ verò de chamæleonte ſubdebantur, longe minùs nos deterrebunt, dũ à veritate abhorrere certiſſima ſuadeant experimenta. linguam ſcilicet, vtilem veluti promuſcidem chamæleonti tribuit natura ſemipedalis prope longitudinis, quam iaculi inſtar euibrat, & tanta quidem velocitate, vt

Quorumdã anima l'ũmedia a quo cau ſatur.

de puella Germanica.

Chamæleontes linguam maxime magni u- d'nis habẽt, & eã celeriter mouent.

vt visus aciem effugiat, quod officuli cuiusdam pera-
git beneficio vtrinq; ad extremas fauces infixi quod cę-
terà teres secundū oris longitudinē implicandæ, expli-
cādęq; linguę deseruit, quę caua intestini instar apparet
in summo tamen quadam prædita caruncula nonnihil
viscida, qua prædā ecorripit, vt Gallicus Męcenas Pei- *In eius vita lib. 5.*
reschius apud Gassendum obseruauit: hac lingua inse- *De subtil. exerc. 196. num. 4*
cta venatur, & in os attrahit, vt pariter tradiderunt
Scaliger, & Bellonius. quare ridiculū foret asserere ip- *Obseru. l. 2. c. 34.*
sum aere nutriri, quem insecta scimus expetere & pręcipuè vermiculos, quos è farinaceis mactris legi cōtingat, vt idem Peireschius obseruauit, qui exactam Chamęleōtis recensens anatomen, dispositos in eo elegāter animaduertit dētes, quales, & ego obseruaui in chamæleōtis cadauere, quod penes me cum lingua exerta seruatur à Thobia Aldino medico chimico p celebri Sāctiss. Vrbani VIII. botanico, & Emin. Card. Barberini familiari mihi elargitū, qui vlterius se pluries bibētem vidisse chamæleontem, quo viuo potiebatur, apertè testatur. illi verò dentes ipsi certè natura non foret elargita, *Chamæleontes bibunt.*
nisi cibo conterendo destinasset; sicuti nec ventriculum
tribuisset, nec intestinū, quod illi vnicum assignatum fuit *Habent dētes, ventriculum, & intestinum.*
non circumuolutionibus, at curuaturis tantummodo
productum, imo etiam excremento non omnino destitutum idem Peiresk. acutissimè animaduertit. At nil mirum hęc à plerisq; licet vana, de chamęleonte ... proferri, quod congruum arbitror fabularum esse subiectum, dum pleraq; quę de ipso leguntur vana compe- *Pleraque falsa de ipso legūtur.*
riam, quod tamen animal non est adeo rarum, quin abundè ipsum natura non exhibeat, dum Bellonius sepes Cairi hortos ambiētes ijs doceat refertas, in quibus
inter dumeta versantur, vt viperarū insidias euitent, à *d. c. 34. vbi copia ipsorum*
quibus sæuissimè deuorantur. legimus siquidem colo-

res rerum obiectarum ipsum induere, vnde dicebat
metam. 15. Ouidius.

Id quoque, quod ventis animal nutritur, & aura,
Protinus assimulat, tangit quoscunque colores.

prædicto loco. quod non omnino verum monuit Scaliger, & penitus
Falsũ est colorem mutare. falsum expertus est Peiresk. qui chamæleontes, seu
virides sint, seu cinerei, atrorem quendam tantum su-
bire, qua parte ad Solem, vel ad ignem obuertuntur, ac
a lib. 5. nil præterea conspexit immutari. vt Gassendus diser-
Nat. b. N. tissimè prodidit. apud Pliniũ videmus vlterius Croco-
l. 28 *c.* 8. dilo Aegyptio Niliaco magnitudine parem dici, cum
Dicitur quare crocodilum magnitudine. tamen vix chamæleon cubitalis appareat, non tamen
omnino damnandus mendacij Plinius, hic enim ex De-
mocrito cuncta, quæ de chamæleonte protulit, fatetur
se hausisse, & erroris inde haud dubia prodijt occasio.
dũ Ionica dialecto scripserit Democritus, qua Lacerta
Quid χροκόδιλος apud Ionas. voce χροκόδιλος exprimeretur, vt acutè obseruauit V-
lysses Aldrouandus, & Cl. Salmasius: lacertęq; figurã &
De quadrup. digit. ouip. lib. 1. *c.* 9. ferè magnitudinem chamęleonti tributam videmus, vt
pariter tradidit Arist. *l.* 2. *de hist. an. c.* 11. vbi animal
hoc elegantissimè describebat. nec omnino similes re-
Plin. exerc. in Solin. p. 873 nuunt excusationes reliqua, quę de chamęleonte falsò
tradita contemplabamur; aliquibus enim mensibus ip-
sũ inediam tolerasse obseruauit Peiresk: vnde forsitan
Inediam tolerat. ipsum aere nutriri quispiam putauit. & aliqui chamę-
leontem colores immutare dum legerent, animali id
Herba chamæleon. forstasse tribuerunt, quod herbæ cuidam fuerat adscri-
ptum: dum herbam, quę chamęleon dicitur, cum terra,
hist. nat. l. 22. *c.* 18 in qua progignitur, colores immutare doceat Plinius,
vt. s. alibi viridis, alibi cyanea, alicubi crocea, alijs-
ue prædita appareat coloribus, hac è terra, in qua ori-
tur, sibi collata varietate &c.

In-

Inter elementa, quænam extremi & medij habeant rationem. Tex. 10.

Τὸ μὲν οὖν πῦρ καὶ ἡ γῆ ἄκρα, τὸ δ' ὕδωρ καὶ ὁ ἀὴρ μεσότητες· μικτὴν 1. γὰρ ἔχουσι 2. τὴν σωματοποιΐαν. οὔτε δὲ ἕν, 3 τῶν ἀκρῶν οἷόν τε εἶναι 4. δεῖ δὲ τὸ ἐναντίον εἶναι. οὔτε δὲ δύο. δεῖ. 5. γὰρ τὸ μεταξὺ εἶναι. ἀντίθετοι γὰρ ταῖς ἀκρότησιν αἱ μεσότητες.

Ignis igitur, & terra extrema: aqua verò, & aer media, mixtam enim habẽt corporis structuram: neque verò vnum extremorũ possibile est, oportet enim contrarium esse, neq; verò duo; oportet enim medium esse, contraposita enim extremis media.

1. l. μικτά
2. deest in V.
3 N & alij legunt ἓν ἐκ ἓν ex V: vide commẽt.
4. Deest. vsq; ad δεῖ in V.
5. γὰρ deest in V.

PARAPHRASIS.

Ignis præterea, & terra sunt extrema, aqua verò, & aer medij habent rationem, quodammodo enim sunt mixta: vnum siquidem tantùm esse extremum impossibile est, nam oportet & illius oppositum adesse: neque duo opposita sunt satis, nam quid inter ea medium intercedat opus est, eo quia medium, & extrema opponuntur.

COM-

COMMENTARIVS.

IGnẽ,ac terrã in præced. extrema quędam,& excessus, erudite nuncupauit,nunc illud idem etiã longè exactius considerans,docet quænam elementa medij gerant rationem inferens tam hæc,quàm extrema esse necessaria,si rectè libeat philosophari. ignem igitur,& terram monet esse extrema aerem verò,& aquam media potius esse elementa: quod licet illico veritati consonum appareat,si illum spectemus situm,quo in vniuerso collocantur; non tamen ideo ab auctore censeo prolatum,quia nil rei cum situ mixta elementi conditio sortitur,è qua mox allatæ positionis ratio eruitur, nec ratione primarũ qualitatum id statutum ab Ocello possumus asserere,eo quia (vt inf. dicetur) ignis,& aqua in siccitate conueniunt,ac ideo harum intuitu extremorum vices non assument. quare opinor Auctorem hic,non secus quàm in præced. ista proferre,eas in elementis qualitates considerantem,quas ijsdem 1.§. attribuerat,quarum ratione ignem,& terram extrema corpora esse *in præc.* docuimus,aqua verò,& aer mediã quãdã sortientur rationem.& iure dicutur *mixtam* habere *corporis structuram* quia raritatem, grauitatem, leuitatẽ,& pleraſq;alias qualitates ignis,& terræ videtur admiscere; quod in motricibus qualitatibus à philosopho obseruatum *4. cæli* 19.30.34.*& seqq.* etiam in tangibilibus apparet,ideoq;media elementa ab Ocello hic nuncupantur,quod pariter prestitit Arist. 2.*de ortu* 22 dicens ἄκρα μὲν καὶ εἰλικρινέστατα, πῦρ καὶ γῆ. μέσα δὲ καὶ μεμιγμένα μᾶλλον ὕδωρ καὶ ἀήρ. (*extrema quidem, & syncera ignis, & terra: media autem, & mixta magis aqua*

Aqua,& aer cur elemẽta media.

Admiscẽt qualitates elemẽtares.

qua

qua, & aer) & hucusque facillimus in textus expositione progressus. in sequentibus verò verbis, si tamen vulgata lectio seruetur. *[Greek] ἐκ τῶν ἄκρων (neque vero ex extremis)* me sensum auctoris ignorare ingenuè fateor: quidnam est enim id, quod ex extremis negat esse media nonne contemplatur copora? & hęc, ex quo media, extremorum mixtionem præseferunt, hoc enim potissimum complecti videtur natura medij *phys. 5. t. 6.* & licet vnum quodque fiat ex cōtrario, ex medio pariter potest produci *phys. p. 43.* quare satius crediderim adhærere M.S. codici Vatic. V.C. Lollini, in quo non *ἐκ (ex)* *ἕν (vnum)* legitur, quam lectionem germanam esse suadet modus loquendi subsequens. *[Greek] δὲ δύο (neque verò duo)* qui optime respondet: suadent pariter facilitas lapsus in scribendo, & facilis inde proueniens textus expositio, vera sententia, & ad verbum ferè doctrina Aristotelis, quam obseruo ad hoc idem probādum ipsum adhibuisse, & tunc dicendum censeo, Ocellum, posteaquam quattuor esse elementa asseruisset, ac duo extrema esse docuisset, alia duo collocare media inter ipsa, ex eo quòd natura eorum ex ijs extremis quodāmodo mixta videatur: vt enim viridis color medius dicitur inter album, & nigrum, eo quod ita ex vtroque, videtur commixtus, quòd huic comparatus albi, illi verò, nigri induat rationem *5. phys. d. t. 6.* aer, & aqua similiter, si ad terram referatur, tenuitatem, & leuitatem, si verò ad ignem, crassitiem, & grauitatem videntur præseferre, ac postea iure edoctum, præter duo extrema iam *prac. textu* sancita, hæc alia duo media, naturam præterea collocasse, ita differere. Extremum nequit esse vnum, eo quia extremi conditio exigit, vt sit cōtrarium, contraria verò non sunt vnum, vt dicebat philos. *1. phys. 50.* monens principia non esse vnum, quia iam

Natura medij.

Textus emēdatur

Principiū non est vnum.

sta-

duo, quòd media extremis opponantur, ac ſi diceret, contrariorum vno in rerum natura conſtituto, alterum poni neceſſe eſt, quare cum duo extrema elementa duobus medijs opponantur, terra ſcilicet aeri, & ignis aquæ, vt qualitates eorum percurrenti apparebit, non ſat eſt illa extrema accipere, at vlteriùs media hæc ſuperaddenda. hanc imò veluti neceſſariam expoſitionem dictant qualitates *in ſeq. textu*, elemento vnicuique attributæ, per quas prædicta eluceſcit contrarietas, quas illico cum ſubdat, hic tradita quodammodo videtur confirmare voluiſſe.

Communes, & propriæ vniuſcuiuſque elementi qualitates recenſentur.

Τὸ μὲν οὖν πῦρ θερμὸν καὶ ξηρόν, ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸς καὶ ὑγρός, τὸ δὲ ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρόν, ἡ δὲ γῆ ψυχρὰ καὶ ξηρά. ἀέρι μὲν οὖν καὶ πυρὶ κοινὸν τὸ θερμόν. ὕδατι δὲ καὶ γῇ κοινὸν τὸ ψυχρόν. γῇ δέ .1. καὶ πυρὶ κοινὸν τὸ ξηρόν. ὕδατι δὲ καὶ ἀέρι κοινὸν τὸ ὑγρόν. ἴδια δὲ ἑκάστου, πυρὸς μὲν τὸ θερμόν, γῆς δὲ τὸ ξηρόν, ἀέρος δὲ τὸ ὑγρόν, ὕδατος δὲ τὸ ψυχρόν, κατὰ μὲν οὖν τὰ κοινὰ διαμένουσιν αἱ οὐσίαι αὐτῶν. κατὰ δὲ τὰ ἴδια μεταβάλλουσιν, ὅτε τὸ ἐναντίον τοῦ ἐναντίου καθακρατήσει.

Ignis ſanè calidus, & ſiccus, aer verò calidus, & humidus, aqua humida, & frigida, terra frigida, & ſicca. aeri igitur, & igni cõmune calidũ, aqua, & terra commune frigidũ, terra, & igni cõmune ſiccũ, aquæ & aeri cõmune humidum. propria verò vniuſcuiuſq; ignis quidẽ calidum, terræ verò ſiccũ, aeris humidum, aquæ frigidũ; ergo ſecũdũ cõia permanẽt ſubſtantia ipſarum, at ſecundũ cõtraria mutãtur, quando contrariũ ſuperabit cõtrariũ. Text. 11. | 1. in VV. & B. deeſt vſq; ad ἴδια.

PARAPHRASIS.

ATq; ignis calidus est, & siccus, aer calidus, & humidus, & aqua humida, & frigida, terra frigida, & sicca: ideoq; aeri, & igni communis erit calor, aquæ, & terræ frigiditas, terræ, & igni siccitas, ac aquæ tandem, & aeri humiditas. ita tamen vt ignis calorem, terra siccitatem, aer humorem, & aqua frigus veluti sibi proprium vindicent. & ita se habebunt eorum substantiæ, quòd communia in ijs permaneant, succedat tamen quo ad propria in ipsis mutatio, vbi contrarium à suo opposito superetur.

COMMENTARIVS.

Mens Aucto. ris. ELementorum *in præc.* exactè dissidia Ocellus expressit, acres inter ea ostentans vigere contrarietates: nunc eas qualitates illis assignat, quarum vi verū primò exerceant contrarietatem, primas scilicet æqua diuisione vnicuiq; attribuens elemento, inde colligēs, in quanam qualitate eorum vnum quodq; cum altero conueniat, ac discrepet. ac inde quasi id prouido naturæ decreto præstitū fuisse sua surus, dogma quoddā de eorum mutua immutatione statuit, cuius certè primęua est origo illa contrarietas, quam mutuo exercent. *de gen.* 24. Dimissis igitur ijs, quæ in textus limine traduntur, quæ satis apertè eiusdem verba indicant, vt in ijs, quæ sequuntur, quid verè senseris Auctor, liceat obijcere

ijcere, obſeruandum id tantùm nos ibi moneri, quod elementa inuicem immutantur, quatenus vnum agendo in aliud ſibi contrariũ, ipſum ſuperat, & in propriam quodammodo conuertit naturam, & tunc è duabus illis qualitatibus mox vnicuiq; elemento attributis, ea, in qua conueniunt, elemẽtum quod interit, & in quod immutatur, permanet ſiue eadem ſpecie reuera, ſiue eadem numero, vt philoſophantium turba acribus digladiatur diſſidijs, quos 2. *de ortu* 25. licet conſulere ea verò per quàm elementum quod interit, ab alio differebat (quæ ideo illi dicitur propria) recedit. Singula quæ hic traduntur vſq; ad *t.* 16. imitatus eſt Ariſtoteles, fuſius tamen, & perfectius digeſſit, vt hic etiam V. Cl. Nogarola obſeruauit qualitates. ſ. eaſdem vnicuiq; elemento adeſſe monet Ariſt. 2. *de gen.* 16. tam quàm veluti propriam vnicuiq; elemẽto hic adſcribit auctor, eidem pariter doctiori licèt conſideratione aſſignauit Ariſt. *ibid.* 23. non enim dixit igni v. g. propriam eſſe caliditatem, aer enim & huius eſt particips, ſed docuit ignem magis calorem ſibi vindicare, quam ſiccitatem, & ſic de alijs. & id tandẽ, quod in mutatione elementi permaneat ſimilis qualitas, & altera recedat, pariter *ibid.* 25. profitebatur, facillimum hoc dicens mutuæ primorũ corporum immutationis genus *διὰ τὸ σύμβολον ἐνυπάρχειν τοῖς ἐφεξῆς (quia cognatio exiſtit in ijs quæ conſequenter)* è quo ſane oritur, vt vnica ſaltem tantũmodo ſit pugna peragenda, longeq; ideò facilior victoria, dum vnico hoſte fuſo queat prodire. hoc vnicum attento animo opus eſt obſeruare, è quo inanes vt plurimum recentiorum philoſophorum quæſtiones conſueuerunt prodire, quarum & in hac & in ceteris frequentia eorum dignitatem apud gentes, nec omnino iniuria abrogaſſe videtur, dum ideò horologijs nunquã

Elemẽta tranſmutant inuicem manentibus ſymbolis qualitatibus, & proprijs recedentibus.

Hæc eadem tradidit Ariſtoteles.

Philoſophi horologijs interdũ ſimiles.

in Claud. Cæſ.

Inane eſt Peripateticorum quærere an vtraq; qualitas elementis conueniat in ſummo.

Omnino inutile eſt quærere an ignis terram ſiccitate, & aqua aerē humiditate ſuperent.

inter ſe concordibus philoſophi apud Senecam comparentur, dicentem *facilius inter philoſophos, quàm inter horologia conueniet.* quòd calor v.g. ignis dicitur hic proprius non cætera elementa reſpiciendo, at facultatem alteram, qua potitur; ideoq; Ariſt. ipſum magis calidum eſſe, quàm ſiccum *d.t.16.* proferebat, è quo duas vt omnino inanes & hic, & apud Peripateticos excludi contingit dubitationes, an.s. te vera in ſummo vtraq; qualitas vnicuiq; elemento tributa fuerit, & an verè vt ignem aere calidiorem, ita hunc aqua humidiorem doceat philoſophia, cũ tamen hæc magis abundè humorem, quàm aer concepiſſe videatur; dum enim hic vnicuiq; elemento vna tantum qualitas veluti propria ab Ocello, & eidẽ fortiori ratione, quàm altera, ab Ariſt. adſcribatur, inane profectò erit inquirere, an vnãquãq; elemento cuiq; qualitatẽ in ſummo crediderint aſſignatã; inutile pariter erit ijs torqueri difficultatibus, quas contentionibus potius fouendis, quam veritati ſtatuendæ intenti quamplurimi geſtiũt congeſſiſſe, quibus ſiccitatem longè perfectiorem ab igne, quàm à terra; & humorem validius ab aqua, quàm ab aere, ſicq; in cæteris affirment contractum: quidquid enim de his lubeat ſentire, huiuſmodi certè patet nec Ocellum, nec Ariſtotelem torquere potuiſſe, hic elementa non comparantes inuicem, qualitatum ratione, at eas tantùm, quas vnicuiq; attribuunt elemento, qualitates ingeniosè inuicem conferentes.

Ele-

Elementorum mutationes, ac mutuæ generationes recensentur.

Τὸ μὲν οὖν ἐν τῷ ἀέρι ὑγρὸν ἐν τῷ πυρὶ ξηροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ὕδατι ψυχρὸν τοῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμοῦ, τὸ δὲ ἐν τῇ γῇ ξηρὸν τοῦ ἐν τῷ ὕδατι ὑγροῦ. καὶ ἀνάπαλιν τὸ μὲν ἐν τῷ ὕδατι ὑγρὸν τοῦ ἐν τῇ γῇ ξηροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ἀέρι θερμὸν τοῦ ἐν τῷ ὕδατι ψυχροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ πυρὶ ξηρὸν τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ὑγροῦ. καὶ οὕτως αἱ μεταβολαὶ γίνονται, καὶ γενέσεις εἰς ἄλληλα ἐξ ἀλλήλων· τὸ δὲ ὑποκείμενον σῶμα, καὶ τὸ δεχόμενον τὰς μεταβολὰς πανδεχὲς καὶ τὸ δυνάμει πρῶτον πρὸς τὴν ἁφήν.

IGitur aeris humidū ignis siccitatē, aqua frigidum aeris caliditatem, terra siccum aeris humiditatem interimit; ac rursum aquę humidum terra siccitatem, & aeris calidum aqua frigiditatem, ignis siccum aeris humiditatem destruit, & sic mutationes fiunt, & mutua generationes, subiectum verò corpus, ac suscipiens mutationes, omnia suscipit, & potentia primum ad tactum. Text. 12.

PARAPHRASIS.

AEris quidem humiditas aliquando ignis siccitatem superat, aquę frigiditas similiter aeris caliditatem, ac terræ siccitas aeris humiditatem: & vicissim aquæ humiditas terræ siccitatem superat, aeris calor aquę frigiditatem, ignis siccitas aeris humiditatem: & hoc pacto fiunt mutationes, & ex ijsdem mu-

mutuæ generationes. subiectum vero corpus, in quo fiunt mutationes, omnia suscipit, & est potestate primum tactile.

COMMENTARIVS.

MVtuæ elementorum mutationis, cum, in præced. textus calce, meminerit Ocellus, quibus nam potissimum rationibus illa succedat, in hoc & seq. textu testatur: & quoniam ibi elementa, dum immutantur, quò ad communia permanere, & in dissimili qualitate dixerat immutari, veritatem illam in vnoquoque declaraturus elemento, docet, quòd aër aliquando agens in ignem, eius destruit siccitatem, pariq; ratione aquæ frigiditas aeris expugnat caliditatem, ac tunc ignis in aera, & aer in aquam immutatur; sicuti terra in aquam conuertitur, si aquæ humiditas à terrena siccitate opprimatur, & ita superius elementum im mutatur in inferius. & èconuerso inferius superioris naturam quandoq; assumit; cum scilicet in eo existentem qualitatem superius perdit elementum, vt in textu relata exempla ostendunt, nam inde mutuæ elementorum succedunt mutationes, quarum etiam 2. *de ortu* 24. meminit Aristoteles, ac eleganter M. Antonius dicens, *ὅτι γῆς θάνατος ὕδωρ γενέσθαι, καὶ ἀέρος πῦρ, καὶ ἔμπαλιν.* (*terræ mortem esse aquam, aqua aerem, aeris ignem, idq; vicissim.*) Et hic animaduertendum, quàm prudenter Auctor victoriam, ideoque actionem, & passionem, è quibus illa oritur, in elementares qualitates, non verò in elementa reiecerit, quæ substantias *hic t.* 5. dixit: quia scilicet substantiæ pugnant ratione qualitatum, ideoque ab illis contrarietatem exclude-

Mutua elementorũ immutatio.

de vita sua lib. 4.

Substantiæ nil cõtrarium.

cludebat Ariſt. *in præd. c. de ſubſt.* Si tamen earum propria natura ſpectaretur, & hac ratione mutationes ſuccedunt, ac mutui ortus, & interitus; ita tamen, vt ijs ſemper ſubiectum adſit, in eoq; tales exerceantur mutationes, quod omnia ſuſcipiat, ac primò ad tactum potentiam præſeferat ratione dictarum contrarietatũ, quę ſunt primæ qualitates tangibiles, vt ſuperius obſeruauimus. facilis autem hæc mutatio, quæ inter elementa viget aſſiduè, hic apertè ab Ocello conſtituta Platonem non latuit: eleganti quinimo occaſionem dogmati videtur præbuiſſe, quo ſtatuatur, & in ijs corporibus, quæ nos elementa nuncupamus, vnumquodq; elementum latere; quod pariter obſeruauere, qui noſtra elementa iure impura cenſuere, indeq; igneum quid potius eſſe crediderunt id, quod (vt verbis Ariſt. *met. 1. ſum. 1. cap. 4.* vtar) διὰ συνήθειαν καλοῦμεν πῦρ, οὐκ ἔστι δὲ πῦρ. *(propter conſuetudinem vocamus ignem, non eſt autem ignis)* idemq; de cæteris elementis proferendum, vt Plato in Timæo eruditiſſimè monebat.

In vnoquoque elemẽto cætera latere.

Elementa ſunt impura.

Prædictæ mutationes fuſius explicantur.

Textus. 13.

Γίνονται δὲ αἱ μεταβολαί, ἤτοι ἐκ γῆς εἰς πῦρ, ἢ ἐκ πυρὸς εἰς ἀέρα, καὶ ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ, καὶ ἐξ ὕδατος εἰς γῆν, καὶ 1. τρίτον ὅταν. 2. τὸ ἐν ἑκάστῳ ἐναντίον φθαρῇ, καὶ καταληφθῇ τὸ συγγενὲς καὶ τὸ σύμφυλον. ἡ μὲν οὖν γένεσις ἀποτελεῖται, ὁπόταν. 3. μία ἐναντιότης φθαρῇ. ἁπλουστέρα γὰρ ἡ μὲν περιθερμὸν

Fiunt verò mutationes vel ex terra in ignẽ, vel ex igne in aerem, & ex aere in aquam, & ex aqua in terram, & tertiò quando in vnoquoq; contrarium corrumpatur, & relinquatur, quod eſt eiuſdem generis, & conditionis. generatio igitur completur, cum vna

1. al. l. τοῦτο.

2. vv. ὅτε

3. in vv. deeſt. γάρ.

καὶ ξηρὸν· ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸς καὶ ὑγρὸς, κοινὸν ἀμφοτέροις αὐτοῖς τὸ θερμὸν, ἴδιον δὲ πυρὶ τὸ ξηρὸν. ἀέρι δὲ τὸ ὑγρὸν ὅτε ἂν τὸ ἐν τῷ ἀέρι ὑγρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ πυρὶ ξηροῦ, μεταβάλλει τὸ πῦρ εἰς ἀέρα. πάλιν ἐπεὶ τὸ μὲν ὕδωρ ὑγρὸν καὶ ψυχρὸν ὁ δὲ ἀὴρ ὑγρὸς καὶ θερμὸς κοινὸν ἀμφοτέρων. 4. αὐτῶν τὸ ὑγρὸν. ἴδιον δὲ τοῦ μὲν ὕδατος τὸ ψυχρὸν, τοῦ δὲ ἀέρος, τὸ θερμὸν. ὅτε ἂν τὸ ἐν ὕδατι ψυχρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμοῦ, γίνεται ἐξ ἀέρος εἰς ὕδωρ μεταβολή. πάλιν ἡ μὲν γῆ ψυχρὰ καὶ ξηρὰ, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, κοινὸν ἀμφοτέρων αὐτῶν τὸ ψυχρὸν, ἴδιον δὲ τῆς μὲν. 5. γῆς τὸ ξηρὸν, ὕδατος δὲ τὸ ὑγρὸν ὅτε ἂν τὸ ἐν τῇ γῇ ξηρὸν ἐπικρατήσει τοῦ ἐν τῷ ὕδατι ὑγροῦ, γίνεται ἐξ ὕδατος εἰς γῆν μεταβολή.

4. N. ἀμφοτέροις im. ex V. & L.

5. N. non habet μὲν ad ex VV. & B.

una contrarietas corrumpitur. quoniam enim ignis calidus, & siccus, aer verò calidus, & humidus, commune vtrisq; calidū, propriū verò igni siccū, & aeri humidum. igitur cū aeris humidū superabit ignis siccum, ignis immutatur in aëra, & rursus, quia aqua humida, & frigida, aer verò humidus, & calidus, commune vtrisq; ipsorum humidum, proprium verò aquæ frigidum, & aeris calidum, quādo igitur aquæ frigidum superabit aeris calidum, ex aere in aquam fit mutatio, & rursus terra sicca, & frigida, aqua verò frigida, & humida, vtrisque eorum commune frigidum, proprium verò terræ siccum, & aquæ humidum, quando igitur terræ siccum aquę humidum superabit, ex aqua in terram fiet immutatio.

PARAPHRASIS.

Elementorū vero mutationes contingunt, cum vel terra in ignem, vel hic in aera, vel aer in aquam, vel hæc tandem in terram immu-

immutatur, & tertiò quando in vtroque elemento contraria qualitas interit, ea, quæ similis est, permanente. ortus igitur perficitur, cum qualitatum oppositarum vna perit. quia enim ignis calidus est, ac siccus, aer verò calidus, & humidus, ideoq; calor vtrisq; sit communis, siccitas verò igni, & humor aeri propria veluti qualitas conueniant: si aeris humor ignis siccitatem opprimat, ignis illico in aera immutabitur. ac rursus quia aqua humida est, & frigida, aer verò humidus, & calidus, in humore quidem conueniant; at aqua frigus, aer verò calorem veluti propriam qualitatem sibi vindicabunt. ideoq; si frigus, quo prædita est aqua, calorem superet, qui aeri inest, ex aere vtique prodibit aqua. sic etiam terræ siccitas, & frigiditas, aquæ verò frigiditas, & humor insunt, illa quidem vtrisque cõmunis, hæc verò aquæ propria non secus quã siccitas terræ, hæc igitur si inhærentem aquæ humiditatem opprimat, iam aqua in terram immutabitur.

COMMENTARIVS.

DVas mutationes, quæ in elementis contingunt, in præc. textu recensuit Auctor, eam scilicet, qua superius elementum inferioris naturam assumebat; & eam è conuerso, qua ab inferiori ad superius circulo quodam occurrebat regressus: tertium addere nunc videtur mutationis genus, ac inde prædictarum primam declarare, & simul exemplis illustrare. Elementares igitur mutationes monet inferre vel ex terra in ignē ascensum, vel ex hoc in aera, cæterasq; corpora simplicia descensum. & tertio cum in vnoquoque elemento contrariū intereat, simulq; remaneat id, quod est eiusdem generis, & naturæ. Quid per hunc tertium modum exprimat auctor, nec etiam profunda meditatione potui adinuenire (meam fateor imbecillitatem, & inscitiam) in prioribus enim duobus modis id etiam obseruatur, quod contrarium corrumpatur, & similis qualitas permaneat, non secus quàm in hac tertia mutationis ratione cōtingere suadeat; quare nil noui tertius hic modus complecti videbitur. nec etiam cum eo illa consentit immutatio, quam *seq. textu* κατ' ἐναλλαγὴν dicet, cùm ea tantùm inter illa vigeat elementa, quibus nulla qualitas est communis. nec etiam illi potest adaptari immutatio, de qua *t.* 15. ibi enim supponitur in altero elementorum interire etiam qualitatē communem. non tandem illi, de qua *t.* 16. quia inde nil oritur, & eas rationes hic proponit auctor, quibus mutatio progignatur, contrarijs in vnoquoq; elemento pereuntibus, cuius contrarium in verbis illius textus proponitur, licet Nogarola per tertium genus mutationis eam videatur assumere: quare cum alius hic *in annot. ad t.* 15.

non

non recesseatur elementaris mutationis modus, quid opinatus fuerit Ocellus ignoro nec si illa lectio seruetur, possum conijciere, at si eam, quam in alijs codicibus obseruauit Comelinus assumamus, in qua non τρίτον sed τοῦτο legitur, omnia erunt consona; tūc enim dicemus Ocellum, quia in textus limine docuit elemēta immutari, dum viget transitus vel ex terra in ignem, vel è conuerso ex hoc in aerem &c. nunc addere rationem, qua id contingat, & dicere τοῦτο (hoc) nempe id, modò prædictum mutationis genus tunc contingere, quandocunq; in vnoquoq; elemēto, quod immutetur, qualitas contraria pereat, & quæ similis est, conseruetur: purà, si ignis mutetur in aera, siccitas ignis, quæ aeris humiditati opponitur, interibit, & illius caliditas, quia similis illi, qua præditus est aer, seruabitur eo pacto, quo docebat Aristot. 2. *de ortu* 25. Nec aliquis obijciat hoc idem traditum ab Ocello præc. textu, id enim falsum arbitror, cum obseruem lento quasi gradu materiam hanc veluti nouam, nec ita exactè ad ea vsque tēpora explicatam, auctorem assignare: vt in præc. textu, cum dixerit elementum immutari vna qualitate superante, nunc vlteriùs progredi, ac elementa enumerare, & ea inferre in quibus tradita appareat immutatio ratione illius dominij, ac inde illud fusiùs exempl s illustrare; & quia docuit mutationes has, extincta contraria qualitate, & simili conseruata, succedere, & huius modi mutationum potissima certè sit causa dissimilis qualitas 1. *de ortu* 51. quæ euanuit, congrua sanè methodo infert auctor tūc compleri, & perfici mutationem, cum contraria qualitas recessit, quæ in eo, quod dissoluitur, vigebat elemento: idq; idcirco in ea declarat mutatione successiuè, quæ fit descendendo, purà si ignis in aera sit immutandus, ille calore prædi-

Dū symbola elementa ad inuicem mutātur, sola qualitas opposita destruitur, & symbolica permanet.

tus est, ac siccitate, hic calore, & humiditate, ideoq; calor est communis vtrisque igni verò propria veluti qualitas siccitas inerit, & aeri humiditas. si igitur hæc aeris humiditas in ignis siccitatem agat, eamque superet, ignis in aera conuertetur: & pari ratione seruata semper proportione aer in aquã, & aqua in terram immutabitur, prout in textu latè explicatur, & ab Arist. *d.t.* 25. *& seqq.* fusè recensetur. quam perennem ipsorum mutationem suauissimè Ouidius sic exprimebat.

Met.15.

———— resolutaq; tellus
In liquidas rarescit aquas: tenuatur in auras
Aeraq; humor abit: dempto quoq; pondere rursus
In superos aer tenuissimus emicat ignes.
Inde retrò redeunt, idemq; retexitur ordo:
Ignis enim densum spissatus in aera transit,
Hinc in aquas tellus glomerata cogitur vnda,
Nec species sua cuiq; manet, rerumq; nouatrix
Ex alijs alias reparat natura figuras &c.

Nouum elementaris mutationis genus recensetur.

Ἀπὸ γῆς δὲ ἄνω κατὰ τὸ ἐναντίον: ἡ δὲ κατ' ἐναλλαγήν. 1. ὅτε ὅλον ὅλου κρατήσῃ, καὶ δύο δυνάμεις τὰς ἐναντίας φθείρωσι, μηδενὸς ὄντος αὐτοῖς κοινοῦ· ἐπεὶ γὰρ τὸ μὲν πῦρ ἐστι θερμὸν καὶ ξηρὸν, τὸ δὲ ὕδωρ ψυχρὸν καὶ ὑγρὸν, ὅταν τὸ ἐν τῷ ὕδατι ὑγρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ πυρὶ 2. ξηροῦ, τὸ δὲ ἐν τῷ ὕδατι

1.N. ἀναλλαγὴν im. ex V. V. & C.

2.N. non habet vs. q; ad θερμοῦ ad ex VV. C &

A Terra verò sursũ è contra. at illa, quæ per enalagẽ, quando totum superabit totũ, ac duæ potentiæ contrarias corrumpent, nulla illis existente communi. quoniam enim ignis est calidus & siccus, aqua frigida & humida, quan-

ψυχρὸν ἐπικρατήσει τοῦ ἐν τῷ πυρὶ θερμοῦ, γίνεται ἐκ πυρὸς εἰς ὕδωρ μεταβολή. πάλιν ἐπεὶ. 3. ἡ μὲν γῆ ἐστι ψυχρὸν καὶ ξηρὸν, ὁ δὲ ἀὴρ θερμὸν καὶ ὑγρον. ὅταν. 4. τὸ μὲν ἐν τῇ γῇ ψυχρὸν ἐπικρατήσῃ τοῦ ἐν τῷ ἀέρι θερμοῦ, τὸ δὲ ἐν τῇ γῇ ξηρὸν. 5. τοῦ ἐν τῷ ἀέρι ὑγροῦ, γίνεται ἐξ ἀέρος εἰς γῆν μεταβολή. ὅταν δὲ ἐν τοῦ μὲν ἀέρος φθαρῇ τὸ ὑγρὸν τοῦ δὲ πυρὸς τὸ θερμὸν, γεννηθήσεται ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν πῦρ. καταλείπεται γὰρ τοῦ μὲν ἀέρος τὸ θερμὸν, τοῦ δὲ πυρὸς τὸ ξηρὸν. τὸ δὲ γε πῦρ ἐστι θερμὸν καὶ ξηρόν. ὅταν δὲ τῆς μὲν γῆς φθαρῇ τὸ ψυχρὸν τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ὑγρὸν γεννηθήσεται ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν ἡ γῆ. καταλείπεται γὰρ τῆς μὲν γῆς τὸ ξηρὸν, τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ψυχρόν. ἡ δὲ γῆ ἐστι ψυχρα καὶ ξηρά.

quando aqua humidū superabit ignis ſiccum, & aquæ frigiditas ignis caliditatē, ignis in aquam mutabitur: rurſus quia terra eſt frigida, & ſicca, aer calidus, & humidus, quandoquidem terræ frigiditas aeris caliditati dominabitur, & terræ ſiccitas aeris ſuperabit humiditatē, ex aere in terrā erit mutatio. quando autem aeris humiditas intereat, ignis vero caliditas, ex vtriſq. prodibit ignis, nam permanet aeris calor, & ignis ſiccitas, ignis verò calidus, eſt at ſiccus. cum verò terræ frigiditas corrumpitur, & aquæ humiditas, ex vtriſq. terra fiet, relinquitur enim terræ ſiccitas, & aquæ frigiditas, terra verò frigida eſt, & ſicca.

3. N. non habet ἐπεὶ ad. ex VV. & B.

4. N. ad ἐπικρ. ex VV. & B.

5. VV. & B & al. ad ἐπικρατήσει.

6. V de. eſt. γε

PARAPHRASIS.

ET rurſus oppoſita quadam ratione à terra ad ſuperiora elementa fiet tranſitus: is ſcilicet qui per ordinis immutationem ſuccedit.

cedit. dum totum elementum totum superet, ac ambæ facultates oppositas perimant, nulla existente qualitate vtriq; elemento communi. putà quia ignis calidus est, & siccus, aqua verò frigida, & humida, si ignis calor, & siccitas, aquæ qualitatibus cedant, ignis in aquam immutabitur. terra pariter cum sit frigida, & sicca, aerq; calidus, & humidus, si huius qualitates succumbant ab ijs oppressæ, quæ terram concomitantur, aeris vtiq; in terram immutatio continget. at si ignis, & aer mutuò pugnent, ac illius humor, huius verò calor interiret, ignis tamen prodiret, superesset enim ignis siccitas, & aeris calor, quibus ambabus ignis præditus est qualitatibus, & pari ratione si terræ frigiditas, & aquæ humor interirent, ex vtrisq; terra constitueretur, permaneret enim terræ siccitas, & aquæ frigiditas, quibus facultatibus terræ elemẽtum potitur.

COMMENTARIVS.

INuicem mutari t. 12. docebat elementa, quia vnius qualitates succumbebant oppressæ ab ijs, quibus aliud gaudebat: eas inde mutationes explicauit, ac lõga serie declarauit, at quia earum tantummodo meminerat, quæ inter elementa proxima, & communi quapiam qualitate affecta vigebant, putà dum ignis in aerem, aer in aquam &c. immutatur, nunc eas proponit,

quæ inter elementa oppositis omnino prædita qualitatibus assiduè contingunt, prius tamen traditam in præced. doctrinam de mutatione elementorum per descẽsum à supremo ad infimum, ad ascensum etiam extendens. & idcirco obseruat, quòd sicuti per interitum contrariæ qualitatis mutabatur ignis in aera &c. sic è conuerso ex terra in aquam non difficilis contingit trãsitus, opposita tamẽ ratione: ibi enim aeris humor ignis siccitatem opprimebat, ignisq; ideo in aera conuertebatur. hic ignis siccitas aeris humorem superat, ideoq; aer in ignem immutatur, idemq; de cæteris seruata tamen proportione statuendum. Verùm quia enumeratę hucusq; mutationes ea tantum afficiunt elementa, quæ sibi sunt mutuò ratione loci, & alterius qualitatis cognata; aliud subdit mutationis genus, quam κατ' ἐναλλαγὴν vocat, Nugarola vertit *per internecionem*, quatenus scilicet mutantur singulæ qualitates elementi. Dicerem potius ab Ocello *ordinis immutationem* innui, vt ea vox videtur præseferre: quatenus scilicet elementaris huiusmodi mutatio erumpit tantum, si elementorum ordo immutatur: cum enim terræ aqua, & huic aer succedat, si transitus è terra contingat in aerem, certè præuertitur ordo exposcens, vt in proximiora semper, & ab extremis primò ad media, & inde ad extrema fiat transitus. cum igitur videamus naturam prouidè elementa illa sibi inuicem voluisse succedere, quæ in vna saltem qualitate conuenirent, vt meliori fœdere compactum seruaretur vniuersum, indeq; non violentus, at facilis, ac permanens eorum in vniuerso succederet contactus, vt innuit Arist. *phys.* 4.48. & 49. quod elegantissimè Cyrus Theodor. Prodromus expressit, dum Concordiam sic exhibuit eruditissimè disserentem.

Eadẽ facilitate imutatur terra in aquã, qua ignis in aerem

Qua ratione symbola elemẽta iuxta se posita sĩt in vniuerso.

In dial. amicitia. exulantis

E'γὼ

Ἐγὼ τὸ πᾶν πλήρωμα τοῦ παντὸς βίου
Πλοκῇ ξυνιστᾶσ' φύσεων ἐναντίων
Κοινῶς ἐρίζω, κἂν δίστασαι φύσεις
Ξηρὸν τὸ πῦρ, ὑγρὸν δὲ χύσις ἀέρος
Καὶ γειτονοῦσι ταῦτα, καὶ μέσον μάχη
Ἀλλ' ἐμβαλοῦσα τοῖν δυοῖν ἐναντίοιν
Κοινὸν τὸ θερμὸν τὴν μάχην ἀνατρέπω.
Θερμὸν μὲν ἀὴρ, ἀλλ' ὕδωρ ψυχρὸν φύσει,
Ἀγχιθυροῦσι δὲ καὶ κατ' ἀλλήλων πνέει
Ἀλλ' ὑμέσι τιθοῦσα τούτοις ὑγρότην,
Ἄμφω ξυνάπτω, καὶ πρὸς εἰρήνην φέρω.
Ὕδωρ μὲν ὑγρὸν, ἡ δὲ γῆ τοὐναντίον
Μέση δ' ἐν ἀμφοῖν ἐμπεσοῦσα ψυχρότης
Φίλιον αὐτοῖς ἐμβραβεύει τὸν βίον.
Τοιαῦτα τὰ στοιχεῖα τοῦ παντὸς βίου.

(Quin & elementa corporum vitalia formis licet pugnātibus sunt pradita ad stringo vinclis inuicem concordibus. Est siccus ignis, aera humor imbuit, virumque vicinum alteri pugnam ciet: his ego duobus inijcio contrarijs commune calidum, dissipans discordiam. est calidus aer, sunt aqua perfrigida, & mutua lite premitur vicinia: sed ego ligamen humidum commisceo, compescitur q; protinus lis pristina: aqua quidem sunt humida, tellus aret: at frigus interponitur iubente me, dulcemq; paris in posterum concordiam. hac vniuersi sunt elementa primitus) si inter ea elementa, quæ contigua esse voluit natura, succedat mutatio, ordo certè seruabitur, & vna qualitas verisq; communis permanebit in tali mutatione, quorum neutrum continget, si ordine immutato à terra putà ad aerem fieret transitus, vel ab aqua ad ignem, ijs, quæ inter hæc iacent, neglectis: ideoq; illius in textus limine cum meminisset, ad eam digreditur inde, quæ contingit in elementis medio quopiam alio seiunctis,

& om-

& omninò ratione ambarum qualitatum sibi inuicem contrarijs; & ita huiusmodi mutationem contingere obseruat, vt elementa, quæ immutantur, nulla communi cum gaudeant qualitate, at ambas sortiãtur omnino contrarias, vtiq; totum elementum superabit totum, quo scilicet ad omnes qualitates, vt in textu exẽplis manifestatur. Huius pariter mutationis elementorum meminit Aristoteles *d.t.25.2.de gen.* quo loci mutuam inter quælibet elementa succedere mutationem statuebat, cum hoc tamen discrimine, quòd simili affecta qualitate longè faciliùs, ac celeriùs immutarentur, quàm ea, quæ oppositis omnino gauderent facultatibus; Quod si in vtroque elemento vnius qualitatis interitus succedat, in vno scilicet opposita qualitate, in altero verò simili pereũte, tunc nouus etiam ac postremus elementaris mutationis modus emergit, per quem illud consurgat elementum, in quo similis interijt qualitas, dum huius munia suppleat ea, quæ in altero elemento permansit qualitas, puta si hic adesset aer, & ignis, & in illo humiditas, in hoc caliditas destrueretur, adhuc inde prodibit ignis, hic enim siccitatem adhuc permanentem in igne, & caliditatem adhuc inconcussam in aere assumeret, sicq; ignis prodiret, qui duabus ijs afficitur qualitatibus, similisque in cæteris elementis viget proportio, vt abundè in textu declaratur.

In habẽtibus symbolũ facilior trãsitus.

Alterum mutationis elementaris genus proponitur, & simul excluditur.

Text. 15.

Ὅταν δὲ τοῦ. 1. ἀέρος φθαρῇ τὸ θερμὸν, καὶ

Cvm verò aeris caliditas, & pariter ignis

1 V ad μιν.

Aa *in-*

τοῦ πυρὸς τὸ θερμὸν, γένεσις οὐκ ἔσαι τὰ γὰρ ἐναντία καταλείπεται ἐπ' ἀμφοτέρων, τοῦ μὲν ἀέρος τὸ ὑγρὸν, τοῦ δὲ πυρὸς τὸ ξηρὸν, τὸ δὲ ὑγρὸν τῷ ξηρῷ ἐναντίον. καὶ πάλιν ὅταν μὲν τῆς γῆς 2. φθαρῇ τὸ ψυχρὸν, 3. καὶ τοῦ ὕδατος τὸ ὅμοιον, οὐδὲ οὕτως ἔσαι γένεσις, καταλείπεται γὰρ τῆς μὲν γῆς τὸ ξηρὸν, τοῦ δὲ ὕδατος τὸ ὑγρὸν, τὸ δὲ ξηρὸν τῷ ὑγρῷ ἐναντίον. καὶ περὶ μὲν γενέσεως τῶν πρώτων σωμάτων πῶς τε καὶ τίνων ὑποκειμένων γίνεται, ἱκανῶς εἴρηται διὰ βραχέως.

2. N. γῆς μὲν. im. ex V. & B.

3. N ὕδατος δὲ ὁμοίως. im. ex V. V. & B.

interis, inde non fiet generatio: in vtrisque enim remanent contraria, aeris scilicet humiditas, & ignis siccitas, contrarium verò humidum sicco. & rursus quidem quādo terræ frigiditas interit, & similiter aquæ, nec sic erit generatio: nam remanet terræ siccitas, & aquæ humiditas, siccum verò humido cōtrarium. Et de ortu primorum corporum, & qua ratione ex aliquibus subiectis fiat, satis dictum sit quam breuissimè.

PARAPHRASIS.

At si aeris, & ignis calor pereat, nullum inde emerget elemētum: dum contrarię tantùm in vtrisq; permaneant qualitates, scilicet aeris humor, & ignis siccitas, quæ inuicem opponuntur: eademque viget ratio si terræ, & aquæ inhærens frigiditas ruat, nullus enim inde succedet ortus, quia terræ siccitas, & aquæ humor adhuc permanentes opponuntur. Et satis ex habitis primorum corporum

porum ortus, & ratio, quæ è subiectis aliquibus constituantur, licet quàm breuissima contemplatione indicatur.

COMMENTARIVS.

Abunde enumeratis hucusq; elementorum mutationibus aliam superaddit, quā quis facilè excogitare potuisset, licet inanem, dum ex ea non prodeat elementum; vt inde scilicet appareat ipsum elementares quaslibet mutationes exacta methodo recensuisse, dum eas etiam, quæ nullius erant momenti, noluit omisisse. & docet, quòd si assumantur duo elementa cognata qualitate prædita, & hæc in vtroq; pereat, nullum inde consurget elementum, eò quia illa, quæ in singulis permanet qualitas, alteri opponitur, ac nequeant coniungi contraria: cuius veritatis hanc assignabat rationem philosophus 4.*met.* 26. quòd vnum contrariorum semper alterius negationem claudit, & cōtradictoria simul eidem inesse est impossibile, quidquid opinatus fuerit Protagoras, cuius placitum *ibid.* reijcitur *t.* 19.*& seqq.* prædictæ verò mutationis, quæ modò excludebatur exemplum affert Ocellus, si tam in aere, quàm in igne interiret caliditas, remaneret tunc huius siccitas, & illius humiditas, quas simul iungi certè non contingeret, ideoq; nullum inde prodiret elementum, quod pariter Aristoteles 2.*de gen.* 29. animaduertebat, qui tamen alium præterea proposuit elementaris mutationis modum, quem hic (vt pariter obseruauit Nogarola) Ocellus non considerauit, dum s. duobus acceptis elementis omnino contrarijs in vtroq; aliqua intereat qualitas, ita vt inde tertium ele-

Cur cō-traria simul non iungantur.

Alter apud Arist. mutationis modus in elementis.

mentũ prodeat, puta accepto igne, & aqua, si huius frigiditas, illius verò siccitas euanesceret, tunc remanẽte huius humiditate, ac illius calore, aer emanaret, qui est calidus, & humidus: & hunc mutationis modum recensebat philosophus 2. *de gen.* 27. Sicq; elementorum mutua mutatione indicata, infert satis se de eorum ortu disseruisse, addẽdo vlteriùs fieri ex subiectis, nempe ex materia prima, cuius natura superius fuit abunde explicata. quæ singula hic ab Ocello prolata quanti sint æstimãda vel ex hoc vno cuilibet licet colligere, quod excelsa Aristotelis de ijsdem dogmata inde firmissima traxerũt exordia. & licet in his ad vnitatẽ, dualitatẽ, figuras, & alia huiusmodi Pythagoræorũ more, de quibus latè *metaph.* 1. *sum.* 2. *c.* 3. nõ confugerit Ocellus solidæ fundamenta doctrinæ in materia constituens, tamen quo ad numerum, ac naturam elementorum à præceptoris placitis nun[?] defecit, & ille enim, Laertio teste, terram, aquam, aerem, & ignem veluti quædam elementa agnouit, per quæ omnia se mutarent, quod inde dogma omnes philosophi sunt amplexi, eos fere tãtummodo si excipias, qui, & nunc ad indiuisibilia corpuscula confugiunt, illius asseclæ,

In eius vita quænã prima corpora apud Pythagoræos.

—— —— *qui primus mœnia mundi*
Seminibus struxit minimis; inq; illa resoluit.

quod placitum latè recenset philosophus *phys.* 1. *t.* 6. *& seqq. &* 1. *de ortu t.* 1. *&* 7. *& alibi.*

Text. 16.

Causæ effectrices enumerantur.

1. B. post ponit ὁ κόσμος.

Ἐπεὶ δὲ ἀνώλεθρος ὁ κόσμος καὶ ἀγέννητος, 1. καὶ οὔτε ἀρχὴν γενέ-

AT quoniã mundus est expers ortus, & interitus, neq; principium as-sum-

σιως εἴληφεν, οὔτε τελευτὴν ποτὲ λήψεται, δεῖ καὶ τὸ ποιοῦν ἐν ἑτέρῳ τὴν γένεσιν, καὶ τὸ γεννῶν ἐν ἑαυτῷ συνυπεῖναι ἀλλήλοις. τὸ μὲν ποιοῦν ἐν ἑτέρῳ. 2. τὴν γένεσιν τὸ ὑπὲρ ἄιω σελήνης ἐστὶ πᾶν, συνέγγυς δὲ μᾶλλον ὁ ἥλιος καταγε. 3. τὰς προσόδους καὶ τὰς ἀφόδους, μεταβάλλων τὸν ἀέρα συνεχῶς πρὸς λόγον ψύχους. 4. καὶ θερμασίας, ᾧ συνεπακολουθεῖ καὶ τὴν γῆν μεταβάλλειν, καὶ πάντα ἐπὶ γῆς.

sumpsit, neq; finem vnquam accipiet, oportet, & faciens in alio generationem, & generans in se ipso mutuò conuenire: quod quidem in alio efficit generationem, est vniuersum; quòd supra Lunam est, & magis prope Sol per accessus, & recessus mutans aera continuè iuxta rationem frigoris, & caloris, ad quod consequitur terrã mutari, & ea omnia, quæ sunt in terra.

2. VV. & B. nõ habent ἑτέρῳ.

3. VV. & B. non γε sed τε.

4. V. & C. ad τε.

PARAPHRASIS.

At vniuersum ortus, & interitus cum sit expers, principij pariter atq; finis, opus erit vt vna conueniant id, quod in alio, & id quod in se ipso generat, vt inde vniuerso conferatur æternitas. in altero quidem generat cælestis vniuersi portio, & in hac longè vehementiori ratione Sol, qui modò accedens, modò recedens diuersos caloris, vel frigoris gradus aeri imprimit, è quibus terram ipsam, & quæcumq; in ea locantur, necessario quodam consensu immutari contingat.

COMMENTARIVS.

Nexus cũ præced.

PRimo huius ca. textu duo recensũt caussarum genera, quarum præsidio rerum ortus emergeret, motricem scilicet, & actiuam causam, ac prçterea passiuam: in hanc omnes hucusque cum *in hoc cap.* direxerit contemplationes, nunc ad illam regreditur, vt quænã sit talis generationis etiam actiua, & effectrix causa inde appareat: id autem ab Ocello prçstari æquũ erat, dum rerum ortus contemplaretur, cum efficiens causa dicatur ὅθεν ἡ ἀρχὴ τῆς μεταβολῆς ἡ πρώτη (*vnde principium mutationis primum*) 2. *phys.* 29. & ab ea idcirco rerũ ortus pendere videatur: eoq; magis, vt præceptori in ijs adhæreret, quæ à vero nullo pacto abhorrere videbantur, & effectricem enim causam quampiam, quale est cælum, passiuamq; aliam ab eo collocata respiciebant principia Stobæo teste. effectricem igitur hanc causam, desumpta occasione, ex vniuersi perennitate, distinguit, & inde prius membrum præmissç diuisionis eruditè declarat: quç singula prçstiturus auctor obseruat duo principia rei effectiua esse constituenda, prius quod in alio, alterum quod in se ipso generet, & duo hæc conuenire, vt res oriantur. cuius positionis ex eo rationẽ deducit, quòd vniuersum ortus, & interitus incapax esse arbitratur. Duo hic diligens perquiret lector, quid.s rei habeat duplex hoc principium cum æternitate vniuersi; & præterea quid Auctor re vera per illos terminos *generans in alio, & in se ipso* expresserit. Auctoris mentem diuersam non crediderim ab illo placito, quod per philosophorum ora circumfertur, in vnaquaque re progignenda duo efficientia principia exigi, quorum alterum

Cur effectricem causam contempletur.

Pythagoræorum pricipia.

ecl. phys. l. 1. *c.* 13.

Duplex causa efficiens, & quæ.

rum

rum prius sit, & vniuersale, nempe cælum: alterum verò posterius sit, & proprium, quod cum ente, quod progignitur quãdam exercet similitudinem: illud ideo requiritur, quia omnis motus à primo dependet, vt latè *phys.*8. probatur: hoc verò necessarium est, vt illa vniuersalis virtus ex se indeterminata, per vim secundæ causæ coarctetur, vt hunc vel illum effectum determinatè producat: quod respiciens Arist. dicebat in omni natura adesse aliquid, quod peculiaris materiæ, & aliud quod propriæ effectricis causæ munia gereret 3. *de an.*17. & certę speciei ens ex certo, ac determinato semine prodire 2.*phys.*45. in qualibet entia ab ente sibi vniuoco quodammodo produci, siue in ijs versaremur, quæ naturæ beneficio, siue quæ artis industria progignarentur 7.*met.*30. & id Ocellum etiã sentire ex seq. latius apparebit. cum igitur hæc duo principia veluti necessaria statuantur, vt ortus rerum contingat, cęlestis concursus causam auctor in vniuersi æternitatem reijcit: ac si diceret, si vniversũ est æternum oportebit & generationes esse æternas, cũ ab his æternitas vniuersi conseruetur, vt *sup.c.p.* dicebatur: quare ad illas necessariò cõcurrat celeste aliquod principium, quod æternitatis particeps huiusmodi æternitatem, & ipsi tribuat generationi, cuius beneficio excitata inferiora agẽtia velut illius virtutem contrahentia ortui perennitatem conferant, vt horum ope generatio, & illius pręsidio generationis perpetuitas prodeat: ideoque obseruandum, auctorem non deduxisse ex vniuersi ęternitate pręditi vtriusq; agentis necessitatem, cũ illa enim nil rei habet particulare agens, sed inde potius coitum vtriusque agentis, ac mutuum concursum eruisse; & si hęc arrideat expositio, eam elegantissimè munitam peripateticis dogmatibus inueniet vnusquisque

Cur re- quiratur.

quæ penes Arist. 2. *de gen.* 55. & 57. necessarium verò superioris caussæ cum inferiori esse concursum, vt res progignantur idem docuit expressè *meteor.* 1. *c.* 2. vulgatum illud, ac celebre proponens axioma de mundo inferiori, ἐςὶ ἐξ ἀνάγκης συνεχής πως ὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς, ὥςε πᾶσαν αὐτῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν. (*est ex necessitate continuus quodammodo iste lationibus superiorum, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur.*)

Quid generet in alio, & in se ipso. ea voce autem *generans in alio* auctor cęlum expressit, illud enim in se non progignit entia, sed in inferiori parte vniuersi, vt ipse *seq. textu* declarat: & voce *generans in se ipso* hæc inferiora agentia accipit, vt ipse pariter *seq. textu* indicat, quo loci ea quæ in seipsis generant, genita esse docet, ac mutationibus obnoxia. Sed dubitabit forte quispiã, qua ratione inferius agẽs in se

Inferius agens omne an generet i se ipso. ipso generet: mas enim vel est solũ effectiuum humani fætus principium (si de inferiori agente sit sermo, ac ratione seminis consideretur) vel saltem magis præcipuum, & tamen non in se generat, sed in alio, videlicet in fæmina vt 1. *de gen. an. c.* 22. vbi expresſè profitetur Arist. semper ortum eius, quod progignitur in fęmina succedere, eo quia nec in mare semen emittat mas, vel fæmina, sed ambo id quod ab vtroq; promanat in fæminam conferant: & licet in aliquibus animalium speciebus non mas in fæmina, at hæc potius in marem aliquam sui particulam inserat 1. *de gen. an. c.* 18. simile tamen in ijs etiã cõtingere *ibid.* obseruatur. Vera quidẽ sunt hæc, nihilominus tamen proprium agens in vnaquaque specie in se ipso dicitur generare: viuentis nãque tantummodo cum sit generare, quia vegetatricis id opus est facultatis 2. *de an.* 34. viuentia vel in ea locantur specie, in qua nullia sexus distinctio appareat, & hæc in se ipsis gener[illegible]tarum ple-

rs[illegible]

ræq; in ſe ipſis enim ſemen, florem, ac fructum progignunt, à quibus educitur principium ortus alterius: vel in ijs verſamur viuentibus, in quibus ſexus diſtinctio viget, & hæc pariter in ſe ipſis procul dubio dicentur generare, dum mas non generet, vt à fæmina ſeiunctum, ſed vt illi coniunctum, ideoq; cum generatio intra fæminam contingat, & hæc in ſe ipſis generare, licebit vtiq; aſſerere. & hoc apertè ſuadet Ariſt. *pri. de gen. an. c. vlt.* cum enim *ibid. c.* 2. docuiſſet principia generationis eſſe marem ac fæminam, facultates has in plantis docebat miſceri, nec marem à fæmina ſeiungi, & ideo ex ſe ipſis generare: ac inde idem ſubdebat quodammodo in animalibus euenire, quę ſexu diſtinguntur, quia dum iunguntur, & generant vnum quodammodo fiunt, ſicuti plantæ, vt cum iunguntur, & coeunt, vnũ animal ex ambobus à natura effici videatur: quare ſi animalia generant quatenus mas, & fæmina vnum fiunt animal, & hæc in ſe ipſis generare aſſerere oportebit, etiamſi in ouiparis verſeremur, dum hæc in ſe ouũ producant. & per γεννᾶν ἐν ἑαυτῷ intelligi *intra ſe generãs* ſatis indicat Ariſtoteles, qui eadem loquendi ratione ad illud idem indicãdum vtebatur 2. *de gen. an. c.* 1. *& alibi.* Prædictis verò duobus principijs agẽtibus conſtitutis quęnam ipſa ſint, declarat, & in alio generare docet id omne quod ſupra lunam eſt, cælum ſcilicet: ac quia non ſoli cælo, ſed Soli id munus communiter adſcribi videbatur, animaduertit Solem eſſe magis proximum inter cæleſtia agentia, non ratione ſitus, dum id illi Luna, & alij etiam aliqui planetæ eripiant, ſed ratione influxus, & actionis: ideoque ſubdit propiorem eſſe *per acceſſus, & receſſus*: quatenus accedens ac recedens, temporum vices, ac rerum ortus, & interitus producit, vt late 2. *de ortu* 57. teſtabatur A-

rist. ideoq; illi consueuit adscribi, quod sit rerum parens, iuxta vulgatum illud 2. *phys.* 26. *ἄνθρωπος ἄνθρωπον γεννᾷ, καὶ ἥλιος.* (*homo hominem generat, & Sol*) traditamq; veritatem euidenter confirmat, vel potius qua ratione à nobis distans Sol queat agere docet, licet mouens ac motum simul esse oporteat 7. *phys.* 10. *& seqq.* animaduertens Solem accessu, & recessu aera immutare continuè, ratione caloris, & frigoris anni tempora diuidentem, vnde certa telluris ipsius, ac omnium, quæ in ea constituuntur, prodeat immutatio; inde scilicet vt Sanctiss. Vrb. VIII. canebat.

Solaris parens.

In hymno ad Deũ.

—— —— *oritur series, & temporis ordo*
Pomifer autumnus, florens ver, torridus æstu
Cancer, & algenti caper additus arbiter hora
Vsq; vices mutant, donec nouus appetat annus.

cælum verò, & Sol quonam pacto diuersè operentur cum longè profundiùs inquirat, & determinet philosophus, ipsum vnusquisque 2. *de ortu* 56. *& seqq.* consulat, quo loci hæc vberrimè pertractantur.

Zodiaci vtilitas, ac mundi partium numerus, conditio, & munus recensentur.

Text. vlt.

Ἔχει δὲ καλῶς καὶ ἡ λόξωσις τῶν ζῳδίων τοῦ πόλου πρὸς τὴν τοῦ ἡλίου φορὰν, αἰτία γὰρ καὶ αὐτὴ τῆς γενέσεως. 1. ἐστὶ καθόλου δὲ ἡ τοῦ πάντος διακόσμησις, ὥστε εἶναι ἐν αὐτῇ τὸ μὲν ποιοῦν, τὸ δὲ πάσχον. τὸ μὲν οὖν. 2. ἐν ἑτέρῳ γεννῶν, τὸ ὑπὲρ ἄνω τῆς σελήνης ἐστι. τὸ δὲ ἐν ἑαυτῷ τὸ ὑπὸ

1. ad ex VV & B.

2. V & B. l. ἀνωτέρω.

Rectè autẽ se habet obliquus animalium cæli ad Solis lationem, est enim ipse causa generationis: vniuersaliter verò vniuersi partium distributio, vnde in eo agens, & patiens adsint. Quod igitur in alio

κ᾽ ὑποσελήνης. 3. τὸ δ᾽ ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν, τοῦ μὲν ἀεὶ θέοντος θείου, τοῦ δ᾽ ἀεὶ μεταβάλλοντος γεννητοῦ, κόσμος. 4. ἄρα ἐστι.	alio generat est, id quod est supra Lunam, in seipso verò generat id quod est infra eandem. quod autem ex vtrisq; earum, scilicet ex diuino semper currente, & ex genito sẽper mutationes subeunte, mundus est.

3 in V. deest ab ἐστι vsq; ad τόδε.

4 N. L. κόσμος; im. ex C. & B.

PARAPHRASIS.

ET aptissimus omnino Solis motui Zodiacus, & hic enim rerum ortui valdè confert, hoc licet opus omnium maximè foueat vniuersi partium constitutio, è quibus in eo agens, & patiens constituantur, quę necessariò exiguntur, vt res oriantur: ita vt in alio progignat ea Vniuersi pars, quæ supra Lunā collocatur, ac in se generet ea, quæ illi subest: ac vniuersum illud, quod ex vtraque hac parte, coalescit, nempe ex diuina, & semper currente, ac ex illa, quæ perenni mutatione premitur, mundus dicatur.

COMMENTARIVS.

A

DVplex efficiens principium *in præc. textu* assignauit Auctor, priori idcirco ibi declarato, alterius hic naturam explicat, de illo tamen nonnulla pariter recensens; cumq; illud dixerit esse cælum, ac præcipuè So-

Pythagoras Zodiacū obliquum esse docuit.

Solem, obseruat circulum, sub quo Sol motus suos peragit prouidè obliquum esse; Zodiaco enim inter circulos cælestes obliquitas attributa, quam primò Pythagoras fertur deprehendisse, ideoq; apud Aristophanem videmus Apollinem λοξίαν dici, quia Apollinis, hoc est Solis via sit λοξὴ (*obliqua*) vt ibi Græcus Scholiastes adnotabat. Zodiacum verò vocat Ocellus circulum animalium, quia duodecim partes, in quas diuiditur, (cuius originem sectionis abundè recenset Macrobius) animantium imagines præseferunt, de quibus canebat Ausonius.

Stob. egl. phys. c. de cœli nat. & diuis.

In Plato sc. 1.

Apollo cur λοξίας.

In somn. Scip. l. 1. c. 21.

in eglogis.

Zodiaci imagines

Signifer inde subest, bis sex, & sidera complent,
Hic aries, taurus, gemini, cancer, leo, virgo,
Libraq; scorpius, arcitenens, capricornus, & vrnam
Qui tenet, & pisces ——

iure verò obliquum circulum Soli [illegible] assignatũ, quia rerum ortui illius circuli obliqua positio plurimum conferat, quod qua potissimum ratione contingat, hic Ocellus non docet, exactè verò monuit Aristoteles 2. *de ortu* 56. & magis apertè etiam *t. sequ.* subdēs τῆς μὲν οὖν συνεχείας ἡ τοῦ ὅλου φορὰ αἰτία, τοῦ δὲ προσιέναι καὶ ἀπιέναι ἡ ἔγκλισις. (*continuitatis igitur, quæ est totius latio, causa est: accedendi verò, & recedendi inclinatio*) quam doctrinam fusè *ibi & seqq. text.* prosequitur: docens prædictis locis primæ sphæræ, motum raptu suo alios orbes impellentem entium ortum, & interitum non producere, quia maximè vnus est, at potius id præstare Solis sub Zodiaco motum, qui vt continuus perennitatem ijs conferret, inclinatio verò, & circa Zodiacum eleuatio, per quam accedit, ac modò recedit Sol à puncto verticibus nostris imminente, rebus ortũ tribuet, ac interitum. Ne quis tamen entium ortus soli effectrici causæ modò adscriptos opinaretur, ac si su-

Zodiacus quid conferat rerũ ortui.

bie-

biectum excluderetur, cuius necessitas *cap.* 1. fuerat expressa, subdit, quod si adæquatè loqui placeat, illius causa est vniuersi distributio, per quam agens, & patiens in eo constituuntur, è quibus rerum ortus, & interitus emergant, quorum vtrumq; pariter Aristoteles in rerum perenni ortu dicebat considerandum 1. *de gen.* 14. factoq; inde ad ea, quæ primò tradiderat, regressu, sicuti docuit generare in alio eam vniuersi partem, quæ supra Lunam constituitur, sic monet in se ipso generare quidquid infra eandem locatur; Lunam verò non secludit ab actione, licet agentium terminum ipsam constituat: eam enim multorum conspicuam causam aspicimus, puta dum ostrea, & huiusmodi animalia videmus ea crescente esse turgida, quæ ipsa decrescente diminuta apparent, vnde rectè Manil. canebat.

Luna multorũ causa.

Astron.

Sic submersa fretis concharum, & carcere clausa
Ad lunæ motum variant animalia corpus.

maris quoq; fluxus, ac refluxus à plerisq; in eam reijcitur, dum.

Lucan. *Pharsali.* 10.

Luna suis vicibus Tethym, terrenaq; miscet

ea decrescente mensium muliebrium contingunt profluuia, vt ideo reste Arist. 7. *de hist. an. c.* 2. nonnulli arguto quodam cauillo Lunæ sexum fæmineum tribuerint, quia illa decrescente purgentur mulieres, moxq; ambæ eodem temporis decursu repleantur. aliaq; huiusmodi in capillis, plantis, arboribus, & alijs huiusmodi recisis, ad Solis coniunctionem vel oppositionem properante Luna conspicimus, ideoq; ab agricola obseruandum docebat Virgilius.

Cur Lunæ fæmineus sexus attributus.

Georg. 1.

—— *quid menstrua Luna moneret.*

vnde illi in hæc inferiora quoque actio adscribenda, ideoq; ipsam inter cæli partes enumerabat Arist. 2. *cæli* 96. sed supra lunam dicens id adesse, quod agit in alio

lio, inter huiusmodi agentia, eam quoq; inclusit, quæ cum prædictorum agentium terminus constitueretur, ab ipsa earumdem sectio, desumenda erat, eademq; ratione *hoc cap. t.* 2. Isthmum mortalitatis, & immortalitatis eandem nuncupauit. si vero ambæ vniuersi partes accipiantur, & ex vtrisq; vnum quid constituatur, id mundi nomine exprimetur: quarum vtriusque naturam hic elegantissimè descripsit, cælestem scilicet per verba ἀεὶ θέοντος θείου (*semper currente diuino*) quia perpetuò illa mouetur, & ex perpetuo illo motu θεοὺς (*Deos*) corpora cælestia vocauit antiquitas ἀπὸ τοῦ θεῖν (à currendo) vt obseruabat Macrobius, quod sanè stolido præstitit consilio, vt enim Velleius apud Ciceronem monebat, Dei nomen tantum enti beato conuenit, & *quid potest esse minus quietum, quam nullo puncto temporis intermisso versari circum axem cæli admirabili celeritate? nisi quietum autem, nihil beatum est*. ex eodem pariter cursu cælum αἰθέρα dictũ ἀπὸ τοῦ ἀεὶ θεῖν (*à currendo semper*) animaduertebat Aristoteles 1. *cæli* 22. sublunarem quoq; vniuersi partem nobis ingeniosè declarauit per hoc, quod semper sit mutationibus obnoxia hæc inferioris huiusce partis natura, vnde sua desumpsit primordia acutissima illa Protagoræ sententia, asserentis verum esse quidquid vnicuiq; appareret, vt simul de eadem re, vel etiam contraria plurium placita veritati esse consona contingat; perpetuo scilicet fluxuentia premi cum animaduerteret, nec vnico temporis momento res easdem cẽsebat permanere, ideoq; rebus assiduè immutatis diuersos, immo oppositos de ijsdem conceptus, & verè posse efformari ingeniosè asserebat, cuius sententiæ fundamenta abundè recẽset Plato in Theæteto, ac reijcit, quod pariter Aristoteles 4. *met.* 19. *et seqq.* acutè præstitit: ille

Corpora cælestia θεοὺς cur dixerint antiqui.

Saturn. 1. *c.* 24.

1. *de nat. Deorum.*

Et cur cælũ αἰθέρα.

Protagoræ sententia explicatur.

tamen inde ad statuendas idæas fuit excitatus, vt harum opè permanentia, nec perpetuę mutationi obnoxia entia contemplaretur, vt monuit Arist. *met.* 1. *t.* 5. *& seqq.* indeq; vniuersa fortasse Græcia plerisq; rebus nomina imposuit ea è fluxu deducens, vt eruditè Plato in Cratilo obseruabat: & Seneca exclamabat *Quacumque videmus ac tangimus. Plato in illis nõ numerat, quæ esse propriè putat, fluunt enim, & assidua diminutione, atq; adiectione sunt. nemo nostrum idem est in senectute, qui fuit iuuenis, nemo est mane qui fuit pridie. corpora nostra rapiuntur fluminum more, quidquid vides, currit cum tempore, nihil ex his quæ videmus, manet. ego ipse dum loquor mutari ista, mutatus sum. hoc est, quod ait Heraclitus, in idem flumen bis non descendimus* (cuius etiam dicti meminit 4. *met.* 22. Aristoteles) *manet idem fluminis nomen, aqua transmissa est. hoc in amne manifestius est, quàm in homine. sed nos quoque non minus velox cursus præteruehit: & ideo admiror dementiã nostram, quod tantopere amamus rem fugacissimam, corpus, timemusq; ne quando moriamur: cum omne momentum, mors prioris habitus sit.*

cur reb* plera q; nomina è fluxu imposita.

epist. 58.

Tex. 1.

Viuentium generationem æternam fuisse docet.

Ἀνθρώπου δὲ ἀρχὴ γενέσεως πρώτη οὐ γέγονεν ἐκ γῆς, οὐδὲ τῶν ἄλλων ζῴων καὶ φυτῶν, ἀλλ' ἀεὶ τῆς διακοσμήσεως οὔσης, ἀνάγκη καὶ τὰ ἐνυπάρχοντα καὶ τὰ ἐν διακεκοσμημένα. 1. συνυπάρχειν. πρῶτον μὲν γὰρ ἀεὶ ὄντος τοῦ κόσμου, ἀναγκαῖον καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ 2. συνυπάρχειν, λέγω δὲ μέρη οὐρανόν, γῆν, τὸ μεταξὺ τούτων (ὃ δὴ μετάρσιον καὶ ἀέριον ὀνομάζεται). 3. οὐ γὰρ ἄνευ τούτων, ἀλλὰ σὺν τούτοις, καὶ ἐκ τούτων ὁ κόσμος.

1. V διακεκοσμημένα. & in V. deest vsque ad πρῶτον

2. N. αὐτοῦ. im. ex V. & B.

3 N ὀνομάζεται. im. ex V.

Hominis autẽ ortus principium primũ non factum est ex terra, neq; aliorum animalium: nec plãtarum: sed semper existẽte mundi distributione, necesse est, & inexistentia, & in eo ordinata adesse primò quidem, semper existente vniuerso necessariũ, & partes ipsius coexistere, partes verò; dico, cælum, terram, & quod inter hæc medium, quod sublime, & aereum nominatur: non enim sine his, sed cum his, & ex his, est mundus.

PARAPHRASIS.

Nunquam homines, plantæ, vel animalia è terra primò prodiere: at cum semper mundus extiterit, & ea quæ ipsum incolunt, semper extitisse asserẽdum. si enim erat vniuersum, & illius partes esse oportebat, cælum scilicet, tellurem, & quodcunq; est inter eas, cum

cum his mundus nequeat deſtitui, at ex his conſtituatur.

COMMENTARIVS.

NObili ſanè methodo nobis vniuerſum exhibere cum vellet Ocellus in hoc opuſculo, illius æternitatẽ primo capite ſuadere eſt conatus: explicatis inde in ſecundo cap. ortus, & interitus, qui perenni quadã viciſſitudine in ipſo vigent, natura, ratione, & cauſis, nonnulla hoc tertio capite nunc ſoluit quæſita, vel euellit dogmata, vt inde melius tradita firmentur, eo quia non ſatis eſt propria placita edocuiſſe, ni prorſus etiam illæ obiectiones eijciantur, quibus ipſa premuntur. nam multi præ intellectus imbecillitate his ſuccũbunt: licet enim ea veritati conſona omnino cognoſcant, harum tamen ſolutionis ignari, propriam fateri dum erubeſcunt inſcitiam, longe deteriori crimine in oppoſitam ſententiam ſe ferri permittunt, vt obſeruabat Ariſt. *met.* 4. 28. Hoc igitur præſtiturus auctor primò quandam de humano ortu, quæ circumferebatur, excludit ſententiam, per quam æternitas illi deꝫ negabatur ſpeciei, quod pariter in cęteris inde fortius etiam vigeret. & iure hanc primò excludit, quia pręc. cap. præcipuis cauſis rerum ortus aſſignatis, congruũ erat dubitationes ſpecierum ortum ſpectantes illi ſubnectere, imo ab Ocello ea de humano ortu euertenda poſitio, qui vniuerſum aſſerebat æternum: dum hoc ſtatuentes philoſophi axioma humanum quoq; genus æternum affirmarint, & è contra omnes genitum mũdum aſſerentes, hominis pariter ortum certo tempore dixerint conſequutum, Diodoro teſte. docet igitur hominum, cæterorumque viuentium generationem à tel-

Bibl. hiſt. lib. 1.

tellure sua non traxisse primordia, vt eorum inde excludat sententiam, qui rerum ortui principia adscribentes, homines, & cætera viuentia primo è terra aliquando prodijsse asseruerunt eo ferè pacto, quo singula sponte nascentia in dies è terra erumpere cōspicimus. sic enim eorum ortus prodirent principia, indeq; vniuersi aboleretur æternitas, dum perfectissimæ species ipsum incolentes principia viderentur accepisse. quæ singula vt rectius percipiantur, animaduertendum quamplurimos veterum philosophorum, quia entium æternitatem negabant, nec tamen Summum Deum sine materia rerum conditorem agnoscebant, veræ philosophiæ dogmatibus destitutos in hæc absurda placita incidisse, quòd primò è terra homines productos vnaq; cætera animalia, ac plantas arbitrarentur, quod respiciens Lucretius canebat:

Opinio eorū qui homines è terra ortos asserebant.

Rer. nat. lib. 5.

Quare etiam, atq; etiam maternum nomen adepta
Terra tenet meritò, quoniam genus ipsa creauit
Humanum, atq; animal prope certo tempore fudit
Omne quod in magnis bacchatur montibus passim
Aeriasq; simul volucres variantibus formis.

qua si tanta enascentem terram virtus fuerit comitata, vt tunc temporis calore Solis pressa illius superficies plerisq; in locis intumuerit pluribus veluti pustulis affecta tenui pelle circumdatis; quibus contenti fœtus noctu à circumfusa aeris nebula incrementa susciperent; interdiuq; à Solis æstu soliditatem contraherent, tandemq; maturo accepto incremento, perustis membranulis, cuncta animalium genera prodierint, è quibus plus caloris nacta euolarint, terrestri magis concreta materie tellurem ipsā deserere non potuerint, ijs animantibus, quibus copiosus humor contingerat, ad aquas cognatum veluti locum percurrentibus,

Ibid.

bus, vt latè recenset Diodorus; & hoc idem prorsus sensisse videntur poetæ, dum ferè perditum genus humanum lapidum beneficio restituturum asseruere, è quibus à Deucalione proiectis, mares à Pyrrha femellæ prodirent (vt latè Ouidius) in tellurem scilicet humani ortus principia reiecturi, indeque docebat Pindarus populos λαοὺς dictos, dũ de Deucalione & Pyrrha cecinit. *Olimp. od. 9. antistro. β.*

—— —— ατερ
Δ' εὐνᾶς ὁμόδαμον
Κτησάσθαν λίθινον γόνον
Λαοὶ δ' ὀνύμασθεν

(& absq; concubitu eiusdem generis compararunt lapideam faturam: λαοὶ autem apellati fuerunt) λίθος *(lapis)* enim Dorica dialecto λᾶς dicebatur, vt ibid. Benedictus obseruabat. Quod si quis obiecisset fictitiũ quid esse hoc placitum, dum nullibi tellus hominem, equũ, vel quid huiusmodi producat; refellebant obiecta, dicentes nunc terram ventorum impetu, & Solis ardore constipatam maiora amplius animalia proferre non posse, vt monuit Diodorus, imo iam ipsam consenuisse, ac præ etate primæuo robore amisso imperfecta tantum quædam animalcula progignere, quod elegantissimè Lucretius sic explicauit. *Cur populus λαός.* *Diodo l. 1.*

Iamq; adeo fracta est ætas, effætaq; tellus. *Lib. 2.*
Vix animalia parua creat, quæ cuncta creauit.
Sæcla, de ditq; ferarum ingentia corpora partu.

& quispiam fortasse vlterius à veteribus quibusdam stolidè telluri adscriptam huiusmodi virtutem imbriũ copia iam extinctam, fulminumue ictibus omnino discussam eo pacto asseruisset, quo similibus sanè casibus fatidicam vim eidem telluri insitam prorsus perditam, vt inde in totum oracula expirasse contigerit, plerisq; apud Plutarchum asseruere. hienim certis tan- *De orac. def.*

 tum

tùm locis oracula exerceri considerantes (quæ certè gentium astu prodibant, vt sat apud Lucianum Abdonachitæ vita demonstrat) insitæ telluris virtuti eadem tentarunt adscribere, humanæ scilicet innatam animæ futura noscendi facultatem dum crederent, è quibusdam terræ partibus diuinos quosdam halitus prodire arbitrabantur, qui in corpus infusi insolitum quid animis conciliarent, cuius veluti tepore, ac diffusione meatibus quibusdam expansis, futuri ocurreret imago, quod.

Vnde oracula prodirēt.

— vbi virgineo conceptum est pectore numen
Humanam feriens animam sonat, oraq; vatis.
Soluit — —

Lucan. li. 5.

vt nō secus quàm vini halitus validos plerosq; motus excitat, occultos quinimo sermones, & intimos animi sensus depromit, vnde Pindarus dicebat.

Θαρσαλέα δὲ παρὰ
Κρατῆρα φωνὰ γίνεται

Nemeor. od. 9.

(audax autem apud craterem fit vox) quia nimis audaci fiducia pectoris arcana vox ebrij prodere non pertimescit: huiusmodi pariter terrenus halitus siccitatis congruè cum feruore commixtæ particeps, ætereum quodammodo spiritum reddat ac fulgidum, cuius ope innatam facultatem animus exercens futura prænoscat simul ac prædicat. nec tamen inane arbitrabantur pio cultū numina orare, Apollineimq; præcipuè, cuius Delphicum oraculum non dissimili sanè ratione legimus erupisse, dum pecudes, pastoresq; eo loci venientes bacchatione quadam, inconcinnisq; moribus corriperentur, vt græcus Scholiastes Aristophanis docebat: ab ijs enim omnem huiusmodi temperiem, ac mutationis vim terræ infusā fuisse credebant, ideoq; puras etiam hostias exigi, & tot libamina, quibus conspersa

Cur oracula cōsulentes Deos orarent.

Delphicum oraculum.

In Pluto

ſperſa hoſtia tremore quodam concuteretur, vt inde congruum temporis momentum diuinę huius auræ captandæ numinum beneficio indicaretur, quã non quolibet tempore emergere obſeruabant: nec fruſtra Pythiam toto vitæ decurſu ad id munus exercendum caſtam, puramq; ſeruari arbitrabantur: hac enim ratione ſynceram quoq; corporis temperiem permanere credebant, ac longè puriorem phantaſiam reddi, vt facilius inde, ac ſyncerius vis illa fatidica cõciperetur, nec corporis alterationibus oppreſſa langueret, at cum ſpiritus temperie, congruo ceu ad illud opus inſtrumento imaginandi, ac diuinandi vis rectè conueniret, indeq; furoris afflatus, & furorũ ſyncera prædictio prodiret, quã vel prorſus perderet, vel ſaltem exilẽ, & vitioſã redderet iã turbata imaginatio, ac immundi corporis vaporibus concuſſa, quibus quantum illa afficiatur inſomniorum varius, ac modò frequẽs, modò rarus occurſus oſtentat. hanc igitur cæleſtem ab ijs creditam virtutem ſicut æternam non permanere, at in terra etiam extingui, ideoq; oracula deficere veterum plurimi ſtatuebant, idem pariter eos de vi terræ inſita, qua perfecta animalia procrearet, eos protuliſſe non à veritate prorſus forſitan abhorrebit, canente præcipuè Lucretio. Pythia cur caſta Lib. 5.

Sed quia finem aliquem pariendi debet habere,
Deſtitit vt mulier ſpatio defeſſa vetuſto.

hoc autem velut abſurdum dogma reijciendum monet Ocellus, ſed aſſerendum mundum ſemper extitiſſe, vt ſuperius docuit, & ita pariter ea ſingula, quæ illi inexiſtunt, ac eius ordinem conſtituunt, ipſum ſemper fuiſſe conſequuta, quod idem de homine *ſequ. textu* infert, ac ita arguere videtur. Si vniuerſum adſit, & illius partes exiſtere oportebit, quare illud æternum cum Cap. 2.

sit ex aliàs habitis, idem quoq; de partibus statuendũ, quas illi coæuas fuisse inde videtur inferri, quod mundus est quoddam totum, ideoq; dicitur vniuersum: & totum absq; suis partibus esse, vel intelligi impossibile videatur, quid enim totum dicitur, quia nulla ex proprijs partibus destituitur *met.5.30.* Vniuersi verò partes monet esse cælum, terram, & quod medium est inter ipsa, quod aereum, & *μετάρσιον* nũcupatur, vt enim monebat Plutarchus *μετάρσια* dicuntur *τὰ ἀπὸ τοῦ κύκλου τῆς σελήνης καθήκοντα μέχρι πρὸς τὴν θέσιν τῆς γῆς* (quæ ab orbe Lunari situm vsque pertinent terræ) & quòd partes vniuersi re vera sint, inde colligit, quòd his carere nequeat vniuersum, ex his constituatur, & per hæc vniuersi sortiatur rationẽ, ex quo ratio & natura partis coalescit. hæc verò eadem cælum scilicet, & corpora simplicia vniuersi compagem componere affirmans Aristoteles, & ipse vniuersi partes nuncupabat *1.cœli.s.5.* dum de his acturus se determinaturũ dicebat *περὶ τῶν κατ' εἶδος αὐτοῦ μορίων* (*de his quæ secũdum speciem sunt ipsius partes*). & hinc profectò sequitur cælum, terram, & quod inter ipsa medium est, æternitate potiri, si falsis insistamus principijs Ocelli vniuersum statuentis æternum: quam sententiam cum superius reiecerimus, & dogma hoc simul cadere oporter. hoc tamen animaduertendum, quod seq: textu tradendæ doctrinæ præcipuum veluti fundamentũ collocauit, scilicet vniuersum suis partibus destitui nõ posse, aliàs enim non foret vniuersum, ideoque æternum illud statuentem, & has æternas necesse est affirmare.

μετάρσιον quid. Laer. li. 3. proœm.

c.1.t.1.

Enu-

Enumerantur partes, quæ necessariò vniuerso coexistunt.

Τῶν δὲ μερῶν συνυπαρχόντων, ἀνάγκη καὶ τὰ ἐμπεριεχόμενα 1. συνυπάρχειν αὐτοῖς. οὐρανῷ μὲν ἥλιον, σελήνην, ἀπλανεῖς ἀστέρας, καὶ πλανήτας, τῇ δὲ γῇ ζῶα, φυτά, χρυσόν, ἄργυρον; μεταρσίῳ δὲ καὶ ἀερίῳ πνεύματα, ἀνέμους. 2. μεταβολὴν ἐπὶ τὸ θερμότερον, μεταβολὴν ἐπὶ τὸ ψυχρότερον. σὺν τούτῳ γὰρ οὐρανός; 3. σὺν τῷ τὰ περιεχόμενα ἔχειν, καὶ σὺν τούτῳ γῆ. 4. σὺν τῷ. 5. τὰ ἐπ' αὐτῆς φυόμενα καὶ βοσκόμενα εἶναι, καὶ σὺν τούτῳ μετάρσιον καὶ ἀέριον, σὺν τῷ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα τὰ γινόμενα γίνεσθαι.

At dū partes existunt, & ijs coexistere oportet ea quæ in ipsis continentur. cælo quidem Solem, Lunam, fixas stellas, & planetas; terra verò animalia, plantas, aurum, & argētum; sublimi autē, & aereo spiritus, ventos, ac mutationē in calidius, & mutationem in frigidius: cum hac enim cælum, quod habeat in se contenta, & cum hoc terra, quæ in ea generantur, & pascūtur adesse & cum hoc sublime, & aereum, quòd, & in ipso sint omnia, quæ in eo fiunt.

Tex. 2.

1. N. περιεχόμενα im. ex V.

2. N. ἀνέμον im. ex V.

3. L. δέγε οὐρανόν.

4. L. γῆν.

5. N. non habet σὺν τῷ ad ex VV. L. & B.

PARAPHRASIS.

ET vbi partes vniuersi existunt, illa pariter quæ ab ipsis continentur, simul existere oportet, ita vt cælo cōstituto Solem simul Lunam, nec non fixa quælibet, ac errantia sidera adesse opus fit: tellus necessariò animalia, plā-

tas, aurum, & argentum exposcat: & aera spiritus, ventus, calorisq; ac frigoris vicissitudo concomitentur. cælum siquidem ideo perfectum, quia ijs, quæ in se continet, nō destituitur. Ea similiter ratione tellus exposcit, quæ ex ipsa ortum, & alimenta desumunt, ac sublimis, & aerea pars eas necessariò, quibus assiduè afficitur, mutationes exigit.

COMMENTARIVS.

VNiuerso coexistere partes cum docuerit, æternā vt ostendat humanam speciem fuisse, nunc prędictis partibus eas quoq; coexistere particulas, quæ in ijs continentur ingeniosè profitetur. è duobus enim hisce principijs id, quod pręcipuè expetito *seq. text.* quā facillimè inferet. Enumeratis igitur vniuersi partibus æquè necessariò docet adhærere ea, quæ in ipsis præcipuè continentur, ac ipsæ vniuerso connectuntur, & illud consequitur: eadem enim inter huiusmodi particulas & principes mundi partes viget proportio, quæ inter has, & ipsum vniuersum emergit: & istæ scilicet rationem totius cuiusdam gerunt, si ad huiusmodi particulas conferantur; ideoq; inter ipsas par ratio consurgit. & ne quis hoc placitum de indiuiduis in vniuerso contentis statui arbitraretur, quod falsum esse experimento pateret, ideo subdit, quid ratione partium huiusmodi complectatur, vt in perennibus indiuidua, in caducis speciem ipsum contemplari appareat, in qua & hæc æternitatis videntur capacia, vt *cap.* 5. obseruauimus: & ait, quod sicut vniuerso cælum, terra, & sublimis

mis pars necessariò connectuntur, ita pariter cælo Sol, Luna, aliaq; tum fixa, tum errantia sidera coexistent. terræ quoq; eadem semper ratione animalia inerunt, plantæ, aurum, & argentum: sublimiq; tandem parti flatus venti, ac mutationes, quę in calidius, & frigidius: licet verò nomen *πνεῦμα* & *ἄνεμος* (*flatus ventus*) plerumq; confundi validissimum suadere nobis videatur testimonium Aristotelis *meteor.* 2. c. 4. & alijs in locis reuera tamen inter ea viget discrimen, eo quod nomen venti specificum, at flatus vniuersalius quid, ac genericum videtur indicare, vt licet obseruare *meteor.* 1. c. 13. quo loci dicebat Arist. *περὶ δ' ἀνέμων καὶ πάντων πνευμάτων* (*de vētis autem, & omnibus flatibus*) ac ideò nomen *πνεῦμα* ventos etiam complecti videtur, at quid aliud præterea exprimere: imo arbitrarer ego nomen flatus cuicunq; vel leui auræ competere, at vehementiam nomine venti exprimi, præcipuè quod ventum obseruo ab Arist. dici non simpliciter siccam exhalationem è terra, sed illius multitudinem. dixit enim *allato cap.* 4. 2. *met.* *ἐστὶν ἄνεμος πλῆθός τι τῆς ἐκ γῆς ξηρᾶς ἀναθυμιάσεως κινούμενον περὶ τὴν γῆν* (*est ventus multitudo quædam siccæ ex terra exhalationis mota circa terram*) hos igitur flatus, & vētos semper aereā partem docet efficere, ac mutationes in calidius & frigidius: indeq; rationem subdit, cur particulas relatas vniuerso coexistere asseruerit, hanc scilicet, quòd *cum hoc est cęlum &c.* idest ex sui natura cælum sibi vindicat, quod ea sortiatur, quæ in eo continentur; id terrę pariter exigit conditio, vt plantis & animalium copia exornetur, quibus vberrima præbere non recusat alimenta: idque sibi medius vindicat locus, quòd in ipso ea singula fiant, quæ in illo fieri admiranda naturæ exigunt instituta. è quo sanè dicto nobile refulget profundi, quod

Quid πνεῦμα & ἄνεμος significent.

Ventus quid sit.

in Ocelli dictis efflorescit acuminis argumentum: hic enim dum particulas medij loci contemplaretur, verbo *γίνεσθαι (fieri)* vti voluit, in alijs verò nequaquam; quia tali conditione huiusmodi particulæ (cùm sint entia successiua; & perpetuæ simul agitationi, ac mutationi obnoxia) efficiuntur, quòd earum esse sit idem ac fieri, cuiusmodi naturâ in quolibet ente successiuo intuemur, quod dialecticas tamen, scientificasq; non effugere contemplationes præscripta *2.post.c.12.* indicant dogmata. Maximam tamen dubitandi præbent occasionem postrema hæc textus verba: vndenam scilicet in ijs traditum dogma robur deducat, non elucescit: quænam enim naturalis necessitas terræ incumbit, vt necessariò animalia, ac plantæ in ea sint statuendæ, pariq; ratione in cæteris dubitare contingit. cælum sanè Solem, Lunam, aliaq; sidera videtur exigere, si ortus, & interitus, ac cuiuslibet mutationis, præter localem ipsum, incapax asseramus, vt *cap.prac.* sentire visus est Ocellus, cũ quo Peripatetica consentit schola *1.cali 20.& 2.cali t.3.& alibi.* tunc enim, quia impossibile foret naturæ viribus noua in eo astra produci, ac ea quibus ditatur, illi nunc inesse conspiciamus; æterna hæc vtiq; erunt, si quis cælum cum Ocello, ac Aristotele æternum falsò asserere auderet. hæc tamen ratio in terra, nec in loco sublimi viget, in quibus prædictas particulas assiduè oriri cernimus, ac interire. quare nil nos excitabit, vt tellurem his non præextitisse asseramus, ac locum medium similiter. magni certè roboris non est hæc Ocelli ratio præsupposita etiam vniuersi perennitate; non enim apparet naturalis aliqua necessitas, quæ hisce particulis eas vniuersi partes destitui non posse certò ostendat: probabilis tamen est ratio, ac valida si naturæ iura spectemus: cum

Dubitatio.

Solutio.

cum enim in rebus naturalibus ea tantùm vigeat necessitas, quæ vt in pluribus 2. *phys.* 77. & tellurem nunc plantis, nec animalibus destitui vnquam videamus, sentiendum iure videtur ita semper contigisse; quare illam statuentes æternam, & his æternitatem adscribere oportebat. idemque dicendum de cæteris partibus; eoq; magis, quòd peculiaris earum vniuscuiusque natura id videtur indicare: cælum enim cum sit incapax ortus, & interitus 2. *cæli t.* 1. iam inde patebit æternas quoque illius partes asserendas. mutatio pariter aeris dicenda foret æterna, cum è motu Solis iuxta illius accessum, vel recessum occurrat, vnde anni tempora prodeunt, ac cęlorum motus perennis statuatur; idemque flatibus, ac ventis par ratio adscribet, cum enim ex halitibus siccis è terra prodeuntibus gignantur 2. *meteor. c* 4. quos Sol excitet *ib. c.* 5. siue agẽs, quod perpetuo operatur, nec Atlantem quempiã (vt dicitur 2. *cæli t.* 4.) exposcit, siue necessitatem materiæ inspiciamus, patet vtriq; illas sublimi loco coexistere. Est quoque vero simile terram semper plantas, & alia in textu enumerata concomitari: illas quidem, si de ijs, quæ ex semine prodeunt, quales sunt quamplurimæ, fit sermo: quia cum hæ sibi similem prærequirant plantam, à qua prodierint 3. *de gen. an. c.* 11. iuxta Ocelli principia vniuersum æternum asserentis philosophari oportebit, si nunc adsunt in terra, illi semper coextitisse: eademq; in animalibus perfectis viget ratio; secus in plantis, & animalibus ortis ex putri, hæc enim in terra cũ progignantur, & humore, 3. *de gen. an. d. c.* 11. quo loci latè docetur quanam ratione huiusmodi plantæ prodeant, & quo pacto contingat

—— quacunque mora fluidoq; calore
Corpora tabuerint in parua animalia verti. Ouid. met. 15.

terram præcessisse supponunt, nedũ naturę ordine, quo semper effectum causa præcedit. *post præd. cap. de priori, & 5. met. 16.* verùm etiam tempore, ratione eorum, quæ pręuia quadã naturæ serie p rerequiruntur, vt in terra ex putri erumpant viuentia, vt longo & in his apparatu admiranda naturæ refulgeat prouidentia, (Romæ 1000. pondo aranearũ. *Ael Spartian. in eius vita.*) cuius potentem industriam, vel ex his minimis licet inferre, non secus quam Romanæ vrbis magnitudinem ex eo colligendam censuerit Heliogabalus, quod millena pondo aranearum sibi proposito præmio deferri cum iussisset, insano sibi studio aranearum decem millia põdo sibi vidit allata: dum in ipsis etiam ex putri nascentibus singularis supremi numinis refulgeat sapientia, vt de iisdem ea possimus proferre, quibus Heraclitus ad eum vili degentem taberna caloris gratia accedere recusantes monebat apud Arist. *de p. a. c.* (Deus vbique.) *vlt.* ἐκέλευσε γὰρ αὐτοὺς εἰσιέναι θαῤῥοῦντας, εἶναι γὰρ καὶ ἐνταῦθα θεούς: *(iussit enim ipsos ingredi confidenter, esse enim & ibi Deos.)* in auro quoq; & argento eadem viget ratio, quæ in cæteris: idemq; in reliquis metallis apparet, cum pari ratione in terra ex halitibus generentur *meteor. 3. c. vlt.* & illa tantùm Ocellus hic vt cæterorum præstantissima recensuerit. nec quis imaginetur Ocelli hoc ratiocinium facilè euerti, si quis assereret huiusmodi entia è terra primò producta, inde per semen conseruata, ac ideo aliquod ortus eorum fuisse principium. facile siquidem hæc dubitatio ex traditis *c. 1.* euellitur: ibi enim cum statuatur perfectionis, vel imperfectionis vllos gradus vniuersum accersere, liquet certè nec id de tellure præcipua ipsius parte asserendum esse, ideoq; si nunc animalia nõ progignit, nec prius produxisse asserendũ, ac singulas particulas quibus gaudet, illi semper coexticisse affirmandum, idem-

que

que de cæteris vniuersi partibus dicendum, ne aliquã-do imperfectius fuisse, ac inde redditum perfectius vniuersum, contra superius *c.* 1. præscripta, statuamus. ideoq; & hanc terræ naturam tributam ait, & vbi ipsa sit, ea pariter, quæ in ipsa generantur, *& pascuntur*, existant, ac si alteram nobis rationem leuiter saltem exprimat, cur dixerit animalia necessariò existere si terra sit, ex causa finali desumptam, quam præcipuè contemplatur physicus 2. *phys.* 91. quia scilicet herbis *pascuntur*, vnde eorum gratia hæ videntur progenitæ, ac idcirco cum has semper tellus materna promat liberalitate, & illa necessariò videãtur coexistere, natiuam similiter hanc loci medij asserit conditionem, quòd in eo sint necessario, quæ nata sunt ipsi inesse, eam accipiendo necessitatem, quæ ratione materiæ, & finis in naturalibus occurrit 2. *phys.* 87. *& seqq.* quare si Ocelli principia spectemus perfectionis incremẽta vel decrementa ab vniuerso auferentis, ac vniuersum statuentis æternũ, ita tamẽ vt eo existente, necessariò partes eius principes coexistãt, vt latè *c.* 1. disseruimus, patebit vtique falsum iure dici dogma asserẽtiũ aliquando tellurẽ animantia singula protulisse, quod nunc senio debilitata non præstet: ac præterea singula hic tradita optimè cohærere: & idcirco obseruandum quandocunq; liber auctoris alicuius quempiam locum interpretari, seu per nos per eiusdem principia progredi oportere, tunc enim aliorum placita stolidè non continget irridere, quæ licet plerumque prima facie videantur absurda, ingeniosa tamen, & maximè firma apparebunt, si ea principia spectemus, per quæ illorum auctor fuerit progressus, quod vellem singulos, dum auctorum placita considerant, animaduertere: inde enim delebitur illa, qua plerique gloriam credunt aucupari, virorum

Quo ratione auctores interpretãdi.

rum magni nominis derisio, viris prudentibus indigna, & studiosorum omninò commodis inutilis, qui in sapientum vigilijs non iurgia, sed ad discendum quæiunt præsidia.

Humanum genus æternum esse probatur.

Text. 3. Ἐπεὶ οὖν καθ' ἑκάστην ἀποτομὴν ὑπερέχον τὶ γένος ἐντέτακται τῶν ἄλλων, ἐν μὲν οὐρανῷ τὸ τῶν θεῶν, ἐν δὲ γῇ ἄνθρωπος, ἐν δὲ τῷ μεταρσίῳ τόπῳ δαίμονες, ἀνάγκη τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων ἀΐδιον εἶναι, εἴπερ ἀληθὼς ὁ λόγος, συμβιβάζει, μὴ μόνον τὰ μέρη συνυπάρχειν τῷ κόσμῳ ἀλλὰ καὶ τὰ περιεχόμενα τοῖς μέρεσιν.

Quoniã igitur in vnaquaque sectione supercxcellens alio, quodpiam genus constitutum est: in cęlo quidẽ Deorũ genus, in terra homo, in medio loco dæmones: oportet humanũ genus perpetuum esse. siquidẽ verè ratio cohæret, non solũ partes mũdo coexistere, verùm ẽt ea, quæ partibus continentur.

PARAPHRASIS.

VErùm quia in vnaquaq; vniuersi parte, quodpiam ens cæteris supereminere conspicimus, puta in cælo Deos, in terra homines, in aeris regione dæmones, hominum genus æternum fuisse asserendum erit: immutabilis enim naturæ ordo exigit, vt nedum partes vniuerso, at partibus præterea illa cohæreant, quæ in ipsis præcipua continentur.

COM-

COMMENTARIVS.

HVmani generis primordia è terra non erupisse hoc *c. s. 1.* cum doceret auctor, id ratione firmaturus. *ibid.* vniuersi partes præcipuas vniuerso coexistere constituit, inde vnicuiq; parti quædam sibi adiacentia natiua quadam lege connecti *prac. textu* cum docuerit, illud nunc infert, quod præcipuè meditabatur, humani. s. generis æternitatem. & ait, quod *in vnaquaq; sectione* hoc est vniuersi præcipua, & necessaria parte cum superexcellens quoddã genus constitutum sit: in cælo siquidem Dij ponuntur, vt superius monuimus, & in medio loco dæmones, quatenus Possidonio teste apud Macrobium ex æetherea substantia illis parta qualitas censebatur, ideoq; per æthera dispersi credebantur: sic pariter in terra sit homo, veluti viuentium præstantissimus, quatenus solus inter animalia gaudet intellectu præter sensum 2. *de an.* 29. & elegantissima veluti pars à Deo in vniuerso seruatur; vnde Eutyphamus Pythagoræus in suo de vita opusculo dicebat *τὸ θεῖον ἄνθρωπον πολυτελέστατον ζῶον ἐς τὸν κόσμον ἰσωκίσεν ἀντίτιμον μὲν τᾶς ἰδίας φύσιος, ὀφθαλμὸν δὲ τᾶς τῶν ὄντων διακοσμάσιος* (*hominem Deus animal præstantissimum, & vt sua natura respondens, ita vniuersi constitutionis oculum in mundo collocauit*) ideo inferendum necessariò æternum esse genus humanum: quasi sic arguat, nedum vniuerso necessario quodam nexu cohærent præstantissimæ illius partes, verùm etiam ea, quæ in his perfectiori quadam via, & ratione continentur: cum igitur humanum genus huiusmodi appareat, si terram spectemus, vt ideo optimum etiam animal cunctorum si tamen iuxta legum

Cap. 2.

Saturn. 1. c. 23.

Homo viuentiũ præstãtissimus.

præ-

pręscripta viuat, dicatur *polit.1.c.2.* ficuti æterna illa ab Ocello ſtatuitur, idem de humano genere iuxta eiuſdem principia erit dicendum. Hinc deduxit V.C. Nogarola occaſionẽ quærendi, an Peripatetica ſchola Dæmonas agnoſceret, ratuſq; ab illa omninò negari, locum quendam *ex 3. de gen. an. c.11.* propoſuit, è quo non ignotos fuiſſe Ariſtoteli dæmonas nouo ſibi ſuadet edocere inuento. hoc tamen placitum ex Ariſt. dictis extorquere non eſt difficile, cum alia penes ipſum occurrant loca, quæ id longè clariùs videantur docere, huiuſmodi ſane *t.29 2. de an.* & alij duo textus ingeniosè adducti ad hoc idem indicandum à Scaligero de ſubtil. contra Cardanum, ex quibus locis ego tamen affirmare non audeo huiuſmodi entia Ariſtoteli prorſus nota fuiſſe. veterum tamen placita philoſophorum quis noſſe exoptat, ea late penes Platonem, ac Plotinum, ac Proclum tradita reperiet, & ab Iamblicho de vita Pyth. & de myſterijs, ac Pſello de dæmonibus, nec non à Hierocle in carm. Pyth. omniumq; poſtremus phyſicè, ac Peripateticè procedendo de ijs abunde diſſeruit Sueſſanus in tractatu de dæmonibus, ac nõnulla ingeniosè Scaliger prędicto loco expreſſit.

An dæmones noti Peripateticis.
Exer.355

Partes terræ, non vniuerſa terra quandoq; immutantur.

Φ θοραὶ δὲ καὶ μεταβολαὶ βίαιοι γίνονται κατὰ τὰ μέρη τῆς γῆς. ὁτὲ μὲν ἀνάχυσιν λαμβανούσης τῆς θαλάσσης. 1. εἰς ἕθερον μέρος, ὁτὲ δὲ καὶ αὐτῆς τῆς γῆς.

1. ad ex v.

CORruptiones verò, & mutationes violentæ fiũt per partes terræ, quandoquidem effuſionem aſſumit mare in alterã partem. quando autem & ipſa terra di-

2. ἐυρεινομένης καὶ διιςαμένης ὑπὸ πνευμάτων ἢ ὑδάτων κρύβδην ἐπιφερομένων, παντελὴς δὲ φθορὰ τῆς περὶ τὴν γῆν διακοσμήσεως οὔτε γέγονεν, οὔτε ἔςαι ποτέ. διὰ καὶ τοῖς λέγουσι τὴν τῆς ἑλληνικῆς ἱςορίας ἀρχὴν ἀπὸ Ινάχου εἶναι τοῦ ἀργείου προσεκτέον, οὕτως οὐχ ὡς ἀπό τινος ἀρχῆς πρώτης, ἀλλὰ τῆς γενομένης μεταβολῆς κατ᾽ αὐτήν. πολλάκις γὰρ καὶ γέγονε καὶ ἔςαι βάρβαρος ἡ ἑλλὰς οὐχ ὑπ᾽. 3. ἀνθρώπων μόνον γινομένη γεταναςατος. 4. ἀλλὰ καὶ ὑπ᾽ αὐτῆς τῆς φύσεως οὐ μείζονος οὐδὲ μείωνος αὐτῆς γινομένης, ἀλλὰ καὶ νεωτέρας 5. ἀεὶ καὶ πρὸς ἡμᾶς ἀρχὴν λαμβανούσης,

dilatata, & distante à flatibus vel aquis occulte illatis: absoluta verò corruptio illius, quæ circa terram est constitutionis neq; facta est, neque erit aliquando. propterea q; dicentes græcæ historia principium esse ab Inacho Argiuo sic audiendi, non vt ab aliquo primo principio, sed à facta mutatione in ipsa: sæpe enim & fuit & erit barbara Græcia non ab hominibus tantùm facta cõmigratione, sed ab ipsa natura nec maiori nec minori nec facta, sed quo ad nos semper recentiore & initium sumente.

2. V. διιρυομένης.

3. B. ἀν.

4. N μετάςατος Im. ex VV & B.

5. V.I. καινοτέρας.

PARAPHRASIS.

Violenti tamen quidam interitus, & mutationes in terræ partibus quandoque succedunt puta dum effusę maris aquæ terrã obruunt, vel hæc ventorum impetu concussa, ac irruentium aquarum vi disci ssa dehiscit, & vniuersi interitus numquam contigit, nec vllo tempore continget. Quòd si Grecæ

historiæ exordia ab Inacho Argiuo fuisse desumpta quispiam audit, sciat is non inde à primis veluti nascentis vniuersi incunabulis accepta, sed veluti violentæ cuiuspiam mutationis impetu deleta historiarum monumenta eiusdem auspicijs restituta. irrepsit .n. aliàs Grecię barbaries, ac aliàs ipsam premet, non tantum hominibus barbaris illuc commigrantibus, at ipsius etiam naturę concursu, cuius vires equidem nūmquam augentur, vel diminuuntur, violentas tamen quasdam mutationes ferunt, quarum ratione recentior illa nobis. & exordij capax omnino videatur.

COMMENTARIVS.

Physici de vniuersi natura tractatus limites constituturus Auctor, vt traditam mundi confirmet perennitatem, reiectis ijs, quæ contra ipsam ex ortu viuentium ex ipsa terra deducebantur, alia ex eiusdem terræ mutationibus expetita nunc reijcit, ideoq; in hoc textu mutationes quasdam in terra contingere obseruat, indeque vulgarem quamdam excludit difficultatem, quis enim terrā corruptioni potuisset opinari obnoxiā esse, ac ideo pariter vniuersum, cuius hec pars præcipua est statuta, ex eo quòd aliquando partes terræ dirutas, vel cum plurium pernicie ciuitatum legimus, vt aliquando eodem anno duodecim celebres Asiæ vrbes nocturno motu terræ conlapsas pro-

prodant Tacitus, & Plinius, vt vbi prius vrbes aderāt, stagna, & flumina eruperint, & è conuerso aliquando maris partes, ac immensa flumina exaruerint, ac terræ in aliquo mari repente emerserint *veluti paria secum* (vt cum Plinio loquar) *faciente natura, quæq; hauserit hiatus, alio loco reddente.* quod respiciens Pythagoras apud Ouidium dicebat *Annal. 1. Nat. hist. l. 2. c. 84. ib. c. 86.* *Met. 15.*

Vidi ego, quod fuerat quondam solidissima tellus
Esse fretum: vidi factas ex æquore terras,
Et procul à pelago conchæ iacuere marinæ
Et vetus inuenta est in montibus anchora summis.

ne quis igitur hinc terras interitui obnoxias esse vereretur, obseruat ideo Ocellus non eandem vigere quo ad id rationem in terræ ipsius particulis, ac vniuersa tellure: corruptiones enim quasdam, & mutationes huiusmodi violentas plerumq; docet in ipsius terræ partibus emergere, siue aliqua pars maris effusa terræ particulā absorbeat, siue terrę partes vi flatuum, & aquarum occultè erumpentium dilatentur, vnde prodeant voragines: at terram Vniuersam si accipiamus, impossibile monet eam totam huiusmodi mutationibus premi, quod idem fusiùs tradebat Aristoteles *met. 1. c. vlt.* plura docens olim aquis obruta nunc esse arida, & è conuerso, cuius nobilia mutationis occurrunt penes Plinium exempla, huiusq; varietatis exactas assignans rationes, eos irridebat, qui inde tempus genitum esse voluissent inferre. simili perculsam mutatione ex ingenti terræ motu, & vehementi diei vnius, ac noctis illuuione Atalantida insulam omnino demersam *in Timæo* enarrat Plato, quam in Atalantico mari olim floruisse commemorat Lybia simul, ac Asia maiorem, alijsq; contiguam insulis, ad quas per eam nec difficilis foret accessus; vbi præpotentes re- *Hist. nat. l. 2. c. 85.*

gnassent principes, qui & aliquando Europam ipsam suo subiecissent imperio, quæ cum congrua noui orbis regionibus appareant, illum non omnino Platoni fuisse ignotum licet asserere, ni allegoriam sub ea narratione latere, cū aliquibus placeat asserere, qualem *in comp. Timæi* refert Ficinus, eo fere pacto, quo Danthis carmina videmus, per quæ nedum conspecta Antarctici poli sydera cum detexisset, dum cecinit.

Cap. 4.

Purgat. cant. 1.

Io mi volsi à man destra, & posi mente
All' altro polo, & vidi quattro stelle
Non viste mai fuor ch'alla prima gente.

ab expositoribus ad allegoricos sensus translata: an tamen verum quid vel fictum ea comprehendat narratione Plato (quam ibi historiam nuncupat) affirmare non audeo, eoq; magis, quod earum notitiam regionum priscis etiam sæculis refulsisse veterum quoque scriptorum nec ignobilia suadent monumenta: penes Aristotelem enim *admir. auscult. c.* 82. legimus in mari trans Herculeas columnas insulam omni lignorum, ac fructuum vbertate decoram effloruisse, à continenti longo distantem interuallo, quam inde Carthaginenses vastarint, cum tamen pœna mortis mulctandos illos priùs statuissent, qui illuc è Carthagine rerum copia illecti transijssent, veriti forsitan ne hac relicta, aliquando omnis eò turba conuolaret, vbi cuncta è fæcundo sinu incolis tellus prodiga liberalitate præbebat; imo qui longè hæc philosophiæ lumina præcessit Pythagoras mundum sphæricum docebat, & in illius medio non dissimili præditam figura tellurem locabat, hancq; ita circumhabitari dicebat, vt in ea viuerent Antipodes, nobisq; obuersa prementent vestigia; quam & ipse Ælianus approbauit veritatem, dum Silenus penes ipsum cum Mida disserens

Laert. in eius vita

Var. hist. l. 3. c. de Mida & Sileno.

extra terras haſce maximam adhuc reperiri continentem edocebat, vbi auri, & argenti tanta copia incolæ pollerent, vt ferri inopes, hoc inter metalla infimum illis longe præſtantioribus præferrent, & alia huiuſmodi narrabat, quæ licet quis aſſerere poſſit à priſcis illis nouo figmenti genere tradita, cum tamen pleraque in ijs exprimantur, quæ nunc frequens ibi gentium concurſus quamſimillima obſeruat, non ignotas omnino priſcis ſæculis eas regiones fuiſſe ſi quis arbitretur, non quid diſſonum, vel prorſus chimæricum ſibi affinget. quidquid tamen in hac re placeat aſſerere, quamuis ibi Plato fabulam effinxiſſet, apud hiſtoricos innumera ſuppetunt exempla, per quæ Ocelli dogma de partium terræ mutatione, quæ vel imbrium, vel terræmotus, aliorumque huiuſmodi euentuum vi contingant, abundè confirmentur; vnde ingenioſam educit reſponſionem, qua vulgaris illa contra mundi æternitatem ruat obiectio, quòd hiſtorici gentis cuiuſque primordia aſſignent, quàm ſic fortiùs vrgebat Lucretius. Lib. 5.

Praterea ſi nulla fuit genitalis origo
Terraï, & cæli, ſemperq; æterna fuere:
Cur ſupra bellum Thebanum, & funera Troiæ
Non alias alij quoq; res cecinere poetæ?
Quò tot facta virum toties cecidere? neq; vſquam.
Æternis fama monumentis inſita florent?
Verùm (vt opinor) habet nouitatem ſumma, recenſq;
Natura mundi, neq; pridem exordia cepit.

hanc verò ex tradito excludit dogmate, huiuſmodiq; mutationes violentas id monet præſtare, quòd ea aſſignentur primordia; vt dum ab Inacho Argiuo græcam hiſtoriam ſua deducere initia conſpicimus; non quòd reuera Inachus prænobilium gentis illius geſto-

rum primæuus auctor fuerit, indeq; gentes illæ natales deprompserint: sed quia ex aliqua mutatione magna, quæ Inacho viuente contigit, abolita prioris æui memoria, ex illius ætate historiarum exordia emanarunt. monetq; vlterius auctor, quòd & alias barbara fuit Græcia, rursumq; eadem subibit fata, quibus illa nunc miserrime premitur, quæ (vt dicebat Busbequius) *quondam florentissima, nunc indigna premitur seruitute: bonarum olim artium omnisq; liberalioris doctrinæ inuentrix humanitatem, quam nobis tradidit, reposcere videtur, & opem pro iure communium sacrorum aduersus Scythicam barbariem implorare*; idq; nedum nouis gentium colonijs immutata, verùm naturæ ipsius valido opere, quæ licet perfectior nunquam fiat, vel imperfectior, ratione tamen nostri violentis pressa mutationibus noua videtur accersere principia: harum scilicet impetu, præcedentiũ sæculorum deleta memoria historicisque monumentis deperditis, quod exactè Plato pariter *in Timæo*, & Aristoteles *d. c. vlt. 4. meteor.* expressit; idq; respiciens Horatius canebat

Legat. Turc. epist. 1.

L. 4. od. 9.

Vixere fortes ante Agamemnona
Multi, sed omnes illachrymabiles
Vrgentur, ignotiq; longa nocte.

quare violentæ mutationis vi, quæ, circuitu quodam magno, magna veluti totius terræ hyems contingat, (vt *d. c. vlt.* dicebat philosophus) cum præteritorum memoria aboleatur, inde noua contingit homines illustrium gestorum accipere exordia.

Elegans dictorum in tribus hisce capitibus epilogus.

Text. vlt

Περὶ μὲν τοῦ ὅλου καὶ παντός, ἔτι δὲ.1. καὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς τῆς ἐν αὐτῷ 2. γινομένης ὡς.3. οὕτως ἔχει, καὶ ἕξει τὸν ἅπαντα αἰῶνα, τῆς μὲν ἀεικινήτου φύσεως οὔσης, τῆς δὲ ἀειπαθοῦς, καὶ τῆς μὲν ἀεὶ κυβερνώσης, τῆς δὲ κυβερνωμένης ἱκανῶς μοι εἴρηται διὰ τούτων.

De toto quidem igitur & vniuerso, adhuc autem de ortu, & interitu, qui in ipso fiunt, quòd sic se habet & habebit per omne sæculum, hac quidem semper mouente natura existente, altera verò semper gubernante, altera verò gubernata satis à me dictũ est per hæc.

1.B. nec v: nõ habet δὲ. 2. N. l. ἑαυτῷ im. ex. V. & B. 3. B. non habet ὡς nec V.

PARAPHRASIS.

De vniuerso igitur hæc dicta sufficiant, simulque de ortu, & interitu, qui in eo continuo apparent, ac de ipsius conditione, qua æterno tempore permanebit ex duabus constitutum partibus, quarum prior semper agat, moueat, & gubernet, altera verò patiatur, moueatur, & ab eadem gubernetur.

COMMENTARIVS.

Ea singula, quibus vniuersi naturam expressit auctor, eleganti claudit epilogo, ac monet se conditiones vniuersi satis assignasse, ortus pariter, & interitus, qui in ipso occurrunt, quanam scilicet ratione contingant, & quòd in æterno vigeant tempore

in vniuerso, cuius suprema pars rationem mouentis principij induat, inferior verò patientis, ac moti; confundit siquidem auctor mouere, & agere, ac moueri, & pati, quoniam maxima in ijs terminis occurrat affinitas, licet, vt obseruauit Aristoteles 1. *de gen*. 45. in hoc differrant, quòd mouere vniuersalius quidpiam sit, quàm agere: & moueri, quàm pati, cum enim actio opponatur passioni, & hæc in sola contingat alteratione per passibiles qualitates, actio pariter has tantùm respiciet, dum contraria idem subiectum expetant 5. *met*. 16. quare cum motus extra has etiam vigeat, nã & in alijs contingit prædicamentis 5. *Phys*. 18. quid certè vniuersalius complectetur vox mouere, quàm agere: & moueri, quàm pati, vt omne agens sit mouens, non è conuerso: vnde licet adnotare, quàm profundè sua proferre dogmata consueuerit Aristoteles, qui cum dixisset aliud esse τὸ ποιητικὸν καὶ παθητικὸν (*actiuum, & passiuum*) subdidit καὶ ὅλως κινητικόν τε καὶ κινητόν. (*atq; omnino motiuum, & mobile*) 3. *phys. t*. 3. magis has, quam illas voces complecti acutè expressurus. Ad illudq; idem quod modò contemplabamur respiciens Ocellus, subdit priorẽ vniuersi partem gubernare, alteram verò semper gubernari, eo pacto, quo operis de lege fragmentum *in 2. huius operis parte* exponentes obseruabimus, quia scilicet à superiori parte inferior hæc portio omnes suos motus, ac influxus recipit, quem loquendi modum inferiorem partem à cælesti pẽdere indicãs Arist. *meteor*. 1. c. 2. imitabatur dicẽs ἔστι δ' ἐξ ἀνάγκης συνεχὴς πως οὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς ὥστε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν. (*est autem ex necessitate continuus quodammodo iste superioribus lationibus, vt omnis ipsius virtus inde gubernetur*.

Non

NON voluptatis, ſed ſuſcipiendæ prolis gratia concumbendum.

Text. 1.

Περὶ δὲ τῆς ἐκ τῶν ἀλλήλων ἀνθρώπων γενέσεως, ὅπως τε, καὶ ἐκ τίνων ὀρθῶς κατὰ τρόπον ἐπιτελούμενον, νόμου τε καὶ σωφροσύνης καὶ ὁσιότητος. 1. ἐπισυνεργούσης τάδε καλῶς ἔχειν οἴομαι πρῶτον μὲν τοῦτο διαλαβεῖν, ὅτι οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα προσίεμεν, ἀλλὰ τέκνων γενέσεως.

AT de hominum generatione ex ſe inuicē, quomodo, & ex quibus rectа ratione perficiatur, legem temperantia, & ſanctitate coadiuuante, bene quidem ſe habere puto primò quidem hoc aſſumere, quod non delectationis gratia concumbimus, ſed filiorum generationis.

1. Al. l. σωφροσύνη, καὶ ὁσιότητι.

PARAPHRASIS.

HOminum generationem ex ſe inuicem ſi velimus contemplari, qua ſcilicet ratione, & à quibus ritè perficiatur, dū legum præcepta temperantia, & pietas concomitantur, id prius veluti ſpeculationis huius principium certè ſtatuendū, quòd hominem non voluptatis inde prouenientis, at ſolius filiorum procreationis gratia decet concumbere.

COMMENTARIVS.

c. 1. l. 1. VNiuersi natura in priore huius operis parte, ea quam ibi monuimus ratione diligenter explicata, in altera, quam nunc aggredimur (supremi numinis implorato præsidio, quòd, vt Simplicius monebat, vera scientiarum, & animarum est causa) Ocellus hominum ortus suis illustrare contendit speculationibus, ac ea præcipue de hoc referre, quæ de ipso Pythagoræos scimus obseruasse: vt non iniuria à magno ad paruum mundum (hoc. n. nomine à Pythagora apud Photium homo insignitur) videatur digressus, in quorum operibus quandam, nec ignobilem vigere porportionem, & ipse Aristoteles phys. 8. 18. sensisse videtur: ideoque auctor vt in præced. parte vniuersi æternitatem, & eam, quæ in eo contingit, entium mutuam generationem voluit contemplari, hoc idem nunc videtur præstare, dum humanæ generationis, nec ignobilia locat fundamenta, eo quia entibus caducis, quale est homo, si mentem demas, quæ diuinum quiddam est, & immortale 2. de gen. an. c. 3. æternitas ortus tantùm beneficio confertur, quę huius est finis, vt mox sequentiu contemplabimur: hominum autem ortum non ita considerat, ac si rationem, qua homo progignitur, velit assignare: in hoc enim & ipse homo cum cæteris perfectis animalibus communicat, sed Ocellus de humano ortu potius politicè disserit, ea scilicet doctissimè tradendo, quæ perfecti fœtus, & Reipublicæ vtilis productionem, ac eiusdem rectam educationem præcipuè attingant. & idcirco in hoc textu nobile constituturus axioma, quod suarum veluti speculationum primum sit, ac validum fundamentum: ait agendum

In probl. lib. de an. Meus Auctoris in hac 2. parte. *In Bibl. ī excerpt. è vita Py. thag.* Homo paruus mundus.

Hominis ortus qua ratio ne consideretur.

dum de mutua hominum generatione, qua potissimum ratione illa perfectissimè exerceatur, non concubitus ope, at per præsidia vlteriùs, quæ *legi* concubitus vagos & adulteria excludēti, ac legitimam prolem ad fœtus ex iustis nuptijs procreatos redigenti longè vtilissima *temperantia, & pietas* afferre consueuerunt. Dicitur verò temperantia plurimum legi conferre in matrimonijs, quatenus lex quidem vagos arcet concubitus, & matrimonia fouet, non tamen inter coniuges determinatam coitus statuit vel prohibet frequentiā, quam nobis cum dictet temperantia, & rarus Venereorum vsus multum fœtus conducat productioni, vt inf. obseruabimus, iure dicit quo ad humanam generationem legem à temperantiæ præsidia captare. quod verò dicebam modò à temperantia concubitus frequentiā arceri inde apertè liquet, quod ipsa mediocritas quædam circa voluptates, ac eas præcipuè, quæ tactum spectant cum definiatur *eth.* 3. *c.* 13. (licet enim & in sensu gustus vigeat, id eatenus contingit, quatenus vt monemur 2. *de an.* 94. gustus est quædam species tactus, vt *d. c.* 13. Phyloxeni Eryxij guttursibi lōgius gruis collo dari exoptantis, exemplo comprobatur.) is vtique, qui frequenti concubitu sua expleat desideria, erit intemperans, dum tota Venereorum delectatio ab ea, quæ per tactum emanat delectatione progignatur *ib.* è qua mediocritatem certè, quam respicit temperantia, excludet frequentia vel illi opposita; eoq; magis quod sensilium voluptatum venereæ habentur maximæ, ideoq; consonum dicebat Athenæus harum assequendarum gratia peierantis Deos veniam indulgere, vnde Tibullus.

Nec iurare time, Veneris periuria venti
Irrita per terras, & freta summa ferunt.

Tēperantia inter cōiuges.

Tēperātia quid.

An in gustu.

Venereorum delectatio vnde.

Voluptatum maxima.

dipnos. l. 13. *c.* 1. *l.* 1. *eleg.* 4. Iuramēta amantium irrita.

Gratia magna Ioui, vetuit pater ipse valere
Iurasses cupidè quidquid ineptus amor.

Sed rectè sane hæc prolata dicet quispiam, quid tamen rei pietati cum concubitu, qui ad generationem dirigitur, ac præcipuè penes ethnicum? dicendum pietatem ab Ocello ideo exigi, dum inferius in locis sacris venereorum vsum velit prohibere, qui enim ibi exerceretur concubitus à pietate longè abhorreret, honorem n. Deo præstitum respicit pietas, ac præcipuè penes Pythagoreos, Pythagoreus Clinias dicebat *(In Stob. serm. 2.)* διδάσκειν ὤν δεῖ τοὺς νέους ἐξ ἀρχᾶς τάν τε θεῶν τιμὰν, καὶ τὰν τῶν νόμων. ἐκ τῶνδε γὰρ φανερὸν ἂν εἴη, ὅτι πᾶν ἔργον ἀνθρώπινον, καὶ βίος ὁσιότατος καὶ εὐσεβείας μεθέξει. (*quocirca docendi sunt initio iuuenes, & Deorum, & legum honorem. hoc etenim omne factum humanum, totaque vita sanctimonia, pietatisque particeps erit*) hic verò Deorum cultus certè corrueret, si in locis Deo peculiari quadam ratione consecratis impudici actus exercerentur: si enim ex eo quòd Dij à ciuibus sint colendi inferebat Aristoteles sacerdotia non esse viris committenda, qui vilibus immiscerentur exercitijs *polit. 7. c. 9.* quo magis incongruum foret ijs in locis, in quibus huiusmodi cultus debeat vigere, non vilia tantùm, at maxime impura opera, exerceri, quorum sola memoria vel voce pudici animi deterrentur; & hæc sensisse Ocellum inde suadetur, quòd hic *t. 9.* coitus frequentiam, & 13. illius in locis sacris damnat exercitium, hominis generationem ad rectam rationis normam *seqq. quibuslibet text.* tentans traducere. id vt fiat certissimi axiomatis loco docet statuendum, quòd non voluptatis, at procreandæ sobolis causa mulieribus admiscemur, vt *seq. textu* eleganter ostendetur; & id etiam te-

(Vilia exercētes a Sacerdotio excludit vt & impura opera in locis Sacris dānāta sunt.)

spi-

ſpiciendo ingenioſe pietatem in concubitu expetijſſe Ocellum affirmabimus Pythagoræ placitis adhærendo, qui liberorum procreationi ideo tantum ſuadebat incumbendum ἕνεκα τοῦ καταλιπεῖν ἕτερον ἀνθ' ἑαυτοῦ θεῶν θεραπευτὴν (*gratia relinquẽdi alterum pro ſe ipſo Deorum cultorem*.) duo igitur in ipſo congreſſu cum contingant, ea videlicet, quę inde emanat ſobolis generatio, ac voluptas præterea, quæ tum ſemine, cum etiam ſpiritu exeunte prodit 1. *de gen. an. c.* 20. non hanc, ſed illam proprium veluti congreſſus finem naturam conſtituiſſe erit aſſerendum, pariq; ratione ipſum tantummodo vir temperans in concubitu expetet. hunc ſiquidem natura non ideo inſtituit, vt per ipſum delectatione animalia afficeret, ſed potius illi voluptatem voluit addidiſſe, vt inde vehementiùs animal ad coitum alliceretur, ac vt longe vberior prodiret generatio ad opus illud ſeruile, cuius nullum ſalubrem vſum apud Galenum monebat Epicurus, faciliùs excitaretur. *ſect*. 4 *probl*. 16. quod & obſeruabat Magnus Albertus, addens præterea quod ea delectatione ſeclusa coitum abhorrerent animalia, ideoque vlteriùs etiam grauedine cum premantur vtero gerentia, cruciatibuſq; dum pariunt afficiantur, ſolicitudine quin imo nutriendi fœtus agitentur, animalium genus vtiq; periret, ni vehementi delectatione ad concubitus ipſa impellerentur, licet verò cunctis animalibus proprium veluti concubitus finem fœtus generationem præſcripſerit, quæ cum expleri nequeat, ſi fœmina mare deſtituatur, vel è conuerſo, inde mutuo alterius vterq; premitur deſiderio. hoc tamen inter bruta, & hominem viget diſcrimen, quod in illis ſobolis tantũ progignendæ gratia mas fœminæ coniungitur, at homines nedum prolis deſiderio illecti, at eorum etiam

Iambl. in vita. Py. th. c. 18.

Finis cõgreſſus debet eſſe ſobolis generatio, voluptas vero per accidens ſe habet.

Ari. med. l. 3 *de animal. l.* 22. *c.* 1.

Homo ſolus inter alia animalia coniunctionem cũ ſœmina, non tantum propter ſobolẽ, ſed etiã propter vitã ciuilẽ appetit.

quæ

quæ ciuilem vitam respiciunt. comparandorum causa simul viuere consueuerunt, eorumque inde amoris efficax quoddam vinculum liberi constituuntur, & ideo coniugum qui liberis careant amor citiùs euanescunt, cum commune ipsis bonum sint filij, ac illius quod cõmune est munus peculiare fit connectere *eth.* 8.*c.* 14. quem coniugum nexum prodeuntem à liberis respiciens Euripides filios κοινωνίαν (communionem) nuncupauit Herculem inducens dicentem.

In Hercul. fur. scen. vlt.

Πρὸς στέρν' ἐρείσας μητρὶ, δούς τ' ἐς ἀγκάλας
Κοινωνίαν δύστηνον ——— ———

(*admouens ad pectus matris, & dans in vlnas communionem miseram.*) & iure fætum, quem sibi proprium nec vir nec vxor potest asserere, communionem poëta nuncupauit, quia vt aiebat Plutarchus corpora in concubitu miscet natura, vt decerpta ex vtroq; coniuge portione, simulq; confusa, quod inde oritur, vtriq; præbeat commune, ac neuter ipsorum discernere queat propriumne sit, an alienum. Ne obijciat aliquis animalia congredi delectationis causa, non progignendæ prolis, illam vsu experta, hanc nosse impotentia, præcipuè si de maribus sit sermo, cum discurrentis tantum sit nosse generationẽ prolis ex coitu prodire. facillimè n. corruet dubitatio, si consideretur sapientes edocuisse, & bruta finis intuitu operari, non quia perfectam finis notitiam ijs elargita fuerit natura, sed quia diriguntur à cognoscente finem, quod vel frequens testatur apis exemplum, quam prouidè semper operari nemo non obstupuit.

Plut. con-nub. 20.

Ouid. met. 15.

Nonne vides, quos cera tegit sexangula fætus
Melliferarum apum ——— ———

& tamen apis certe ignorat cur cellulas Hexagonas efformat, idiotam enim ape sapientorẽ ve intellectu prę-

ditum si inter roges cur id fiat, non respondeb it certè ideo illud apem præstare, quia inter figuras totum replentes spatium; qualis est hexagona, quadrata, & trigona, nulla magis circuli naturam æmuletur, qui inter figuras maius spatium æquali ambitu complectitur, sed huiusmodi opera præstant animalia, quatenus in illa cæco quodam naturæ impetu feruntur, non secus quam sagitta scopum attingit sibi quidem ignotum, at homini ipsam dirigenti notissimũ. quare prędicta magis ab homine erunt præstanda, qui intellectu præditus naturæ ductu non indiget, at à natura vt cætera dirigeret entia, fuit productus; ideoq; solo prolis appetitu ad venerea hominem æquum est impelli, quod & ipsa obseruauit iuris prudentia, dum lege Papia præuisum fuit ne sexagenario maior vxorem duceret propter effetam ætatem, cùm nuptiæ liberorum causa contraherentur, vt notauit eruditissimus Io. Rhodius in sua eleganti dissertat. de Acia.

Bruta in coitu diriguntur à cognoscentem finem.

Cap. 6.

Propositum axioma confirmatur.

Text. 22

Καὶ γὰρ πάντας τὰς δυνάμεις, καὶ τὰς ἔργανα καὶ τὰς ὀρέξεις, τὰς πρὸς τὴν μίξιν, ὑπὸ τοῦ θεοῦ δεδομένας τοῖς ἀνθρώποις, οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα δεδόσθαι συμβέβηκεν, ἀλλὰ τῆς εἰς τὸν ἀεὶ χρόνον διαμονῆς τοῦ γένους, ἐπειδὴ γὰρ ἀμήχανον. 1. λεῦ. 2. θνητὸν φυντα θείου βίου κοινωνῆσαι, τοῦ γένους,

Et enim ipsas facultates & instrumẽta & appetitus ad concubitum hominibus à Deo datos non delectationis gratia dari contigit, sed vt semper eorũ genus permaneret: quoniam enim erat impossibile natum mortalem immortalem vitam participare generis perennitate corrupta,

1. N. non habet ἀμήχανον ad exi V. V. &c.

x.v non [illegible] ἀθανασίας φθειρομένης, καθ' ἕκαστον ἀνεπλήρωσεν ὁ θεὸς, ἀκατάληπτον ποιήσας καὶ συνεχῆ ταύτην γένεσιν. ἓν οὖν πρῶτον δεῖ θεωρεῖν ὅτι οὐχ ἡδονῆς ἕνεκα ἡ μίξις.

pta. secundùm vnumquemque implens Deus indeficientem faciens & continuam hanc generationem. vnum hoc igitur primò oportet speculari, quòd non delectationis gratia concubitus.

PARAPHRASIS.

FAcultates enim organa & appetitus, quibus ad concubitum excitaretur, homini non ideo Deus est elargitus, vt ipse voluptatibus potiretur, sed potius vt humano generi æternitas inde conferretur. diuinæ siquidem vitæ participem esse hominem, qui mortalis genitus est, cũ foret impoßibile, hanc generi conferri oportuit, ideoq; ipsam in singulis suppleuit Deus, ac perennem, & continuum ortum constituit]. hinc igitur inferendum non voluptatis gratia esse concumbendum.

COMMENTARIVS.

SIngulorum quæ de humano ortu recensere statuit Ocellus solidum veluti fundamentum hoc *in præced.* celeberrimum locauit axioma, non delectationis, at suscipiendæ prolis intuitu esse concumbendum: id verò præcipuè principij conditio cum exigat *post. 1. &. 5.* quod tam valida illi adhæreat fide eruditorum animus,

Principij conditio

mus, quòd inde nullo queat quantumuis præpotenti impulsu diuelli, nunc auctor ideo principium illud eleganti munit ratione ex fine generationis desumpta: & iure quidem, cum finis causa causarum à philosophis vbiq; dicatur, primasq; semper causas scientia exposcat *phys.* 2.27. docet igitur Ocellus, quod in homine cum adsint facultas, organa, & appetitus ad coitum, hæc omnia non ideo illi tributa, vt libidini satisfacturus fædas ex actu venereo voluptates captaret, sed vt proprio generi perpetuitatem generationis ope conferret. nec inconsulto nedum facultatis, at organi præterea, & appetitus meminit, quia his omnibus quidquid ad generationis opus concurrit, abunde exprimitur: motus enim cuiuslibet principiũ est appetitus 3. *de an.* 48. & nisi adsit facultas nullum prodibit opus, ac tãdem organorum præsidio facultates sua munia exercent, vt ideo videamus, quo viuentia sunt perfectiora, maioribusq; ideo prędita facultatibus eo maiori apparatu organorum refulgere. prædicta pariter tria recensebat Arist. dum 1. *de gen. an. c.* 2. partes ideo mari & fæminæ præstitas obseruaret, quas latè *de hist. an. lib.* 3. *vsq; ad c.* 16. vna cum eorum munijs acutissimè expressit Hæc autem singula homini naturam fuisse elargitam, non vt voluptati deditus venerea exerceret, sed vt horum ope suo generi ęternitatem tribueret, ex eo infert, quòd non alia ratione humanum genus continuò permaneret, cum .n. id quod mortale genitum est, diuinæ hoc est immortalis vitæ particeps reddi nequeat; quale est animal quodque; tum si materiæ naturam spectemus, quę cum potẽtiam ad quaslibet formas fuerit sortita, quacunque potiatur, cæteras adhuc auidissimè exposcit, eamq; idcirco reijcere, vt cæteris inde queat gaudere, natiuo exoptat appetitu: cum etiam si cor-

Perfecta animalia cur maximè organica.

Cur omne animal corruptibile

pora simplicia, è quibus mixtum vnumquodq; perfectum coalescit 2. *de ortu* 49. intueamur; contrarijs enim hæc prædita facultatibus assiduè pugnantia cum mixtum constituant, vt eorum altero tandem succumbente mixtum miserrimè corruat, operantur, ideoque sicuti generationem, ita & mortem cuiq; animali communem dicebat Aristoteles 3. *de respir. c.* 17. hinc igitur corruptioni obnoxia cum sint quælibet animalia, eorum genus, quod in indiuiduorum vita tantummodo subsistit perire oportebat, & æternitate destitui: idcirco summus opifex infinita hanc labem suppleuit prouidentia, & ortus beneficio caducum animal ad æternitatem protraxit, dum continuam reddens generationem illius valido effecit præsidio, vt noua in dies indiuidua prodirent, & hac ratione animal per se caducum speciem diffunderet, ac æternitatem suo generi conferret, vnde eleganter Seneca.

Per generationem æternitas specierũ.

In Hippol.

Prouidit ille maximus mundi parens,
Cùm tam rapaces cerneret fati minas,
Vt damna semper sobole repararet noua.
Excedat agedum rebus humanis Venus,
Quæ supplet, ac restituit humanum genus,
Orbis iacebit squalido turpis situ,
Vacuum sine vllis classibus stabit mare,
Alesq; cælo deerit, & syluis fera,
Solis & aer peruius ventis erit,

Sic igitur à Deo idcirco institutus tantummodo Venereorũ vsus, vt species ipsa perpetuitatis particeps reddatur, non decebit hominem venereis inhiare modicæ delectationis inde prouenientis gratia, sed suscipiendæ prolis, vt hic auctor profitetur: quod præclare Esseni videntur obseruasse, qui *apud Iosephum* à prægnantis vxoris concubitu atroci ceu crimine prorsus abhorrebant,

Esseni cũ vxore prægnáte non coibant.

De bel. Iud. l. 2. *c.* 7.

bant, vt illos ad Venerea non inanis appetitu volupta-
tis, sed solo prolis desiderio appareret impelli, vnde li-
queat non omnino vera protulisse Alexandrum, dum
Essæos à coniugijs monebat abstinere, qui eorum for- De gen. l.
tasse præcipuos respexit, id inuiolabili instituto (vt ib. 6. c. 12.
dicitur) præstantes, iuxta eorum sectæ decreta, à Io-
sepho sectas omnes Iudæorũ, ac eorum placita recen- Ant. Iud. l. 18.
sente, & à Philone abunde recensita, qui illos ab vxo- in libello quod om-
ribus veluti vitę tranquillitati parum commodis absti- nis probus
nuisse commemorant. Primum verò ac precipuum liber.
concubitus finem esse prolem, vt inde genus perpetui- Cum Ocello Pla-
tatem consequatur hinc forsitan Academia, & Peripa tonis, &
tus vnanimes agnouere: Plato enim vnicuiq; vxorem Arist. cõ-
ducere ideo præscribebat, quia hac ratione τὸ ἀνθρώ- sensus. 4. de leg.
πινον γένος φύσει τινὶ μετείληφεν ἀθανασίας. οὗ καὶ πέφυκε in fine.
ἐπιθυμίαν ἴσχειν πᾶς πᾶσαν. (*natura quadam humanum
genus quodammodo immortalitatem consequitur cuius
res quisque natura summopere cupidus est*) & paulo post.
γένος οὖν ἀνθρώπων ἐστί τι ξυμφυὲς τοῦ παντὸς χρόνου, ὃ διὰ τέ-
λους αὐτῷ ξυνέπεται καὶ συνέψεται τούτῳ τῷ τρόπῳ ἀθάνα-
τον ὄν. τῷ παῖδας παίδων καταλειπόμενον ταὐτὸν καὶ ἓν ὂν
ἀεὶ γενέσει τῆς ἀθανασίας μετειληφέναι. (*genus itaque ho-
minum immortale hoc modo in sempiternũ perdurat, quod
filiorum filios relinquendo vnum, & idem semper per ge-
nerationem immortalitatem adipiscatur.*) idem quoq; &
ipse confessus est Arist. dum primo in ciuili vita iun-
gendos marem & fœminam *polit.* 1. *c.* 2. docebat gene-
rationis gratia καὶ τοῦτο οὐκ ἐκ προαιρέσεως, ἀλλ' ὥσπερ καὶ
ἐν τοῖς ἄλλοις ζώοις καὶ φυτοῖς φυσικὸν τὸ ἐφίεσθαι οἷον αὐτὸ, τοι-
οῦτον καταλιπεῖν ἕτερον. (*& hoc non ex electione, sed ve-
lut in cæteris animalibus & plantis naturale est desideriũ
quale ipsum est tale alterum relinquendi*) imo egregie
Ocellum æmulatus, in celebri illo *t.* 34. 2. *de an.* dice-

bat φυσικώτατον τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων, ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα, ἢ τὴν γένεσιν αὐτόματον ἔχει, τὸ ποιῆσαι ἕτερον οἷον αὐτό, ζῶον μὲν ζῶον, φυτὸν δὲ φυτὸν ἵνα τοῦ ἀεὶ καὶ τοῦ θείου μετέχωσιν, ᾗ δύνανται. πάντα γὰρ ἐκείνου ὀρέγεται, κἀκείνου ἕνεκα πράττει ὅσα κατὰ φύσιν πράττει. (*naturalissimum enim operum, quæ in viuentibus, quæcunq; perfecta, & non mutilata sunt, aut generationē spontaneam habent est facere aliud quale ipsum, animal quidam animal, plātam autem plantam, vt ipso semper & diuino participent, secundum quod possunt, omnia enim illud appetunt, & illius causa agunt omnia, quæcunque agunt secundum naturam.*) quę postrema certè verba eam prorsus elidunt difficultatem, quam quis facilè excitasset, mortalium scilicet plerosque Venereis operam impensè præstare nullo prolis suscipiendæ desiderio, at solius explendæ libidinis, & delectationis gratia. hos enim iura naturæ negligere & intemperanti, qui solā deceat bruta, appetitu trahi apparet, ideoq; tradito axiomate non cōprehendi, quod ea tantùm respicit agentia, quæ naturæ monita sequantur, quæ ab aliquibus dementer contemni nil mirum, dum homini pariter nutrientem facultatem natura contulerit vt se ipsum conseruaret, apposita vlterius delectatione gustus, vt inde magis ad cibos captandos illectus iucūdum discerneret ac molestum *de sens. & sens. c.* 1. & tamen multos conspicimus, qui intemperantiæ dediti non nutritionis, at solius delectationis gratia cibaria exposcunt, illo quinimo naturæ munere ita abutuntur, vt contrarium inde eliciant opus: cibi enim vsus animali tributus, vt vitam conseruaret, nam viuimus quousque nutrimur 1. *de gen.* 41. illi tamen cibi copia se obruentes, morbis obnoxij fiunt, & vitam perdunt, nam.

Cur naturale vnicuique generare sibi simile.

Iuuen. sat. 3.

Plurimus hic æger moritur vigilando: sed illum

Lan-

Languorem peperit cibus imperfectus, & barcus
Ardenti stomacho.

nec quis dicat mortalium quam plurimos solius delectationis causa concumbere, ac si insana illorum multitudo non prolem, sed delectationem verum concubitus finem esse posset persuadere. id siquidem ea corruet ratione, qua Doctor Sanctissimus satisfecit quærentibus quanam ratione Astrologi plura conijcerent opera hominum, quæ tamen à voluntate libera emanarent, quæ corpori cũ sit immixta 3.*de an.t.4.& seqq.* ideoq; astris nobilior, eorum vtiq; potenti non subijcietur imperio: docebat scilicet Sapientissimus Aquinas sensus tantummodo astris subesse, eorumq; opera Astrologiæ beneficio prænosci; verum quia in homine sensus quidẽ voluntati subijcitur, si rectæ rationis præscripta sectetur, at ille vt plurimum propriæ conditionis immemor vitæ habenas sensui liberè regendas quã stolidissimè permittit, mirum non erit pleraq; Astrologos conijcere, cum subsint astris sensus, quibus se ipsos mortalium plerique omnino cõmittere non erubescunt. pari & nos ratione dicemus hominum plerosq; in concubitus ferri potius libidinis, quam suscipiendę prolis causa, quia à rectis naturæ recedunt institutis, & humanæ sortis obliti sensuum illecebris brutorum instar opprimuntur. Nec falsum esse bruta in concubitus ferri conseruandæ speciei gratia quispiam hinc inferat. nam dicemus id verè naturam expetere, à qua in suis operibus ipsa quam certissimè diriguntur, licet hunc finẽ non cognoscant, at superius *c.* 1. monuimus, & ad ipsum per delectationem ex eo actu prouenientem excitantur, vt *ibid.* diximus. nedum verò Ocelli sententiam prædictis locis feliciter imitatus est Aristoteles, sed etiam ab illius dictione non abhorruit, siquidem ef-

p. parte. q. 115. art. 4. ad 3. Astrologi quomodo mores hominũ possint conijcere.

effectricem considerans caussam, per quam generationi perpetuitas confertur, (quam pariter Auctor in parte physica *c. 2. text. vltimis* contemplabatur) *2. de gen. 59.* dicebat, quod singula indiuidua semper esse cum foret impossibile *συμπληρώσας τὸ ὅλον ὁ Θεός, ἐντελεχῆ ποιήσας τὴν γένεσιν* (*compleuit totum Deus continuam faciens generationem*) è quibus verbis Deum in via Peripatetica vniuersi effectricem caussam inferebat Scaliger, vt igitur species conseruentur, si Deus voluit genus æternum permanere generationis beneficio, profecto non voluptas, at prolis desiderium coniuges ad concubitus excitabit, hæc verò vniuersi conseruatio à Deo, & natura expetita, ac per generationem instituta, qua proli parentes,

De subtil. exerc. 61. num. 3.

Lucr. l. 2. — *quasi cursores vitai lampada tradunt,*

maximè apparet, si per singula entium genera intellectus diuagetur: hanc enim vel prouida cura in imperfectioribus, vel amoris stimulis in perfectis, vel etiam superaddito immortalitatis desiderio in viuentiũ perfectissimo æternitatem consequi natura tentauit, si elementa, quæ præcipuam vniuersi partem constituunt intueamur, hæc vt omnium maximè necessaria ita seruãtur à natura, vt inuicem apta immutari, in mutuam conseruationem quamuis contraria conspirent; & sic ea deficere sit impossibile; eorũ pariter ordinem mixta anima carentia sequuntur, hæc quippe solis beneficio & mutuæ elementorum actionis ope in montium infima parte, ac in ipsius terræ sinu veluti dilecta proles assiduè producuntur, reparantur, fouentur, non dissimili quoq; ratione in plantarum conseruandis, ac promouendis fætibus, denegato etiam quolibet artis humanæ præsidio, deditam videmus naturam, eoq; majori dilectione, quo magis ab ea sua sponte prodiere, vt verè

rè maternus in his refulgeat amor, qui vix erga eas nouercalis apparet, quas diligens agricolæ manus eidem commisit educandas. sic turpa animalia ex fluuiorum, & æquoris spuma cum fœcundissimè progignantur, nunquam cessabunt, cum producente causa ea carere impossibile videatur: nec dissimilis viget ratio in ijs, quæ è putri prodeunt: vnde tam sollicitam in vilibus his entibus generationis ope conseruandis cum videamus naturam, illam facilè liceret odisse, quòd nulla nobis præbens huiusmodi præsidia, nostræ conseruationem speciei nobis omninò quædam relinquere videatur, nisi & longè maiora, ac certiora nobis indulsisset præsidia, per quæ perfectissimum viuentium genus perfectissimè conseruaretur. perfectis scilicet animalibus illa non tam faciles ortus permisit vias, vt eorum perfectioni prorsus incongruas; tam viuida tamen amoris in eorum pectoribus inseuit semina, vt vehementi propensione in Venerem percita non possent in suam speciem conseruandam non ferri, imo præ huius amore propria commoda plerumq; negligerent, vnde inops ille apud Claudianum dicebat.

Paupertas me saua domat, dirusq; Cupido:
Sed tolleranda fames, non tolerandus amor.

homini verò cum Deus mentem sit elargitus vnàque immortalitatis desiderium, progignendæ prolis facultatem amplo illi videtur dominio concessisse, dum illius beneficio ars ipsi, facultates, ac instrumenta occurrant, quibus & præstantem gignere prolem, & iam genitam eleganter queat educare: cuius quanto feratur desiderio natura, vel hoc vno voluit indicare, quod cæteris animalibus certa cum assignarit anni tempora, quibus in Venerem ferantur, hominem quocunq; anni tẽpore Venereis propensum esse voluit, vt vniuersi

Cur homo semper in Venerẽ feratur.

bono

Macrob. bono tam aptum animal semper posset progigni. vnde, quod petulans nimis videbatur Iuliæ Populiæ responsũ (quæ obstupescenti cuidam, cur cætera animalia certis tantùm temporibus concubitus expeterent, quos tamen homo quolibet anni decursu exposceret, ideo id dixit contingere, quia bruta forent, ideoque ratione destituerentur) ad rectam normam traducere licebit, naturę scilicet placita respiciendo, quæ Venereos illis appetitus non omni tempore excitaret, quia bruta cum forent, illa non tam ardenter expetebant: è quo instituto hoc etiam nobile Ocelli dogma confirmat, quod scilicet præstanti progignendæ proli cum omnia tempora non sint apta, at plura exigantur, de quibus inferiùs *seqq. text.* ideo naturam voluisse quęlibet tempora penes hominẽ Venereis esse apta, vt ipse cognoscens se nullis temporum premi angustijs, ea omitteret in exercendo concubitu momenta, quæ non prorsus illi congrua humana prudentia, & præuia dictaret cogitatio, illis tantũm ad illud opus electis, quæ mox assignandæ circumstantiæ aptissima indicarent, sicq; per generationem speciei æternitas conferretur. cum his vero Ocelli placitis quã maxime sapientissimi legumlatoris Charondæ Catanæi consensit prudentia. is .n. Pythagoræ pariter discipulus in suarum proœmijs legum, quas à ciuibus quibuslibet nedum seruari, at festis diebus post Pæanas memorari mandabat, vt longè rectius omnium animis infererentur, ad honestos concubitus, prolisque desiderium expressè inuitabat, ex eo præcipuè quod ἡ φύσις τεκνοποιΐας ἕνεκεν, οὐκ ἀκολασίας ἐποίησε τὴν σποράν. (*natura generandæ prolis gratia, non intemperantia, fecit semen.*)

Illud

Illud idem alia ratione ab Auctore probatur. Text. 3.

Ἔπειτα δὲ καὶ τὴν σύνταξιν τῶν ἀνθρώπων σύνταξιν πρὸς τὸ ὅλον, ὅτι μέρος ὑπάρχων οἴκου τε καὶ πόλεως, καὶ τὸ μέγιστον κόσμου, συμπληροῦν ὀφείλει. 1. τὸ ἀπογινόμενον. 2. τούτων ἑκάστου, ἐὰν μέλλῃ μήτε συγγενικῆς ἑστίας λιποτάκτης γενέσθαι, μήτε πολιτικῆς. 3. μήτε μὴν τῆς θείας.

Deinde & ipsum hominis ordinem cum vniuerso, quia cum sit pars domus & ciuitatis, & maxima mundi, complere debet singula, quæ in his deficiant, nisi futurus sit aut cognatis laris desertor fieri, aut ciuilis vel sanè diuini.

1. al. l. ὀφείλειν. 2. V ἀπογινόμενον & γίνεσθαι. 3 V & A πολιτικῆς.

P A R A P H R A S I S.

INde animaduertendum hominem referri ad vniuersum, cum domus ciuitatis, & vniuersi præcipua quædam pars sit, ideoq; quidquid in his deficiat, ipsum supplere oportet, nisi domestici, ciuilis, ac diuini laris impius veluti desertor velit reprehendi.

C O M M E N T A R I V S.

PRincipium, à quo singula, quæ hic ingeniosè de humano ortu præscribuntur, prorsus pendent, cum statuerit auctor, non delectationis scilicet, sed suscipiendæ prolis causa esse concumbendum, *in præced.*

illudq; eleganti ratione à fine desumpta probauerit, idē nūc alia nō ignobiliori sanè ratione declarat è præstāti homini conditione deprōpta, per quā ipse à natura ad vniuersi bonum, & conseruationem peculiari quodam ordine dirigitur, ac si summam ideo generandæ prolis curam eum deceat præferre, cum non alia ratione vniuersum caducis entibus refertum conseruari, ac æternitatem sortiri posse videatur. Quasi velit igitur hunc cum præced. textu connectere, rursusq; ideo assumere verbum in illius calce collocatum, scilicet *δεῖ θεωρεῖν* (*oportet speculari*) id præcipuè docet animaduertendum, quod hominis natura vniuersum, hoc est ipsius vniuersi bonum, & conseruationem respiciat, idque vel ex eo apertissimè apparet, quòd singula quæ vniuersum complectitur, hoc idem certè spectāt, dum eorum quælibet propriæ veluti naturæ oblita vniuersi saluti quam maximè dedita videamus, vt apertè demonstrat graue dum ascendit, vt vacuum ab vniuerso excludatur, & plerīq; alij huiusmodi in rerum natura frequentes euentus ostendant, quare idem magis ab homine præstandum, qui præstantissima est vniuersi pars, cum singulas ferè inferiorum perfectiones, suo corpore, ac eas, vlterius, quibus superiora gaudent, mente complectatur, vt homines ideo Lucianus tute, Deos mortales nuncuparit, nam

In euß. ver. ho. mo Deus mortalis

Quis dubitet post hac hominem coniungere cælo?
Eximiam natura dedit linguamq́, capaxq́.
Ingenium; volucremq́, animum, quem deniq́, in vnum
Descendit Deus, atq́, habitat, ipsumq́, requirit.

Manil. Astron. 2.

id verò naturæ decretum, quod vniuersi perfectionem singula respiciant, multo magis in homine vigere Peripateticæ quoque congruum est doctrinæ, siquidem philosophus 12. met. 52. ad vniuersi bonum, illud que

Homo ad bonū vniuersi dirigitur.

per-

perfectionem cuncta natiuo impulsu ferri docebat, nō simili tamen ratione, nec ita vt eorum vnum, alterum ipsorum, sed omnia vnum quodpiam scilicet vniuersi bonum, & complementum per se respicerent & appeterent: hoc tamen elegans inter entia discrimen *ibi* obseruabat Aristoteles, quod viri in domo liberis quidquid libeat efficere non licet, at ea tantùm vel plurima, quæ ad commune familiæ bonum dirigantur: at mancipijs & brutis parum operis, quod ad commune conferat, iniungitur, at ijs vt plurimùm quidquid fors tulerit, vt efficiant permittitur: pari ratione in vniuerso contingit, quod entium alia nihil, alia verò plurimum in omnibus ipsi vniuerso conferre oporteat: cū igitur homo sit entium in hoc inferiori mundo perfectissimus, ad vniuersi bonum singula ipsum opera dirigere necesse erit. vnde facile licebit Ocello adducere, quòd homo cum non tantum domus sit pars, vt dicitur etiam *œconom.* 1. *c.* 2. verùm & ciuitatis, eò quod ciuitates primò quidem constitutæ vt homines viuerent, at inde conseruatæ vt rectè viuerent *polit.* 1. *c.* 2. ac sit præterea maxima, & perfectissima vniuersi pars; vtiq; si quid in vnoquoq; horum, ac præcipuè in vniuerso deficiat, illud necessario ipsum supplere, quoad eius vires ferant, opus est: laborant enim omnes partes vt totum defendant & conseruent, vt nostri corporis quælibet pars indicat; pro ipsius quinimo salute pericula inconsultò etiam subire non detrectant. manus enim ictibus se offert in ipso etiam infante, vt corpus illæsum seruet. in vniuerso igitur caducum mortalium genus hac acerba cōditione cum prematur, quòd deficiat, ni ab homine per generationem reparetur, patet vtique id ab homine respiciendum, ac si concumbat, solo suscipiendæ prolis appetitu ipsum ad Vene-

Homo pars domus, & ciuitatis.

rea impelli dicere; quod nisi præstet, ipsum domestici laris, ac ciuilis desertorem auctor dicit, eo quia conseruandæ familiæ non inhiat, neq; ciuitati, quæ vt monebat Iamblichus, ac testatur philos. *polit. 1. c. 3.* ex domibus coalescit; Diuini præterea desertorem imperij eundem nuncupat, quia summi opificis mandata negligit, qui vt *præc. textu* dicebatur humanū genus conseruari exoptat, ideoq; illius mortalitatem generationis beneficio aboleuit, cuius ope domus, ciuitas, & ipsum vniuersum conseruetur, imò vult ciuiles cætus maximè vigere. *nihil est enim illi principi Deo, qui omnem hunc mundum regit, quod quidem in terris fiat acceptius, quàm concilia, cætusq; hominum iure sociati, quæ ciuitates appellantur:* has ideo per ciuium connubia cum seruent, hæc expetentes legumlatores conspicimus vel à cœlibatu pœnis deterruisse, vnde Plato ciuē qui 35 annos natus vxorem non duxisset determinata pœna statuit plectendum, ac ijs priuandum honoribus, quos iuuenes senioribus exhibere consueuerunt: vel eosdem legimus ad prolis multiplicem productionem homines præmijs inuitasse, vt penes Lacedæmonios illi, qui tres filios genuissent, à custodia vrbis; qui quatuor, à quibuslibet oneribus reddebantur immunes, vt referebat Arist. *polit. 2. c. 9.* quod & viguit apud Romanos; vnde eleganter vxorem irridebat Martialis iure trium liberorum à principe donatus, cum eccinit.

Vita Py-thag. c. 30.

Cic. in som. Scip.

Ciuitates Deo gratæ.

De leg. dial. 4.

Cœlibatus apud antiquos damnatus.

Ius trium filiorum.

L. 2. epig.

Natorum mihi ius trium roganti
Musarum pretium dedit mearum
Solus qui poterat, valebis vxor,
Non debet domino perire munus.

In panegyric.

ideoq; iure Plinius dicebat *locupletes ad tollendos liberos ingentia præmia, & pares pœna cohortantur; pauperibus educandis vna ratio est bonus princeps.* quę gentium

instituta respiciens Plutarchus, traditum hic etiam ab Occello dogma brutorum exemplo cõfirmaturus, contra humanum genus sic ingeniosè simul ac verè exclamabat. ὅρα περὶ τοὺς γάμους ὅσοι ἐστὶν ἐν τοῖς ζώοις τὸ κατὰ φύσιν. πρῶτον οὐκ ἀναμένει νόμους ἀγάμου καὶ ὀψιγαμίου, καθάπερ οἱ Λυκούργου πολῖται καὶ Σόλωνος. οὐδ' ἀτιμίας ἀτέκνων δέδοικεν, οὐδὲ τιμὰς διώκει τριπαιδίας, ὡς Ῥωμαίων πολλοὶ γαμοῦσι καὶ γεννῶσιν, οὐχ ἵνα κληρονόμους ἔχωσιν, ἀλλ' ἵνα κληρονομεῖν δύνωνται, ἔπειτα μίγνυται τῷ θήλει τὸ ἄρρεν οὐχ ἅπαντα χρόνον. ἡδονὴν γὰρ οὐκ ἔχει τέλος, ἀλλὰ γέννησιν καὶ τέκνωσιν *in brutis considera, quam sint omnia natura accommodata. primum non expectant, dum leges contra cęlibatum aut serius matrimonium ineuntes ferantur, vt Lycurgi & Solonis ciues, neq; metuunt ignominias prolè carentibus propositas, aut honores trium liberum: sicuti Romanorum multi vxores ducunt, & liberis operam dant, non vt haeredes, sed vt ius adeũdã hæreditatis habeant. deinde miscetur mas fœmina, non omni tẽpore, quia non voluptas ei, sed procreatio finis est propositus.*

In opus 2. de amore prolis.

Illud idem alia ratione confirmat.

Text. 4.

Οἱ γὰρ καθάπαξ μὴ ἐπὶ παιδοποιίαν συνιστάμενοι. 1. ἀδικήσουσι τὰ τιμιώτατα τῆς κοινωνίας συστήματα. εἰ δὲ καὶ γεννήσουσι τοῦτο μεθ' ὕβριος, καὶ ἀκρασίας, μοχθηροί. 2. οἱ γινόμενοι· καὶ κακοδαίμονες ἔσονται καὶ βδελυροὶ ὑπό τε θεῶν, καὶ δαιμόνων, καὶ ἀνθρώπων, καὶ οἴκων, καὶ πολίων.

QVi enim omnino propter liberorum procreationem non concumbunt, iniuria afficiunt maximè venerandas communionis constitutiones. si verò generabunt hi cum iniuria & incontinentia, scelesti qui nascentur, & infelices erunt ac execrandi à Dijs, dæmonibus, & hominibus, à domo, à familijs, & ciuitatibus.

1. V. συντομένοι.

2. N. non habet ad. ex B. & C.

PA.

PARAPHRASIS.

QVisquis enim suscipiendæ prolis gratia non concumbit, is certè præstantiorẽ humani cætus speciem vehemẽti afficit iniuria, imo si filios hunc generare contigerit, hi profectò cum contumelia, ac incontinentia geniti scelesti erunt, & infelices, à Dijsque, dæmonibus, ac hominibus, vnáq; familijs, & ciuitatibus prorsus execrandi.

COMMENTARIVS.

DOmestici, ciuilis, ac diuini laris desertores eos dixit *in paecd.* Ocellus, qui concubitus ex peter ẽt voluptatis, non prolis gratia: nunc huius dicti rationẽ assignare videtur, & iã dicta præstantibus firmare documẽtis, simulq; noua munitae rationesque inde erũpant, malá proponens, si prolis procreatio in Venereorum exercitio negligatur. Vt igitur id apertè appareat, monet auctor huiusmodi homines præstãtissimos humanæ societatis cætus graui iniuria afficere, familiam scilicet, & ciuitatẽ, quæ cæterorum cætuum primæua sunt fundamenta, vt.n. dicitur *polit.* 1.c.2. homo cum sit magis societatis particeps, quàm cætera animalia, prima illius societas ex coniunctione maris cum fœmina prodit, cui si adijciatur seruus, iam domus prodit, quæ inde pagi vera est origo, qui ex pluribus domibus coalescit, ac ijs præcipuè, quæ ex vna domo prima veluti propagine prodiere, vnde quondam regia nunc ita po-

Prima hominis societas.

Domus quid sit.

potens emanauit maiestas, dum à seniore regi domus illæ assuetæ ipsum veluti regem colebant, qui inde ortum à se ducentibus gentibus imperans in ciuitates ac tandem in prouincias sua diffudit imperia: ex pluribus verò huiusmodi pagis quæ coalescit societas, est ciuitas, quæ societatis cuiuslibet humanæ est finis, & quam ceteræ primò respiciunt. si primum igitur principium, à quo humana societas producitur, & conseruatur, est prolis creatio, ad eamq; naturalis quidam vnicuiq; insitus est appetitus, *natura* namq; *solitarium nihil amat, semperq; ad aliquid tanquam adminiculum annititur, quod in amicissimis quoque dulcissimum est*: ideoq; has fugientem, Deum, vel bestiam, iuxta vulgare adagium dicat philos. *d. c.* 2. patet vtiq; quod nobiliores mortalium societates iniuria afficit, qui in earum prima collocatus, naturæ fine contempto, ad humanum genus conseruandum institutos ac directos actus, alio ascito fine, impius simul ac inhumanus exercet: & si inter iniquos pessimus is dicitur *eth.* 5. *c.* 4. qui & sibi ipsi & alijs vlterius prauus ac infensus apparet; iam mortalium pessimus hic certè dicendus erit: cæteris quidem iniquus, cum concubitus exerceat, nec prolem expectat, ad cuius productionem natura concubitus instituit: sibi ipsi quoq; iniquus procul dubio videtur, dum generandi appetitus homini insitus primò fuerit in gratiam sui, vt seipsum conseruet æterno tempore saltem in specie, cum nequeat in indiuiduo, vnde qui generat, homo sui ipsius gratia operatur: ideoque si quispiam concumbat solius delectationis amator, & prolem non expectat, imo auersetur, quis illum sibi ipsi iniquum non censeat, dum actus exercens, per quos æternitatem eo modo, quo licet assequi cum possit, & debeat, illum negligit & vitat? & hic

Quid pagus.

Reges vnde.

Quid sit ciuitas

Cic. de amic.

Homo solitarius aut Deus aut bestia.

Inter iniquos quis pessimus.

animaduertendum Ocellū non damnare abstinentes à Venereis virtutis gratia, sed eos qui Venerea cū exerceant, ad prolem instituta, delectationem solam expetentes humani generis bonum odisse voluor. Cum verò ij, qui solam delectationem in venereis inquirunt intemperantes sint, iucundo quippe oblectantur quidem, sed non vt oportet, & magis quam oportet, vnde prodit intemperantia *eth. 3. c. 13.* hæc imo cum sit excessus circa voluptates, & impossibile ferè videatur, vt concubitum delectationis tantū in gratia expetens in excessus non feratur, ideoque hac etiam ratione intemperantis notam subeat, & simpliciter incontinentis *eth. 7. c. 6.* vbi simpliciter incontinentiam circa excessus in sensu gustus & tactus versari constituitur, Ocellus ideo ad concubitus cum intemperantia quadam & incontinentia exercitos suos flectit sermones, & quæ inde prodeāt mala ingeniosè testatur: & ait, quòd si homines delectationis, non verò prolis causa concumbentes generent (non enim situm est in homine tunc non generare, nisi ad infamia pharmaca & impia confugiat) tunc filij progeniti *cum iniuria* humanæ scilicet societatis, cuius conseruatio non expetebatur, imo excludebatur, & *cum incontinentia* vt mox dicebatur, improbi erunt & infelices. Sed quid proli cum intemperantia conceptæ cum improbitate & infelicitate? paterna numquid vitia in prolem transfunduntur? Deus nūquid parentum sceleris innocentes filios pœnas subire cogit; Agamemnonis instar, supplices Antimachi filios, hoc immiti respōso prorsus perdētis.

Νῦν μὲν δὴ τοῦ πατρὸς ἀεικέα τίσετε λώβην.

(nūc quidem iam patris fœdam luetis iniuriam?) duplex ius dicti causa potest assignari, altera à naturę decretis, altera è summa numinis prouidentia desumpta. Si prio-

Intēperantia quid sit.

Incontinentia quis

Cur parentum scelera plectātur in filijs.

Hom. Iliad. 11.

priorem reſpiciamus, dicere licebit eos,qui ab intemperantibus progignuntur, ideo improbos futuros Ocellum aſſerere, quia coitus frequens ſeminis perfectã cõcoctionem in genitoribus impediet, ac eorum corpora maxime debilitabit, homo. n. omnium animantium maximè in concubitu diſſoluitur,vt ſeminis plurimum ſui corporis proportione emittens *ſect. 4. probl. 6.* vnde ſequetur eos fætus,qui inde enaſcentur languido corpore, ac imperfecta temperie affectos prodire, ideoq; cum iuxta philoſophantium placita corporis temperiem plerẽq; propenſiones,ac morum ſemina ſectentur, ea quam obſeruabat philoſ. *phyſiogn. c. 1.* ratione, vnde illius artis non penitus inania principia prodiere Pythagoræis fortè non ignota, quorum princeps neminem ſui contubernij participem reddebat, quin priùs diligenter oris ſpeciem, inceſſum, totumq; corporis motum conſideraſſet) facillimè continget filios huiuſmodi ad improbitatem declinare, accedente præcipuè peſſimo parentum exemplo, quod non exiguos vitiorum fomites præbet, nam.

Concubitus homini noxius.

Phyſiogn principia.

Porphir. & Iamblich. in vita Pyth c. 17.

——— velocius & citiùs nos
Corrumpunt vitiorum exempla domeſtica, magnis
Cum ſubeant animos auctoribus. vnus & alter
Forſitan hac ſpernant iuuenes, quibus arte benigna
Et meliore luto finxit præcordia Titan.
Sed reliquos fugienda patrum veſtigia ducunt,
Et monſtrata diu veteris trahit orbita culpa

Iuuen. ſat. 14.

ea quinimo vitiorum ſemina peſſimo producet prouẽtu facilè neglecta prolis recta educatio,è qua longe meliior, quàm ex Democriti medicamento, *apud Plinium*; filijs accedit probitas & fortuna. vt enim docebat Plato nemo ſponte malus eſt, at prauus corporis habitus, ac rudis educatio hominis malos conſtituere

Nat. hiſt. l. 26. c. 4. in Timæ.

Nemo ipōte malus. Patris intēperātis mala educatio.

consueuerunt. praua verò facillimè accedet educatio pueris ab intemperanti,& soli dedito libidini progenitis, quia intemperans pater nullam prolis, quam suscipere nolebat, gerens curam, paterna negligit iura, & vitijs deditus in libidines, non in prolis educationem suas adigit cogitationes, eoque magis, quòd inde ad alia distrahitur, & à morbis ob coitus frequentiam, vt mox dicetur, prodeuntibus, & ab inopia, ad quam facilè vergunt impuris hisce omnino demersi amoribus.

Libido inopiæ parens. *Lucr. l. 4.*

Adde quod absumunt vires, pereuntq́; labore:
Adde quod alterius sub nutu degitur ætas:
Labitur interea res, & vadimonia fiunt.
Languent officia, atq́; ægrotat fama vacillans.

ex his præterea parentibus prodeuntes filios infelices futuros asserit Ocellus, quia felicitatem, vel idem ac bonam fortunam seu virtutem, cum veterum plurimi constituissent *eth. 1. c. 9.* nullo pacto ea huiusmodi proles gaudebit: improbus quippe ex dictis cum sit huiusmodi filius, si virtutem felicitas respiciat, ea non potietur, si fortunæ bona, ijs facilè destituetur, nam frequens coitus varios cum progignat morbos, puta phtisim, epilepsiam, ecticam, podagram; stomacho, iecori, cordi, renibus, alijsq; membris noceat, ac innumeros producat morbos, quos abunde recenset *Forestus*, & plerisque exemplis profunda eruditione congestis confirmat Iuris cōsultorum gloria *Tiraquellus*, & eorum morborum quamplurimi à parentibus ad filios transmitti consueuerint, manifestè patet non immeritò à nostro auctore affirmari infelicem futuram huiusmodi parentum prolem. Idem quoq; certum est penes pia Ocelli placita, si ad summam Numinis prouidentiam placeat confugere; vt enim plerumque videmus prolē ex adulterio prognatā in enormia vitia erumpere

Coitus frequens morborū causa.

Li. 26. observ. vlt. l. cor. 15 à num. 27. vsque ad 72.

pere, id quasi permittente Deo, vt à scelere illo frequenti mortales arceantur, tam acerbos inde fructus vt plurimum prodire cognoscentes; ita censuit Ocellus, Deum nil fælicitatis concessurum proli, quę ex parente prodijt, qui à Venereis cum non abstineat, non prolem ab eis, sed volutaptem expetit; vt inde homines ab hoc inhumano scelere arceātur: cui adijciendū etiam Ethnicos fuisse opinatos delicta parentum plerumque à numine in filijs plecti, quod quomodo diuinæ iustitiæ conueniret, acutissimè inquirens *Plutarchus*, non id respiciens, quod principes excitauit, vt parentum delicta in filijs punirent, de quo dicebat Cicero *nec verò me fugit quàm sit acerbum parentum scelera filiorum panis lui. sed hoc praclarè legibus comparatum est, vt charitas liberorum amiciores reipublica parentes redderet.* nostro enim non eget amore Deus: sed id quod naturali ratione consequi licebat conijciens, dicebat è parentibus, qui morbis affecti vixissent, prodeuntes filios, vt ad illud morbi genus procliues à medicis & amicis ad austeram victus rationem impelli, exercitationes ijsdem violentas ac pharmaca assignari, non quod ægritudinibus correpti sint, at ne ijs corripiantur, ijsque premi angustijs non supplicij, sed custodiæ ac salutis gratia: idē pariter putabat à Deo cunctorū opifice & moderatore sanctissimè præstari, quòd is scilicet sacra perspiciens prouidentia ingeniorum in filijs similitudines, non parentum in ijs plectat vitia, sed cælitus immissis morbis ac ærumnis sæuitiam, ad vlcera, auaritiam, & huiusmodi atroces animi morbos anteuertat, priusquam erumpant, & pænis hisce veluti salutaribus pharmacis impediat, priusquam ab animorum motibus in magna flagitia erumpentibus detegantur, ideoq; nō omnes prauorum hominum filios

Ex adulterio progeniti cur vitijs dediti.

De his qui sero a numine puniuntur.

in epist. ad Brutum.

videmus infelices, dum eorum aliquos virtutis acerrimos sectatores futuros præuideat Deus, ideoq; ab ijs tanquam pharmaco non egētibus infortunia auertat,

Plut.ibid. ἀλλ' ὅσων ἡ φύσις ἔσχε καὶ προσήκατο τὸ συγγενὲς, τούτων ἡ δίκη διώκουσα τὴν ὁμοιότητα τῆς κακίας διεξῆλθεν *(sed quorum natura amplexa est cognatam malitiam, hos iustitia similitudinem prauitatis persequens supplicio afficit.)* quod si quis dixisset, saltem parentes etiam ampleċtendos fuisse, si enim in filijs vel ipsas propēsiones Diuina pleċtit iustitia, cur etiam in parentibus impia opera non pleċtat? hoc quæsitū acute sapientissimus ille vir excludit responso, id nos asserens inquit esse, ἀγνοοῦντες ὅτι τοῦ γενομένου πολλάκις τὸ μέλλον, καὶ τὸ λανθάνον τοῦ προδήλου χεῖρόν ἐστι καὶ φοβερώτερον. οὐ δυνάμενοι δὲ συλλογίζεσθαι τὰς αἰτίας, δι' ἃς ἐνίους μὲν καὶ ἀδικήσαντας ἐᾶν βέλτιόν ἐστιν, ἐνίους δὲ καὶ διανοουμένους προκαταλαμβάνειν. ὥσπερ ἀμέλει καὶ φάρμακα, ἐνίοις μὲν οὐχ ἁρμόζει νοσοῦσιν, ἐνίοις δὲ λυσιτελεῖ καὶ μὴ νοσοῦσιν ἐπισφαλέστερον ἐκείνων ἔχουσιν. *(ignorantes sæpe futura factis, & occulta apertis deteriora, maioreq́; digna metu esse: neque docti ratiocinari causas, propter quas expedit nonnullos etiam perpetrato scelere missos facere, alios etiamnum meditantes maleficium pœna anteuerti: quemodo medicamentorum quædam non congruunt ægrotantibus, conducunt autem alijs non laborantibus, sed in periculo quā ægroti versantibus maiore)* Hæc igitur fortasse respicientem Ocellum crediderim dicere improbos & infelices ab ijs parentibus progenitos; & infelicitatis causam reijcere etiam in numen ipsum: quasi tam placida naturæ decreta violantes infelici etiam filiorum conditione pleċtens: quod ea, quæ sequuntur textus verba abundè videntur confirmare, in quibus huiusmodi prolem execrandam dicit *à Dijs, dæmonibus*

Ibid.

monibus, hominibus, atq; familijs, & ciuitatibus; ab his postremis, quia vitijs deditus homo familiarum, & ciuitatum deterrima pernicies est censendus: homo enim vt verbis philosophi vtar *polit. 1. c. 2* sicuti τελεωθὲν βέλτιστον τῶν ζώων ἄνθρωπός ἐστι. οὕτω καὶ χωρισθὲν νόμου καὶ δίκης χείριστον πάντων. χαλεπωτάτη γὰρ ἀδικία ἔχουσα ὅπλα. *(perfectione suscepta optimum cunctorum animalium est homo, ita si alienus fiat à lege, & à iudicijs pessimum est omnium animalium. saeuissima est enim iniustitia tenens arma*. quæ homini insita ratio satis præbet, quibus etiam, contra ea quæ ius, & natura exposcant, queat vti, ac ideo inter homines nullos atrocioribus sceleribus immersos conspicimus, quam eos qui eruditione ac prudentia pollentes in contrariam virtuti viam aliquando se à vitiorum impetu abripi permisere. A Dijs pariter prolem illam, dæmonibus, & hominibus dicit execrādam, ea, quam modo afferebamus, ratione: & trium horum puto hic meminisse Ocellū quasi Pythagoræ præceptoris monita respicientem, ac si voluerit edocere tria hæc præstantissima naturæ intelligentis genera infensa quodammodo sic conceptæ proli futura: in aureis enim carminibus *Pythagoras* cecinit.

Homo animal optimum, & pessimum.

Cur aliquando eruditi scelestissimi.

> Ἀθανάτους μὲν πρῶτα θεούς, νόμῳ ὡς διάκειντα,
> Τίμα, καὶ σέβου ὅρκον. ἔπειθ' ἥρωας ἀγαυούς,
> Τούς τε καταχθονίους σέβε δαίμονας.

In principio.

(primùm omnium immortales Deos, vti se se habent, legitimè cole, & iusiurandum venerare, heroas deinde praeclaros, & inferos dæmones cole.) ideoque trium illorum fortasse meminit Ocellus licet diuersis vocibus, vt ad eorum cultum virtuti deditos mortales excitaret; illustrium enim heroum nomine illos, quos hic auctor dicit dæmones, expressos possumus asserere, quia

Hieroc. Rom. 2.

quia triplici ratione Pythagoreorum schola genus inter Deos, & homines medium exprimit, dum id quod cælestibus adhæret Angelos, quod terrenis iungitur Heroas, & quod ex æquo ab vtroq; distat, Dæmones, appellet, hos tamen omnes vnico Angelorum, vel Dæmonum nomine comprehendit: & inferorum dæmo-
Th.com.3 num voce Pythagoras exprimebat hominū animos veritate ac virtute illustres; quos terrenos dicebat, vt ab ijs seiungeret, quos reuera dæmones natura cōstituerat perpetua doctrina præditos, nec terreni corporis participes; & dæmones dicebat, vt insigni illo epitheto ab improbis ac imperitis hominibus separaret. quare sicuti Pythagoras Deorum, dæmonum, & sapientum hominum amorem ac cultum viris probis suasit, ita pariter Ocellus Pythagoræus eorūdem odia proli ex concubitu inhonesto prodeunti minatur, vt inde homines deterrerentur, ac naturæ iura sequuti, non delectationis, sed suscipiendæ prolis gratia concumberent.

Lex.5. Noua illud idem ratione confirmatur.

Ταῦτα οὖν διατεινομένους οὐ δεῖ ὁμοίως τοῖς ἀλόγοις ζώοις προσέρχεσθαι τοῖς ἀφροδισίοις, ἀλλ' ὡς ἀναγκαῖον καλόν. 1. ἡγουμένους. εἶπερ. 2. ἀναγκαῖον καὶ καλὸν εἶναι νομίζουσιν οἱ ἀγαθοὶ τῶν ἀνθρώπων τὸ μὴ μόνον πολυανδρεῖσθαι τοὺς οἴκους καὶ τὸ πλεῖστον τῆς γῆς

1. sequentia vsque ad καλὸν nō habet V.

2. I. & B. εἴπερ, & V. ἅπερ.

Hæc igitur præcogitantes, non oportet æquè ac irrationalia animalia accedere ad Venerea, sed vt necessarium bonum putantes, siquidem necessarium & bonum esse putant boni viri, non solū multis viris abundare domos, & maiorem terræ partem impletam esse (man-

τόποι πληροῦσθαι. 3. (ἡμερώτατον. 4 γὰρ καὶ βέλτιστον 5. πάντων ζῷον ὁ ἄνθρωπος) ἀλλὰ καὶ [τὸ μέγιστον 6. εὐανδρεῖσθαι. διὰ γὰρ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ τὰς πόλεις εὐνομουμένας. 7. οἰκήσουσι καὶ τοὺς ἰδίους οἴκους κατὰ τρόπον οἰκονομήσουσι, καὶ τοῖς φίλοις. 8. αὐτοῖς κατὰ τὰς πολιτείας καὶ τὰς πολιτικὰς πράξεις παρέξουσι, 9. ὅτε μὴ μόνον πολυπληθείᾳ ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ εὐανδρίᾳ. 10. χορηγοῦνται.

(mansuetissimum enim, & optimum animalium homo) sed maximum bonos viros habere. hanc enim ob causam, & vrbes benè institutas habitabunt, & proprias domos rectè regent, & amicis ipsis iuxta ciuilem statum ciuiles actiones praebebunt, quando non tantùm multos homines, verùm etiam bonos regioni suppeditabant.

3. deest in V.
4 B ἡμερώτερον.
5 N. γὰρ πάντων καὶ βέλτιστον ζῶον. im. ex VV. & B.
6. V. & B. τὸ μεγίστω.
9. N. ἐνομένους im. ex V.
8. al. l. οἱ φίλοι. & VV & B. τοὺς θεοὺς δὲ φίλους.
9. deest in VV. B & C.
10. V. B. & L. ἀνδρία.

PARAPHRASIS.

Hinc igitur cognoscant homines, quàm iniquum sit eos irrationalium instar concubitus expetere, sed hos maturo tantùm exerceant consilio, necessarium veluti opus, quo familia, ciuitas, & vniuersum conseruetur. probi enim viri nedum domos & maiorẽ terrarum orbis partem hominum copia abũdare vtile arbitrantur, cum optimum, & maximè mansuetum animal sit homo, at praecipuum ac summum bonum esse ducũt, si probis viris refertae sint ciuitates: & tunc praecipuè vrbes rectis institutis illustrabunt, fami-

lias prudenter moderabuntur, & amicis ea præstabunt, quę ciuiles cętus exposcunt, cum nedum multos, at præterea probos ciues patriæ suppeditabunt.

COMMENTARIVS.

Cõnexio cũ præcedenti textu.

ABũde valida rationũ serie *in præced.* prolis progignendæ solo appetitu homines ad concubitum excitandos edocuit, hoc præstantissimum educens dogma ex summi numinis placito, quod ideo generationis bonum mortalibus liberali manu voluit elargiri: inde ex natura hominis, qui vniuersi bonum respicit, ac tandem atrocibus enumeratis euentibus, quibus eos premi contingat, qui contrarium audeant peregisse, nunc inde veluti quod præcipuè expetit illaturus, idem nec leui suasione demonstrat Ocellus obseruans, quod si quis prædicta consideret, in Venerea non feretur eo pacto, quo ad illa aguntur irrationalia, quæ nullo præuio, suscipiendæ prolis desiderio percita, sed veneris tantùm acta stimulis ruunt in concubitus, sed cum vxoribus concumbent venereis exercitium veluti bonum necessarium pro familiæ, ciuitatis, & vniuersi conseruatione, quod certè omnium elegantissimè philosophorum princeps expressit, dum 1. *de hist. an. c.* 3. partes in vtroque sexu generandi munia implentes expressurus, eas partes πρὸς τὴν δημιουργίαν (quasi *publicum opus* dixeris) nuncupauit: generationem soli operi publico, ciuitatis scilicet vtilitati, & cõseruationi prorsus destinatam ingeniosè docturus, quare venereorum vsu delectabitur tantùm vir probus, vt inde familia, ciuitas, ac vniuersum cõseruetur,

Generatio propter bonum publicũ appetenda est.

hic

hic namque bonum necessarium ducit nedum domos, ciuitates, ac maiorem terrarum partem incolarũ frequentia esse illustrem, at bonorum maximum opinatur ciuitatem virorum proborum copia esse insignem ex ea scilicet multitudine illam coalescere oportet, quæ vitam commodè in ciuili societate queat degere *polit. 7. c. 4.* quod probitantùm viri, & virtute decori præstare posse videntur; beata quippe est ciuitas illa, quæ optima, & ea optima, quæ benè agit, nec actio aliqua viri, vel ciuitatis bona dicetur, quam virtus, ac prudentia non concomitentur *polit. 7. c. 1.* tunc verò probis viris ciuitas referta refulgebit, cum homines solius prolis intuitu concumbent, tunc enim, ijs, quæ mox tradentur, obseruatis, fœtus perfecti prodibunt, ideoq; (si dictis *in præc. textu* placeat adhærere) moribus perfectis illustres & præ parentum amore, qui eos priusquam orirentur amabāt simul, ac expetebant rectæ educationis participes, ad virtutes faciliùs ferentur, ad id plurimum educationis præstantia conferente vt inf. *text. vlt.* obseruabimus. Bonum verò in ea ciuitate certè florebit, quæ bonis referta ciuibus permaneat: tunc enim homines incolent rectè institutas ciuitates, ac ritè familiares administrabunt facultates, innata scilicet probitate, ac ciuitatis institutis ad id excitati, & à propria virtute ad hoc idem quodammodo impulsi; imo vt ciuilis status exigit conditio ciuiles actiones amicis præbebunt, quod præcipuum est, boni ciuis munus, vt enim monuit philosophus *polit. 8. c. 1.* οὐδὲ χρὴ νομίζειν αὐτὸν αὐτοῦ τινα εἶναι τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ πάντας τῆς πόλεως, μόριον γὰρ ἕκαστος τῆς πόλεως. *(non debet quisque ciuis se suum existimare, sed omnes ciuitatis, particula enim ciuitatis vnusquisque est.)* idq; tunc præcipuè continget, cum nedum multos homines, &

Tunc solũ floret Ciuitas. cũ Cues solius prolis intuitu cõcumbũt.

 illos

illos prætereà probos ciuitati præbebunt, num.

Theogn. sen. 74.

Gratuitum est, quod patriæ ciuem, populoq́; dedisti

Si facis, vt patriæ sit idoneus, vtilis agris,

Vtilis & bellorum, & pacis rebus agendis.

quæ omnia facile contingent; quando sola prolis procreatio humani concubitus sit vnicus finis: tunc enim proles generoso vt plurimum habitu, ac valida prædita temperie ritè educata patriæ bona, & decora præstabit; ac in ciuilibus actionibus exercendis, & rebus ciuitati vnicuique necessarijs vel curandis, vel peragendis maximè promptas: quæ philosopho teste *polit. 7. c. 8.* præcipuè cum sint; alimenta, vt viuant ciues: artes, vt ea, quibus vita eget, parentur instrumenta: arma, vt vis externa repellatur, ciuesq; ad magistratuum obedientiam vel inuiti adigantur: pecuniæ comparandæ facultas, vt necessitatibus proprijs occurrere & bella liceat sustinere: sacrificia, vt numinum cultus vbique refulgeat: ac tandem iudicia, vt vtilitas contrahentium, ac iustitia quàm maximè seruetur; ea omnia vt abundè adsint, ac feliciter efflorescant, boni ciues facillimè præstabunt. Quod si alteri lectioni placeat adhærere quam dictant VV. codices, ac vna M. S. codex V. C. Thomę Bartholini, in quibus legitur non καὶ τοῖς φίλοις αὐτοῖς (*& amicis ipsis*) sed τοῖς θεοῖς δὲ φίλοις (*Deos autem amicos*) ita vt doceat auctor, quod si mortalibus iam tradita monita placeat seruare, nedum prædictis fruentur bonis; at Deos prætereà amicos sortientur; consona erunt & huiusmodi placita ijs, quæ in præc. textu tradebantur: vt enim vbi Deorum iras minabatur intemperanti viro, ita pariter æquum erat eundem numinis amorem, & amicitiam temperantibus polliceri. nam *inter bonos viros, & Deum amicitia est conciliante virtute*: vt enim hominem Deo maximè carum

Senec. de provid.

di-

dicebat Aristoteles *eth.* 10. *c.* 8. eum, qui foret sapiens, quia æquum videbatur eos præcipuè Deum suis beneficijs decorare, qui optimam sui partem, ac maximè Dijs cognatam, intellectum s. excolerent: idem Ocellum de eo proferre non erit incongruum, qui Dei, & naturę pręcepta rectâ impleat ratione, & actus pro humani generis perenni vita à Deo institutos vt hic *c.* 2. ducebatur, ad hanc tantum dirigit, sensuũ reiectis illecebris, ac Deo maximè gratos humanæ societatis cætus conseruare omni satagit solertia.

Cum paribus semper nuptias contrahendas. Text. 6.

Ὅθεν ἁμαρτάνουσι πολλοὶ καὶ πρὸς τὸ μέγεθος τῆς τύχης, μὴ δὲ πρὸς τὸ συμφέρον τῷ κοινῷ συνάπτοντες τοὺς γάμους, ἀλλὰ πρὸς τὸν πλοῦτον, ἢ τὴν ὑπεροχὴν τοῦ γένους ἀποβλέποντες. ἀντὶ μὲν γὰρ τοῦ νέαν καὶ ὡραίαν συναρμόζεσθαι, συνηρμόσαντο τὰν ὑπερηλικεστέραν, ἀντὶ δὲ τοῦ συμπαθῆ τὴν ψυχὴν καὶ ὁμοιοτάταν. 1. ἐπίδοξον τῷ γένει καὶ ὑπερχρήματον. 2. τοὶ γάρ τοι ἀντὶ ὁμοφροσύνης διχοφροσύνην κατασκευάζουσι, περὶ ἡγεμονίας διαμαχόμενοι πρὸς ἀλλήλους. ἡ μὲν γὰρ

Qvare peccant multi non pro magnitudine euentuum, nec pro eo, quod in commune cōferat constituentes nuptias, sed diuitias, vel excellentiā generis respicientes: pro eo enim quod iuuenē, & formosam sibi aptent, seniorem copulant, & pro ea quæ sit sibi animâ conformis, & simillima, genere gloriosam vel diuitijs abundantē. pro consonātia enim dissonantiam, & pro concordia discordiā adstruunt, de principatu inuicem pugnantes, superexcellens enim diuitijs genere, & amicis viro

1 V. ὁμοιότητα.
2. N ὑπερχρήματον C. περιχρήματον.

ὑπερέχοντα πλείστῳ ἠγάπηκε καὶ φίλοις, ἄρχειν προαιρεῖται, τῷ ἄτοπος παρὰ τὸν τῆς φύσεως νόμον. ὁ δὲ, 3 διαμαχόμενος δικαίως καὶ οὐ δεύτερος, ἀλλὰ πρῶτος θέλων εἶναι, ἀδυνατεῖ τῆς ἡγεμονίας ἐφικέσθαι. 4.

vult imperare præter naturalegem, hic verò iustè repugnans, & non secundus, at primus volens esse, nō potest principatum assequi.

3 VV. & R. ad ys.

4 N. ἐφικέσθαι. im. ex VV.

PARAPHRASIS.

Peccantq; ideo plerique, qui nec aliorum infortunijs perterriti, nec publica vtilitate illecti, at vxoris opes vel nobilitatem tantummodo spectantes nuptias cōtrahunt: ideo enim non forma, & ætate decoram mulierem, sed deformem, & annis grauem: non moribus, ac temperie sibi similem, at nobile, & diuitem vxorem ducunt: vnde non concordes animi, sed mens discors, non amores coniugales, sed odia acerrima emergunt; de familiæ scilicet principatu vir, & vxor contendunt, quia hæc opibus, genere, & amicis freta neglectis naturę legibus illum audet sibi vindicare, quem ipsi concedere vir quidē iustè renuit, eò tamen nequit potiri.

COMMENTARIVS.

Quibus nubēdū.

Ex eo pręnobili principio, quod *in præced.* locauit, elegantibusq; muniuit rationibus, ea quæ com-

munis hominum vita exigit deducere nunc incipit Ocellus, ac primò moribus, ætate, & conditione parem vxorem vnicuique ducendam suadet; ne scilicet nobilitatis, vel diuitiarum intuitu, sed morum potius præstantia ad nuptias nos impelli contingat, vt plerisque congestis sapientum dictis monebat parit er *Stobæus*. hunc tamen textum vt congrua liceat methodo explicare, id certè præmittendum; quòd per *μέγεθος τύχης*, hic Nogarola *magnitudinem fortunæ* censuit exhiberi, quod idem prima facie multi arbitrabuntur: verùm tunc expositionis incapax mihi videtur textus: qua enim ratione magnitudinem fortunæ eum respicere asseremus, qui Ocelli recta sequutus placita, in vxore non generis, nec dotis expeteret præstantiam; à quibus solis prodire consueuit in matrimonijs fortunę magnitudo quare per eas voces expressam dixi *magnitudinem euentuum*: vt scilicet nomen *τύχη* euentum & præcipuè aduersum videatur significare, quod certè nominis illius patitur natura, vt apertissime videtur indicasse Euripides, dum interroganti Agamemnoni: [redacted] *τίς ἄρα δυστυχὴς ἔφυ γυνή;* (*qua ita infelix nata est mulier.*) Hecubam induxit respondentem.

Οὐκ ἔστιν, εἰ μὴ τὴν τὸ δυστυχὲς λέγοις.

(*non est, nisi infelicitatem ipsam diceres.*) idq; eo magis hic asserendum arbitror, quòd Pythagoræis video id familiare, qui licet nomen illud aliquo nobili locupletent epitheto, pro infortunio tamen accipere consueuerunt, sic enim Pythagoras hac voce dum vteretur, dixit.

Ὅσσα τε δαιμονίῃσι τύχαις βροτοὶ ἄλγε' ἔχουσιν.

(*quibuscumq; porro infortunijs diuinitus homines angũtur.*)

Nomen *τύχη* quid significat.

In Hecuba.

In aur. carm. com. 17.

tur.) quod carmen Hierocles exponens, ac inquirens cur à summo numine mortalibus infortunia immittantur, semper ea verba pro infortunijs Diuinis hoc est à Deo immissis accepit. & doctissimus Stephanus Niger eadē verba per calamitates, quas mortales fato patiūtur, voluit interpretari. His igitur præmissis, ne inde interrumperetur textus expositio, cum Ocello obseruabimus, quod si prædictas causas *in præc.* abundè relatas consideremus, procul dubio peccant, & à recto rationis tramite diuertunt, qui non infortuniorum magnitudinem, quæ *in præced.* euenire monuimus, & mox accidere obseruabimus, nec etiam commune bonum respicientes, quod & ciuium, & bonorum virorum multitudinem progigni expeteret, ita nuptias contrahunt, vt nulla suscipiendę prolis habita ratione solas diuitias, vel generis nobilitatem in ducenda vxore exoptent, vnde alterum horum contingere oportet, vel quod vbi iuuenis adhuc, & formosæ mulieris nuptias virū assequi deceret (è duabus enim hisce conditionibus pudicitiæ cobiūctis facile coniugalis amor emanat, & elegans inde proles enascitur) vetulam ille ducat nummos ducturus: senio scilicet cōfectæ mulieres ad propria connubia pecuniarum tantummodo copia iuuenes alliciunt, quas ex priorum hereditatibus coniugum haud difficilè congesserunt, & tunc gaudent ducentas nuptum ire post mortes, virumq; dementes etheribus suis quærunt, vt in Vetustinam dicebat Martialis: quæ vbicumq; quis præstet, publicum certè bonum prorsus negliget, cum nulla ibi prolis suscipiendæ spes affulgeat, nullus quinimo coniugalis amor vt plurimum queat enasci, dum absit species vera animorum conciliatrix: adsit quin imò morum dissimilitudo, quam amorem minimè producere

In exposit. carminis aurei. (margin)

Vetularū matrimonia. (margin)

L. 3. epigr. (margin)

ducere dicebat Arist. *œconom.* 1. c. 4. si mores enim iuuenum respiciamus abunde recensitos *rhet.* 2. c. 12. & eos quibus prædita senectus *ibid. c.* 13. eleganter à philosopho enumeratos, nedum dissimiles, at prorsus oppositos esse inueniemus, quod mirum non esse dicebat *Tiraquellus*, cùm Venus rei uxoriæ præses, & Saturnus senectutis potifes (vt astronomis placuit) omnium maximè planetarum inter se dissideant: nec quis obijciat aliquos iuuenes, qui vetulæ vxoris amore videantur exarsisse, id enim vel in amorem rei vxoriæ reijciam, vt scilicet blandinijs hisce vxor irretita ex asse maritum hæredem scriberet, vel est tamen fortasse aliquando, sed raro, in sagacem fæminæ naturam blandis moribus maritum iuuenem ad sui obsequia allicientem, eo pacto, quo de muliere deformi dicebat Lucretius. *L. conuu. 6. n. 16.* *Lib. 4. in fin.*

Nec diuinitus interdum Venerisq; sagittis
Deterior fit vt forma muliercula ametur;
Nam facit ipsa suis interdum fæmina factis
Morigerisq; modis, & mundo corpori cultu
Vt facilè insuescat secum vir degere vitam.

vel ijs, qui prædictorum magnitudine euentuum non deterriti impares nuptias contrahunt, alterum accidet, quod vbi mulier moribus ac temperie simillima foret ducenda, his neglectis longè nobilioris vel ditioris connubia consequantur, & in his pariter nulla vigent communis boni desideria, nec eorum quæ inde eueniunt infortuniorum metus, vt in textus limine dicebatur: nil enim magis ad prolem procreãdam conducit, quàm viri & vxoris æqua conditio, non quidem ratione staturæ, vel aliorũ huiusmodi, quibus Chrisantem Cyrus *apud Xenophontem* illudebat, paruam illi ducendam vxorem dicens, quia paruus, & ipse foret, *de exped. Cyri l. 8.*

dæ

ne catuli more ipsum adsilire oporteret, quoties eam vellet osculari, ac simis pręterea naribus præditā, quia ipsi nasus aduncus contigisset; at ratione morum, & temperamentorum harmoniæ in coniugibus expetēda illa similitudo, è qua illa feminum prodeat commixtio, per quam id quod à muliere veluti materies fætus præbetur, viri femini ita queat subijci, quod actiuam ipsius vim non effugiat, quod sane non continget, nisi quædā naturalis proportio inter hæc vigeat, è qua inde in serie agentium, & patientium actio succedit & passio 1. *de an.* 53. ideoq; multas mulieres, quę vni coniunctæ viro steriles fuere, alteroinde suscepto quàm maximè fęcundas fuisse videmus, & è conuerso, vt profitetur Arist. 7. *de hist. an. c.* 4. nam.

Lucr. lib. *— quibus ante domi fecunda sæpe nequissent*
Vxores parere, inuenta est illis quoque compar
Natura, vt possent natis munire senectam,
Vsq; adeo magni refert vt semina possint
Seminibus commisceri genitaliter apta,
Crassaq; conueniant liquidis, & liquida crassis,
Quæ cui iuncta viro sit fœmina per Veneris res.

hanc verò, qua sobolis amor indigeret, similem coniugis temperiem non respiciet ille, qui vxoriæ tantùm nobilitatis præstantia, vel magnitudine opum illectus, harum gratia mulieris nuptias captabit, ideoq; facillimè ipsum prole carere continget: aduersi quoque inde erumpent euentus, quibus vir acerrimè premātur, dum concordiæ illius, & harmoniæ, quæ ex vnanimi viri, & vxoris amore nascitur (cuius ope diuersis licet operibus *œconom.* 1. *c.* 3. recensitis ad familiæ felicitatem, ac propriam vtilitatem conspirant) locū sibi miserrimè vendicet perēnis eorum discordia, & tetercima occupent dissidia: cuius euentus physicam cau-

Coniugū dissidia.

ssam discors coniugum temperies, videtur exhibere, ac diuersa educationis ratio, quā sane oppositam sortiũtur ij, quibus longe dispar adfuit conditio, ideoque amoris expers vt plurimum tale coniugium apparebit; quem sola animi, morumq; similitudo progignit, quod certe miserrimum viuendi genus, & vitam non vitalem crediderim, nam.

> *Γάμοι δ᾽ ὅσοις μὲν εὖ καθεστᾶσι βροτῶν*
> *Μακάριος αἰών. οἷς δὲ μὴ πίπτουσιν εὖ.*
> *Τά τ᾽ ἔνδον εἰσὶ τάτε θυράζε δυστυχεῖς.*

Euripid. in Oreste.

(coniugia quibus mortalium sunt felicia, illis est beata vita: quibus autem non rectè cadunt, ij sunt miseri intus, & foris.) nec fortuito quispiam hanc vitæ rationē miseram mortales credere arbitretur, cum nulla nos magis torqueant diffidia, quam ea, quæ cum ijs cogimur exercere, quos viuida nobis amoris, & obsequij testimonia exhibere proprij muneris necessitas impellit, vt enim *7. pol. c. 7.* dicitur *παρ᾽ ὧν ὀφείλεσθαι δεῖν τὴν εὐεργεσίαν ὑπολαμβάνουσι, πρὸς τῷ βλάβει, καὶ ταύτης ἀποστερεῖσθαι νομίζουσιν. à quibus debere sibi beneficium expectant, ab eisdem non solùm priuari beneficio, sed insuper lædi se putant.*) ideoque inter illos acerba præcipue vigent odia, inter quos olim nimius amor effloruit *ibid.* huius verò diffidij, quod impares nuptias plerũq; comitatur, causā eleganter in id reijcit Ocellus, quod mulier, quæ virum genere, diuitijs, & amicis hoc est agnatis antecellit, exoptat neglectis naturæ legibus, vt sibi vir pareat: in his enim illo longe superior in omnibus ipsi auet præesse, ac vult maritum, quamuis non lunæ, at lunō Deo potius sacrā fecerit, vt apud Caras obseruabatur, sibi obedire; licet oppositum naturæ præcepta suadeant, per quæ maribus imperium, fœminis vero perennis obedientia videtur iniuncta *polit. 1.*

Amicorum diffidia cur acerba.

Alex. gen. l. 4. c. 8.

c. 3. quod præstare cum nolit maritus, si sapiat, domus regimen, ac vxoris dominium sibi tentans vindicare, vel difficilè, vel nullo pacto, vxoria reluctante superbia, cum id nequeat efficere, acerba inde exoriuntur odia, quę infelicia vt plurimum ea reddunt connubia, vt pluribus congestis, & sapientum dictis, & mortalium euentibus eleganter comprobauit *Tiraquellus*: quare impares nuptias virum sapientem prorsus excludere oportebit, nec dotis præstantiam respicere, vt acute *Martialis* monuit, dum cecinit.

L. con. 5. n. 16.

Epigr. l. 8.

Vxorem quare locupletem ducere nolim
Quæritis? vxori nubere nolo meæ.
Inferior matrona suo sit, Prisce, marito
Non aliter fiunt fœmina, virq; pares.

nec longe nobiliorem vxorem expetere congruum erit, vt enim loquamur cum satyrico.

Iuuē. sat. 6.

Quis ferat vxorem, cui constant omnia? malo,
Malo Venusinam, quàm te Cornelia mater
Gracchorum, si cum magnis virtutibus adfers
Grande supercilium, & numeras in dote triumphos.

De liber. educ.

quæ omnia Plutarchus vnico expressit verè aureo dogmate, qui parentes monens, vt filios voluptatibus deditos, nec paternis obtemperantes monitis matrimonio veluti graui quodam vinculo vincirent, eos edocebat vt vxores ijs despondèrent, quæ nec generis nobilitate, nec diuitijs eos longo superarent interuallo, eo quod vir longe præstantiorem seipso vxorem ducens, non illius maritus, at dotis seruus stolida imprudentia constituitur: sicuti vero matrimonium fælix ęquam exigit conditionem, an parem quoq; exposcat ætatem inf. statuemus, quare Ocelli placita Callicratidæ Laconis dogmatibus confirmaturi, textus exposit. eiusdem dicto claudamus, asserentes, quod

In lib. de famil. fælicitate.

γαμίσκοντα δεῖ γαμῆν, ποτὶ τὰν αὐτῶ τύχαν, ἵνα μήτε ὑπὲρ τὰν δύναμιν, μήτε μείονα τᾶς δυνάμιος τὸν γάμον ἐπάγηται, ἀλλὰ ποτὶ λόγον τᾶς ἰδίας δυνάμιος. οἱ μὲν γὰρ ὑπὲρ τὰν δύναμιν ἐπάγοντες στασιάζοντι διὰ τὰν ἁγεμονίαν. ἁ μὲν γὰρ τῷ πλούτῳ καὶ τῷ γένει καθυπερέχουσα τ' ἀνδρὸς ἀρχὴν προαιρεῖται. ὁ δὲ ἀνάξιον ἡγεῖται, καὶ παρὰ φύσιν συγχωρεῖν. οἱ δὲ μείονα τᾶς δυνάμιος, τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ μέγεθος τῶ οἴκω συναιροῦντι. (*qui vxorem ducere cupit, ducat eam oportet pro ratione suæ sortis: vt neq; facultate sua maiores, neq; minores nuptias contrahat, sed pro ratione propria facultatis. qui enim supra suam facultatem contrahunt, de principatu contendunt: Ea siquidem quæ diuitijs, & genere superat maritum, regere præoptat: ille verò indignum censet, præterq; naturam cedere. qui verò minorem sua facultate, dignitatem, & amplitudinem familiæ simul tollunt*)

Quàm Reipublicæ conferat recta familiarum constitutio.

Text. 7.

Ὧν δὲ. 1. γινομένων, οὐ μόνον τοὺς οἴκους κακοδαίμονας, ἀλλὰ καὶ τὰς πόλεις συμβαίνει γίνεσθαι. μέρη γὰρ τῶν πόλεων οἱ οἶκοι, ἐκ δὲ τῶν μερῶν ἡ τοῦ ὅλου καὶ τοῦ παντὸς σύνθεσις. εἰκὸς οὖν ὁποῖα τὰ μέρη τυγχάνουσιν ὄντα, καὶ τὸ ὅλον καὶ τὸ πᾶν τὸ ἐκ τοιούτων. 2. συντιθέμενον. 3. τοιοῦτον εἶναι. καὶ ἐν ταῖς πρώταις δὲ αἱ πρῶται οἰκοδο-

QVa cum fiant, non tantum familias infelices, sed, & ciuitates fieri contingit. partes enim ciuitatum domus, ex partibus verò totius, & vniuersi compositio. conueniens igitur est quales sint partes, totum, & vniuersum, quod ex his componitur, tale esse. & in primis prima domus structura maximè conferũt ad

1. V. δὲ.

2. V. ἐκ τούτων.

3. V. συντιθέμενον.

δύναμει μεγάλα συνεργοῦσι πρὸς τὸ καλῶς ἢ τὸ κακῶς τὸ ὅλον ἔργον συντελεσθῆναι· οἷον ἐπὶ μὲν οἰκοδομίας θεμελίου καταβολὴ, ἐπὶ δὲ ναυπηγίας τρόπις, ἐπὶ δὲ συναρμογῆς καὶ μελοποιίας τάσις φωνῆς καὶ 4. λῆξις. 5. οὕτως ἐπὶ τῆς πολιτείας εὐνομουμένης καὶ κακονομουμένης. 6. οἴκων κατάστασις καὶ συναρμογὴ μέγιστα συμβάλλεται.

4 VV. & B. καὶ φωνῆς.
5 VV & B. λῆψις.
6 C. καλοικονομουμένης.

ad hoc, quòd bene vel male totum opus compleatur, vt in ædificando fundamenti iactus; in naua autē construenda, carina: & in concentu ac musica vocis contentio ac remissio: sic igitur in Republica bene vel male administranda familiarum constitutio, & concordia quam maximè confert.

PARAPHRASIS.

QVæ si contingant, inde familiæ ac ciuitates infortunijs afficiuntur; nam illæ harum partes sunt, & ex partibus totum coalescit, ideoque earum naturam, & conditionem totum ipsum sortiri necesse est. hac ratione operis vniuscuiusq; primordia rectum vel prauum eiusdem euentum testantur, puta in ædificijs, ex fundamentorum constitutione, in naui, ex carina; in musico concentu, ex vocum proportione, per quas cōstituitur, rectitudinem conijcimus. ita pariter è familiarum regimine, & concordia Reipublicæ rectè vel malè administrandæ certissima captabimus argumenta.

COM-

COMMENTARIVS.

EOs dixerat Ocellus in limine præced. textus, qui ab imparibus non abſtineant nuptijs, publica commoda nil prorſus intueri, nec aduerſorum magnitudinem euentuum, qui inde conſequantur, vllo pacto perhorreſcere; idq; reconfitis oſtentarat diſſidijs, quæ inter coniuges emergunt, quos diuerſa natalium, & fortunæ conditio premebat. fat illimè, quis igitur potuiſſet vtiq; dicere, ruat tota familia, inde forſan commune bonum abolebitur, cui nil confert omnino perfecta familiæ fælicitas? hæc vt ruat obiectio, nunc auctor profitetur è familijs benè vel malè inſtitutis potiora reipublicæ bona vel incommoda prodire, ac ideo docet, quod ijs, quæ modo retulimus cum familiæ premuntur incõmodis, non eas inde tantummodo, ſed ipſas etiam ciuitates atrocibus ærumnis cõcuti miſerrimè cõtingit. vniuerſi enim, ac totius natura ex partibus coaleſcit, quare cum totum præter ipſas quidpiam non complectatur (ſi phyſice loquamur) ſi perfectionis illæ ſint participes, ac perfectè cõiunguntur, totius inde perfectiſſima emerget natura quod ſi illæ proprio deſtituantur robore, hoc quoque totius compagem prorſus carere oportebit; cum igitur ciuitas ea proportione familias reſpiciat, qua totum partes intuetur, ex his ita conſtituitur, vt verus procul dubio ipſarum finis exiſtat *polit. 1. c. 2.* niſi igitur illæ recta ratione regantur, in ciuitate profectò nullo pacto perfectum regimen efflorefcet, & ſi infauſtis illæ agitentur euentibus, quos neglecta legũ obſeruantia, & ad vitia procliuis ciuium multitudo progignat, miſerrimam quoq; ciuitatem futuram ne-

Obiectioni reſpondetur.

Ex familijs vrbium fælicitas.

mo dubitabit; quæ tunc certè verum fælicitatis exēplar apparebit, si priuatos lares virtus incolat, nam ἀρχὴ ἐστιν ἡ περὶ τὸν οἶκον δικαία διάθεσις τῆς ὅλης ἐν ταῖς πόλεσιν εὐταξίας, ἐκ τῶν γὰρ οἴκων αἱ πόλεις συνίσταται. (principium est sic verterem ego textum, nec dicerem *magistratus quadam est iusta &c.* cum Iohāne Arcerio Theodoreto, cuius expositionem in reliquis accipio. *Iusta domus constitutio vniuersa, bonæq; moderationis, & ordinis, qui in vrbibus vigere debet, ex domibus enim vrbes coagmentantur.* Ne quis autem publicæ felicitati priuatas familiarum virtutes parum cōferre arbitraretur, quia longè plura illa exposcat, & priuatæ domus limites supergressa ea complectatur, quæ superius *textu.* 5. monuimus, Ocellus ideo, ac si nos docere vellet, plura licèt publica fælicitas exposcat, præcipuas tamen ciuilis fortunæ partes rectum familiarum regimen sibi vindicare, in eaq; potissim si parte, qua sobolem respicit, pluribus monet exemplis, inanibus votis nos totius inquirere perfectionē, quoties hac primas eiusdem partes destitui contigerit. excelsas quispiam construat ædes, & marmoris, auri que prodigus regias moles attollat, præcipuos artis conatus ipsa exigent fundamenta, primi quorum vel minimi casus extrema vniuerso ædificio minitantur excidia: quis pariter nauim construat; carinam primùm sedulo labore construet: nec suaui quispiam harmonia nostras aures demulcebit, qui graues voces cum acutis prius eleganti serie nectere præcipua cura non tentauerit: ita pariter dum ciuitas primò è familiarū serie coalescat, harum recta constitutio illius fælicitatem facillimè progignet, vt à simili de mulieribus, & pueris disserebat philos. *polit.* 1. *c. vlt.* dicens, quod familiæ ciuitatis partes cum sint, & pars totum respiciat,

Iamblich. de vit. Pyth. c. 30

ciat, necesse erit rectæ institutioni mulierum, & puerorum, è quibus familiæ constituuntur, insisteret, vnde ciuitatis prodeat felicitas, eo quòd *αἱ γυναῖκες ἥμισυ μέρος τῶν ἐλευθέρων. ἐκ δὲ τῶν παίδων οἱ κοινωνοὶ γίνονται τῆς πολιτείας. (mulieres media pars sunt hominum liberorum: ex pueris autem sumuntur qui rempublicam gubernent.)* tot igitur publica è felici familiarũ conditione si erumpunt commoda, dulce nuptiarum iugum subire quicumque exoptat, non ætate grauem vxorem ducat, nam prole carebit, qua & familia, & ciuitas consequetur: non longe diuitijs vel nobilitate præstantiorem, assiduis enim præ illius fastu domesticis premetur dissidijs, per quæ animi tranquillitate omnino destitutus, publicis commodis non poterit insudare, opportuna siquidem otia, & quietem viro rempub. administraturo necessariam *polit.* 7. *c.* 9. illi adimenet vxoris impetus, quæ acri superbia percita illi parere dum renuet, ea non implebit munia, quæ abũde à *Xenophonte* recensita matrifamilias veluti propria adscribuntur, sicq; communis illa non emerget vtilitas, quæ concors matrimonium concomitatur *œconom.* 1. *c.* 2. & perfectam coniugibus felicitatem elargitur; indeq; vir cum summo reipub. detrimento politicis negotijs ineptus fiet; sed vnusquisq; iunioris nuptias expetat, vt prole ditetur, & memor, quod vxor.

Ciuitatũ fœlicitas ex Mulierum, & Pueroru probitate pendet.

Et hac ratione Dulce est Nuptiarum iugum subire.

De adm. domest. l. 5.

Dummodo morata recte veniat, dotata est satis.

Plaut. in Aulul. act 1. sc. 4.

non ditiorem, vel longe nobiliorem ducat vxorem, illius enim assidua excruciatus superbia, monitum illud, in plerisq; mulieribus fallax, suo tamen periculo verum experietur à Pallada satyrico expressum disticho, quod .s.

Πᾶσα γυνὴ χόλος ἐστὶν, ἔχει δ' ἀγαθὰς δύω ὥρας,

Τὴν

Τὴν μίαν ἐν θαλάμῳ, τὴν μίαν ἐν θανάτῳ. (*fons ita est mulier: sed habet duo tempora lata: Cum iacet in thalamo; cum iacet in tumulo*) sed pares tum ratione ætatis (ea, quam inf. statuemus, proportione) tum ratione conditionis contrahens nuptias; susceptis facilè liberis ciuitatem, familiam, ac se ipsum per prolem suam conseruabit, & filios relinquendo suos (vt dicebat *Plato 6. de leg.*) Pythagoræ dictum, de quo superius *t. 1.* imitatus) in diuino ministerio successores, naturam assequetur æternam: vir quin imo rectis alterius præditam moribus si ducat vxorem, illius obediẽtiam proculdubio nanciscetur, nam vt Melissa Pythagoræa aiebat αἱ τῷ ἀνδρὸς θελέσεις νόμος ὀφείλει ἄγραφος εἶναι κοσμίᾳ γυναικί, ποθ' ὃν χρὴ βιῶν αὐτάν. (*viri voluntas lex non scripta esse benè ornata modestaque fæmina debet, ad quam eam viuere oportet.*) quod idem *a cov. 1. c. 1. supplem.* monemur: imo hæc externis reiectis fucis, vt *ibid.* Melissa scribebat, qui potius apud stolidos libidinis, quam apud prudentes amoris fiunt irritamenta, animi virtutibus decora; hisce potentibus veluti medijs coniugem ad honestos amores impellet, corporisq; formam animi candore longe reddens præstantiorem, Circæos certè congressus, sui ipsius, nouæ veluti Penelopes, amore illectum coniugem odisse compellet, vt enim Sanctissimus, & sapiẽtissimus Pontifex Vrbanus VIII. eruditissime canebat.

In epist. ad Claretam.

Sola morũ probitas quærenda est in vxore.

Αὐχένα μὲν τί λίθοις κοσμεῖς, φυκοῦσα παρειὰς
Εὐώδη τε κόμαις τὴν δρόσον ἀμφιχέεις;
Ταῖς ἀρεταῖς ψυχὴν, οὐχ ὦπ' ἐκφαίδροι μίλτῳ,
Ὦ ζηλοῦσα κὸρ ῥυγήσιον ἀνδρὸς ἔρον
Ὡς ἐὺ συγγενικῷ πυρρίζει χρώματι μῆλα
Ἤ καὶ χρηστῆρος χεῖρα ποθεῖ τὸ ῥόδον;
Κόσμον ἀφεὶς μάλακον, φῦκος τ' ἀπόβαλλε προσώπῳ

Μαί-

Μεῖζον ἔχει φίλτρον καὶ ἀλλοῖα τεχνίτερον.
(quid pulchram medicas faciem, colliúmq; lapillis Cingis, & effuſo ſpargis odore comam? Non minio malas, animũ virtutibus orna, Quæ cupis, ò virgo nupta placere viro. Aſpice natiuo rutilant vt poma rubore, An roſa pingentis pollicis optat opus? Mitte ſuperuacuos cultus, fucumq; genarum: Acrior eſt illex, qui caret arte, decor.) vinculum igitur coniugij, qui exoptat huiuſmodi vxores ducat; tunc enim familiæ quiete, & ſuſcepta prole beatus, publicis, ac priuatis bonis deditus ſumma potietur felicitate, quam quidem exoptabit, at non aſſequetur ille, qui auri vel nobilitatis muliebris fulgore obcæcatus, nulla morum animi, nulla temperamenti habita ratione, in impares nuptias cæco appetitu fertur. quare Lycurgi legem licebit laudare, qui virgines ſine dote nuptum collocari cum iuſiſſet, cur id ſtatuiſſet interroganti cuidam, reſpondit (quaſi ea quæ hic Ocellus docet, nobili lege confirmaturus) ſe id præſtitiſſe, ne vel ob inopiam aliquæ manerent innuptæ, vel propter opes expeterentur, at quiuis mores puellæ reſpiciens eius virtutem potius in delectu ſequeretur. *Plut. apo. phthegm. Lacon. in Lycurg.*

Pueri à Venereorum vſu excludendi.

Text. 8.

Περὶ γενέσεως οὖν σκοπουμένους τάδε χρὴ πράττειν, καθόλου μὲν δὴ φυλάττεσθαι χρὴ πᾶν τὸ ἀνόμοιον καὶ ἀτελὲς, οὔτε γὰρ τῶν φυτῶν τὰ ἀτελῆ, οὔτε τῶν ζώων εὔκαρπα γί-

De generatione igitur conſiderãtes hæc oportet efficere: vniuerſè quidem cauere oportet quicquid diſſimile eſt, & imperfectum, neq; enim arborum, neq; animalium imperfecta benè fe- Hic Codex M.S. V. incipit à capite.

νέται. ἀλλὰ δεῖ γενέσθαι τινὰ χρόνον πρὸς τὰς καρποφορίας, ὅπως ἐξ ἰσχυόντων τε καὶ τελειωμένων τῶν σωμάτων τὰ σπέρματα καὶ καρποὶ γίνωνται. ὅθεν δεῖ τοὺς παῖδας καὶ τὰς παρθένους ἐν γυμνασίοις τε. 1. καὶ καρτερίαις ταῖς προσηκούσαις τρέφειν, καὶ 2. τροφὴν προσφέρεσθαι 3. τὴν ἁρμόζουσαν φιλοπόνῳ τε καὶ σώφρονι καὶ καρτερικῷ βίῳ.

racia fiūt, sed opus est tempus quoddam antecedere fructuum productionem, vt ex corroboratis, & perfectis corporibus semina, & fructus fiant. quare oportet pueros, & virgines in exercitationibus, & tolerantia congrua nutrire, & cibum afferre conuenientem laboriosæ temperanti, & tolerāti vitæ.

1 τε deest in V. 2. deest in V. & B. 3. N προσφέρεσθαι im. ex B.

PARAPHRASIS.

ILli igitur, quos suscipiendę prolis ardor ad matrimonia excitat, prædicta obseruent monita, vnaq; sciant, quidquid dissimile est, ac imperfectum, ad generationem ineptum esse; arbores enim, & animalia fructus nec fętus edunt, quousque imperfecta sint, at priùs augentur, ac temporis beneficio coalescunt, indeq; necessario robore parto semen ac fructus abunde progignūt. quare pueros, ac virgines congruis laboribus, & exercitationibus innutriri opus est, ac ijs tantùm vesci cibarijs, per quæ laboribus ferendis par temperies promoueatur.

COM-

COMMENTARIVS.

VT nuptias prolis tantummodo suscipiendæ gratia contraherent, mortales *in praeced.* monuit Ocellus, ac simul excitauit: nunc ea, quorum præsidio longè faciliùs hæc prodeat, & honestè, indeq; suscepta recta potiatur educatione, elegantissimè describit. & primò à concubitu teneros, & iuniores adhuc arcendos acerrimè suadet. Eos idcirco, qui dulce patris nomen aliquando assequi exoptant, id potissimum iubet respicere, quod si *vniuersè* hoc est vnumquodque viuentium genus lubeat contemplari, ea tamen obseruando, quæ in eo sunt genere suis (quo scilicet ad robur) dissimilia genitoribus, (in eo siquidem similitudinem spectare opinor auctorem, qui perfectionis tantũ ac roboris hic meminit) nullos fructus à sui ortus primordio edere conspiciet, at tunc animalia tantummodo cum ætatis ac temporis beneficio coaluerint, & opportunum inde robur contraxerint, perfectos fætus progignere, & plantas valida vberrimè semina, & elegantes fructus elargiri, cum.

Cõnexio cum præced.

—— primùm truncos vrsere valentes
Et vires habuere suas.

Virg. 2. georg.

quo certè percitus euentu Aristoteles, cum 2. *de an.* 34. doceret φυσικώτατον τῶν ἐν τοῖς ζῶσιν ἔργων. (*naturalissimum operum, quæ in viuentibus*) esse progignere quid sibi simile, non indistinctè id protulit, sed addidit ὅσα τέλεια καὶ μὴ πηρώματα (*quæcumq; perfecta, & nõ mutilata sunt*) per illam conditionem, ætatis, per hanc, debiti vlterius roboris, & virtutis necessitatem nobis indicans, quorum vtrumq; breuiter Ocellus modò expressit, dum perfectioni robur coniunxit, vt ostenderet

Cur pueris prohibitæ sint nuptiæ.

 non

nō sat esse eam attigisse ætatē, quæ producendo semini foret apta, at vlterius oportere corporis robur acquisiuisse, vt inde validi fætus enascantur, ideoque inepta dicebat philosophus *polit. 7. c. 16.* adolescentium connubia, vt inde soboles emergat, eo quod ab his in vnoquoq; animātiū genere prodeuntes fætus imperfecti sint, & fæminas potius quàm mares, ac tenuia, & exigua corpora progignant: ex hoc vero naturæ instituto infert Auctor pueros, & puellas virgines nō mollibus otijs, sed *exercitijs, & tolerantia congrua* esse innutriendos: quod equidem dogma quanam ratione ex præcedenti inferat dogmate difficile cognitu videtur: cum vix duo hæc videantur cohærere, hominē progignendæ soboli tunc aptum esse, cum maturo simul robore ac ætate perfecta gaudeat, & ideo pueros & puellas ad exercitia impelli necessarium esse; dum potius opportunum videatur à gymnasticis hisce arceri, è quibus robur & corporis perfectionem diminui contingat: damnat enim Arist. *polit.* 8. *c.* 4. ciuitates illas, quæ in pueros athletarum habitudinem studeant inducere, quia à labore illo vehementi deformia reddantur corpora, eorumque auctio non leuia inde contrahat impedimenta, quod valido *ibid.* confirmat exēplo, dum in eorum serie quos, Olympicorum victores Græcia celebrarat, vix duo vel tres occurrerent, qui ijdem, & viri, & adolescentes victoriam forent consequuti *διὰ τὸ νέους ἀσκοῦντας ἀφαιρεῖσθαι τὴν δύναμιν ὑπὸ τῶν ἀναγκαίων γυμνασίων (propter exercitationes pueris adhibitas sublata sit vis ac robur à violentis laboribus.)* absit tamen vt vel veritatē ab Ocelli dictis abesse, vel his neglectis, quæ modo considerabamus, ea protulisse Ocellū arbitremur. Lycurgum interea ad Ocelli placita defendenda euocemus, hic enim Virginum corpo-

Iidē etiā à vehementi labore cauere debent.

rã curru, lucta, diſci, & iaculi iactu exercenda decreuit, vt inde corpora ipſarum robur contraherent, ac proinde fœtus in valido corpore validiùs adoleſceret, mulierеſq; inde ſuo robore fretæ in partu dolores facilius ferrent, ac ſi ita neceſſitas exigeret pro ſe, patria, & liberis pugnarent: norat enim ſapientiſſimus legumlator exercitationes adulto corpori maximè conferre, dum inde natiui caloris aucta virtute, ac excrementis, quibus illa ætas humida abundat, faciliùs expulſis, & tota corporis compage firmata robur, & perfectus corpori habitus accedit, vnde fortiora erumpant opera, & prolis productioni maximè aptum prodeat ſemen, vt à valido corpore elaboratum: rectè idcirco Ocellus pueros ac puellas exercitijs addicendos ſtatuit, quia in ijs robur exigitur, quod per labores, & exercitia corporis maximè comparatur: nec obeſt id quod ex Ariſtotele deducebatur, ſiquidem, & ipſe Ocellum ſectatur, Pythagoram quinimo, à quo iuuentuti præſcripta exercitia recenſuit Iamblichus, ac ideo pueros à laboribus non omnino conſtituit immunes, at ijs etiam tenues iniunxit, ne ipſorum inde incrementa cohiberentur: eos enim ad euitandam corporis inertiam ijs ludis voluit exerceri, quorũ ope corpora motu gauderent non illiberali tamen, ne vilibus tenella adhuc ætas aſſueſceret, nec valde laborioſo, non tamen remiſſo *polit. 1. c. 17.* eaq; elapſa ætate otia quoq; prohibuit, ad pubertatem vſq; leuioribus præſcriptis exercitationibus, quas tamen victus ille violentus, & coacti labores, quos athletica exigit, non comitarentur, ne per hos pariter corporum incrementa inhiberent: vehementiora inde poſt pubertatem præcepit exercitia, & duris laboribus iuuenes iuſſit occupari 8. *polit. d. c. 4.* hoc tantùm addito, quòd illis huiuſmodi munus iniũgere-

Plut. Lacon. apop in Lycurg. & Xenop. de Laced. repub.

Adultis maximè cõfert labor.

Obiectio

In vita Pyth. c. 21

gereretur, cum saltem trium de cursu annorum discipli-
nis aetem operam dedissent ἅμα γὰρ τῇ τε διανοίᾳ καὶ
τῷ σώματι διαπονεῖν οὐ δεῖ. τἀναντίον γὰρ ἑκάτερος ἀπερ-
γάζεσθαι πέφυκε τῶν πόνων ἐμποδίζων, ὁ μὲν τοῦ σώματος
πόνος τὴν διάνοιαν. ὁ δὲ ταύτης τὸ σῶμα. (*nam simul
mente, & corpore laborare nõ oportet: cum se inuicem im-*

Mente, & corpore simul laborare dedecet.

*pedire nata sint: labor quidem corporis, mentem: mentis
autem, corpus.*) cum tantam scilicet nequeat natura spi-
rituum copiam elaborare, quę & corporis exercitatio-
nibus, & phantasiæ queant perfectè inseruire, quæ stu-
dijs dedito intellectui ardua debeat assiduè obiecta
exhibere. imo mulieres eas utero facile gestare, &
haud difficilè parere cum moneat Arist. 4. *de gen. an. c.*
7. quę apud gentes degant penes quas muliebre genus
laborare consueuerit; & grauidis præterea mulieribus

Mulieres pregnãtes otia euitaturæ Deorũ tẽpla adire debent.

otia cum prohibeat, dum ipsas ne paulatim inuadat
inertia, per legumlatorẽ moneat cauendũ, ideoq; diur-
num iter ad Deorum templa pio præscripsit consilio
ijs mulieribus, quæ concipiendi honorem fuerint asse-
quutæ *polit.* 7. *c.* 16. quis dubitet an exercitationes
puellis Virginibus fuerint à philosopho permissæ? dum
vero ipse athleticam prohibuit, nõ quælibet sanè pro-
hibere voluit exercitia, sed ea tantùm, quæ athletis
propria nimio labore corporum robur minuerent, i-
deoq; non tolerantiam nec exercitationes, quarum
hic meminit Ocellus, quæ ipsum ex opposito augerẽt,
voluit auferre; & hæc quæ proculimus à philosophi

Solutio obiectionis.

mente non abhorrere, etiam prolem suscipiendam hic
cum auctore respiciendo, ipse apertè docet *dicto c.* 16.
monens Athleticam habitudinem, ciuili conditioni,
valetudini, ac liberis suscipiẽdis prorsus esse inutilem,
at illum corporis habitum esse eligẽdum, quem labo-
res non violenti tamen promouissent, quique non vni

cau-

tantùm muneri, athleticæ instar facultatis, at liberalibus quibuslibet operibus par foret: monitumq; istud tam viris, quam mulieribus esse commune *ibid.* profitebatur. quid clarius? aut vbi doctrinæ Ocelli feminæ vberius poterant efflorescere? & hoc idem Ocellum sensisse dictant verba textus, non enim exercitationem, ac tolerantiã simpliciter præscripsit, sed *cõgruam*, eam scilicet quæ robur non perderet, vt athletica consueuit, eruditissimo Mercuriali teste, sed potius adaugere, vt modò dicebatur. subdit inde auctor victum ideo pueris præstandum, qui laboriosæ, temperanti, ac toleranti vitæ congruus omnino foret: cum enim alimentum corpus conseruet, ac simul augeat 1. *de ortu* 4. hic profectò aptus illi conseruandæ, & augendæ corporis habitudini, quæ à nobis exigitur, erit assumẽdus, quod pariter obseruabat philosophus *polit.* 7. *c.* 17. plurimum referre monens, quali quis victu vtatur, vt maius, minusue corpori robur accedat: Ocelli quinimò præceptor Pythagoras animaduertit, qui certa ciborum genera ideo tantum videtur præscripsisse, quia ἡ τροφὴ μεγάλα συμβάλλεται πρὸς τὴν ἀρίστην παιδείαν, ὅταν καλῶς καὶ τεταγμένως γίνηται. (*nutrimentum magnum momentum ad optimam institutionem confert præsertim quando probè ordinateq; se habet.*) hincque veritatem monitis Ocelli inesse, ac ea inter se cohærere optimè apparebit, dum ex quo ea tantùm quæ perfecta sunt, & opportuno robore prædita fętus producere obseruat, exercitationes ac tolerantiam iuuentuti longè necessarias ostendit, è quibus perfectio ac robur corporibus accedit, quod nobilissimè viro conueniens educationis genus censuit Claudianus, dum Honorium Augustum sic alloquebatur.

Non tibi deliciæ molles, non marcida luxu

Art gym. l. 1. *c.* 14.

Pueris tradendus est victus, qui ad conseruandam, & augẽdam corporis habitudinẽ sufficiat.

Iambl. in vita Py. th. c. 24.

In paneg.

Otia

Otia, nec somnos genitor permisit inertes:
Sed noua per duros instruxit membra labores,
Et cruda teneras exercuit indole vires.

Singula vero hęc monita verè Pythagoræo digna philosopho vel hoc solùm abunde testetur, quod ea sapiẽtissimæ illi sectæ peculiaria veluti dogmata certò scimus, huius enim dogmata enarraturus Iamblicus hęc eadem, quæ hic traduntur ijsdem ferè verbis hinc fortè exceptis sic referebat. καθόλου μὲν ᾤοντο δεῖν φυλάττεσθαι τὸ καλούμενον προσφερές. οὔτε γὰρ τῶν φυτῶν τὰ προσφερῆ, οὔτε τῶν ζώων εὔκαρπα γίνεσθαι τίνα χρόνον πρὸ τῆς καρποφορίας, ὅπως ἐξ ἰσχυόντων τε καὶ τετελειωμένων τῶν σωμάτων τὰ σπέρματα, καὶ οἱ καρποὶ γίνωνται. δεῖν οὖν τούς τε παῖδας καὶ τὰς παρθένους ἐν πόνοις τε καὶ γυμνασίοις καὶ καρτερίαις ταῖς προσηκούσαις τρέφειν, τροφὴν προσφέροντας τὴν ἁρμόττουσαν φιλοπόνῳ τε καὶ σώφρονι καὶ καρτερικῷ βίῳ. (*omnino obseruari oportere autumabant id, quod* προσφερὲς *hoc est bonum vocatur. neq; enim ea, quæ terra funduntur bona, neq; animalia aliquo tempore fœcunda reddi ante, quàm tempus sit fructus ferendi, vt ex validis ac viribus integris, perfectisq; corporibus semina, & fructus existãt. Itaq; ante omnia necesse est vt pueros ac virgines in laboribus, & exercitationibus, item omnibus tolerantiæ ac temperantiæ generibus congruentibus educẽt, conueniens victus genus adhibentes, & laborum amans, ac temperans, simulq; tolerans, & continens vita sit.*

De vita Pyth. c. 31

Ætas

Ætas matrimonio apta pueris præscribitur, & frequens concubitus prohibetur. Text. 9.

Πολλὰ δὴ τῶν κατὰ ἀνθρώπινον βίον τοιαῦτά ἐστιν, ἐν οἷς βέλτιον ἡ ὀψιμαθία, διὸ καὶ πρὸς τὴν τῶν ἀφροδισίων χρῆσιν οὕτως ἐθίζεσθαι χρὴ τὸν παῖδα, ὡς μηδὲ ἐπιζητεῖν πρὸ τῶν εἴκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην χρῆσιν, ἀλλὰ καὶ χρησάμενον, σπανίως χρῆσθαι. ἔσται δὲ τοῦτο, ἐὰν καλὸν καὶ τίμιον εἶναι νομίζῃ τὴν εὐεξίαν καὶ τὴν ἐγκράτειαν.

Multa sanè sunt talia in humana vita, in quibus melior est tarda cognitio: propterea que ad Venereorum vsum sic se habere oportet puerum, vt ne quidem talem exquirat vsum ante vigesimum annum, sed & dum est in eorum vsu, rarò vtatur. hoc autem erit, si bonum, & decorum esse arbitratur corporis bonam constitutionem, & continentiam.

PARAPHRASIS.

Pleraque quidem penes homines existunt, quorum sera cognitio ijs sit vtilissima, & huiusmodi est certè Venereorum vsus, à quo remouendi adolescentes, vt illius compotes ante vigesimum ætatis annum nunquam reddantur, quam etiam vbi attigerint, raros exerceant concubitus; quod facillime præstabunt, si bonum ac decorum esse arbitrentur recta corporis temperie iuuenem temperantem potiri.

COMMENTARIVS.

Mens Auctoris

CÆterorum exemplo viuentium, perfectos tantum fætus prodire monuit Ocellus, cum matura progenitorum ætas iam debitum robur contraxisset, quod vt melius accederet teneræ ætati, congruas exercitationes præscripsit; nunc quænam homini ætas Venereorum vsum permittat, eleganter obseruat eorumq; frequentiam prorsus excludit. Vt autem recta methodo procedatur, pleraq; nos monet in humana vita contingere, quæ longe melius adolescenti serò innotescere; non quasi eorum notitia in malorum serie collocetur, inter bona enim, & decora quælibet statuitur cognitio 1. *de an. t.* 1. & mala nosse, vt faciliùs euitentur, optimum quid vnusquisq; arbitratur; at quia per accidens, (vt scholarum terminis ab Aristotele tamen vsurpatis *post. p. c.* 4. vtar) ex ea plerũq; cognitione mala erumpunt; si non quatenus ab alijs vtilioribus nos auertit huiusmodi notitia, maius nobis bonum videtur auferre, vt in aliorum multorum cognitionibus euenit, saltem quia sensus illectiillecebris, ab ea non ad euitandum sed ad prosequendum potius illud malum excitamur; qua ratione quasdam scientias prauas dixit Arist. *eth. 7. c.* 12. ea idcirco quo seriùs cognoscantur, eo maior adolescenti vtilitas accedet; prudentior enim per ætatem constitutus homo vel illa prorsus euitabit, vel saltem tunc ijs tantùm inhærebit, cum ratio, & tempus eorum vsum permittant; & in cæteris pariter, quæ ab honestate abhorrẽt, verum illud, quod de Venereorum exercitio modò dicebatur, ideoq; monebat philos. *polit. 7. c. vlt.* pueros à seruorum conuictu remouendos, vt in ea tenera æ-

Nõ omnia adolescentibus innotescere decet.

tate

tate à conspectu simul, & auditu seruilium rerum abessent, ac maximè cauendum, ne obscænas voces vsquam proferrent, vel ab alijs prolatas audirent, quoniam obscæna eloquia gestorum turpitudo facillimè sequeretur: obscænas pariter picturas, & deformes actus eosdem inspicere acerrimè prohibebat. Pueri a seruorũ conuictu arceri debent, sicut à quocunque obscœnitatis genere.

——— ——— ——— *pudicos*

Qui maculant mores, nequitiemq; fouent. *Vrb. VIII. in uerba Dauid psal. 76.*

quæ primò enim apprehenduntur, rudem adhuc animum magis occupant, ac maximè afficiunt, ideoque à tenera ætate ea omnia prorsus secludenda, quæ obsceni quidpiam, vel improbi redolerent *d. r. vlt. vt. n.* docebat Plutarchus *εὔπλαστον καὶ ὑγρὸν ἡ νεότης, καὶ ταῖς τούτων ψυχαῖς ἁπαλαῖς ἔτι τὰ μαθήματα ἐντήκεται. (est pueritia ob mollitiem effecta facilis, animisq; puerorum teneris etiamnum facilè insidet, quod discunt.* *De educ. prol.* & hæc si negligantur, vel optimæ indolis adolescentes præclaro stemmate ortis ad opera fœdissima & viles simul ac impuros sermones impelli, nec ab ijs vllo pudore arceri miserrimè conspicimus, vnde sapienter sanè Iuuenalis.

Nil dictu fœdum, visuq; hæc limina tangat, *Sat. 4.*
Intra quæ puer est, procul hinc, procul inde puellæ
Lenonum, & cantus pernoctantis parasiti.

his igitur permotus auctor pleraq; docet melius esse iuuenes sero discere & exercere, huiusmodi præcipuè Venerea: nã æquũ est adolescẽti quo ad fieri possit, doloris causam si minus auferre, saltem differre, occurrit enim *homini primi coitus pœnitentia, augurium scilicet vitæ à pœnitenda origine.* *Plin. hist. nat. l. 10. c. 63.* Venerea idcirco igitur adolescentem delibare ante 20 annum prohibet Ocellus, cum quo eadem percitus ratione Aristoxenus Pythagoræus apud *Tiraquellum* consensit; quod mo- *l. cõnub. 6 nu. 50.*

Adolescentibus ante 20 annum interdicatur Venus.

nitum optimè ijs quæ superiùs afferebantur, videtur cohærere: si enim vnico prolis desiderio nec cuiuslibet, at perfectæ tantum, est expetendus ab homine concubitus, ea saltem ætas necessaria erit, è qua semen perfectè prolificum erumpat, quod tantùm vigesimo ætatis anno contingere videtur: licet enim decimo quarto anno peracto mas semen genitale proferat, infæcundum tamen vsq; ad 21. annum illud videtur *5. de hist. an. c.* 14. & 7. *de hist. an. c. p.* imo ita, quod post eam ætatem aliquid ad perfectiorem prolem suscipiendam mari queat accedere *ibid.* Quod si quispiam ideo congruam viri, ac mulieris ætatem connubijs, & suscipiendæ proli opportunam inquirat, huius prætereà educandæ prouida cura peritus, quam neglexisse atrox certè parentum est crimen; non alium hic sanè consulat quam Aristotelem *polit.* 7. *c.* 16. is enim *ibi* sagaci nobis præscribit consilio, in ea præcipue mortales ætate constitutos matrimonia contrahere opportunum, in quibus vnquã gignendi potentia queat discrepare: si enim vir ad generandum aptus sit, ac mulier ad concipiendum inepta, vel è conuerso, cessabunt concubitus, & inter coniuges facillimè diffidia emergent: id prætereà animaduertendum monuit sapientissimus ille vir, ne matrimonij contrahendi tempore coniugum ætas ad senium nimis vergat, ne suscipiendi scilicet liberi nimis quàm par sit ab ætate distent paterna; tunc enim haud facilè filij educationis rectæ commodum à parentibus consequentur, his imo plerumq; grauiiam ereptis ætate rapaciũ quandoque præda hominum remaneant, qui vt plurimum charitatem prætexentes alienæ rei administrandæ se vltrò etiã immisceant, tuncq; alienas facultates (proh dirum scelus) in famibus inuentis extorquere non erube-

Senio confecti à nuptijs arceri debent.

bescunt: hæc quoque si negligantur, nedum filiorum, at parentum etiam cessant commoda, dum in senectute à filijs sibi præ ætate tenui gratiam referendam nequeant sperare: hoc tamen euitantes malum, ne opposito premi contingat incommodo, in id sedula etiam incumbant cura, ne præpropero nuptiarum contractu prolẽ assequantur, quæ ad ætatem paternam maximè accedat: petulans enim tunc temporis vt plurimum filiorum proteruia, debita genitoribus, vtpote ferè æqualibus exhibere recusat obsequia, multaq; circa domus regimen erumpens inde æqualitas progignit dissidia; quæ singula si prudens vir ante nuptias meditetur, vnaque animaduertat gignendi plerumq; facultatem viris septuagesimum, mulieribus quinquagesimum ætatis annum adimere; vxorem eo tantùm tempore ducet, quod coniuges ætatibus ad hunc finẽ concurrere permittat: ideoq; fœminas decimus octauus, mares trigesimus septimus annus, vel similis quæpiam ætas ad matrimonia euocabit: nec quid longe dissimile sensisse videtur *Plato*, qui licet communes in sua repub. mulieres esse permitteret (quem errorem excludit philos. *polit.* 2. c. 2.) mulierem Venereis vti permisit à vigesimo vsque ad 40. maribus verò à 30 vsq; ad 55. ætatis annum 5. *de repub.* eo quia vigor corporis in ijs ætatibus consistit. Vbi verò nuptias homines cõtraxerint, ac ideo Venerea cœperint attigisse, non laxis habenis in concubitus ruendum monet auctor, sed eos quam rarò exercendos, vt enim aliàs monuimus, ex coitu frequenti vberrimè spiritu, & semine eiecto (quod cum sit vtilis excrementi vtilissima pars, vbi vel minimum secesserit dissolutionem ac imbecillitatem adducit 1. *de gen. an. c.* 18.) natiuus calor imminuitur, morborum copia succedit, & prauè concoctum se-

Mulieribus à 20 vsque ad 40, & Viris à 30 vsque ad 55 Venerea permisit Plato.

Semper tamen rarò vtẽdum Venereis.

men generandæ proli ineptum fit: ideoque Lycurgus sponso iubebat vt maiorem diei partem, ac noctis cũ æqualibus suis degeret, cum sponsa verò furtim, & cautè congrederetur; ne scilicet eorum corpora primæuo robore destituerentur, satietas incesseret, ac præterea proles valida prodiret, & semper recens vigeret amor, qui inter coniuges hac ratione renouatur. quare Solon ternos saltem in mense maritum cũ vxore iniunxit concubitus, vt non secus quàm inter vrbes fœdera temporis aliquo interuallo instaurantur, inter virum, & vxorem matrimonij amicitia eadem rursus ratione efflorescеret; quam certè, si hæc respiciebat, infirmam procax nimis Aragonum regina arbitrabatur, quæ senos coitus Venerea vt sopiret dissidia vnaquaq; die coniugibus præscripsit: imo frequentes coitus ab ijs etiam, quos intemperantia occuparit, euitandos ex eo apertissimè apparet, quod vel iuxta naturæ præscripta homo suscipiendæ prolis, vel hac neglecta solius delectationis gratia concumbit; quare vtramque rarus cum conferat concubitus, illam quidem vt allatæ suadent rationes: hanc verò quia vehemens in venereis voluptas oritur ex eo quod vehemens accidit *κνησμός (prurigo)* definitur autem apud *Rhodiginum*, ἡδὺς ὑγροῦ ἔξοδος πνευματώδης, ἐγκατακεκλεισμένου παρὰ φύσιν *(iucunda secessio humoris spiritosi, inclusi contra naturam)* ideoq; qui frequenter ijs vtitur, longe tenuiori afficiatur voluptate oportebit 1. *de gen. an. c.* 18. quam maximè vero Pythagoræum philosophum hoc dogma decebat, cum inter præcipua Pythagoræ monita hoc vigeat, quod ἀπὸ τῶν κυάμων abstinendum: quod dictum licet vulgò assumi contigerit, ac si à fabis nos abstinere monuisset, à venereis per ea verba nos arcere voluisse Pythagoram nemo

certè

Plut. apo. pht. Laco. in Lycurg. & Xenop. de Lacad. resp. in princ.

Plut. in amator.

Mõtaigne essais l. 3. c. 5.

Lect. ant. l. 14. c. 3.

Noct. at. l. 4. c. 11.

certè ignorat, vt latè comprobat *A. Gellius* Aristotelis auctoritate ostendens à paucis tantum Pythagoram abstinuisse animalibus, ac nullo frequentiori gauisum cibo, quam faba, hoc affirmante Aristoxeno Arist. discipulo: indicans vocem *κύαμος* non à Pythagora pro fabis, sed pro testiculis ipsis sic dictis, quia εἰς τὸ κυεῖν δεινοὶ, καὶ αἴτιοι τοῦ κυεῖν (*in ferendo vtero validi, causaq. vteri ferendi*) assumptam, quod pariter affirmauit *Laertius*. quare ad Venerea prudens accedet adolescens, tantum vbi firmum corporis habitum compararit, cū scilicet 20 ætatis annum impleuerit, quam ætatem tantum Venereis aptam obseruabat ingeniosè *Pindarus*, dum rectam Iasonis educationem expressurus, qui in Chironis antro à pudicis Centauri filiabus fuerat enutritus, sic induxit differentem.

Quid significet illud Pythagor. A Fabis abstine.

In vita Pythag.

Εἴκοσι δ' ἐκτελέσαις
Ἐνιαυτοὺς, οὔτ' ἔργον
Οὔτ' ἔπος ἐντράπελον
Κείνοισιν εἰπὼν, ἱκόμαν
Οἶκα —— ——

Pyth. od. 4.

(*viginti autem à me completis annis, neq. factum, neque dictum sordidum illis loquutus veni domum.*) quam vbi quis prætergressus fuerit ætatem, venereis rarò vtatur. & vtriusque dicti veritatem ex eo potissimum educit auctor, quod ita se gerere vnumquemque opus erit, qui rectum corporis habitum, & continentiam, inter bona honore digna censebit, iisq; potiri gaudebit: nam vtroque hoc bono ille careat necesse est, qui in tenera adhuc ætate Venereis insistat, & hanc prætergressus ea nō rarò exerceat: masculorum siquidem corpora augeri cum impediat immatura Venus *polit.* 7. *c.* 16. quidquid dixerit Paulus Ægineta concubitū corpora augescere tradens, cuius dicta eruditè refellit

Sca-

Scaliger exerc. 269. ad Cardanũ) & corporis pariter in fæminis perfectam excludat constitutionem, quas, vbi ter pepererint, incremẽta suscipere videtur impossibile *7. de hist. an. c. 1.* imo eędem vitę discrimen facillimè subeant in partu, & in puerperio vehementiùs laborẽt, vt *ibid.* monebat Aristoteles, liquet vtiq; ab immatura Venere corporis perfectum habitum aboleri, vtpote robur minuente, ac quod perfectè nutriẽdo corpori, & eiusdem incrementis erat indũlgendum subtrahente, vt iure de Germanis *Tacitus* dixerit *sera iuuenum Venus, eoque inexhausta pubertas.* si enim Cliniæ Pythagorçi dictum contemplari ęquum sit (quod procul dubio Pythagoræum philosophum exponentem præstare oportet) qui inquirenti cuidam, quando cum vxore foret concumbendum, tunc tantummodo id præstandum respondit, cum quis maximo affici detrimento vellet: quid incommodi arbitrabimur illi accessurum, in cuius molli adhuc corpore quam maximè laborat natura pluribus dedita operibus, non illi scilicet tantum nutriendo, at cuiusque membri incrementis prætereà vigili cura promouendis? Continentiæ pariter multùm seros veneris vsus conferre docuit Arist. *d. c. 16.* illi comparandę plurimum prodesse serò contractas nuptias edocens, cum longe magis intemperantes appareant mulieres, quæ puellę adhuc passæ sunt concubitus: cuius euentus rationem *7. de hist. an. d. c. 1.* videtur assignasse, quo loci cum monuisset pueros in ipso pubertatis limine maiori custodia coercendos, quia tunc summo impetu ad Venerea excitantur, docebat, his ea ætate exclusis, superuenientibus ętatibus temperantiam facilè seruari, at e conuerso tenera adhuc ætate concumbentes, ad libidines vehementius ferri, ὅτε γὰρ πόροι ἀναστομῶνται, καὶ ποιοῦσιν

De mor. Germ.

Cur tenera ętate cócũbentes, ad libidines vehementius ferantur.

λον μὲν τὸ σῶμα ταύτῃ. καὶ ἅμα ἡ τότε μνήμη τῆς συμβαινούσης ἡδονῆς ἐπιθυμίαν ποιεῖ τῆς τότε γινομένης ὁμιλίας *(meatus enim laxantur, redduntq; eo corpus lubricum, & ſimul voluptatis, qua olim geſtirent, memores, deſiderio mouentur præteritæ contrectationis.)* horum vtrumque pariter rari concubitus quammaxime præſtant, nam corporis rectam conſtitutionem ſeruant, quam frequenter effuſum ſemen prorſus imminuit, non enim

—— vlla magis vires induſtria firmat,

Quam Venerem, & cæci ſtimulos auertere amoris. Virg. 3. Georg.

& temperantiam præterea homini elargiuntur, quam frequens cõcubitus abolet, vt ſuperius *hoc cap.* ideoq; ad eam cum mortales Pythagoras hortaretur, eam ætati, ac ſexui vnicuiq; opportunam adoleſcentes omnium maxime appetere congruum docebat, nam μόνην αὐτὴν ἀποφαίνεσθαι περιειληφέναι καὶ τὰ τοῦ σώματος ἀγαθὰ, καὶ τὰ τῆς ψυχῆς διατηροῦσαν τὴν ὑγίειαν, καὶ τὴν τῶν βελτίστων ἐπιτηδευμάτων ἐπιθυμίαν *(virtus illa ſola declarat ſe percepiſſe, & corporis, & animi bona, dum ſanitatem ſcilicet, & optimorum ſtudiorum appetentiam conſeruat.)* quare rationi congrua ſunt, quæ hic ab Ocello præſcribuntur, quæ ab ipſo prolata fuiſſe mirum non eſt, cum è Pythagoræo fonte deprompta Iãblichus teſtetur, Pythagoreis de generatione diſſerentibus traditum fuiſſe recenſens πολλὰ τῶν κατὰ τὸν ἀνθρώπινον βίον τοιαῦτα εἶναι, ἐν οἷς βέλτιόν ἐστιν ἡ ὀψιμαθία, ὧν εἶναι καὶ τὴν τῶν ἀφροδισίων χρείαν. δεῖν οὖν τὸν παῖδα οὕτως ἄγεσθαι, ὥστε μὴ ζητεῖν ἐντὸς τῶν εἴκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην συνουσίαν. ὅταν δὲ εἰς τοῦτο ἀφίκηται σπανίοις εἶναι χρηστέον τοῖς ἀφροδισίοις ἔσεσθαι δὲ τοῦτο, ἐὰν τίμιόν τε καὶ καλὸν εἶναι νομίζηται ἡ εὐεξία, ἀκρασίαν γὰρ ἅμα καὶ εὐεξίαν οὐ πάνυ γίνεσθαι περὶ τὸν αὐτόν. *(multa iſtius generis in vita humana exiſtere, in quibus potior eſt ſera,*

Iambl. in vita Pyth.

Ib. c. 31.

tardaq́; eruditia. Eius generis esse etiam vsum rei venereæ puerum igitur ita institui, & educari oportere, vt intra annum vicesimum ætatis talem congressum nullo modo quærat. quum autem ad eam ætatem, quæ illi rei matura est, peruenerit, raro ea vtendum esse: atq; hoc futurum esse, si bona corporis habitudo, res tùm pretiosa, tùm bona existimetur. incontinentiam enim, & bonam corporis habitudinem rarissimè in eodem versari.)

Text. 10. Rei venereæ vsus cum matre, filia, & sorore prohibetur.

Δεῖ δὲ καὶ παιδεύειν τὰ τοιαῦτα τῶν νομίμων ἐν ταῖς Ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητρὶ συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτ' ἀδελφῇ μήτε ἐν ἱεροῖς, μήτε ἐν φανερῷ τόπῳ. καλὸν γάρ ἐστι καὶ σύμφερον τὸ ὡς πλεῖστα κωλύμματα γίνεσθαι τῆς ἐνεργείας ταύτης. καθόλου δὲ δεῖ περιαιρεῖν 1. τάς τε παρὰ φύσιν γενέσεις. 2. καὶ τὰς μεθ' ὕβρεως γινομένας, καταλιμπάνειν δὲ τὰς κατὰ φύσιν καὶ μετὰ σωφροσύνης ἐπὶ τεκνοποιΐᾳ σώφρονί τε καὶ νομίμῳ γινομένη. 3.

1. V. & al. περιαιρεῖν.
2. V. γενέσεις.
3. V. γινομένη.

Oportet autem, & has leges in Græcis ciuitatibus statuere, quod neque matri commisceantur, neq; filiæ, neque sorori, neq; in templis, neq; in aperto loco: bonum enim est, & vtile quamplurima impedimēta huiusmodi actioni apponi. vniuersè verò auferre oportet præter naturam generationes, & eas, quæ cū iniuria fiunt, & relinquere eas, quæ sunt secundùm naturam, & cum temperantia, in filiorum tēperata ac legibus conuenienti generatione.

PA-

PARAPHRASIS.

HAs præterea in vniuersa Græcia leges sancire oportet, quòd matri, filiæ, vel sorori nefario concubitu nemo audeat commisceri, nec in locis sacris, vel publicis Venerea liceat exercere: impudicos .n. hos actus pluribus impedimentis coerceri necesse est, illiq; prorsus abolendi concubitus, quos natura abhorreat, ac cõtumelia comitetur, ijq; tantum, quos natura dictet ac temperantia patiatur, vnicuique permittendi, quem ad nuptias prolis amor impellat.

COMMENTARIVS.

PRæcipuum humani coniugij finem esse sobolem in præced. cum statuisset Ocellus, quænam potissimum ætas foret à Venereis remouenda, ne imperfectos inde fetus oriri contingeret, ostendit, raros quinimo cõcubitus ideo coniugibus permisit, omnemq; prorsus à præstantissimo illo humanæ societatis genere intemperantiam exclusit: eidem nunc pariter insistens præcepto non ætatis amplius, at loci, & personæ intuitu, quos natura, pietas, ac pudor abhorret Venereorum vsus prohibet, dum impuros parentum, filiarum, ac sororum amores, & in sacris, publicisue locis coniugum concubitus è mortalium cætu reijciendos sanctissimè monet. Æternis ideo in Græcia sanciendum legibus constituit, ne quis cum matre cõ- Connexio cum præced. Prædicti concubitus ipij.

gredi impio audeat amore, ne scilicet infando contingat exemplo cernere.

Retro reversas generis, ac stirpis vices

Sen. in Oedip. act. 4. nec vnquam infamia cum filia permittantur connubia, in quibus immenso sane scelere.

Ouid. 7. met. *Accipit obscano genitor sua viscera lecto.*

fraterni q; penitus aboleantur concubitus, barbara venere à Græcis exclusa, per quam.

Lucan. l. 8. *——— iacuere sorores*

In fratrum thalamis, sacrataq; pignora matrum.

Eorum vsus apud Barbaros. huius scilicet in humanæ libidinis quammaximè ferax barbara quæcunque regio, quæ quolibet generis nexu neglecto, ac violatis naturæ iuribus, natæ, genetricis, vel sororis thalamos inuadere non perhorrescebant. sic Arabes filijs cum matre concubitus permisere, venereorum quinimo exercitia ad propriam stirpem deterrimo coarctātes instituto, cum alterius sanguinis fœmina concumbentes adulteros veluti acerrima morte plectebant. Strabo geo. l. 16. Persę pariter exclusis primęuis suis legibus, quarum meminit *Herodotus*, filias matres, & sorores ad matrimonij iura impiè admittebant, & in hoc immane ne fas aliæ quoque gentes irruebant, quarum exempla congessit *Tiraquellus*: hæ namq; brutis longè deteriores patri filiæ nuptias concessere, vel penes eas filius. Hist. li. 3. Strabo li. 15. Ibid. l. 4. l. conub. 7. nu. 82. & seq.

Sen. in Oedip. act. 3.

——— nefandos occupat thalamos patris

Inuisa proles, sed tamen peior parens,

Quàm gnatus: vtero rursus infausto grauis

Egit, qui in ortus semet, & matri impios

Fatus regessit, quiq; (vix mos est feris)

Fratres sibi ipse genuit.

Diod. Sic. Bibl. hist. l. 2. 8. apud Ægyptios, aliasq; gentes similiter fraterna passim constituta connubia fuerunt: quare atrox huiusmodi

modi institutum, & naturæ iuribus prorsus oppositum, ne Grecos etiam ipsos corriperet quammaximè cauendum pijssimus monet Ocellus. hinc scilicet ab ipso tot votis expetita recta ciuitatis constitutio corrueret, quæ nuptiarum precipuè beneficio prodit, si inter extraneos contrahantur, sic enim necessitudinis ac sanguinis vincula diffunduntur, è quo nexu maior ciuium concordia, ciuitatisq; ideo felicitas enascitur, vt monebat *Plutarchus*. è matrimonijs imo temperantia, quam vbiq; auctor exoptat, profectò exularet, si incestas hasce nuptias homines contraherent, nam insitus amor inter mortales tanta cõsanguinitate affectos, coniugalis Veneris ardore promotus ita efferuesceret, ac proueheretur, vt coniuges feruenti libidine effrænes ad concubitus impelleret, quod certè respexit *Ouidius*, dum Myrrhæ nomine patrem nefariè amantis dicebat.

Stir. Syp. ca. l. 3 c. 29.
Cur Matrimonia inter cõsanguineos prohibita.

Rõ. probl. 108.

Met. 10.

—— nam gentes esse feruntur,
In quibus, & nato genetrix, & nata parenti
Iungitur, vt pietas geminato crescat amore,

at impia sanè foret huiusmodi pietas, per quam matrimonia intemperantiã inuaderet; ac naturę iurium contemptus, quę pudorem quendam, & obsequium cognatos parẽtibus, ac sibi inuicem exhibere impellit, quod certè à connubijs excludi sapientissimus docebat *Plutarchus*, dum ab Alexandro matrum connubia reiecta fuisse tradens, earum cultum ab eodem aiebat prescriptum, dicens Alexandrum Magnum vera philosophiæ precepta Persis tradidisse, cum docuit *Πέρσας σέβεσθαι μητέρας, ἀλλὰ μὴ γαμεῖν (Persas vt venerarentur, non vxorum loco haberent matres)* ac si materna prorsus infamis ille concubitus excludat obsequia, à quibus nedum venereorum vsus, at etiã me-

De fort. Alexan.

mo-

Obsequium] tenuit concubitus. moria excluditur, vt quædam nobilia vel in brutis exempla nobis exhibuit Aristoteles 9. de hist. anim. 47. Præscriptam in præc. textu ætatem præterea adolescentes omnino cõtemnerent, incestas hasce nuptias si permitteret Ocellus, eorum enim ab incunabulis conuictus lasciuos ardores excitaret, & faciles iuuenili ætati ad veneres aditus præberet: istaque respexisse Ocellum vel ex eo apertissimè liquet, quod ætate illi operi idonea vix assignata; & ad temperantiam inuitatis hominibus, illico incestas has nuptias è Græcorum cætu monet reijciendas, qui eas vt plurimum veluti barbaras semper exclusere, quod & Romani præstiterunt, à quibus vix tãdem consobrinorum matrimonia fuere permissa, quorum sanè vsum exactò tantum quarto consanguinitatis gradu, congruum erat illos sancire, si necessitudinis vincula ab ijsdem penes Plutarchum considerata respiciamus: dum in eo tantum sensim per quoscunque gradus imminuta consanguinitas omnino videatur elanguescere, vt acutè obseruabat, & ingeniosè disserebat Albertus Magnus, cuius quanta in philosophicis, & theologicis auctoritas, vel vnius instar omniũ nobilitate, ac eruditione præstãtissimus Iacobus Gaddius testatur in doctissimo libro inscripto, Principes Theologiæ scholasticæ oratorio-criticis elogijs, & notis expressi. iure igitur matrum, filiarum, & sororum connubia Ocellus exclusit, eoq; magis quod enorme veluti opus, & naturæ decretis contrarium huiusmodi concubitum à Pythagoræa schola prorsus exclusit. Hiparchus Pythagoræus videtur sustinuisse, dum tantum scelus à vehementi tantummodo animi perturbatione prodire docebat dicens πάντα τὰ κατὰ τὸν βίον ἀδικήματα, κακὰ, πράγματα, καὶ ἀσεβήματα, ἐκ τῶν κατὰ τὰς ψυχὰς παθημάτων ἔστιν· διὰ γὰρ

Plut. Rõ. q. 6.

Consanguinitas vsq; ad quartum gradum cur perseueret. d. probl. 108.

De anim. l. 18, c. vl.

De anim. tranquil.

γὰρ τῆς περὶ ἀφύσιν ἀμέτρους ἐπιθυμίας, πολλοὶ εἰς ἀκατασχέτους ὁρμὰς ἐξώκειλαν. καὶ οὔτε τᾶς ἐκ τῶν θυγατέρων, οὔτε τᾶς ἐκ τῶν ματέρων ἀποσωτάτας ἡδονὰς ἀπέχοντο. (*quidquid ſceleris, vitij, peccati, impietatis in hominum vita cernitur, ex animi perturbationibus ortum ducit. etenim per immoderatas, & à natura alienas cupiditates multi in effrenes impetus inciderũt, nec vel à filiabus vel à matribus turpiſſimam potuerunt cohibere libidinem.*) in quo ſanè Pythagoram fuerat imitatus huiuſmodi dogmata ſuæ ſectæ præſcribentẽ *apud Iamblichum*, quod idem pariter monuit Ariſtoteles, qui mulieres communes eſſe prohibebat, ne parentes, filios, ac fratres inde nefarie commiſceri contingeret *polit. 2. c. 4.* Si cuti autem ætatẽ, ac perſonas nuptijs ineptas monuit, loca pariter, à quibus venereorũ vſum arceri deceat, nunc recenſet. ideoq; concubitus in publicis ac ſacris locis prohibet exerceri: licet enim plereque gentes in templis ab ijs non abſtinuerint, id tamen prorſus barbarum, ac impium vnuſquiſq; fatebitur, & à numinis cultu, quem vnicum templorum conditores expetebant, prorſus alienum: ſacris enim operam daturos ethnicos à venere ſi legimus omnino abſtinuiſſe, vt de Aſſirijs Iouis Heliopolitæ ſacra peragentibus prodidit *Macrobius*, & de Ægyptijs *Porphirius*, ac de Epidaurijs, penes quos auguſta templi frons nõ aureum illud dogma γνῶθι σαυτὸν (*noſce te ipſum*) vt apud Delphos, at.

Ἁγνὸν χρὴ ναοῖο θυώδεος ἐντὸς ἰόντα

Ἔμμεναι ——

(*caſtum oportet templum diuinum introeuntem eſſe*) erudité præſeferebat: matronaſq; Romanas vniuerſos è domo mares, vel ipſos etiam coniuges tunc expelleret ſcimus conſueuiſſe, cum Bonæ Deæ ſacra forent peractura, vel maſculorum quinimo animalium tunc pi-

Ia. vita Pith. ca. 17.

Communio Mulierum mala.

Alex. gẽ l. 6 c. vlt.

Ethnici ſacra peracturi à Venere abſtinebant.

Saturn. 1 c. 23.

De abſt. ab eſu carn. l. 3.

Ib. lib. 2.

Romanæ etiam Matronæ ſacra Bonæ Deæ agentes coniuges expellebant.

pictas imagines contexisse, vnde *Iuuenalis* dicebat.

Sat. 6. *—— vbi velari pictura iubetur*

Quaecunq. alterius sexus imitata figuram est.

& tam vehementi odio tūc temporis Venerea prosecutas fuisse, vt nec etiam myrthum vt Veneri sacram in eiusdem Bonæ delubrum ausæ fuerint inferre; dedecere scilicet ad sacra accessurum sordidis ijs lice & permissis voluptatibus vacare arbitrabantur; quo magis igitur obscæna illa, ac dictu fæda indecorum erit ijs locis exerceri, quæ religio numini sacrarat, & vbi candorem animi, ac solam mentis pietatem æquum erat refulgere; hoc idem vel prisca Hebrçorum approbauere instituta, vt apertè indicat elegans sanè locus Rabbini Moysis Ægyptij dicti Benmaimonis in libro, quem inscripsit more nebuchym, viri à plerisq; Theologis, & à Iosepho Scaligero laudati, quem à se ab Hæbréo codice translatum vnà cum sequentibus eiusdem auctoris mecum communicauit D. Vincentius Nogueira suis, & indefessis studijs, & omnimoda eruditione vbique notior, quàm vt vllius indigeat præconio. sic enim doctissimus ille Rabbinus dū de concubitu dissereret, *ibid.* dicebat *tantum abest, vt liceat in loco sacro, vt nec etiam in clauso cubiculo, in quo forte sit liber aliquis sacræ scripturæ vel doctrinæ theologicæ, vel phylacteria illa, quibus Hæbrei vtuntur in eorum synagogis.* huius quinimo criminis horrorem mortalium mentibus incutere horrenda Gorgonis facie tentauit, profunda sub fabularum semper inuolucris delitescens veterum sapientia, eam enim.

Plut. qu. Rom. 20.

Hebrei & ipsi cū rebus sacris Venerea miscere abhorrebant.

Volum. 2. tract. de coitu prohib. c. 21. li. 1. epist. 62.

Ouid. 14. met.

—— pelagi rector templo vitiasse Mineruæ

Dicitur, auersa est, & castos egide vultus

Nata Iouis texit. neue hoc impunè fuisset

Gorgoneum crinem turpes mutauit in hydros.

ma-

maximè verò Pythagoræum decebat philosophum tam pio connubia pertractantẽ ratiocinio hujus quoque dogmatis meminisse, cum Pythagoram mortales præcipue monuisse tradat Iamblichus *μὴ τίκτειν ἐν ἱερῷ· οὐ γὰρ εἶναι ὅσιον ἐν ἱερῷ καταδεῖσθαι τὸ θεῖον τῆς ψυχῆς εἰς τὸ σῶμα (in templo non esse partenaum* (vertit Arcerius, dicerem ego *generanaum*) *pium enim non esse animi diuinitatem, in templo, corpori alligari*, A publicis verò locis ni pietas, pudor saltem honestus quoslibet concubitus excludit, quos ibi Indorum quamplurimis *apud Sext. Empir.* alijsq; prope Caucasum populis *apud Herodotum* insita permittebat barbaries: indecorũ enim est eas partes exponi quas nobis insito quodam pudore celari voluit natura, vt vel ipsi Cynici, interula licet veluti superflua reiecta, duplicato pallio eas cõtegere consueuerint, vt doctissimus vir *Octauius Ferrarius* obseruauit, *vt alienis oculis parcerent, qui pudori suo minime parcebant*, & nedum expositas, sed fædis etiam operibus immersas ab hominibus conspici: vnde perituram Polyxenam, quæ virili sane robore ac morti obijcere non pertimuerat, eas à mortalium oculis subtrahere tentauisse penes Euripidẽ videmus, dũ ait.

hypot. l. 3. c. 24. hist. lib. 1.

Cynici pudẽda duplici pallio tegebant.

De re vestiaria l. 3. c. 2.

—— ἡ δὲ καὶ θνήσκουσ', ὅμως
Πολλὴν πρόνοιαν εἶχεν εὐσχήμως πεσεῖν
Κρύπτουσ' ἃ κρύπτειν ὄμματ' ἀρσένων χρεών

In Hecuba.

(hac verò etiam moriens, tamen magnam solicitudinem habuit decenter vt caderet: & occultaret, qua occultare oculos virorum conuenit.) dedecebat præterea opus illud, quod in tenebris tantùm exerceri naturæ monita impellunt, vt ijs scilicet velut densi velaminis vice vteremur in apertis locis peragi, indeq; contingeret, quod eorumdem visus, iam prorsus ab humanis oculis eiecto pudore, continuis speciebus animum excitaret,

& ad nouarum voluptatum imagines reuocaret, simulq; ad concubitus impelleret: idq; tam sanctè obseruandum prisci Hebræorum ritus eodem Rabbino teste decreuerunt, vt illum, qui in cubiculo clauso cum vxore non concubuisset, sed in loco aperto puta viridario quopiam, tamquam fornicationis reum leuiore quadam verberatione apud illos mardut dicta sanciuerint plectendum, ac præterea coniuges mandarint in noctis medio tantùm, vtpote ab omni luce diurna remotissimo concumbere, idq; lucernis extinctis, vt ideo sacra sabbathi die à coitu coniuges oportuerit abstinere, qua lampades extingui eorum religio prohibebat. iure igitur in aperto loco venerea exerceri prohibet Ocellus, eoq; magis, quod inde intemperãtiæ exempla iuuentus captaret, quam si vel obscæni verbi auditu (vt *s. 9.* monuimus) corrumpi posse metuebat Aristoteles, quid eueniret, si à viris grauis ætatis, vel à parentibus ipsis nullo pudore percitis venerea passim conspiceret exercere? quid tunc temporis præstaret prudentissimus ille Cato, qui senatu eum eiecit, qui coram filia sua vxorem fuerat osculatus, si nedum ea, verùm etiam vniuerso spectante populo passim concubitus peragi videret? quare prudenter Auctor incestos nedum excludit concubitus verum venerea è sacris, publicisq; locis omnino præscribit remouéda, & vt vniuersè honestos, ac téperantes reddat homines, quaslibet generationes damnat, quæ sint præter naturam, eas scilicet, quæ è coniugibus prodirent arcto prius cognationis vinculo connexis; cum enim naturæ iuribus repugnent, præter naturam esse, constituendum: eas præterea prohibet, quæ cum contumelia fiunt, illas . s. quæ in sacris, vel publicis locis exercerentur, quæ cum numinis, ac populi contume-

Ibid.

Hebræi cũ vxoribus coire solũ in cubiculo clauso, & sine lumine p̃mittebat

Plut. in coniug. præcept.

lia succederent: ac cæteras quæ per virginum raptus, stupra, & adulteria peragerentur, quæ cum maxima eorum contumelia, quorum custodiæ vitiatæ mulieres sunt commissæ profectò euenirent: sed cum temperantia, (quæ delectationes tantùm in quibus, quando, & qua ratione conuenit *eth.3.c.13.* permittere videtur) & iuxta naturæ, ac legum sancta instituta prolis generationi sapientissimè monet incumbendum, quæ singula vnicuiq; vel maxima Pythagoreæ scholæ auctoritas suadeat, à qua communibus suffragijs pia hæc dogmata fuerunt sancita: monebat enim Iamblichus laudibus eximijs ab ijs celebrari τὰ τοιάδε τῶν προυπαρχόντων νομίμων ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς πόλεσι, τὸ μήτε μητράσι συγγίνεσθαι, μήτε θυγατρὶ, μήτ' ἀδελφῇ, μήτ' ἐν ἱερῷ, μήτ' ἐν τῷ φανερῷ· κακὸν (legerem ego καλὸν) γὰρ εἶναι, καὶ σύμφορον τὸ ὡς πλεῖστα γίνεσθαι κωλύματα τῆς ἐνεργείας ταύτης. ὑπελάμβανον δ', ὡς ἔοικε, ἐκεῖνοι οἱ ἄνδρες περιαιρεῖν μὲν δεῖν τάς τε παρὰ φύσιν γεννήσεις, καὶ τὰς μεθ' ὕβρεως γιγνομένας, καταλιμπάνειν δὲ τῶν κατὰ φύσιν τε καὶ μετὰ σωφροσύνης γινομένων τὰς ἐπὶ τεκνοποιΐᾳ σώφρονί τε καὶ νομίμῳ γινομένας. (*hos ritus, legesq; antiquiorum in Græcis vrbibus, nimirum ne quis cum matribus, nec filia, nec sorore, neq; in propatulo rem habeat. hoc enim malum esse (dicerē ego bonū enim esse) & vtile vt quāplurima huius actionis, flagitijq; quæ hos vetent, præpedimenta fiant. existimabant autem illi, vt apparet, vetustas generationes, quæ præter naturam fiunt, itemq; cum iniuria, tolli oportere, eas verò saluas relinquendas esse, quæ ex temperanti legitimaq; liberorum procreatione secundùm naturam cum castimonia edita sunt &c.*

In vita Pyt.c.31.

Text. 11. **Victus saluber, & tranquilla mens concumbentibus necessaria.**

1. N πάλαι. im. ex VV. & B.

Δεῖ δὲ πολλὴν 1. πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοὺς τεκνοποιουμένους τῶν ἐσομένων τέκνων: πρώτη μὲν οὖν μεγίστη φυλακὴ πρὸς γένεσιν τῷ τεκνοποιεῖν βουλομένῳ δίαιτα σωφρονικὴ καὶ ὑγιεινή, ὡς μήτε πληρώσει χρῆσθαι τροφῆς ἀκαίρῳ, μήτε μέθῃ, μήτε ἄλλῃ τινὶ 2. ταραχῇ, ἐξ ὧν χείρονες 3. αἱ τῶν σωμάτων ἕξεις γίνονται· μάλιστα δὲ πάντων προσήκει φυλάττεσθαι τὸ τῆς καθεστηκυίας τῆς διανοίας τὰς μίξεις γίνεσθαι, ἐκ φαύλων γὰρ καὶ ἀσυμφώνων καὶ ταραχωδῶν ἕξεων μοχθηρὰ γίνεται τὰ σπέρματα.

2 N τη im. ex V
3. N. χαλ-μει im. ex VV.

Oportet autem multũ eos consulere, qui progenituri sunt liberos, suscipiendis filijs. prima sanè maxima custodia generationis volenti filijs operam dare sit victus temperatus, & saluber, vt neq; repleatus intempestiuo cibo neq; vino, neque alia quapiam perturbatione, ex quibus deteriores fiũt ipsorum corporum habitus, maximè verò omnium par est, vt carẽt, quòd tranquilla mente fiãt concubitus, ex prauis enim, & dissonantibus, & perturbatis habitibus vitiosa fiũt semina.

PARAPHRASIS.

EOs pariter, qui prędictis seruatis legibus, cum vxoribus concumbant, suscipiendæ proli quammaximè consulere oportet; ideoque temperato, & salubri victu vti, ac intempestiuum cibum, viniq; copiam, & ea singula

gula, è quibus perturbationes prodeāt, prorsus abhorrere, inde enim deterior corporis constitutio erumpit. id præterea ijs sedulò curandum, vt tranquilla tantùm mente veneri dent operam, his enim neglectis praua semina, imperfectique proinde fætus progignuntur.

COMMENTARIVS.

VNico prolis desiderio venerea docuit expetenda Ocellus, ideoque multa, quæ diligenter obseruata fæcundos redderent concubitus hucusq; præscripsit: nunc alia recenset, quæ ad hoc idem plurimū conferre videantur. ac ea præcipuè, quæ si humanam concomitentur generationem, eā longe reddant perfectiorem, eumque idcirco monet, qui liberos progignere exoptat, vt sedulam curam suscipiendæ prolis prouido gerat animo, priusquam illius parens constituatur, vt scilicet ea, per quæ ista rectius ac facilius comparetur, ita prænoscat, & præuio accipiat vsu, vt eam perfectissimè progignat, & prognatam fæliciſſimè nutriat: ideoq; in id maxime insistendum docet, vt victu temperato, ac salubri coniuges vtantur, vt inde aptum sit alimentum, cum quantitatis, tum etiam qualitatis ratione, riteq; ideo concoquatur, deperditas vires restauret, perfectumq; simul sanguinem, ac inde prolificum semen producat. si enim animæ facultas generatrix alimentum proprium veluti obiectum respicit, 2. *de an.* 47. quatenus suum exercet opus per semen, quod est alimenti vtilis atq; vltimi, nempe sanguinei, vtilissimum excrementum 1. *de gen. an. ca.* 18.

Cōnexio cum superioribus.

Victu temperato, & salubri vti debēt coniuges

18. & 19. alimento salubri eos vtique delectari opus erit, qui prolem expetant, seu virum contemplemur, è quo semen vim actiuam continens prodit, seu mulierem menstrua quæ materiem fœtui elargiuntur *ib. c.* 20. vberrime conferentem. Quod si modici quæstus gratia agellum conserentes, vt ille prius recte excolatur, & vel ab ipsis extrinsecus ingestis fœcunditatem cõtrahat sedula opera quærimus, indeq; perfecto quæsito semine, ac omni fæce destituto vix tandem serere statuimus, quam cautè illum procedere æquum erit, qui non segetum sed hominum ortus curet, & hominem, vt dicebat Diogenes, plantet: quod pariter nos monuit philosophus, dum dixit è diuersa aeris temperie, & cibi natura, quammaximè varias emergere in producenda sobole dispositiones 4. *de gen. an. c.* 2. nam multum.

E diuersa aeris tẽperie, & cibi natura varia in sobole oritur dispositio.

—— refert, quo victu vita colatur,
Namq; alijs rebus concrescunt semina membris,
Atq; alijs extenuantur, tabentq; vicissim.

Lucr. l. 4.

moderati verò, ac salubris victus necessitate declarata, quæ præterea sint euitanda Ocellus illico exprimit, & intempestiuum primò ac superfluum cibum recẽset, è quo cruditates erumpunt, natiuo calore tantam cibi copiam perfectè immutare inualido, vnde sanguis imperfectus, frigidumque, ac tenue enascitur semen, vel saltem morbido excremento permixtum, quod omnino inutile redditur *p. de gen. an. c.* 18. euitandam pariter ebrietatem ab eo, qui venerea velit exercere, monet auctor nec non cæteras huiusmodi perturbationes, cũ enim hinc pariter cruditatũ copia enascatur, spiritus ipsi debilitentur, valida, & generãdo fœtui idonea ipsorum non suppetat copia, quorũ vi turgent generationi inseruientes partes, ac semen fœcũdũ

Ab intẽpestiuo, & superfluo alimẽto ab stinendũ.

Ebrietas etiam euitari debet.

emit-

emittitur, vt satis indicat emergens inde voluptas, quã ideo, & in genituræ expertibus excitari obseruabat philosophus *1. de gen. an. c.* 20. quibus singulis nedum ebrios, at etiam nimio potu oppressos affici *Plutarchus* affirmat: frigiditate seminis, atq; praua temperie inanes eorum concubitus reddente: nam rectè concoctũ semen est calidius, quale est spissum, & huiusmodi certe fœcundius *4. de gen. an. c.* 1. vt virilis ideo seminis fœcunditas rationabili in aqua experimento comprobetur. dum tenue, ac frigidum cito diffusum innatet, secundum verò in ima descẽdat *2. de gen. an. c.* 5. ratione crassitiei; imo illud ideo sit prolificum, vt potius mares, quàm fœminas è semine huiusmodi grandinis speciem referente obseruarit Aristoteles *7. de hist. an. c.* 1. ne ebrius præterea generandæ proli sit idoneus, corporis habitus præhumidus efficit, à quo congrua semini crassities difficilè conferetur, concubitus imo, & ipse in ebrio impeditur *sect. 3. probl.* 11. cum in eo opere alteram partem reliquo corpore calidiorem esse necesse sit, quod in ebrio nõ continget, ob nimiũ totius corporis feruorem, à quo extinguitur motus interni calor, cui præcipue humidi, crudiq; copia tunc officit: habitusq; venereis maximè idoneus est, vbi calidũ, simul ac humidũ in interiori parte est corpus, quo maxime cum sint præditi dormientes, ijs absq; vlla agitatione semen profluere videmus, quod nequaquã vigilanti contingit *sect. 4. probl.* 5. quibus addendum sanè vino deditos in intemperantiam, adeoq; in ea, quæ alias retulimus incõmoda facilè ferri, vbi enim iit

—— vino calefacta Venus, tum sæuior ardet
Luxuries ——

quod Stratonicę impudico confirmauit exemplo, cum sibi exędificandi ex voto templi gratia è regia abeunti cu-

Sympos. q. 1.

Semen Virile quando sterile, vel fœcũdum.

Ebrius vt plurimũ in fœcũdus.

Cur dormientes facile emittant semen.

Claud. de bello Gild.

Stratonica non nisi ebria ad Venerea inuitauit Cōbabum.
Lucian. de Syria dea

custodem ab Antigono assignatum Cōbabum ad vetitos concubitus nunquam ausa inuitare, ebrietatis præsidia accersiuit, vt pudorem superātibus Bacchi incendijs liberius pudicum hominem, ac minori suo dedecore, si reijceretur, solicitaret, quod idem apud Ouidium Paris vsurpabat, dum ad Helenam scribebat.

Quin etiam vt possem verbis petulantibus vti,
Non semel ebrietas est simulata mihi.

In epist. amat.

Quod si forte læsa quidem, non verò prorsus deperdita seminis fęcunditate prę vini copia prolem generari contingat, hanc facile ebrietatis labe affici apud Plutarchum monebat Diogenes, qui adolescentem male mentis compotem videns, à patre ebrio ipsum certè progenitum asseruit: & singula hæc, quæ modo manumus Plato diligenter considerauit, nam ebrios liberis operam dare prohibuit; & veluti mente captos à prolis generatione exclusit. ὥστ' ἀνώμαλα καὶ ἄπιστα, καὶ οὐδὲν εὐθύπορον ἦθος οὐδὲ σῶμα ἐκ τῶν εἰκότων γεννῷη ποτ' ἄν. *(nempe verisimile est eum fœtus inequales, instabiles, obliquos, tam membris, quàm moribus procreare.)* Sicuti vero cibi, ac vini copiam noxiam esse monuit Ocellus, idem pariter statuit de quibusuis rebus, quarum impetu acriter homo perturbetur, qualis fortasse foret amoris violentia: licet enim proles facilius ex amantium concubitu cōcipiatur, ratione scilicet desiderij, ac melioris seminum nexus, vt monebat Plutarchus, suaderéq; videatur amoris conditio, qui ex quadam temperiei similitudine, & naturali conueniētia prodit, è qua congrua seminum mixtio emanat. id tamen parcus amor, non verò insanus, ac effrænis efficit, hic siquidem quasi violētus sensim remittitur, ac prorsus euanescit, & veluti è sensuum impetu erūpens, ac insanæ libidinis fœtus, ea expleta, citissimè

De liber. educ.
Ebrij dementes generant.
de leg. l. 6
Sympos. probl. suasson. de amore c. 69.
Tēperatus debet esse amor coniugū.

cor-

corruit, ac vti primo ad inſanas honoris, & famæ iacturas, vel etiam ſanguinis, & amicitiæ vinculis prorſus efſceleris impellit, ita poſtremo tragicorum ferax euentuũ fractis iam peracti conſciam mentem ad horrida excitat facinora vt iure cecinerit Euripides, *In Medea.*

Ἔρωτες ὑπὲρ μὲν ἄγαν
Ἐλθόντες οὐκ εὐδοξίαν
Οὐδ' ἀρετὰν παρέδωκαν
Ἀνδράσιν. εἰδ' ἅλις ἔλθοι
Κύπρις οὐκ ἄλλα θεὸς
Εὔχαρις οὕτω ——

(Amores quidem nimium immoderate venientes non bonum nomen, neq; laudem, gloriamq; conciliant viris: ſi verò moderate veniat venus, non eſt alia Dea aquè grata) ſi igitur tot hinc emergunt mala, merito prædicta prohibet Ocellus, hoc vlteriùs addito, quod praua inde oriatur corporis conſtitutio propter repletiones (vt Iamblichus in Pythagoræorum ſymbolorum explicat monebat) *δεσμῦ τρόπον τὸ σῶμα καταλαμβανούσας, νοσομίας τε, καὶ ἀσχολίας ἀδιαλειπτως ἐμποιούσας (vinculi inſtar corpus comprehendentes, & morborum agmina, ac negotia ſine intermiſſione generantur.)* ac proinde vel omnino vel ſaltẽ perfectæ proli progignẽdę impares, ac inepti reddantur homines. Et ſicuti ea recenſuit modo, quę ante cõcubitus cauere oporteret, ea pariter monet, quę in cõcũbendi actu à coniugibus maxime ſint obſeruanda, quòd ſcilicet tranquilla tantùm, & pacata mente Venerea vnuſquiſq; exerceat, dum è turbato corporis habitu praua emergant ſemina, opus eſt enim concumbentem ad alias non diuerti curas, vir enim natura ſpirituum copiam conuenientem eodem temporis momẽto, & generatrici facultati, & phantaſiæ ad graues cogitationes arreptæ poteſt ſuppeditare, vnde ſemen debile,

Margin note beside "monebat": *symb. 13.*

ideoque imperfecta fætui primordia occurrent. eam enim concoctionem, quam ventriculus peragit, si Lædit licet tenuis mentis contemplatio, vt imbecilles stomacho pene omnes dixerit Corn. Cellus eos, qui *cupidi litterarum sunt*, quid de illo afferendum opere, quod immensam caloris, & spirituum copiam exposcit? imo. à perturbationibus alienum esse concubitum ex eo apparet, quod per varia hæc, & confusa phantasmata concumbentes agitentur, quibus demersa phantasia tot fætui diuersitates adijciat, vt Aristoteles innuit *sect. probl.* 12. & incommoda impertiatur, vt pluribus huiusmodi euentus allatis exemplis, & rationibus docuit V. C. *Thomas Fienus*. imo prolem inde nedum lædi, at omnino auerti vel ex eo certissimè constat, quod quauis etiam vel maxima, & maris, & fæminæ progignendę sobolis virtute præditi, nullos concipiēt fætus, ni simul ille effectiua, hæc materialia conferant principia, emmisso semine eodem temporis momento (*de hist. an.* l. 7. quòd difficilè sane continget) vt *ibid.* hanc quasi illustraturus materiam monet philos. (si feruida iā mulier, ac Venereis acta stimulis, idoneisq; affecta cogitationibus cū coniuge concumbat moerore cōfecto: in illa enim libidinis ardor vrgebit semen, quod in hoc curæ, & aliò abreptæ cogitationes cohibebunt; vnde diuersis emmissa temporibus semina vel simul connecti erit impossibile, vel ex ijsdem imbecilli velut ac imperfecto principio tenues ac omni noxæ subiecti partus prodibunt: ideoque mirum non est plerumque è sapientibus viris ineptam, ex insipientibus ingeniosam prolem enasci, quia illi plerumque contemplationibus, vel negotijs inhærentes concumbunt, hi verò venerea prorsus voluptate brutorum instar immersi; quod eruditè hoc idem soluens problema edocebat Aphrodi-

sæus

De re med. l. 1. c. 2.

Concum benti per turbationes noxiæ.

De viribus imag. q. 13.

Cur sapientum filij dementes, & insipientum plerumque ingeniosi.

ſæus dicens homines dementes, dum concumbunt, ſe libidini omnino dedere, ideoque cogitatione venereis tantum dedita, ſemen optimis præditum viribus profluere: at ſapientes homines ac ſtudioſos aliquid honeſti vel vtilis cogitatione vt plurimum complecti, nec in ipſo concubitu à contemplatione deſiſtere, ideoque profluens ſemen perfectæ illius animalis facultatis expers eſſe: indeq; etiam indoctorum filios corporis robore plerumq; pollere, à doctis verò imbecilles fætus prodire conſueuiſſe. & hinc etiam fortaſſe in brutis corporeæ perfectionis, ac ſanitatis magis participes fętus redduntur, quàm in hominibus, eorum enim progenitores in concubitus ruunt feruido appetitu ducti, nec quid ijs, venerea exercentibus occurrit, quod ſpirituum concurſum ab eo opere auertat, vt in pleriſq; hominibus facilè contingit; quare temperans victus, & mens tranquilla ab Ocello in coniugibus meritò deſiderantur, vt facili inde ac fælici ſorte proles generetur, & in hoc pariter placito vniuerſa conuenit Pythagoræorum ſchola apud *Iamblichum*, illi ſiquidē ὑπελάμβανον δεῖν πολλὴν πρόνοιαν ποιεῖσθαι τοὺς τεκνοποιουμένους τῶν ἐσομένων, ἐκείνων πρώτην μὲν οὖν εἶναι καὶ μεγίστην πρόνοιαν. τὸ προσάγειν αὐτὸν πρὸς τὴν τεκνοποιίαν σωφρόνως τε καὶ ὑγιεινῶς βεβιωκότα καὶ ζῶντα, καὶ μήτε πληρώσει χρώμενον τροφῆς ἀκαίρως, μήτε προσφερόμενον τοιαῦτα, ἀφ᾽ ὧν χείρους αἱ τῶν σωματικῶν ἕξεις γίνονται. μήτε δὴ μεθύοντά τε, ἀλλ᾽ ἥκιστα πάντων. ᾤοντο γὰρ ἐκ φαύλης τε καὶ ἀσυμφώνου καὶ ταραχώδους κράσεως μοχθηρὰ γίνεσθαι τὰ σπέρματα. (*indicabant prouidè magnam ex ſe naſcituræ prolis curam adhiberi oportere ab ijs, qui liberis creandis operam darent. primam igitur maximamq; prouidentiam eam eſſe, vt ipſe ad liberorum procreationem accedat, poſtea quam temperanter, & ſanè ſalubriterq; vixerit, atq; etiam viuat, & nec ciborum im-*

Probl. l. 1. q. 28

De vita pyth. c. 31

pletione, saturitateq́; intempestiuè vtatur, nec tales cibos assumat, à quibus corporum habitudines lædantur, vel deteriores reddantur. omniū verò etiā minime ebrij illi rei studeant. arbitrabantur enim vitiosum semen existere ex praua, dissonaq́;, & turbulenta, seu confusa temperatione.)

Text. vlt.

Diligens cura suscipiendæ prolis parentibus præscribitur.

Μετὰ πάσης οὖν σπουδῆς καὶ προσοχῆς δεῖ καταβάλλεσθαι, ὅπως τὰ
1. deest in V. vsq; ad καλῶς γεννώμενα γίνεται. 1. χαρίεντα, καὶ γεννώμενα καλῶς
2. V. ἰδεῖ. ad δεῖ. ἀνατρέφῃ. ὅτι. 2. γὰρ δίκαιον τοὺς μὲν φιλίππους καὶ φιλόρνιθας καὶ φιλοκύνας μετὰ πάσης ἐπιμελείας φροντίδα ποιεῖσθαι τῶν γινομένων, ὡς δεῖ, καὶ ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ πῶς διακειμένων γίνεσθαι τὰς μίξεις καὶ τὰς κοινωνίας τοῦ μή. 3 ὡς ἔτυχε,
3. N. καὶ om. ex V. V. & B. γίνεσθαι τὰ γεννώμενα. τοὺς δὲ ἀνθρώπους μηδένα ποιεῖσθαι λόγον τῶν ἰδίων ἐγγόνων. ἀλλὰ καὶ γεννᾶν ὡς ἔτυχε, καὶ γεννωμένων ὀλιγωρεῖν καὶ τῆς τροφῆς καὶ τῆς παιδείας. ταῦτα γὰρ. 4. ἀμε-
4. deest in VV. & B. λούμενα πάσης κακίας καὶ φαυλότητος παραίτια γί-

Cum omni igitur studio, & cura oportet considerare, vt liberi nascantur quam maximè gratiosi, & geniti rectè educentur: non æquum est enim equorum, auium, & canum amatores cum omni diligentia curā suscipere eorum, qui progignendi sunt, vt sicuti par est, ex quibus, & quando oportet, & vt congruum est affecti concumbant, ne fortuiti partus enascātur, homines verò nullam suscipere curam suorum filiorū, at eos, vt fert casus, generare, ac genitos, quod attinet ad nutritionem, & educationem, negligere. hæc enim contempta omnis malitia, & improbitatis causa fiūt, vt scilicet liberi belluarum simi-

νέλη, βοσκηματώδη καὶ ἀ-γενῆ ἀποτελύμενα. 5. τὰ γεννώμενα. *ſimiles, & degeneres, & imperfecti euadunt.* 5. VV B. & C. ἀποτελῦντα.

PARAPHRASIS.

OMni igitur ſtudio, & ſolerti cura expetant parentes, vt forma, & corpore præſtantes liberi enaſcantur, ac natè ritè educentur: iniquum eſt enim eos, qui equorum, canum, auiumue ſtudio tenentur, ſumma quærere diligentia rationes, & tempora, quibus eorum concubitus, & ortus vtiliter promoueantur, homines verò in ſuſcipienda prole, huiuſmodi nullo pacto præcauere, ſed fortuitò filios progignere, nec quo pacto iam genitos enutriri, ac educari par ſit diligēter conſulere: eorum ſcilicet educatio neglecta vitiorum omnium primæua eſt origo, cum inde degeneres, ac brutis potius, quàm hominibus ſimillimi exiſtant.

COMMENTARIVS.

CVncta hucuſque præſcripſit Ocellus, quæ felices nuptias, ac perfectam prolem coniugibus facillimè conferant: nunc genitæ prolis quàm diligens, ac prouida nos deceat cura præſtantiſſimè docet, ad rectamq; eiuſdem educationem nobili excitat exemplo, & con-

grua

Lib.6. de leg. grua quidem methodo, nam vt monuit *Plato* παίδων γένεσιν μετὰ τοὺς γάμους θῶμεν, καὶ μετὰ γένεσιν, τροφὴν καὶ παιδείαν. *(procreationem liberorum post nuptias collocare debemus, post ipsam vero procreationem, educationem, & disciplinam.)* Ex ijs igitur, quæ superius abunde retulerat cũ bonis, tũ etiã malis, quæ seruata, vel neglecta suscipiẽdæ prolis cura ferebat, doctè colligit, & acutè infert omni studio & diligenti opere laborandum, vt filij nascantur *gratiosi*, & postquã nati sunt, quã optimè educentur, aut enim liberis suscipiendis operã non esse dandã, aut in illis educandis, & instituendis quęuis anxiũ molestũq; laborem constanter perferendũ monebat Plato. concinnæ quidem prolis ortus occurrit, si recensitis superius monitis pareant coniuges. optima verò eiusdẽ adest educatio, si potissimũ illi quærant, vt natorũ corpora rectè enutriantur, non ita durè scilicet, vt impotens resistere, tenera ætas languescat; nec ita molliter, vt inde vel leuibus sustinendis discriminibus inepta reddatur. vel ipsis enim necessarijs (vt Gallorum exemplo pueros parua veste inducentium affirmabat Arist. 7. *polit. c.* 17.) quoad fieri potest, optimum est statim ab initio adsuescere: at aspero nimis, molliq; reiecto cultu, is, qui horum medius est, seruetur, nam πάντων μέσ' ἄριστα *(omnium media optima)* & statim ac tenera ætas id feret, puta elapso quinto anno, (prius enim vel disciplinis animum, vel laboribus puerile corpus exercere inutile esse *ibid.* monebat Arist. inde corporis incrementa docens prohiberi, quod futuræ magnitudinis dimidium primo sibi comparat quinquennio 1. *de gen. an. c.* 18.) eorum indoles recta promoueatur educatione, per quam & nobilibus imbuantur moribus, & præstantibus disciplinis erudiantur, vt inde sibi ipsis, familijs, ac ciuitatibus fiant vtiles, nam τῶ παιδίσκου ἐπιμελείας τε καὶ ἀγωγῆς

[Margin notes: Educatio filiorum diligẽter habenda. — in Critone. — Quomodo proles nutriẽda. — Theognid. — Ante qui tũ annũ pueri disciplinis, & laboribus nõ sunt exercendi.]

γῆς καλῆς τε καὶ ἀνδρικῆς καὶ σώφρονος γινομένης πολὺ εἶναι μέρος παραδιδόμενον εἰς τὴν τοῦ ἀνδρὸς ἡλικίαν (ex cura, qua adoleſcentia adhibetur, & ex bona atq; honeſta illius ad fortitudinem, & temperantiam inſtitutione haud parua portio virili ætati tribuitur.) neglecta verò puerorum educatio longe maxima reipublicę affert detrimenta *polit.* 8. *c.* 1. hęc enim vel omiſſa, vel ea diligentia, quam tãta res exigebat, haud tractata, vt tot nobili progenie ſati degeneres, & præ otio laſciuientes in ſegnem, ac inde improbam vitam elabantur millies impellit, vel inde ſaltem nobilis plerumq; adoleſcens.

—— claro contentus auorum
Nomine ſe iactat titulis, cenſuq; ſuperbit.
Delicÿsq; vacans plaudit ſibi deſide victu.

vt ſanctiſſimus canebat Pontifex Vrbanus VIII. vir, in tantum laudandus (vt de L. Æmilio Paulo dicebat Velleius hiſt. l. 1.) in quantùm intelligi virtus poteſt, dum Ioannem Donatum fratrem ad Philoſophiæ ſtudia hortaretur. neglecta eadem, at tot præclara ingenia, quæ ſiue litterarum ſtudia, ſiue politica negotia ſpectes, præſtantiſſimè refulſiſſent, miſerrimè langueſcant, & ſterileſcentes velut agri in ſpinas, & dumeta tantùm erumpãt, non ſemel adegit: hæc tandem, non vt par erat adhibita, per ſe ad ſcelera propenſos animos, quin in illa enormibus geſtis, ac præcipiti audacia ruerent, non impediuit: tyrãnosq; ideo rectam inſtitutionem ciuium vt ſibi noxiam ſemper abhoruiſſe *polit.* 5. *c.* 11. obſeruat Ariſtoteles, quoniam ex ea generoſi ſpiritus, vnàq; ſapientia ciuium filijs enaſcantur, quod *ibid. c.* 10. videmus Thraſibulum vaferrimo præſtitiſſe inſtituto, qui vt Gelonis filio nepoti ſuo regnum eriperet, omnibus illum delicijs, & voluptatibus immergi curauit. at ex oppoſito prudentes legumlatores puerorum primo inſiſtunt edu-

Iambl. de vita Pyt. c. 31.

Rectæ educationis commoda.

In ſuis poemat.

Tyrãnis infenſa recta ciuium educationi.

educationi, veluti vnico ritè institutæ reipublicæ fundamento, prouidi instar agricolæ (vt dicebat Plato) qui tenellas primo plantas summa curat solertia. Vigent in nobis tum ad virtutes, tũ ad vitia propensiones, hę quantumuis à viro, quem ætas, & prudentia concomitantur, callidè premantur, imo ita opprimantur, vt oppositi inde erumpant actus, tamen in tenera ætate ac simulandi nescia liberè se produnt: quare si præclara accedat educatio; si illæ rectæ sint, ad opera præstantia & maiorum exemplis, & grauibus monitis ac præmiorum illecebris adolescentes generosè promouentur: sin malæ sint illæ, iisdem rationibus, detectaq; vitij turpitudine, & pænarum terrore, vt in contrarios habitus immutentur assuetudine duce assequimur, vt enim *polit. 7. c. 13.* dicitur τὰ ἤθη μεταβαλεῖν ποιεῖν, ἔνια γάρ ἐστι διὰ τῆς φύσεως ἐπαμφοτερίζοντα διὰ τῶν ἐθῶν ἐπὶ τὸ χεῖρον, καὶ τὸ βέλτιον (*mores mutari faciunt, nam aliqua per naturam ad vtrumq; apta per mores ad peius, vel ad melius conuertuntur.*) optimamq; ideo diem, primam ætatis partem dixit *Virgilius*, dum cecinit.

In Euthyphrone.

Optima quaque dies miseris mortalibus æui
Prima fugit ——

epist. 108 quia, vt illum exposuit locum Seneca, *iuuenes possumus dicere, possumus facilem animum, & adhuc tractabilem ad meliora conuertere, quia hoc tempus idoneum est laboribus, idoneum agitandis per studia ingenijs, & exercendis per opera corporibus*, & vt eleganti vtar Plutarchi exemplo, videmus tellurem fæcundam licet, cultura cessante sterilescere, & quò melior natura fuit, eò semper deteriorem fieri neglectu, at è cõtra tellurem asperam si assiduo excolatur labore pręclaros fructus edere. id potissimum parentum expetant studia, quod iam suscepti liberi ritè educentur, & procul à sordida & molli

De liber. educand.

gente

gente viuentes non ex obſcænis dictis, vilibuſue geſtis prima hauriant phantaſmata ſordida, quo celerius aduenere, eo tenaciùs permanſura: at nobilibus fabulis, heroica referentibus geſta, picturis, ac præclaris parentum, affinium, & ciuium geſtis ad generoſa opera inuitent, excellentium præterea poetarum opera pueris legenda, ac ediſcenda proponant, quibus, vt monebat Plato priſcorum virtute præſtantium, quamplurima inſeruntur monumenta vnaque laudantur, *ἵνα ὁ παῖς ζηλῶν μιμῆται, καὶ ὀρέγηται τοιοῦτος γενέσθαι (vt puer æmulatione accenſus præclara facinora maiorum imitetur)* adderē ego verſioni) *& talis fieri appetat)*: imo præſtantior, Lacedęmoniorum inſtar puerorum, qui in feſtiuitatibus triplici choro ſenum, adoleſcentum, & puerorum illuſtribus, dum audirent ſenes canentes *Ἄμες ποτ' ἦμες ἄλκιμοι νεανίαι (olim iuuentutem nos ſtrennam egimus)*, ac inde vigentes ætate viros reſpondentes *Ἄμες δέ γ' ἐσμέν. αἰ δὲ λῇς αὐγάσδεο (fortes ſumus nos: fac, ſi viuis, experimentum)* alacriter illico canebant *Ἄμες δέ γ' ἐσσόμεθα πολλῷ κάρρονες (nos erimus his præſtātiores plurimo)* nulla ſcilicet re magis adoleſcentis generoſi animum quàm glorię ſpe, ac famę deſiderio accēdi contingit: non enim virtutem, at partam virtute gloriam humana vt plurimum expetit ambitio: eam ſi demas, & nominis perennitatem aboleas licet virtus per ſe ſit expetenda, nec alterius cuiuſpiam rei ſit indiga, quoniam eſt ſibi pulcherrima merces, tamen virtutis ſemitas nedum viris, at virorum veſtigijs deſtitutas plerumque conſpicies.

—— tanto maior fama ſitis eſt, quàm
Virtutis. quis enim virtutem amplectitur ipſam,
Prȩmia ſi tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis, tituliq́ue cupido

A ſordida gente pueri arceantur. Quomodo educandi.

In Protag.

Plut. in inſtit. Lacedem. Chorus puerorũ, iuuenum & ſenum apud Lacedæmones.

Iuuen. ſat. 10.

Hausri saxis cinerum custodibus, ad quæ
Discutienda valent sterilis mala robora ficus;
Quandoquidem data sunt ipsis quoq; fata sepulchris.

quam solerti verò singula hæc studio parentes deceat exercere, vel ex ipsis brutis petito eleganti exemplo Ocellus confirmat: & parentes eorum saltem monet meminisse, qui equis, canibus, auibusq; delectãtur (quo etiam exemplo ad hoc idem fere vtebatur Plato) hi enim, non quotiescunque ijs animalibus libuerit, concubitus permittunt, sed vbi è scriptoribus primo ab amicis inde, ac demum à peritis ipsis, obuium ferè quẽq; interrogando, apta tempora cognouerint, ac cætera quæ exiguntur, vt elegantes ac generosi fætus enascantur, tunc tandem ea ratione, tempore, & ijs conditionibus, quas prolis prę̃stãtia exigit ad amussim seruatis, marem, & fœminam misceri permittunt, non prout sors tulerit, sed per ea singula, quæ prouida cura queat conferre, sobolis elegantiam omni conatu exposcentes: quàm igitur iniquum est homines nullo præhabito studio propriam prolem expetere, sed ita hanc progignere vt fortuitò genita videatur, eamque iam natam, ita parui facere, vt nulla victus, vel educationis cura adhibeatur, at hæc imperito cuique demandetur; imo, vt obseruabat Plutarchus, tam stolidos passim videmus parentes, vt seruorum, quos probos norint, mores, vitamq; diligenter inquirant, & vbi idoneos inuenerint, agriculturæ, rei familiari administrandæ, alijsq; huiusmodi operibus addicant, at si quod mancipium inueniant negotio cuilibet domestico impar, id liberis præficiant. nonne videmus luxu, luxuriaue exposcentibus integra patrimonia alacri animo homines deperdere, ac vt à bono præceptore filij indoles foueatur, vel duodecim aureos quolibet anno impendi assiduè dolere? quos inde liberis pe-

5. de rep.

Pe Ledue

dagogos præficiunt? non Chironem equidem, sed illi tantum, qui solo victu contentus nullam exigat mercedem, & ciuilis vitæ nescius, hoc solo Chironem æmuletur, quod rustica loca aliquando, & ipse incoluerit, & miramur scientias non florere, ac virtutes nobilibus animis nō insidere, immemores, quod *proximis applicatur, omne quod tenerum est, & in eorum similitudinem crescit, pueri nutricum, & pædagogorum retulere mox in adolescentiam mores.* id est, quod modò monebat Ocellus, omnem scilicet inde improbitatem, ac nequitiam emergere, quia proles recta educatione destituta vilibus tantùm mancipijs, ac omni vitiorum genere obrutis, dedita ac vna pessimis adulatoribus, è quibus quātā sanè pernicies, omnigenæ Vir eruditionis doctissimè testatur Paulus Iosephus Meronius, omnium inde vitiorū captat semina, ac recta parentum educatione destituta à maiorum institutis degenerat, & brutorum potius æmula, eadem non dissimilibus operibus imitari gaudet: at è contra si proborum consuetudine virorum adolescentum indoles foueatur, vnde semper decora captet exempla, erudita audiat colloquia, & ad virtutes verbo nedum, at longè vehementius opere inuitetur, has certè anxio conatu complectetur, vt iure sanè apud Virgilium Euander expetierit, vt filius ideò Æneam in bello comitaretur, dum ait.

Sen. de ira. l. 2. c. 22.

In Aula Dauid.

Aeneid. 8.

Hunc tibi præterea, spes, & solatia nostri,
Pallanta adiungam sub te tolerare magistro
Militiam, & graue Martis opus, tua cernere facta
Assuescat, primis, & te miretur ab annis.

decora igitur educatione filiorum indolem paternus amor promoueat, nam satius erit filios inopes quidem, at virtutibus illustres relinquere, quàm opibus pollentes, sed vitijs ita obrutos, vt paternas opes, vnaque nobilita-

tem infamibus gestis fœdissimè perdant. hoc saltem lætitię captabit inde parens, quod si decedens filios tenellos adhuc relinquat, hac sibi spe decessus dolorem sentiet imminui, quod veram eos viam, quæ ad virtutes, & gloriam certissimè adducat, terere cognoscet, eamque ideo quandoque eosdem speret assequuturos: sin verò eorum progressus, ac generosa gesta videat, maxima proculdubio afficietur lætitia, se scilicet vitam, & virtutem simul præstantissimæ proli gestiens contulisse. si tandem educationis rectę, ac paternorum immemorem monitorum filium in libidines, ac scelera ferri contingat: hæc longe cautiùs is peraget, faciliùsq; ab ijs remouebitur. & id saltem solatij parenti suppetet, quòd non parentis incuria, at propria improbitas filium ad vitia adegerit. Ea verò quæ recta filij institutio exigit, hic æquum profectò foret recensere, id tamen inani conatu mea tentaret imbecillitas, dum illam philosophorum princeps *polit. 7. c. vlt. & polit. lib.* 8. ac, siue mores siue disciplinas respiciamus, vberrimè expresserit. Plutarchus in suo de liberis educandis opusculo. illud ò parẽtes, qui filios diligitis.

Horat. de arte poet. *Nocturna versate manu, versate diurna.*

& præclara illa monita exequentes, vere paterna voce vestrorum filiorum aures assiduè percutite, assiduè cum Aulo Persio repetentes.

——— venienti occurrite morbo.

Et quid opus Cratere magnos promittere montes?

Satyr. 3. *Discite q; ò miseri, & causas cognoscite rerum:*

Quid sumus, aut quidnam victuri gignimur, ordo

Quis datus, aut meta quam mollis flexus, & vnde.

Quis modus argento, quid fas optare, quid asper

Vtile, nummus habet: patria carisque propinquis

Quantum elargiri deceat, quem te Deus esse

Iussit,

Iussit, & humana qua parte locatus es in re.

&hæc pariter singula, quæ hoc textu monuimus nedum Ocelli placitis, at vniuersę pręterea Pythagorçorũ scholæ esse quam maxime consona, abunde testari videtur Iamblichus, ex illius sectæ præscripto docens, quod illi καθόλου παντελῶς ᾤοντο ῥαθύμου τινος εἶναι καὶ ἀπροσκέπτου τὸν μέλλοντα ζωοποιεῖν, καὶ ἄγειν τινα τοῦτον εἰς γένεσίν τε καὶ οὐσίαν, μήτε μετὰ σπουδῆς πάσης προορᾶν, ὅπως ἔσται ὡς χαριέστατα τῶν γινομένων ἡ εἰς τὸ εἶναι καὶ ζῆν ἄφιξις. ἀλλὰ τοὺς μὲν φυλόκυνας μετὰ πάσης σπουδῆς ἐπιμελεῖσθαι τῆς σκυλακείας, ὅπως, ἐξ ὧν δεῖ, καὶ ὅτε δεῖ, καὶ ὧδε διακειμένων προσηνῆ γίνεται τὰ σκυλάκια. ὡσαύτως δὲ καὶ τοὺς φιλόρνιθας. δῆλον δ' ὅτι καὶ τοὺς λοιποὺς τῶν ἐσπουδακότων περὶ τὰ γενναῖα τῶν ζώων, πᾶσαν ποιεῖσθαι σπουδὴν περὶ τοῦ μὴ εἰκῆ γίνεσθαι τὰς γεννήσεις αὐτων. τοὺς δ' ἀνθρώπους μηδένα λόγον ποιεῖσθαι τῶν ἰδίων ἐκγόνων, ἀλλ' ἅμα γεννᾶν εἰκῆ τε καὶ ὡς ἔτυχε σχεδιάζοντας πάντα τρόπον, καὶ μετὰ ταῦτα τρέφειν τε καὶ παιδεύειν μετὰ πάσης ὀλιγωρίας. ταύτην γαρ εἶναι τὴν ἰσχυροτάτην καὶ σαφεστάτην αἰτίαν τῆς τῶν πολλῶν ἀνθρώπων κακίας τε καὶ φαυλότητος. βοσκηματώδη γὰρ καὶ εἰκαίαν τινὰ γίνεσθαι τὴν τεκνοποιίαν παρὰ τοῖς πολλοῖς. *(in summa omnino socordis cuiuspiã & inconsideratæ esse censebant, qui vitalem fœtum procreaturus esset, & talem aliquem ad generandum, & cũ muliere in congressum esset adducturus* (dicerẽ ego vno verbo *generaturus) qui non diligenter, omniq; studio expenderet, quo pacto quàm gratiosissime eorum, qui nascẽtur, in hanc vitam, vt in rebus creatis censeantur, ingressus futurus sit. sed enim qui canes amant, cum omni studio, ac diligentia curam habent ac curatam generationis, ac nutricationis catulorum, vt ex quibus oporteat, & cum oporteret, & ex illis, qui hoc, illoue modo affecti sunt catuli mansueti, mitesq; nascantur. eodem modo faciunt,*

In vita Pyth. c. 31.

&

& illi, qui auium sunt studiosi. & perspicuum est reliquos mortales, qui vnquam studium posuerũt, vt animalia generosa sibi compararent, in hoc esse totos, adeoque omnes neruos intendere, ne illa sibi frustra, & incassum nascantur. homines verò nullam habere eorum, qui ex se nascantur, rationem; sed proseminare temerè, & fortuitò, & quocunque modo improuide hanc rem agere, deindeq; natos fatus educare, & quam negligentissimè instituere. hanc enim potentissimam, ac manifestissimam causam esse, cur plerique homines tam praui, & mali sint. quippe bellu arum ritu, & vulgari quodam modo plerosq; mortales liberis operam dare). Et hic aureus Ocelli liber de Natura Vniuersi finem sortitur, cui aliqua deesse temporis iniuria abrepta cum V.C. Nogarola possumus asserere, cum nullum videamus appositum epilogum, quod in alijs auctor præstitit capitibus: ea forsitan addiderat Ocellus, quæ rectam prolis educationem spectabant, & alia huiusmodi, quæ perfectũ corpus huic politicæ parti præbuissent, quod exactè pariter præstitisset eiusdem opus de iustitia, cuius meminit Architas apud Laertium & liber de lege, cuius nec leue mox addemus fragmentum: hinc tamen nobile hoc, & perantiquum Ocelli opus euilescet, non enim minoris vel vnam Apellis lineam, quam exactè depictam numinis faciem, in Cęsarum palatio Romana æstimauit prudentia.

In vita Archyta.

Plin. nat. hist. l. 35. c. 10.

F I N I S.

IN

OCELLVM

LVCANVM

De Natura Vniuersi

V. C. LVDOVICI

NOGAROLÆ

COM. VERONENSIS

Annotationes.

LECTORI.

VIr Clariſſimus Ludouicus Nogarola, cum Ocelli Lucanij de Natura Vniuerſi opuſculum à ſe in latinam linguam cõuerſum ederet, quaſdam breues quidem, ſed vt illa ferebãt tempora, eruditas addidit annotationes: eas hic attexere libuit, vt è tanti viri doctiſſimis laboribus Ocelli gloria magis eniteſceret, ac tua ſtudia, Lector, maiora caperent incrementa, his candidè vtere, memor (vt alias diximus) quòd *ὁ μόνον χάριν ἔχειν δίκαιον τούτοις ὧν ἄν τις κοινωνήσαι ταῖς δόξαις, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔτι ἐπιπολαιότερον ἀποφηναμένοις. καὶ γὰρ καὶ οὗτοι συμβάλλονταί τι. τὴν γὰρ ἕξιν προσήκησαν ἡμῶν* (*non ſolùm illis æquum eſt, vt gratia habeantur, quorum opinionibus quis acquieſcet, ſed illis etiam, qui ſuperficietenus dixerunt. conferunt enim aliquid etiam iſti, habitum namq́ noſtrum exercuerunt.*) & Vale.

Ariſt. 2. met. lec. 2

DE OCELLO LVCANO

Philo Iudæus in libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου, id est, de Mundo non interituro, sic meminit:

ΕΝιοι δ' οὐκ ἀριστοτέλη τῆς δόξης εὑρετὴν λέγουσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν πυθαγορείων τινάς. ἐγὼ δὲ καὶ Ὠκέλλου συγγράμματι Λευκανοῦ γένος ἐπιγεγραμμένῳ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐνέτυχον, ἐν ᾧ ἀγένητόν τε καὶ ἄφθαρτον, οὐκ ἀπεφαίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποδείξεως κατεσκεύαζεν. id est.

Cæterum sunt, qui tradant opinionis huius nō Aristotelē primum auctorem, sed Pythagoreos quosdam fuisse At mihi Ocelli genere Lucani inscriptum de vniuersi natura commentariū oblatum est, in quo quidem mundum esse ingenitum, & nunquam interiturum non solum protulit, verum etiam exquisitissimis rationibus comprobauit.

L*Vcianus quoq; vbi agit* ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος, *quod est de errato in salutatione ita scribit, quāuis non nominet* ὤκελλον, *sed* οἴκελλον.

Ο μέντοι θεσπέσιος ὁ πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τοῦ αὐτοῦ ἠξίωσεν, ὅσον Οἰκέλλῳ τῷ λευκανῷ, καὶ ἀρχύτᾳ. καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι, οὔτε τὸ εὖ πράττειν προύγραφον, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνειν ἄρχεσθαι ἐκέλευσεν, *id est Diuinus quidem Pythagoras, tametsi nullam nobis relinquit literam, vt ex Ocello Lucano, & Archyta, alijsq; eius discipulis licet conijcere, non* εὖ πράττειν, *id est, bene agere scribi debere, sed* ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνειν, *id est, ab ipso valere incipiendum esse præcepit.*

D*Iogenes item Laertius quandam Archytę Tarentini, quæ est ad Platonem, Epistolam vitæ illius inseruit, in qua hunc philosophum non Ocellum, sed Vcellum nuncupat, ac nonnullos eiusdem recenset libros.*

ΚΑλῶς ποιεῖς, ὅτι ἀποπέφευγας ἐκ τᾶς ἀῤῥωστίας. ταῦτα γὰρ ἐπέσταλκας, καὶ τοὶ περὶ Δαμασκήνω ἀπήγγηλον.

περὶ δὲ τῶν ὑπομνημάτων ἐπεμελήθεμες, καὶ ἀνήλθεμες ὡς λευκανώς, καὶ ἐνετύχομες τοῖς Ὠκέλλω ἐγγόνοις, τὰ μὲν ὦν περὶ νόμων, περὶ βασιλείας καὶ ὁσιότατος καὶ τῆς πάντων γενέσιος αὐτοί τε ἔχομες καὶ τινὰ ἐπεστάλκαμες. τὰ δὲ λοιπὰ οὔτοι νῦν γε δύναται εὑρεθήμεν· αἰ δὲ εὑρεθῆ ἥξει τοι.

Hanc ita Conuerti.

BEne quidem est; quod à morbo euaseris. Hoc enim ex tuis literis accepi, & Damascenus nunciauit. De cõmentarijs studiosè egimus, ad Lucanos accessimus, ibiq; cõuenimus Ocelli nepotes. Quæ ab eo de Legibus, de Regno, Iustitia, omniumque rerum ortu scripta fuerunt, & ipsi habemus, & ex his quædam ad te misimus. Reliqua etiam nunc reperiri non possunt, si inuenta fuerint, ad te perferentur.

PLato deinde respondens Archytæ, Ocellũ, quamuis suppresso eius nomine, maxime laudat: dicitq; Ocelli maiores fuisse Troianos, probos quidẽ viros, qui exules sub Laomedonte Rege, Myram Liciæ ciuitatem cõmigrauerint. In Platonis Epistola his verbis scriptum est.

ΤΑ' μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόντα ὑπομνήματα θαυμαστῶς ἀσμενοί τε ἐλάβομεν, καὶ τοῦ γράψαντος αὐτὰ ἠγάσθημεν ὡς ἔμαλιστα. καὶ ἔδοξεν ἡμῖν ἀνὴρ ἄξιος ἐκείνων τῶν παλαιῶν προγόνων. λέγονται γὰρ οἱ ἄνδρες οὗτοι μυραῖοι εἶναι, οὗτοι δ' ἦσαν τῶν ἐπὶ λαομέδοντος ἐξαναστάντων τρώων, ἄνδρες ἀγαθοί, ὡς ὁ παραδεδομένος μῦθος δηλοῖ.

Ioannes Picus Mirandulanus Comes libro primo contra Astrologos.

Cur & Ocellus idem Lucanus in libro de Mundo, testimonio etiam ipse Platonis eminentissimus.

Cum Archytas in epistola sua Ocelli opusculum de omnium rerum ortu cum alijs tribus enumerat, hoc ipsum, quod latinum feci intelligi oportet. Hæc enim duo idem valent, τὸ περὶ τῆς τῶν ἁπάντων γενέσιος *&* τὸ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, *nã & generatio naturæ nomen obtinuit, quippe quæ in naturam ferat tanquam*

quam via, quod non ignorauit Aristoteles, cum ita scripsit libro secundo de Naturali Auditione.

Ἔτι δὲ ἡ φύσις ἡ λεγομένη ὡς γένεσις ὁδός ἐστιν εἰς τὴν φύσιν.

(Amplius autem natura dicta vt generatio via est ad naturam.)

Ad Tex. 1, Cap. 1.

NOn incommoda, nec inepta videatur quæstio, si quæratur, quam ob rem Archytas Tarentinus, & Timæus Locrus Itali philosophi, Cur item Theocritus poeta ex Sicilia ortus (quæ quidem Italiæ pars quondam fuit, nunc vero non lato intersecto mari seiuncta, & separata) dorica lingua scripserint aliarum græcarum antiquissima, Ocellus autem in rebus naturæ explicandis Attica sermone vsus sit.

Τάδε συνέγραψεν Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως.

PYthagoræorum morem seruat Ocellus in exordiendo opusculo suo, in cuius initio suum nomen apposuit. Nam & Timæus Locrus eiusdem sectæ philosophus sic incepit Τίμαιος ὁ λοκρὸς τάδε ἔφα. Alcmæon quoque Crotoniata Pythagoræ discipulus, vt refert Laertius librum suum ad hunc modum instituit, Ἀλκμαίων ὁ κροτωνιάτης τάδε ἔλεξεν.

Τὰ μὲν τεκμηρίοις σαφέσι παρ' αὐτῆς φύσεως ἐκμαθών, τὰ δὲ καὶ δόξῃ μετὰ λόγου τὸ εἰκὸς ἀπὸ ἀπὸ συνέσεως στοχαζόμενος.

DVos esse cognoscendi modos his paucis verbis Ocellus ostendit, vnum, earum rerum, quæ sub sensum cadunt, quas sola magistra, & duce natura manifestis signis percipimus, alterum, illarum, quæ animo comprehenduntur, sed cum quadam à re nota ad ignotam progressione. Verum vt ita progrediamur, vel (vt sic dicam) discurramus, tres necessariæ nobis sunt animæ facultates, quarum prima positas, & concessas ratiocinationis propositiones, cognitis tamen prius earum terminis intelligat. hæc græce νοῦς, & νόησις, latinè mens, & intelligentia nuncupatur, secunda progrediatur ac discurrat, cui

quidem duplex græcum impositum est nomen διάνοια & λόγος vtraq́; latinè dicitur cogitatio. Hæc autem vis tametsi vna eademq́; est, loci tamen, & rei subiectæ ratione, in qua est, à se ipsa videtur differre. & propterea (vt modo dixi) duo habet nomina. Nam vt in sophista affirmat Plato, ea facultas appellatur διάνοια, cum intus inclusa veluti animæ ad se ipsam dialogus, in anima versatur, λόγος vero, cum ab anima per os emissa cum sono foras effluit, & prodit. Tertia quæ requiritur, conclusionem considerans vocatur δόξα, quam quidem opinionem, & opinationem vertit Cicero. Hãc in eodem dialogo esse τῆς διανοίας ἀποτελεύτησιν asserit Plato, hoc est cogitationis conclusionem, primam facultatem attigit illis verbis Ocellus τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος. secundam, & tertiam, cum dixit, καὶ δόξῃ μετὰ λόγου. Sed aduerte Platonem, qui multa sumpsit ex Ocello νόησιν μετὰ τοῦ λόγου coniũxisse: ita enim scribit in Timæo, νοήσει μετὰ λόγου καταληπτὸν. non diuersa tamen ratione. Nam vterque has tres animę facultates ad progressionem seu discursum pertinentes, enumerare voluit, de quibus Ioannes Grammaticus in proœmio primi de anima voluminis Non negauerim tamen νόησιν, διανοίαν, δόξαν tres etiam significare animi habitus, quibus duos alios πίστιν καὶ εἰκασίαν, addidit Plato in calce libri 6. de Rep. quibus nos dicit cognoscere quinq́; rerum genera.

Ad tex. 5.

SYmmetria cum latinum teste Plinio non habeat nomen, cõmensurationem, proportionemq́; conuertere mihi nõ libuit, sed integram seruandam esse dictionem censui. Nam ea quamuis Græca, iam satis vt pleræque aliæ, latino sermone trita est, qua Vitruuius & Plinius ciues mei frequenter vsi sunt.

Ad text. 8.

HOc eodem ferè argumento probauit Critolaus peripateticus Mundum semper fore, quamuis id paucioribus fecerit, quàm Ocellus, & diuersis vsus sit verbis, & exemplis, vt in Philonis libello περὶ ἀφθαρσίας κόσμου videre licet.

NOn miretur, qui nostra hæc legerit, si cum in Ocello, & Philone ἀπόδειξιν nomen græcum reperi, demonstrationem traansferre noluerim. Nam demonstratio apud Ciceronem non idem significat, quod apud Aristotelem ἀπόδειξις. quare facile suspicor, ne M. Tullius Aristotelis libros περὶ τῶν ἀναλυτικῶν, sicut, & alios eiusdem complures viderit. quod sanè si illi datum fuisset, non dixisset in Academicis ἀπόδειξιν, esse argumenti conclusionem, eamq́ ita definiri, vt sit ratio, quæ ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adduci. Nam hæc definitio non tantum vera demonstrationi, cuius vim, & naturam persecutus est Aristoteles, verum etiam omnibus ratiocinationis generibus conuenire aptariq́ videtur. Loco demõstrationis Aristotelicæ exquisitam rationem protulit Cicero. Quem imitari mihi libuit tum primo Tusculanarum, tum etiam primo de finibus, vbi inter argumenti conclusionem, & rationem, item inter mediocrem animaduersionem, & admonitionem quid intersit, nobis explicuit.

Ad text. 9.

Philo Iudæus in eodem opusculo hanc rationem ferè totam ex Ocello aduerbum accepit.

AMήχανον γάρ τὸ ὂν ἀπολέσθαι, ita vulgo legitur in Ocello. Ego vero legendum arbitror ἀποτελέσθαι quod est effici vel fieri, quod intelligere cuiq́ licet cum ex ipsa rei natura, tum vero ex verbis Philonis, quæ Ocelli verbis debent respondere. ita enim scribit Philo. ἐκ τοῦ γὰρ οὐδαμοῦ ὄντος ἀμήχανον ἐστι γενέσθαι τί.

EXtrema quoque Philonis verba, quæ modo adduxi, mendosa sunt. sic enim in omnibus sese habent codicibus, τὸ, τὸ ὂν ἐξαπολέσθαι ἀνλωυστον καὶ ἄπαυστον. *nam quid significet* ἀνλωυστον, *& quantum* ἄπαυστον *proposito conueniat, non satis perspicio. Quare locum emendare, atque* ἀνλωυστον *in* ἀνύτου, *&* ἄπαυστον *in* ἄπυστον *conuertere non veritus sum, vt sit sensus, quemadmodum transtuli, atq́ res ipsas prorsus interire inauditum, incredibileq́ est.*

Αλ

Ad Text. 10.

HAnc rationem sumpsit ab Ocello Philo Iudeus, & in libello suo posuit de Mundo non interituro, quamuis eam pluribus verbis explicuerit.

ΟΥ᾽ δὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς, εἰς ἄλληλα καθάπερ ἐπὶ πυρὸς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος καὶ γῆς.

HIs Ocelli verbis satis perspicuum est, huius graci nominis, quod est ἀντιπερίστασις, *inuentorem (vt nonnulli somniant) non fuisse Aristotelem. Nam Ocellus aetate Aristotelem longè antecessit. hanc ego Antiperistasim (quamuis fortasse nimis licenter) contrarij circunstantiam transferre volui. Nec sum deterritus, quod Theodorus Gaza circum obsistendi rationem; reciprocationem Hermolaus Barbarus, alij aduersum conatum conuerterint. Causam interpretationis exposui in illa Epistola Veronensi, qua est ad Timotheum Iustum sobrinum meum, qui paucis his diebus dum hęc scriberem, cum meo magno dolore ex hac vita migrauit, in qua quidem epistola duplicem ostendi in natura reperiri* ἀντιπερίστασιν, *Platonis vnam (tametsi eo vocabulo nunquam vsus est Plato) alteram Aristotelis, quam ipse ex hoc Ocelli opusculo; si non ex alio fortassa mutuatus est. Verũ hę duę* ἀντιπεριστάσεις *longe inter se differunt. prima enim loci mutatione, secunda alteratione qualitatum effici solent.*

Ad Text. 1. Cap. 2.

HAnc naturalium causarum distinctionem (alijs tamen verbis) sic in Academicis expressit Cicero.

DE natura autem (id enim sequebatur) id dicebant, vt eam diuiderent in res duas, vt altera esset efficiens, altera quasi huic se prabens, ea qua efficeretur aliquid in eo, quod efficeret, vim esse censebant, in eo autem quod efficeretur, materiam quandam; idem primo de finibus & in Topicis. Ex quibus quidem locis facile colligi potest verè locutum Aristotelem, cum in libro de ortu animalium, & alibi dixit, veteres

na-

naturæ interpretes, quos sequitur Cicero, duas rerum tantummodo vidisse causas, effectricem & materiam.

Ad Tex. 2.

Τὸ τε ἀπαθὲς μέρος τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀκίνητον *melius arbitror si legatur,* τό, τε ἀεὶ παθὲς μέρος, καὶ ἀεικίνητον; *ut sit sensus semper patibilem, & semper mobilem partem distinguunt ac separant. nam in fine huius capitis utramque complectens naturam, & quæ infra & quæ supra Lunam est, ita dicet* τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν, τοῦ μὲν ἀεὶ θέοντος θείου, τοῦ δ' ἀεὶ μεταβάλλοντος γεννητοῦ κόσμου ἄρα ἐστίν.

Mercurij Trismegisti locum adumbrasse Occellus mihi visus est, quamuis ille de duobus loquatur animalium generibus: sic enim scribit in Pœmandro.

Θ Ἐάσαι δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀθανάτων ὅσον ἐστὶ καὶ τῶν θνητῶν πόσον, μέσην ἀμφοτέρων ζώων ἀθανάτων καὶ θνητῶν τὴν σελήνην περὶ πορευομένην. *hoc est, contemplare, quanta animalium & immortalium & caducorum vis existat, vtque inter vtrunque genus lunæ circuitus medius intériectus sit.*

Ad Text. 3.

Τὴν ὕλην, *quæ latinè dicitur materia, verbum Ciceronis temporibus (ut ipse innuit in Academicis) non satis vsitatum & tritum, nunquam Plato vsus est, præsertim cum de ea agit materia, quæ est rerum naturalium initium; quamuis eandem pluribus explicet nominibus, quorum duo sumpsit ex Ocello & Timæo Locro, quæ sunt* πανδεχὲς & ἐκμαγεῖον, τὴν ὕλην *tamen & Mercurius trismegistus in Pœmandro & Timæus Locrus antea vsurparunt. Verum illud addo, quod alias prætermisi, Platonem artificiosam materiam* τῆς ὕλης *vocabulo nuncupasse: à qua etiam formauit,* διϋλάζω *verbum, & participium* διϋλασμένος *sic in Timæo scribit.*

Ὅτ' οὖν δὴ τὰ νῦν οἷα τέκτοσιν ἡμῖν ὕλη παράκειται τὰ τῶν αἰτίων γένη διϋλασμένα.

& illi, qui animum sunt studiosi. & perspicuum est reliquos mortales, qui vnquam studium posuerint, vt animalia generosa sibi compararent, in hoc esse totos, adeoque omnes neruos intendere, ne illa sibi frustra, & incassum nascantur. homines verò nullam habere eorum, qui ex se nascantur, rationem; sed proseminare temerè, & fortuitò, & quocunque modo improuide hanc rem agere, deindeque natos satus educare, & quam negligentissimè instituere. hanc enim potentissimam, ac manifestissimam causam esse, cur plerique homines tam praui, & mali sint. quippe belluarum ritu, & vulgari quodam modo plerosque mortales liberis operam dare). Et hic aureus Ocelli liber de Natura Vniuersi finem sortitur, cui aliqua deesse temporis iniuria abrepta cum V.C. Nogarola possumus asserere; cum nullum videamus appositum epilogum, quod in alijs auctor præstitit capitibus: ea forsitan addiderat Ocellus, quæ rectam prolis educationem spectabant, & alia huiusmodi, quæ perfectũ corpus huic politicæ parti præbuissent, quod exacte pariter præstitisset eiusdem opus de iustitia, cuius meminit Architas apud Laertium & liber de lege, cuius nec leue mox addemus fragmentum: hinc tamen nobile hoc, & perantiquum Ocelli opus euilescet, non enim minoris vel vnam Apellis lineam, quam exactè depictam numinis faciem, in Cęsarum palatio Romana æstimauit prudentia.

In vita Archytæ.

Plin. nat. hist. l. 35. c. 10.

F I N I S.

IN
OCELLVM
LVCANVM
De Natura Vniuersi
V. C. LVDOVICI
NOGAROLÆ
COM. VERONENSIS
Annotationes.

DE OCELLO LVCANO

Philo Iudæus in libro περὶ ἀφθαρσίας κόσμου, id est, de Mundo non interituro, sic meminit:

Ἔνιοι δ' οὐκ Ἀριστοτέλη τῆς δόξης εὑρετὴν λέγουσιν, ἀλλά καὶ τῶν Πυθαγορείων τινάς. ἐγὼ δὲ καὶ Ὠκέλλου συγγράμματι Λευκανοῦ γένος ἐπιγεγραμμένῳ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως ἐν ἔτυχον, ἐν ᾧ ἀγένητόν τε καὶ ἄφθαρτον, οὐκ ἀπεφαίνετο μόνον, ἀλλὰ καὶ δι' ἀποδείξεως κατεσκεύαζεν. id est.

Cæterum sunt, qui tradant opinionis huius nõ Aristotelẽ primum auctorem, sed Pythagoraeos quosdam fuisse. At mihi Ocelli genere Lucani inscriptum de vniuersi natura commentariũ oblatum est, in quo quidem mundum esse ingenitum, & nunquam interiturum non solum protulit, verum etiam exquisitissimis rationibus comprobauit.

L*Vcianus quoq; vbi agit* ὑπὲρ τοῦ ἐν τῇ προσαγορεύσει πταίσματος, *quod est de errato in salutatione ita scribit, quã-uis non nominet* ὤκελλον, *sed* οἴκελλον.

Ὁ μέντοι θεσπέσιος ὁ Πυθαγόρας εἰ καὶ μηδὲν αὐτὸς ἡμῖν ἴδιον καταλιπεῖν τοῦ αὐτοῦ ἠξίωσεν, ὅσον Οἰκέλλῳ τῷ Λευκανῷ, καὶ Ἀρχύτᾳ, καὶ τοῖς ἄλλοις ὁμιληταῖς αὐτοῦ τεκμαίρεσθαι, οὔτε τὸ εὖ πράττειν προύγραφον, ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνειν ἄρχεσθαι ἐκέλευσεν, *id est Diuinus quidem Pythagoras, tametsi nullam nobis relinquit literam, vt ex Ocello Lucano, & Archyta, alijsq; eius discipulis licet conijcere, non* εὖ πράττειν, *id est, bene agere scribi debere, sed* ἀπὸ τοῦ ὑγιαίνειν, *id est, ab ipso valere incipiendum esse præcepit.*

D*Iogenes item Laertius quandam Archytę Tarentini, quæ est ad Platonem, Epistolam vitæ illius inseruit, in qua hunc philosophum non Ocellum, sed Vcellum nuncupat, ac nonnullos eiusdem recenset libros.*

Καλῶς ποιεῖς, ὅτι ἀποπέφευγας ἐκ τῆς ἀρρωστίας. ταῦτα γὰρ ἐπέσταλκας. καὶ τὰ περὶ Δαμασκλέωνος ἀπήγγελον.

περὶ δὲ τῶν ὑπομνημάτων ἐπεμελήθημες, καὶ ἀνήλθομες ὡς Λευκανώς, καὶ ἐνετύχομες τοῖς Ὠκέλλω ἐγγόνοις, τὰ μὲν ὦν περὶ νόμων, περὶ βασιλείας καὶ ὁσιότατος καὶ τῆς πάντων γενέσιος αὐτοί τε ἔχομες καὶ τινὰ ἐπεστάλκαμες. τὰ δὲ λοιπὰ οὔτοι νῦν γε δύναται εὑρεθήμεν, αἰ δὲ εὑρεθῇ ἥξει τοι.

Hanc ita Conuerti.

BEne quidem est; quod à morbo euaseris. Hoc enim ex tuis literis accepi, & Damascenus nunciauit. De cõmentarijs studiosè egimus, ad Lucanos accessimus, ibiq; cõuenimus Ocelli nepotes. Quæ ab eo de Legibus, de Regno, Iustitia, omniumque rerum ortu scripta fuerunt, & ipsi habemus, & ex his quædam ad te misimus. Reliqua etiam nunc reperiri nõ possunt, si inuenta fuerint, ad te perferentur.

PLato deinde respondens Archytæ, Ocellũ, quamuis suppresso eius nomine, maxime laudat: dicitq; Ocelli maiores fuisse Troianos, probos quidẽ viros, qui exules sub Laomedonte Rege, Myram Liciæ ciuitatem cõmigrauerint. In Platonis Epistola his verbis scriptum est.

ΤΑ μὲν παρὰ σοῦ ἐλθόντα ὑπομνήματα θαυμαστῶς ἄσμενοί τε ἐλάβομεν, καὶ τοῦ γράψαντος αὐτὰ ἠγάσθημεν, ὡς ἔνι μάλιστα, καὶ ἔδοξεν ἡμῖν ἁνὴρ ἄξιος ἐκείνων τῶν παλαιῶν προγόνων. λέγονται γὰρ οἱ ἄνδρες οὗτοι μυραῖοι εἶναι, οὗτοι δ' ἦσαν τῶν ἐπὶ Λαομέδοντος ἐξαναστάντων Τρώων, ἄνδρες ἀγαθοί, ὡς ὁ παραδεδομένος μῦθος δηλοῖ.

Ioannes Picus Mirandulanus Comes libro primo contra Astrologos.

Cur & Ocellus idem Lucanus in libro de Mundo, testimonio etiam ipse Platonis eminentissimus.

Cum Archytas in epistola sua Ocelli opusculum de omnium rerum ortu cum alijs tribus enumerat, hoc ipsum, quod latinum feci intelligi oportet. Hæc enim duo idem valent, τὸ περὶ τῆς τῶν ἁπάντων γενέσιος *&* τὸ περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως, *nã & generatio naturæ nomen obtinuit, quippe quæ in naturam ferat tanquam*

quam via, quod non ignorauit Aristoteles, cum ita scripsit libro secundo de Naturali Auditione.

Ἔτι δὲ ἡ φύσις ἡ λεγομένη ὡς γένεσις ὁδός ἐστιν εἰς τὴν φύσιν.

(Amplius autem natura dicta vt generatio via est ad naturam.)

Ad Tex. 1, Cap. 1.

Non incommoda, nec inepta videatur quaestio, si quaeratur, quam ob rem Archytas Tarentinus, & Timaeus Locrus Itali philosophi, Cur item Theocritus poeta ex Sicilia ortus (quae quidem Italiae pars quondam fuit, nunc vero non lato intersecto mari seiuncta, & separata) dorica lingua scripserint aliarum graecarum antiquissima, Ocellus autem in rebus naturae explicandis Attica sermone vsus sit.

Τάδε συνέγραψεν Ὤκελλος ὁ Λευκανὸς περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως.

Pythagoraeorum morem seruat Ocellus in exordiendo opusculo suo, in cuius initio suum nomen apposuit. Nam & Timaeus Locrus eiusdem sectae philosophus sic incepit Τίμαιος ὁ Λοκρὸς τάδε ἔφα. *Alcmaeon quoque Crotoniata Pythagorae discipulus, vt refert Laertius librum suum ad hunc modum instituit,* Ἀλκμαίων Κροτωνιάτης τάδε ἔλεξεν.

Τὰ μὲν τεκμηρίοις σαφέσι παρ' αὐτῆς φύσεως συμμαθών, τὰ δὲ καὶ δόξῃ μετὰ λόγου τὸ εἰκὸς ἀπὸ συνέσιος στοχαζόμενος.

Duos esse cognoscendi modos his paucis verbis Ocellus ostendit, vnum, earum rerum, quae sub sensum cadunt, quas sola magistra, & duce natura manifestis signis percipimus, alterum, illarum, quae animo comprehenduntur, sed cum quadam à re nota ad ignotam progressione. Verum vt ita progrediamur, vel (vt sic aicam) discurramus, tres necessariae nobis sunt animae facultates, quarum prima positas, & concessas ratiocinationis propositiones, cognitis tamen prius earum terminis intelligat. haec graece νοῦς, & νόησις, latinè mens, & intelligentia nuncupatur, secunda progrediatur ac discurrat, cui

quidem duplex græcum impositum est nomen διάνοια & λόγος vtraq; latinè dicitur cogitatio. Hæc autem vis tametsi vna eademq; est, loci tamen, & rei subiectæ ratione, in qua est, à se ipsa videtur differre. & propterea (vt modo dixi) duo habet nomina. Nam vt in sophista affirmat Plato, ea facultas appellatur διάνοια, cum intus inclusa veluti animæ ad se ipsam dialogus, in anima versatur, λόγος vero, cum ab anima per eos emissa cum sono foras effluit, & prodit. Tertia quæ requiritur, conclusionem considerans vocatur δόξα, quam quidem opinionem, & opinationem vertit Cicero. Hãc in eodem dialogo esse τῆς διανοίας ἀποτελεύτησιν asserit Plato, hoc est cogitationis conclusionem, primam facultatem attigit illis verbis Ocellus τὸ εἰκὸς ἀπὸ τῆς νοήσεως στοχαζόμενος. secundam, & tertiam, cum dixit, καὶ δόξη μετὰ λόγου. Sed aduerte Platonem, qui multa sumpsit ex Ocello νόησιν μετὰ τοῦ λόγου coniũxisse: ita enim scribit in Timæo, νοήσει μετὰ λόγου καταληπτόν. non diuersa tamen ratione. Nam vterque has tres animę facultates ad progressionem seu discursum pertinentes, enumerare voluit, de quibus Ioannes Grammaticus in proœmio primi de anima voluminis Non negauerim tamen νόησιν, διάνοιαν, δόξαν tres etiam significare animi habitus, quibus duos alios πίστιν καὶ εἰκασίαν, addidit Plato in calce libri 6. de Rep. quibus nos dicit cognoscere quinq; rerum genera.

Ad tex. 5.

SYmmetria cum latinum teste Plinio non habeat nomen, cõmensurationem, proportionemq; conuertere mihi nõ libuit, sed integram seruandam esse dictionem censui. Nam ea quamuis Græca, iam satis vt plæreque alia, latino sermone trita est, qua Vitruuius & Plinius ciues mei frequenter vsi sunt.

Ad text. 8.

HOc eodem ferè argumento probauit Critolaus peripateticus Mundum semper fore, quamuis id paucioribus fecerit, quàm Ocellus, & diuersis vsus sit verbis, & exemplis, vt in Philonis libello περὶ ἀφθαρσίας κόσμου videre licet.

NOn miretur, qui nostra hæc legerit, si cum in Ocello, & Philone ἀπόδειξιν nomen græcum reperi, demonstrationem transferre noluerim. Nam demonstratio apud Ciceronem non idem significat, quod apud Aristotelem ἀπόδειξις. quare facile suspicor, ne M. Tullius Aristotelis libros περὶ τῶν ἀναλυτικῶν, sicut, & alios eiusdem complures viderit. quod sanè si illi datum fuisset, non dixisset in Academicis ἀπόδειξιν, esse argumenti conclusionem, eamq́; ita definiri, vt sit ratio, quæ ex rebus perceptis ad id, quod non percipiebatur, adduci. Nam hæc definitio non tantum veræ demonstrationi, cuius vim, & naturam persecutus est Aristoteles, verum etiam omnibus ratiocinationis generibus conuenire aptariq́; videtur. Loco demõstrationis Aristotelicæ exquisitam rationem protulit Cicero. Quem imitari mihi libuit tum primo Tusculanarum, tum etiam primo de finibus, vbi inter argumenti conclusionem, & rationem, item inter mediocrem animaduersionem, & admonitionem quid intersit, nobis explicuit.

Ad text. 9.

Philo Iudæus in eodem opusculo hanc rationem ferè totam ex Ocello ad uerbum accepit.

AMήχανον γὰρ τὸ ὂν ἀπολέσθαι, ita vulgo legitur in Ocello. Ego vero legendum arbitror ἀποτελέσθαι quod est effici vel fieri, quod intelligere cuiq́; licet cum ex ipsa rei natura, tum vero ex verbis Philonis, quæ Ocelli verbis debent respondere. ita enim scribit Philo. ἐκ τοῦ γὰρ μηδαμοῦ ὄντος ἀμήχανον ἐστι γενέσθαι τι.

EXtrema quoque Philonis verba, quæ modo adduxi, mendosa sunt. sic enim in omnibus sese habent codicibus, τό, τε ὂν ἐξαπολέσθαι ἀνήνυστον καὶ ἄπαυστον. nam quid significet ἀνήνυστον, & quantum ἄπαυστον proposito conueniat, non satis perspicio. Quare locum emendare, atque ἀνήνυστον in ἀνήνυτον, & ἄπαυστον in ἄπυστον conuertere non veritus sum, vt sit sensus, quemadmodum transtuli, atq́; res ipsas prorsus interire inauditum, incredibileq́; est.

Ad Text. 10.

Hanc rationem sumpsit ab Ocello Philo Iudęus, & in libella suo posuit de Mundo non interituro, quamuis eam pluribus verbis explicuerit.

Οὐ δὲ ἀντιπερίστασις μεταβολῆς, εἰς ἄλληλα καθάπερ ἐπὶ πυρὸς καὶ ἀέρος καὶ ὕδατος καὶ γῆς.

His Ocelli verbis satis perspicuum est huius graeci nominis, quod est ἀντιπερίστασις, inuentorem (vt nonnulli somniant) non fuisse Aristotelem. Nam Ocellus aetate Aristotelem longè antecessit. hanc ego Antiperistasim (quamuis fortasse nimis licenter) contrarij circunstantiam transferre volui. Nec sum deterritus, quod Theodorus Gaza circum obsistendi rationem; reciprocationem Hermolaus Barbarus; alij aduersum conatum conuerterint. Causam interpretationis exposui in illa Epistola Veronensi, quae est ad Timotheum Iustum sobrinum meum, qui paucis his diebus dum hęc scriberem, cum meo magno dolore ex hac vita migrauit, in qua quidem epistola duplicem ostendi in natura reperiri ἀντιπερίστασιν, Platonis vnam (tametsi eo vocabulo nunquam vsus est Plato) alteram Aristotelis, quam ipse ex hoc Ocelli opusculo, si non ex alio fortassa mutuatus est. Verū hae duae ἀντιπερίστασεις longe inter se differunt. prima enim loci mutatione, secunda alteratione qualitatum effici solent.

Ad Text. 1. Cap. 2.

Hanc naturalium causarum distinctionem (alijs tamen verbis) sic in Academicis expressit Cicero.

De natura autem (id enim sequebatur) id dicebant, vt eam diuiderent in res duas, vt altera esset efficiens, altera quasi huic se praebens, ea qua efficeretur aliquid in eo quod efficeret, vim esse censebant, in eo autem quod efficeretur, materiam quandam. idem primo de finibus & in Topicis. Ex quibus quidem locis facile colligi potest verè locutum Aristotelem, cum in libro de ortu animalium, & alibi dixit, veteres

na-

naturæ interpretes, quos sequi tur Cicero, duas rerum tantummodo vidisse causas, effectricem & materiam.

Ad Tex. 2.

Τὸ τε ἀπαθὲς μέρος τοῦ κόσμου καὶ τὸ ἀκίνητον *melius arbitror si legatur*, τὸ, τε ἀεὶ παθὲς μέρος, καὶ ἀεικίνητον; *ut sit sensus semper patibilem, & semper mobilem partem distinguunt ac separant. nam in fine huius capitis utramque complectens naturam, & quæ infra & quæ supra Lunam est, ita dicet* τὸ δὲ ἐξ ἀμφοτέρων αὐτῶν, τοῦ μὲν ἀεὶ θέοντος θείου, τοῦ δ᾽ ἀεὶ μεταβάλλοντος γεννητοῦ κόσμου ἄρα ἐστίν.

Mercurij Trismegisti locum adumbrasse Occellus mihi visus est, quamuis ille de duobus loquatur animalium generibus. sic enim scribit in Pæmandro.

Θέασαι δὲ καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἀθανάτων ὅσον ἐστὶ καὶ τῶν θνητῶν, τὴν ἐν μέσῳ ἀμφοτέρων ζώων ἀθανάτων καὶ θνητῶν τὴν σελήνην περὶ πορευομένην. *hoc est, contemplare, quanta animalium & immortalium & caducorum vis extitat, utque inter utrumque genus lunæ circuitus medius intériectus sit.*

Ad Text. 3.

Τὴν ὕλην, *quæ latinè dicitur materia, verbum Ciceronis temporibus (ut ipse innuit in Academicis) non satis usitatum & tritum, nunquam Plato usus est, præsertim cum de ea agit materia, quæ est rerum naturalium initium; quamuis eandem pluribus explicet nominibus, quorum duo sumpsit ex Ocello & Timæo Locro, quæ sunt* πανδεχὲς & ἐκμαγεῖον, τὴν ὕλην *tamen & Mercurius trismegistus in Pæmandro & Timæus Locrus antea usurparunt. Verum illud addo, quod alias prætermisi, Platonem artificiosam materiam* τῆς ὕλης *vocabulo nuncupasse: à qua etiam formauit,* διϋλάζω *verbum, & participium* διϋλασμένος *sic in Timæo scribit.*

Οἷ᾽ οὖν δὴ τὰ νῦν οἷα τέκτοσιν ἡμῖν ὕλη παράκειται τὰ τῶν αἰτίων γένη διϋλασμένα.

Ocel-

Ocellus autem noſter vtramq́ materiam, tam artificioſam, quàm naturalem ὕλην appellauit.

HVnc locum de tribus rebus, quæ generationi ſunt neceſſariæ, ex Ocello mutuatus eſt Ariſtoteles, in ſuo de ortu & interitu ſecundo volumine text. 6.

Ariſtoteles ibidem Ocellum ſecutus.

Ad Text. 4.

Δ Εὐτέρων δὲ (inquit) αἱ ἐναντιώσεις, λέγω δὲ, οἷον ψυχρότης καὶ θερμότης. id eſt, ſecundo res contrariæ (dico frigus & calorem) neceſſaria ſunt ἵνα μεταβολαὶ καὶ ἀλλοιώσεις ἐπιτελῶνται.

EX ijs Ocelli verbis Simplicium merito poſſe reprehendi perſpicue cernitur, qui Platonis ſui, cuius dialogos frequẽter legerat, videtur oblitus. Nam cum Ariſtotelem ipſe libro 5. de phyſica auſcultatione ſic loquentem animaduertiſſet, ἡ μὲν οὖν κατὰ ποιὸν κίνησις, ἀλλοίωσις ἔστω, locum exponens ait ἔοικε τὸ τῆς ἀλλοιώσεως ὄνομα αὐτὸς ἐπιθεῖναι τῇ κατὰ ποιὸν κινήσει id eſt, videtur motui, qui per quale agitur, alterationis nomen impoſuiſſe. Quod tamen conſtat eſſe falſum. nã Ocellus, & Timæus Locrus, ac poſt ipſos etiam Plato hoc mutationis genus eadem appellatione nũcupauerunt. ſic enim Timæus in libello de natura mundi & anima, μετὰ δὲ ταῦτα αἱ τῶν αἰσθημάτων τροπαὶ καὶ ἀλλοίωσις. Plato quoq́ in Theæteto τοῦτο μὲν τοίνυν ἓν ἔστω εἶδος, ὅταν δὲ ᾖ μὲν ἐν τῷ αὐτῷ, γηράσκῃ δὲ, ἢ μέλαν ἐκ λευκοῦ, ἢ σκληρὸν ἐκ μαλακοῦ γίγνηται, ἤ τινα ἄλλην ἀλλοίωσιν ἀλλοιῶται, ἆρα οὐκ ἄξιον ἕτερον εἶδος φάναι κινήσεως, ἀναγκαῖον μὲν οὖν. δύο δὴ λέγεται τούτω εἴδη κινήσεως, ἀλλοίωσιν, τὴν δὲ περιφοράν, idem in Parmenide.

ΟὔΤι κινούμενον ἢ φέροιτο ἢ ἀλλοιοῖτο ἄν, αὗται γὰρ μόναι κινήσεις, ναὶ, ἀλλοιούμενον δὲ τὸ ἓν ἑαυτοῦ ἀδύνατον εἶναι, ἄρα κατ' ἀλλοίωσίν γε κινεῖται.

PRæterea Mercurius Triſmegiſtus, qui (vt Lactantij Firmiani ex primo libro diuinarum inſtitutionũ vtar verbis)

bis) vir fuit antiquissimus & instructissimus in omni genere doctrina, adeo vt ei multarum rerũ scientia Trismegisti nomen imponeret ἀλλοιώσεως nomen motui qualitatis inditum esse non ignoraui, quod sanè ostendit, ita scribens in Pœmandro.

Πρὸς ταῦτα ὁ ποιμάνδρης εἶπε πρῶτον ἐν τῇ ἀναλύσει τοῦ σώματος ὑλικοῦ παραδίδωσιν αὐτὶ σῶμα εἰς ἀλλοίωσιν.

ILlud silẽtio praterire non possũ, quod primo de ortu & interitu scriptũ reliquit Ioannes Grãmaticus mutationẽ, quę ratione ipsius, qualis in Vlyssem facta est, Homerum ἀλλοίωσιν nuncupasse, cum illud protulit carmen.

Ἀλλοῖος μοι ξεῖνε φάνης νέον ἠὲ πάροιθεν *(sic enim Thelemachus patrem affatur mutatum à Pallade) in quo quidem ipsum ait ἀλλοῖον, non autem ἄλλον sibi viaeri.*

HOc vocabulum δύναμις, quod sæpe numero (vt ex hoc Ocelli codice satis perspicuum est) qualitatem tertiæ speciei significat, frequens est apud antiquos philosophos qui scripserũt ante Aristotelis tempora. sic enim Timæus Locrus, in eodem libello dorico vtens sermone νόσων δ' ἀρχαὶ τῶν προειρημένων δυναμίων ἀσυμμετρίαι εἴκα πλεονάζοιεν, ἢ ἐλλείποιεν ταὶ ἁπλαὶ δυνάμιες, θερμότας ἢ ψυχρότας, ἢ ὑγρότας ἢ ξηρότας, *ita quoque Plato scribit in Timæo.* ὅτι ὀξείαις καὶ ἁλμυραῖς δυνάμεσι χολὰς καὶ ἰχῶρας καὶ φλέγματα ἔχει παντοῖα, *Aristoteles etiam in eadem significatione & in quarto Meteo. & alibi* τὴν δύναμιν *frequenter vsurpat, sed illud tamen palam dicam, vt iuuenes admoneam, non recordari, me in Hippocratis commentarijs, nec in Ocelli, nec in Timæi Locri opusculis* τὴν ποιότητα *vnquam legisse, tametsi id esse philosophorum, non vulgi verbum in Academicis affirmat Cicero, à Mercurio Trismegisto vetere admodum, & prisco Theologo sæpius, semel à Platone vsurpatum comperi, qui sic in Theæteto.* καὶ τὸ μὲν πάσχον αἰσθητόν, ἀλλ' οὐκ αἴσθησιν, ἔτι γίγνεσθαι, τὸ δὲ ποιοῦν ποῖόν τι, ἀλλ' οὐ ποιότητα. ἴσως οὖν ποιότης,

ἄμα ἀλλόκοτόν τε φαίνεται ὄνομα, καὶ οὐ μανθάνεις ἀθρόον λεγόμενον, id est. ac patiens quidem sensum monet, non tamē efficitur sensus, ac faciens quale quoddam est, sed non qualitas, fortasse igitur qualitas alienum, & extraneum tibi esse videtur nomen, nec vt sæpius dictum intelligis. quæ quidem verba cum (vt arbitror) vidisset Aristoteles, veluti à Platone dissentiens, qui τὴν ποιότητα vocabulum ἀλλόκοτον sibi videri dixerat, de qualitate agere in Categorijs sic fidenter incepit.

Π Ποιότητα δὲ καλῶ, καθ' ἣν ποιοί τινες λέγονται, qui sanè ad hunc modum locutus est, non vt se huius nominis inuentorem, & quasi architectum (vt nonnulli falsò putant) profiteretur: sed potius, vt id suo iudicio, rei naturæ proprium, & accommodatum ostenderet, quemadmodum etiam cum eodem Magistro suo consentiens in analyticis protulit ὅρον δὲ καλῶ.

Ad Text.5.

Hanc etiam partem ab Ocello accepit Aristoteles eodem libro text.6.

Λ Ὅροι ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων ita legitur in Ocelli opusculo Romæ descripto, & ad me Veronam transmisso, idem tamen Louanij impressum sic habet.

Λόγοι γὰρ ἀσώματοι τυγχάνουσι τούτων. priorem lectionem, vt quæ melior & clarior sit, magis probo.

Ad Tex.6.

Aristoteles in hanc sententiam libro secundo de ortu & interitu.

Θ Θερμὸν δὲ καὶ ψυχρὸν καὶ ξηρὸν καὶ ὑγρόν. τὰ μὲν τῷ ποιητικὰ εἶναι, τὰ δὲ τῷ παθητικὰ λέγεται, id est, calor & frigus, siccitas & humor, illæ qualitates quia vim habent agendi, hæ quoniam patiendi, nomen adeptæ sunt, quem locū accuratè admodum exposuit Ioannes Grammaticus. hoc idem quod illic dixit Aristoteles, repetit libro quarto Meteo.

Ci-

Ad Text. 7.

Cicero in Academicis, qui Ocelli forte opusculum viderat, hanc qualitatum diuisionem sic destributam interpretatur.

Earum igitur qualitatum sunt aliæ principes, aliæ ex ijs ortæ. principes sunt vnius modi, & simplices, ex his autem orta varia sunt, & quasi multiformes.

Ad Text. 9.

HVnc locum ferè totum ex Ocello sumpsit Aristoteles, & in secundo de ortu & interitu tex. 21. suis rationibus accomodauit.

VErum Aristoteles cum id conclusit, Ocellum secutus διὸ καὶ οὐδὲν οὔτε ἐκ γῆς οὔτε ἄλλου γίνεται, οὔτε ἐκ πυρὸς, *à se ipso videtur dissentire; quippe qui libro 5. de historia animal. tam ex niue, quæ gelatio quædam est, quàm ex igne oriri posse animal asserat. Nam Plinius ciuis meus Aristotelis locum sic interpretatur.*

Quin etiam in ijs, quæ putredinem nullam posse recipere existimãtur, nasci animalia nouimus, vt vermes in niue vetustiore, qui hirti sunt pilis & rubidi. quoniam, & ipsa nix vetustate rubescit. sed in niue media terræ candidi & grandiores inueniuntur, torpent omnes, & difficulter mouentur.

Idem statim de igne.

In Cypro ærarijs fornacibus, vbi chalcites lapis pluribus diebus crematur, bestiola in medio igni nascuntur pennata, paulo muscis grandioribus maiores, quę per ignem saliunt, atque ambulant; emoritur & hoc genus, cum ab igne dimotum est.

Sed cum primo Meteo. libro dixerim philosophum facile posse cũ se ipso conciliari, eò quod aliter in extrarijs, aliter in auscultatorijs libris suis loqui solitus sit, idem nunc repetere superuacaneum arbitror.

Verum illud velim consideret diligens lector: qua namque ratione Plinius, & Theodorus Gaza illa Aristotelis verba

ba ἐκ τῆς ἐν τῷ δίᾳ χιόνος in niue media terra conuerterint.

Ad Text. 10.

Idem ait Aristoteles in eodem secundo text. 22.

Ad Text. 11.

H*Æc eadem ferè omnia secundo de ortu & interitu repetit Aristoteles, vbi quonam modo aer sit humidior, quã aqua, perspicue declarauit Ioannes Grammaticus.*

Ad Tex. 15.

O*Cellus & Aristoteles de elementis vt vicissim mutentur, egerunt. ille enim primum duo posuit mutationum genera, vnum quod à terra ad ignem sursum ascendit, alterum quod deorsum agitur. vt cum aer ex igne, ex aer e aqua, ex aqua terra oritur, quæ quidem duæ generationes, seu mutationes vna tantum mutatio, quæ in orbem efficiatur, ab Aristotele esse dicitur, & ea quidem illorum elementorum, quæ deinceps & loci ordine se consequuntur. Addit etiam tertium genus, quod sanè est, cum vtriusq; elementi contraria remanet facultas, cognata vero & similis tollitur: sed cum in ea mutatione nullum gignatur elementum, nihil ipsius Aristoteles meminit. Adiungit idem Ocellus aliam quandam mutationem κατ' ἐιαλλαγήν, id est per internectionem fieri (quamuis apud eundem etiam legatur κατ' ἀναλλαγήν) quæ quidẽ qua ratione eueniat, ipse declarat dicens eam effici, cũ totum superat totum, & duæ facultates sic intereunt, vt nulla illis corporibus seruetur communis. Hos mutandi modos intellexit Aristoteles, quos tamen alijs verbis explicuit, cum mutationem elementorum in facilem, ac difficilem, in velocem & tardam generatim distinxit. Cuius quidem diuisionis primã particulam elementis, quæ proxima sunt καὶ σύμβολα ἔχει, tribuit; alteram vni extremo & medio, quorum aliud domat & comprimit aliud, & duę contrarię destruuntur qualitates, vt cum ignis ex aqua, aut ex aere oritur terra, vel contra cum aqua in ignem, vel terra in aerem mutatur & vertitur.*

Verum unum adhibuit Aristoteles, quod ab Ocello fuerat omissum, ex duobus elementis summè contrarijs tertium gigni posse, verbi gratia, ex igne & aqua, aerem & terram, atque ex aere & terra, ignem & aquam, idq; tunc euenire, cùm utriusq; una qualitas deperditur, altera conseruatur. Aristotelis verba, quibus has elementorum mutationes ab Ocello sumptas declarauit, sunt ex secundo libro de ortu & interitu textu 25. 26. & 27.

HOc mutationis genus, in quo duæ elementorum delentur qualitates, in 26. textu expositum est, quam mutationem appellauit Ocellus κατ' ἐναλλαγὴν, eamque fieri dixit cum totum superat totum, & duæ qualitates intereunt sic, ut nulla communis remaneat. mutatio igitur κατὰ τὴν ἐναλλαγὴν latinè mutatio per internectionem, siue uniuersa qualitatum consumptio reddenda est.

HAnc mutationem, quæ ex duobus elementis summe contrarijs tertium generatur, Ocellum ignorasse, cum de ea nihil scripserit, facile suspicari possumus. Verum hortor, & moneo illud hominum genus, qui Diui Thomæ Aquinatis, & Ioannis Duns Scoti disciplinam pertinaciter defendunt, ut hunc Aristotelis locum de mutatione elementorum accuratè considerent, ac perpendant. nam si fecerint, ipsos non arbitror posthac tam audacter negaturos, eadem numero in re quæ interierit, & quæ orta sit, seruari qualitatem, ac consistere.

Ad Tex. 1. Cap. 3.

MΕτάρσιος, verbum græcum latinè sublimis interpretatur, quo usus Mercurius Trismegistus in Pœmandro (tametsi μετάρσιον pro excellēti, & præstanti accipiat) cū ait:

ἈΛλὰ εὐθὺς ἐπικύνησεν ἑπτὰ ἀνθρώπους. πρὸς τὰς φύσεις τῶν ἑπτὰ διοικητόρων ἀρρενοθήλεας καὶ μεταρσίους. Sed infra in eodem dialogo μετάρσιον sumit pro animali pennigero, & aerio sic scribens. ἐκεῖνο δὲ ὅρα ὦ τέκνον, ὅτι ἕκαστον τῶν ζώων, ἐπὶ μέρει ἐμφοιτᾷ τοῦ κόσμου, τὰ μὲν ἔνυδρα τῷ ὕδατι,

τὰ δὲ χερσαῖα τῆ γῆ, τὰ δὲ μετάρσια τῷ ἀέρι. *Idem reperitur vocabulum pro sublimi vsurpatum à Philone Iudaeo tum in opusculo περὶ κατασάσεως ἄρχοντος, tum etiam περὶ ἀφθαρσίας κόσμου. Ocellus (vt satis constat) μετάρσιον sumit pro aerio. atque eam mundi partem intelligit, quae igni & aeri tributa est, quam quidem dicit postea à Demonibus occupatam. Verum Aristoteles non hanc regionem inter cęlum, terramque constitutam μετέωρον vocauit, sed omnes eas res, quae in eadem gignuntur, & apparent. vnde suo commentario περὶ τῶν μετεώρων titulum imposuit, in quo disputari περὶ τῶν μεταρσίων Olympiodorus Aristotelis interpres asserit. μετάρσιοι quoque in eadem significatione accipitur à Laertio in Epicuri vita. Quid autem sit proprie μετέωρος, abunde iam dixi, cum illius libri inscriptionem explicarem.*

Ad Text. 3.

Μεταρσίῳ καὶ ἀερίῳ συντύματα καὶ ἄνεμον, μεταβολὴν ἐπὶ τὸ θερμότερον, μεταβολὴν ἐπὶ τὸ ψυχρότερον.

IN sublimi & aeria regione duae fiunt mutationes, vna cum exhalatio calida, & sicca è terris excitata calidior redditur, ex qua stellarum crines & traiectiones apparent, quae quidē in suprema aeris parte (haec autem ab Aristotele dicitur ὑπέκκαυμα, id est, fomes succedens, gignuntur. Hoc sanè idem est, quod ignis elementum. Altera accidit mutatio, cum vapor calidus & humidus, qui ex aquis tollitur, in nubium loco, qui frigidus est, vi frigoris concrescit, & in pluuiam niuem, & grandinem conuertitur. Nam grando contrarij caloris circunstantia, quae graece nuncupatur ἀντιπερίστασις, quae exhalationionis augetur frigus, cogi solet.

EN δὲ τῷ μεταρσίῳ τόπῳ δαίμονες, Ocelli haec sunt verba, quibus esse Daemones censuisse satis perspicuū est, quā sētentiā secutus est Plato, qui quatuor Daemonum genera posuit. Aristoteles vero (vt omnes contendunt Peripatetica secta philosophi) Daemonas esse omnino negauit, quippe qui nullam asse-

seruerit inueniri mẽtẽ à materia separatã, quę aliquã cœlestẽ sphæram non moueat. Verum ipse libro tertio de ortu animalium eosdem asserere visus est, sed non incorporeos. Eius locũ ascribere libuit, vt qui legerint, melius iudicent, an quod ipse senserit, locutus sit, & scriptum reliquerit.

Ad Text.4.

P*linius tamen ciuis meus Cadmum Milesium primum historiam condidisse tradit libro 7.*

Ad Tex.9.Part.Polit.

Ὡς μηδὲ ἐπιζητεῖν πρὸ τῶν εἴκοσιν ἐτῶν τὴν τοιαύτην χρῆσιν *vt ante annos viginti rerum venerearum vsum non quærat, in hanc sententiam Cæsar libro 6. de bello Gallico de Germaniæ moribus loquens, Intra annum (inquit) IX. fœminæ notitiam habuisse in turpissimis habent rebus.*

Ad Text.vlt.

H*Oc eodem exẽplo vsus est Plato libro quinto de Rep. vbi nobis suadet vt in gignendis liberis eos imitemur, quibus illarum studiosi dant operam, vt ex optimis canibus, equis, & auibus, optima oriatur proles. Platonis verba huic loco breuitatis causa apponere nolui, cum nimis multa sint, tum maxime quòd vulgo habeantur bene conuersa.*

Ὡς δεῖ καὶ ἐξ ὧν δεῖ καὶ ὅτε δεῖ καὶ πῶς *his verbis modos exprimit Ocellus, qui in generandis, animalibus seruandi sunt. Hos* τὰς περιστάσεις *appellant græci, circunstantias latinè reddunt. Tum Seneca in quęstionibus naturalibus, tum etiam Quintilianus libro 5. suarum institutionum. Similiter circunstantias, quæ in dandis requiruntur pecunijs, secundo de moribus libro Aristoteles sic enumerat.*

Καὶ τὸ δοῦναι ἀργύριον καὶ δαπανῆσαι ῥᾴδιον, τὸ δ᾽ ᾧ καὶ ὅσον καὶ ὅτε καὶ οὗ ἕνεκα καὶ ὥς, οὐκ ἔστι παντός, οὐδὲ ῥᾴδιον.

H*Uic libello nonnulla deesse arbitror, ea adductus ratione, quòd Ocellus in fine huius vltimi capitis (id quod fecerat in alterum calce) quæ prius explicuit, non recensuit.*

ΩΚΕΛΛΟΣ

Ο ΛΕΥΚΑΝΟΣ ΦΙΛΟΣΟΦΟΣ

Περὶ τῆς τοῦ παντὸς φύσεως.

OCELLVS

LVCANVS PHILOSOPHVS

De Vniuersi Natura.

Textum è Græco in Latinum transtulit, collatisque multis exemplaribus etiam M. SS. emendauit,

Paraphrasi, & Commentario illustrauit

CAROLVS EMMANVEL VIZZANIVS

BONONIENSIS.

PARS POLITICA,

Cui accesserunt V.C. Ludouici Nogarolæ in eundem notæ eiusdem Ocelli de Legibus fragmentum, vnaq; locupletissimus Index.

Ad Eminentiss. & Reuerendiss. Principem

FRANCISCVM BARBERINVM

S. R. E. Card. Vicecancellarium.

Bononiæ ex Typographia Ferroniana. Superiorum permissu.

Anno Humanæ Redemptionis 1646.

¶

ΟΚΕΛΛΟΣ

Ο ΛΕΥΚΑΝΟΣ [illegible]

OCELLVS

LVCANVS PHILOSOPHVS

De Vniuerso [illegible]

Textum è Graeco in Latinum translatum [illegible]

[illegible] etiam MSS. [illegible]

Paraphrasi, & Commentariis [illegible]

CAROLVS EMMANVEL [illegible]

[illegible]

PARS POLITICA.

Cui accesserunt V.C. [illegible]

de Legibus fragmentum [illegible]

Ad Eminentiss. & Reuerendiss. Principem

FRANCISCVM BARBERINVM

S. R. E. Card. Vicecancellarium.

Bononiae ex Typographia [illegible] Superiorum permissu.

Anno Humanae Redemptionis [illegible]

OCELLI LVCANI De Legibus

Fragmentum ex Stobæo Egl. Phys. lib. 1. cap. 16.

Cum Versione, Paraphrasi, & Commentario *Caroli Emmanuelis Vizzani.*

Corporis, mundi, domus, & ciuitatis natura nobili comparatione consideratur.

Συνέχει γὰρ τὰ μὲν σκάνεα ζῶα, ταύτας δ' αἴτιον ψυχὰ, τὸν δὲ κόσμον ἁρμονία, ταύτας δ' αἴτιος ὁ θέος. τὼς δ' οἴκως καὶ τὰς πόλιας ὁμόνοια, ταύτας δ' αἴτιος νόμος. τίς ὦν αἰτία καὶ φύσις τὸν μὲν κόσμον ἁρμόσθαι διὰ παντός, καὶ μηδέποτ' ἐς ἀκοσμίαν ἐκβαίνειν, τὰς δὲ πόλιας καὶ τὼς οἴκως ὀλιγοχρονίως ἦμεν; ὧν γεννατὰ καὶ θνατὰ τὰν φύσιν ἐξ ἧς συνέστακεν ὕλας, ταύταν αἰτίαν ἔχειν τᾶς δια-

Continet quidem corpora vita, huius verò causa anima, mundum verò harmonia, huius autẽ causa Deus; familias verò & ciuitates concordia, huius autem causa lex. quæ igitur causa & natura mũdum quidem semper aptè cohærere, & nunquam in statum perturbatum declinare, ciuitates verò & familias breuis esse temporis: quorum genita, & mortalis natura materia, ex

λύσιος. συνέστη γὰρ ἐκ μεταβολίας καὶ ἀει παθέος. ἁ γὰρ τῶν γινομένων ἀπογένεσις σωτηρία τᾶς γεννάτορος ὕλας. τὸ δὲ ἀεικίνητον κυβερνεῖ, τὸ δ᾽ ἀειπαθὲς κυβερνεῖται, καὶ τὸ μὲν πρῶτον τᾷ δυνάμει, τὸ δὲ ὕστερον. καὶ τὸ μὲν θεῖον καὶ λόγον ἔχον καὶ ἔμφρον. τὸ δὲ γενατὸν, καὶ ἄλογον τὸ μεταβάλλον.

qua constituta sunt, ipsum habet causam dissolutionis, constat enim ex mutabili & semper passibili: eorum enim quæ genita sunt interitus, salus genitricis materiæ. quod verò semper mouet, gubernat: quod semper patitur, gubernatur: & illud quidem potestate prius, hoc verò posterius; & illud quidem diuinum, & rationem habens, & mentis particeps, hoc verò genitũ, & rationis expers, & mutabile.

PARAPHRASIS.

VIuentium corpora vita continet ac moderatur, cuius origo est anima: vniuersumq; seruat harmonia, cuius primæuus auctor Deus: familiæ, & vrbes concordia coalescunt, quam semper recta legum constitutio parit: ideoq; eãdem ob causam vniuersi partes semper cohærent, nec vnquam in eo statutus ordo peruertitur; vrbes verò ac domus exiguo permanent tempore: hæ siquidem genitam, mortalemq; sortiuntur naturã, materiæ ratione, è qua constituuntur, quæ ipsis interitus est causa, cum perennibus inde mutationibus, passionibusq; sint obnoxiæ; materia

ria enim, ex qua progignuntur, rerum, quæ ipsius sunt participes, interitu gaudet, ac perficitur. in vniuerso autem, quæ semper mouet pars, regit; quæ semper mouetur, regitur: & illa quidem potestate prior, hæc posterior: illa diuina, rationis, ac mentis particeps: hæc genita rationis expers, & mutationibus obnoxia.

COMMENTARIVS.

Libri argumentum offerre hic foret ridiculum, vbi minimum eiusdem se se offert fragmentum: hoc tamen breui exponere commentario sat erit, vnamquãq; illius exactè tamen declarando particulam. id enim temporum licet iniuria corruptum, dogmatum tamen grauitate maximè perfectum opusculum non iniquo animo ab eruditis accipiendum spero, dum veteris vestigia sapientiæ non minus litteratum excolant cultores, ac antiquitatis amatorum oculos rapiat *superstes ruinarum maiestas* (vt cum doctissimo viro Andrea Mariano loquar:) & ædium sacrarum ruinæ à viris probis excolantur, quas *religiosi æque* (vt aiebat Seneca) *ac stantes adorant*. Hoc igitur nobile eruditi operis fragmentum à Stobæo excerptum huic politicæ parti addere opportunum duxi, cuius doctrinæ præstantia vt vnicuiq; facilius occurrat, obseruandum hic Ocellum docere, quod vita continet corpora, ac illius vera, certè causa est anima. quod sanè quanam contingat ratione dubium videtur, si enim vita prodit ab anima, quam a corpore cõtineri asseret vnusquisque, cum dicatur corpus σῶμα, quasi τῆς ψυχῆς σῆμα (*animæ sepulchrum*) non vita cor-

Ruin. Roma epigr. L. 1. in prham.

Plato in Cratilo.

Corpus animæ sepulchrum

Forma continet, materia continetur. pus continebit, at potius in hoc, vel ab hoc ipsa continebitur. id tamen affirmare reuera foret absurdum, dum hoc discrimen vigeat inter materiam ac formam, quod illius proprium sit contineri, huius verò continere *phys.* 3.65.*&* 67.*&* *phys.* 4.38. & iure quidem, cum illimitatā materiæ naturā à forma cohibeatur, & ea corpora, quæ vnà coeunt, vt mixtum constituant; ita forma complectatur, vt licèt opposita sint, atroces tamen pugnas exercere, & ab inuicem separari prohibeat, vt videtur innuisse philosophus 2.*de an.* 39. ideoq; nō animā corpus, at è conuerso istud anima continebit; idemque pariter de vita erit asserendum, quæ præcipuus veluti effectus ab anima prodit, nam τὸ ζῆν τοῖς ζῶσι τὸ εἶναί ἐστι (*vivere vinentibus est esse*) 2.*de an.* 37. ideoq; vita cum tribuat esse mixto, & ipsum continere nec iniuria dicetur.

Anima viuentis corporis quomodo causa. animam verò primæ iam esse vitæ causam nemini dubium; est enim ea per quam primò viuimus 2.*de an.* 24. & vitæ nedum, at viuentis corporis forma dicitur, quia illi confert esse; finis quoq; eiusdem quia corpus animæ instrumentum à natura constituitur; & postremo efficiens causa asseritur, quia illi motum localem, auctionem, alterationem, nutritionem, ac cætera huiusmodi elargitur 2.*de an.* 36.*&* *seqq.* ideoq; profunda speculatione Ocellus ait à vita corpus contineri, eiusque causam animam esse eruditissimè dixit. Nec dissimili ratione subdit ab harmonia mundum contineri, ac huius causam esse Deum: cum enim vniuersum è cælo, quatuorq; primis corporibus compactū esse *in libro de nat. vniu.c.* 2. nouerimus, ex ea entium serie ipsum prodire ac conseruari nemo dubitabit asserere; ex cunctorum quinimo entium complexu κόσμον dictū *ibid.c.* 1. t. 6. obseruabit, quod longe clariùs exponens Iamblichus monebat nomen huiusmodi vniuerso inditum ab illo fœde-

Harmonia mundum continet.

Comm. in symb. La. c. 37.

re, quod inter eius partes vigebat: si igitur huiusmodi corporum cætus, eorumq; licet contrariorum nexus in perenni discordia concors mundum constituit, quis ipsum ab harmonia comi neri negare audeat? non ab ea quidem, quam cælo Pythagorai adscripsere, ab eodem acute exclusa à philosopho 2. *cali* 52. *& seqq.* (hæc n. non mundi, sed cæli diceretur harmonia) sed ab illa, quã concors entium quorumlibet nexus constituit: hanc .n. verè harmoniam dictam fuisse: nedum inde suadetur, quod hæc certe sit pulcherrima cunctorum, quæ sint in vniuerso, & entium pulcherrimam dictam fuisse harmoniam testatur Iamblichus: at præterea confirmari videtur auctoritate Aristotelis 1. *de an.* 55. quo loci cum docuerit quod harmonia λόγος τις ἐστι τῶν μιχθέντων ἢ σύνθεσις (*ratio quædam commistorũ, aut compositio*) hæc certe vi prædicti nexus in vniuersi partibus refulgebit, indeque etiam in ipso vniuerso prodibit, in quo concors omnium partium refulget compositio, ac singularis ordo, qui ab Aristotele 3. *cæli* 24. dicitur οἰκεία τῶν αἰσθητῶν φύσις (*propria sensibilium natura*) ideoque vniuersum continebis, ac seruabis harmonia

In vita Pyth. c. 18

Harmonia quid.

——— æterno complectens omnia nexu

O rerum, mixtiq; salus concordia mundi,

Et sacer orbis amor.

Lucã. l. 4

cuius sanè primæuum auctorem Deum quis proteruo mendacio recuset dicere, qui δοκεῖ τὸ αἴτιον πᾶσιν εἶναι καὶ ἀρχή τις (*videtur omnibus causa esse, & principium quoddam.*) *met.* 1. *c.* 2. ideoq; rebus ipsis esse cum fuerit elargitus, eas pariter conseruat, & vniuersi partes ita moderatur, vt ab eo prorsus pendeant, siue illum vt vniuersi principem cum philosopho 12. *met. c. vlt.* siue primum veluti motorem *ibid. t.* 36. *& seqq.* consideremus, vnde ab ipso cælum ac natura pendere *ib. t.* 38. sapien-

Deus omnium causa.

tis-

tissimè proferatur, in quibus perennis ordo cum floreat, ac proinde perfecta, absolutaque elegantia (à qua nos vniuersum, mundum, appellasse testatur Plinius) licet in cælesti parte longe fælicius *de part. an. 1. c. 1.* prædicta vtique harmonia vniuersum continebit, nam per hanc in cælis.

Nat. hist. l. 2. ca. 4.

Boet. de consol. li. 4. metr. 6.

... iusto fædere rerum
Veterem seruant sydera pacem

ac in vniuerso terrarum orbe inconcusso quodam ordine.

Ibid.

Perpetuus ordo in vniuerso.

Semper vicibus temporis æquis
Vesper seras nunciat vmbras,
Reuehitq; diem lucifer almum.
Sic alternos reficit cursus
Alternus amor, sic astrigeris
Bellum discors exulat oris.
Hæc concordia temperat æquis
Elementa modis, vt pugnantia
Vicibus cedant humida siccis,
Iungantq; fidem frigora flammis.
Pendulus ignis surgat in altum,
Terraq; graues pondere sidant.

hanc autem harmoniam æterna præscripserunt ac perpetuò conseruant Dei decreta, nam

Idem ibid.

Sedet interea conditor altus
Rerumq; regens flectit habenas
Rex, & dominus, fons, & origo,
Lex, & sapiens arbiter æui.

eadem quoque proportione ciuitates ac domos à concordia monet contineri Ocellus, & hanc à lege produci: ciuitatis quidem natura & conditio à concordia, illam optimè docet seruari: dum enim ideò vrbes fuerint institutæ, vt viuamus, existant verò gratia τοῦ εὖ ζῆν (bene

vi-

viuendiq; polit. 1. c. 2. vbinam fælix hæc, & recta occurret vita, si concordiam à ciuitate contingat exulare, tunc scilicet (sapientes τὰς πόλεις ὁμονοεῖν φασιν, ὅταν περὶ τῶν συμφερόντων ὁμογνωμονῶσι, καὶ ταὐτὰ προαιρῶνται, καὶ πράττωσι τὰ κοινῇ δόξαντα. (*ciuitates concordes esse dicunt, cum de ijs quæ conferunt consentiunt, & eadem eligunt, aguntq; ea quæ publicè visa fuerint*) *eth.* 9. c. 6. quare his per discordiam exclusis, ciuitatem perire & fælicitate prorsus priuari oportebit. hanc verò seruare concordiam solius certè legis munus erit, quæ ne aliena egenus rapiat, ne dites plebs opprimat, ne inopes potentiori succumbant, sola operatur; hæc probis opera virtuti consona præscribit, ad quæ natiuo ferantur appetitu, ac improbos pœnarum atrocitate à sceleribus arcet, quorum certè præda cæterorum probitas, opesque forent, dum plerorumq; animos vitia occupent, ideoq; non virtutis amore, at pœnarum potius terrore à prauis operibus auertantur: quare lex quandam veluti constituens in ciuitatibus æqualitatem, sic æquo pede pauperũ tabernas, ac potentiorum turres ingrediatur, dum omnes vel præmijs allicit, vel pœnis deterret, ad commune bonum æqua inuitans sorte, vera in ciuitatibus concordiæ parens dicetur, vrbesq; ac regna præstantissimè seruabit; quod sanè Pindarum respexisse crediderim, dum Eunomiam, Themidis filiam, per quam bonarum legum constitutio designatur σώτειραν (*seruatricis*) eruditissimo epitheto decorauit; ac si illius peculiare foret munus, vrbes concordiæ beneficio felicissimè seruare: ideoq; cum aiebat philosophus *polit.* 7. c. 4. eam ciuitatem, quæ maximè populo abundaret, difficile conseruari, dicebat ὁ νόμος τάξις τίς ἐστι, καὶ τὴν εὐνομίαν ἀναγκαῖον εὐταξίαν εἶναι· ὁ δὲ λίαν ὑπερβάλλων ἀριθμὸς οὐ δύναται μετέχειν τάξεως· θείας γὰρ δὴ τοῦτο δυνάμεως ἔρ-

Vrbium fælicitas quæ.

Lex concordiæ parens in ciuitatibus.

Olymp. od. 9. antistr. 1.

τον, ἥ τις καὶ τόδε συνέχει τὸ πᾶν. (*lex ordinatio quadam est, & bonam leges positionem necessarium est esse bonam ordinationem. diuinæ enim potentia id opus esset, quæ, & hoc totum continet*) Familiam pariter, quam veteres pusillam rempublicam esse iudicarunt, concordia non dissimili ratione dicitur continere: dum enim illam præcipuè coniugum societas constituat, *polit. & œconom.* 1. c. 2. ab hac seclusa cōcordia, nulla certè fęlicitas aderit: vt abunde Romana erudire visa est sapientia, quæ in nuptialis Iunonis sacro victimam absq; felle iussit consecrari, illudque exemptum post aram abijci, vt omnia à connubio reijcienda irarum semina, discordiamq; prorsus excludendam sagaci instituto edoceret, quod si cōsanguineos etiam familiæ nomine lubeat complecti, & inter hos, quid peius Erynnis furor queat locare, quam diffidia, ac litium semina.

Sen. ep. 47
Coniugū concordiam expetit.
Plut. præcept. connub. 28.

—— μοῖραι δ' ἀφί—
σταντ', εἴ τις ἔχθρα πέλει
ὁμογόνοις, αἰδῶ καλύψαι

Diffidia consanguineorum infelicia.
Pind. Pyt. od. 4. στρ. ζ

(*felicitas autem abscedit, si quasi multas existat inter consanguineos; adeo vt tegant pudorem*) domesticam verò concordiam legum beneficio seruari, tot ab *ijs* præscripta de coniugibus dogmata testantur, & Pythagoræorum schola satis videtur apud Aristotelē *œconom.* 1. c. 4. suadere, quæ vxores ab iniurijs virorum lege monebat liberandas: ideoq; concordia, quæ à legibus enascitur, ciuitates ac domos continebit, non secus quam corpus vita, ac mundum conseruet harmonia, quarum hæc à Deo, illa ab anima prodire modò statuebatur: similemq; quo ad id munus animum ipsi Deo non immeritò asseruisse Ocellus videtur, dum præpotenti huius imperio, magnus; vel minimo illius nutu, paruus regatur mundus, & *quem in hoc mundo locum Deus obtinet, hūc*

Animus humanus Deo similis.
Senec. ep. 65.

in

in homine animus. & par quoque in lege, si ciuitates ac familias respiciamus, viget ratio: vt enim harmoniam vniuersi Deus, sic ciuitatis concordiam lex præscribit, & μὴ ὑπαρχούσας ἁρμονίας καὶ ἐπόψιος θείας περὶ τὸν κόσμον οὐκ ἂν ἐδύνατο συνεῖμεν ἔτι καλῶς ἔχοντα τὰ ἐγκεκοσμαμένα. μὴ ὑπαρχούσας δ' εὐνομίας περὶ τὰς πόλιας οὐκ ἂν δύναιτό τις ἀγαθὸς εὐδαίμων πολίτης ἦμεν. *(non existente harmonia & diuina prouidentia circa mundum, non possent permanere adhuc recte se habentia in eo ordinata. & non existente recta legum constitutione in ciuitate non posset quis bonus vel felix ciuis esse)* & vti Deus æquo singulos amore prosequitur ita lex non inæquali cunctos vincit decreto, ideoque diuinum quidpiam illi quodammodo inesse videbitur, vt iure *polit. 3 c. 16.* dicat Aristoteles τὸν νοῦν κελεύων ἄρχειν, δοκεῖ κελεύειν ἄρχειν τὸν θεὸν καὶ τοὺς νόμους. ὁ δ' ἄνθρωπον κελεύειν, προστίθησι καὶ θηρίον. ἥ τε γὰρ ἐπιθυμία τοιοῦτον, καὶ ὁ θυμὸς ἄρχοντας διαστρέφει, καὶ τοὺς ἀρίστους ἄνδρας. διόπερ ἄνευ ὀρέξεως νοῦς ὁ νόμος ἐστί. *(qui mentem præesse iubet, videtur iubere Deũ præesse & leges: qui autem hominem præesse iubet, adiungit & bestiam, libido quippe talis est, atque obliquos agit etiam viros optimos, qui sunt in potestate, ex quo mens absq; appetitu lex est.)* Maximum verò inter vniuersum, ac ciuitates familiasque vigere discrimen obseruat auctor, quòd scilicet perpetua sit illius harmonia, nec vlla vnquam intemperie conturbetur, harum verò breuis sit fælicitas, & citissimus adsit interitus; cuius eandem cum doceat euentus esse causam, ac illius mutationis, quà entia hæc inferiora assiduè premuntur, non difficile profectò erit, vndenam ea prodeat dissimilitudo, inuenire; interitus siquidem radix cum sit materia, vt monuimus *cap. 2. & 3.* perpetuis obnoxia mutationibus, & ex opposito Deũ primæui causam omnino sciamus immo-

Hippodamus Thurius de beatit.

Diuina prouidẽtia, & lex comparantur.

Lex est mẽs absque appetitu.

bilem

bilem *met.* 12. 36. statuendum est certè, relatum inter vniuersum ac ciuitates discrimen non aliunde oriri, quàm ex eo, quòd illius harmoniæ auctor immutabilis prorsus æternam vniuerso, si velit, harmoniam conferre poterit, ciuilem verò ac domesticam concordiam interire sit necesse, quia fragili ac mutabili sit innixa fundamento, legi scilicet; nedum enim grauibus & leges ipsæ subsunt mutationibus, quas tamen vir politicus arceat οὐ γὰρ τοσοῦτον ὠφελήσεται κινήσας ὅσον βλαβήσεται τοῖς ἄρχουσιν ἀπειθεῖν ἐθισθείς. (*non enim tantùm proderit qui corrigere perget, quantum nocebit assuefactio superioribus non parendi.*) at licet nil prorsus immutentur, earum quandoque robur opprimitur, vt nil inde beneficij misera ciuitas, infelixue ciuis queat captare: armorum id certè præstat strepitus, qui leges miserrimè cogit silere, siue dum princeps anxius imperij, illiq; suo veluti patrimonio seruando deditus, subditorum casus, alienos veluti negligit, siue dum,

Legum mutatio noxia.

—— —— *barbarus hostis,*

Vt fera plus valeant legibus arma facit.

Ouid. 4. de pont. eleg. 9.

ciuium quoq; quorumdam grauis nimium id plerumq; præstat auctoritas, quorum certò videmus exemplo leges, vt dicebat Solon aranearum telis persimiles esse, quæ tenuia quidem, ac leuia cohibent corpuscula, grauibus verò cedunt, nec illæsas quandoq; leges esse permitti vel pessima iudicum quorumdam inscitia, vel auara eorumdem impietas, quæ posthabita legumlatorum voluntate, leges iniqua flectit interpretatione, omni spe disiecta assequendæ iustitiæ.

Laert. in eius vita.

Leges aranearu̅ telis simi les.

—— —— ἑλκομένης ᾗ κ' ἄνδρες ἄγωσι

Δωροφάγοι ——

(*tractæ quocunque homines duxerint deuoratori.*) ideoq; sicuti omnis expers mutationis principium harmoniæ,

Hesiod. opera. & dies l. 1.

quæ

qua vniuersum gaude, eã quoq; seruat inconcussam ciuilem verò ac domesticam concordiam ruere permittit tot subiectum mutationibus eiusdem principium: idem pariter de ijs proferendum rebus, quarum natura ortu premitur ac interitu, quòd scilicet ideò diu non permaneãt, quia earum principium est materia omnis mutationis, passionisq; radix *superius c.2.t.* 3. ideoq; impotens entibus ex ea constitutis immutabilitatem conferre: & quasi perennis huius mutationis, quam natura materiæ adscripsit, validam assignaturus causam, auctor subdit, eorum quę oriuntur generationem esse salutem, materię ex qua ea oriuntur: ac si innuat materiam sibi vindicare quod perenni sit obnoxia mutationi, indeq; ipsius naturam constitui: si enim illa ad formas potestatem in sua claudit natura, vt late *c.* 2. *t.* 3. dicebatur, & eas ortus ac interitus beneficio consequitur, inde illius quoq; salutem prodire erit asserendum, frustra.n. illa fueretur potentia, quæ nunquam ad actum foret redigenda 1. *cæli* 32. Quoniam vero Ocellus illius entis meminit, quod perpetua passione ac mutatione prematur, illius quasi memor sectionis, qua vniuersum diuiserat *superius c.2.t.1.& 2.* monet id, quod semper mouetur, gubernare cælum scilicet, vt *ibi* docuimus: id verò quod semper patitur, nempe inferiorem hanc partem semper gubernari, quod pariter innuisse videtur Aristoteles *meteor*. 1. *c.* 2. quo loci cum inferiorem hunc mundum contemplaretur, dicebat ἔστι δ' ἐξ ἀνάγκης συνεχὴς πως οὗτος ταῖς ἄνω φοραῖς, ὥστε πᾶσαν αὐτοῦ τὴν δύναμιν κυβερνᾶσθαι ἐκεῖθεν. *(est autem ex necessitate continuus quodammodo iste superioribus latoribus, vt omnis ipsius virtus inde gubernatur.)* ideoq; illud subdit esse potestate prius, hoc vero posterius, quia facultates inferioris partis à superiori illa potestate pendent, & cælum diuinum quid dicit, (vt *c.*2. *t.* 2. obserua-

uimus) ac rationis particeps, ratione ſcilicet intelligentiæ, quæ cælo motum confert, ſiue orbis ipſius formam verè eam eſſe, ſiue ei tantum aſſiſtere cenſuerit:& vtrũq; illud prędicatum cęlo attribuiſſe videtur Ariſtoteles, qui & ipſe cælum diuinum corpus dixit 2.*cæli* 17.& animã præditum *ib. t.* 13. id verò quod paſſioni obnoxium *eſt*, ex oppoſito dicit eſſe genitum, ratione ſcilicet partium: ac præterea rationis expers ſtatuit, ac mutabile, cum illius peculiare videatur pati, ac moueri, vt alias abundè docuimus, quod certè animam ab hac vniuerſi parte videtur excludere, quæ ſuapte natura motum confert, ac proinde extrinſecum motorem non accerſit.

FINIS.

AV-

AVCTORVM,

Qui in hoc commentario libro laudantur, explicantur, aut emendantur Index, in quo littera P. numero præfixa Prolegomena denotat.

ALbertus Magnus. 129.294.
Thobias Aldinus 163.
Thomas Aldobrandinus 104.
Vlysses Aldrouandus 164.
Alexander ab Alexandro 265.295.
explicatus 235.
Clemens Alexandrinus. P.
M. Antonius 109.110.
explicatus 174.
Alexander Aphrodisæus 306.
S. Thomas Aquinas 93. 237.
Archytas Pythagoræus 5.6.102. P.
Aristophanes 3. 196.
eiusdem Scholiastes 196.
Aristoteles passim.
explicatus 9. 19. 20. 25. 32. 43.45. 48.54.57.58.61.65.77.88.93. 108. 117. 125. 156. 157.188. 224. 242. 256.275.
emendatus 158.
Athaneus 227.
Auerroes P.
Ausonius 196.
Franciscus Bacconius 79.148.
Caspar Barthius P.
Thomas Bartholinus P.
Bellorius 163.
Iohannes Benedictus 106.203.
Baulus Benius 104.
Rabbi Moses dictus Benmaimon. 296 298.
Boetius 94.
Paulus Belduanus P.
Augerius Busbequius 22.
Marsilius Cagnatus 159.
Calicratides Pythagoræus 266.
Theodor. Canterus P.
Bonauentura Caualerius 21.
Censorinus. P.
Corn. Celsus 306.
Charondas Catanæus Pythagoræus 240.
Cicero 27. 43. 117. 198. 244. 247. 251. P.
Claudianus 239.279.303.
Clinias Pythagoræus 228.
Clusius 161.
Comelinus P.
Crito Pythagoræus 105.
Critolaus Peripateticus 54.
Dalechampius 45.
Danthes 220.
Democritus 80.
Diodor. Siculus 201.203.292.
Diogenes Laert. 5.6.14.85. 101. 131. 144.188.220.287.313.346. P.
Paulus Aegineta 287.
Aelianus 220.
Empedocles 28.64.
Sextus Empiricus 14. 27. 63. 156. 292. P.
Euripides 261.265.297.304.
explicatus 230.
Euryphamus Pythagoræus 215.
Eustathius Scholiastes Homeri, & Dionysij 103.106.
Octauius Ferrarius 297.
Mars. Ficinus 132.220.

Tho-

INDEX

Thomas Fienus 306.
Forestus 250.
Iacobus Gaddius 294.
Galenus 84.229.
Galilaus 22.
Gassendus 74.164.
A.Gelius 287.
Hesiodus 14.26.49.107.
Heraclitus 63.212.
Hipodamus Thurius.
Hyerocles Pythagoraus 8. 48. 86. 95. 103.131.216.253.262.341.P.
Hyparchus Pythagoraus 294.
Homerus 102.125.149.161.258.
explicatus 80.102.
Horatius 84.222.316.
Iamblichus Pythagoreus 216. 229. 244.249.270. 273. 277. 279. 280. 289.295.305.307.311.317.341.P.
emendatus 299.
Iosephus Habreus 234.235.
Isocrates 50.55.
Silius Italicus 5.
Iuuenalis 236. 249. 258. 266. 283. 313.*explicatus* 14.296.
Henr.Lindenbrogius P.
T.Liuius,P.
Lucanus 197.204.292.
Lucianus 22.242.304.P.
Lucretius 15.20.32.35.57.78.94.126 159. 202. 203. 205.221.238.250. 263.264.P.
Macrobius 196.198.215.240.295.
Manilius 2. 4. 28. 36. 51. 102. 153. 188.197.242.244.
Ald.Manutius P.
Am.Marcellinus 148.
Andreas Marianus 339.
Martialis 73.244.262.266.
explicatus 158.
Melissa Pythagoraa 272.
Mercurialis 279.
Mercurius 122.
Paulus Iosephus Meremius 315.
Michael de Montaigne 286.
Vincentius Montecaluus 48.
Auctor libri de mundo 40.104.
quis fuerit quaritur ibid.
Io.Hardus 149.
Ludouicus Nogarola 7. 31. 54.156. 171.178.183.187.319.*& seqq.* P.
Vincentius Nogueira 296.
Nonius 71.
Origenes P.
Ouidius 17. 26.57.94. 113. 122.136. 148. 155. 159. 164. 180. 203.211. 219.230.292.293.296.304.
explicatus 85.
Franciscus Patritius 105.118.P.
Peireskius 72.163.164.
Persius 316.
Philo Iudaus.P.
Philolaus 60.
Photius 226.
Franciscus Piccolomineus P.
Io.Picus P.
Pindarus 48.149.203.343.P.
explicatus 106.204.287.
Pythagoras 6. 39. 85. 103. 131.253. 261.
Plato 4.13.40.46.85.95.114.132.149 175.198.199. 219. 222. 249. 272. 304.310.312.313.314.
Plautus 271.
Plinius 22.45.70.164.219.249. 283. 318.P.
Plinius Iunior.P.
explicatus 244.
Plutarchus 8.12.39.80.101.113. 115. 125.203.206. 230. 245. 251.252. 266.277.289.293. 294. 298. 303. 304.312.313.316.
explicatus 293.
Porphyrius 27.249.295.
Simon Portius 162.
Cyrus Theodorus Prodromus 183.
Calius Rhodiginus 84.286.
Io.Rhodius 231.

CL

Cl.Salmasius 164.
Scaliger 163.216.238.288.
Seneca 27.74.80.172.199. 258,312. 315.344.P.
Seneca Tragicus 234.292.
Daniel Senertus P.
Simplicius 226.
Sinesius 80.
Gulielmus Soyer.P.
Ael.Spartianus 212.
Stobaeus 60. 85.126. 139. 190. 196. 261.P.
Strabo 292.
Suessanus 216.
Corn. Tacitus 219.288.
Theages Pythagoraus 105.
Theognides 310.
Thuanus 161.
Tibulius 122.227.
Timaeus 6.12.16.114.126.137.
Tiraquellus 250. 263.266.283.292.
Phlagetor Trallianus 22.
Velleius 102.311.
Ianus Vitalis 26.
Virgilius 18. 89. 148.197. 275. 289. 315.explicatus 312.
Vrbanus VIII.44.194.272.283.311.
Xenophon.84.263.271.277.286.
Zabarella 156.

RERVM MEMORABILIVM INDEX.

A

Accidens est entis ens. pag. 31
Accidentia vniuersi additamenta 39
relatiua maximè mutabilia 32
Ἀκμὴ quid significet 16
Actio an inter contraria, vel similia. pag. 121
est compositi non formæ 128
Adolescentes omnia scire non decet 282
ante 20. annum à Venereis prohibendi 293
spe gloriæ maximè excitãtur 313.
ijs quam vtilis proborum amicitia pag. 315
Aere an nutriatur chamæleon. 161. & seq.
aer respiratum cur hyeme densetur 71
Ætatis humanæ gradus 17
ætas quomodo in plantis 77
ætatum numerus 81. & 84
mores ibid. & 263
ætati vnicuiq; cur amicitia vtilis. pag. 82
fora propria apud Persas assignatã pag. 84
ætates cum anni temporibus collatæ 85
in ijs quomodo circulus 87
Æternitas qua ratione insit corruptibilibus 61. & seqq. 66
qua ratione in homine, & cæteris animalibus 75
an insit vniuerso, vide in verbo Vniuersum.
Agentia inferiora omnia an generent in se ipsis 192
Alexãder Persas docuit à matribus abstinere 293
Alimentum generatricis facultatis obiectum 301
Alteratio quid 121. eius causa contrarietates 123
Amantium iuramenta irita 227.
Amicorum dissidia cur acerba 265
Amores coniugum prole carẽtium citius euanescunt 230
amoris vis 239
amor coniugũ sit temperatus 304
Ἄνεμος quid 209
Anima quomodo quaternario, & denario constituta à Pythagoręis pag. 9
ignis credita à plerisque 80.
animas in aqua occumbẽtium interire veterum quorumdam sententiã. ib.
eius diffinitio tradita ab Arist. explicatur 198
transmigratio excluditur 221
in quæ animalia fieri crederetur. ibid.
polipicum inuentum 123
anima vitæ causa 340
humana Deo similis 344
Animal cur aere egeat 44
ad generãdum cur procliue 77. & pag. 276
aliquod an in igne, & glacie 157
nullum igne, vel aere nutritur 160
animalium quorũdam media vnde 162
animalia dum generant fiũt quodammodo vnum 193
ex putri quomodo generẽtur 211.

om-

omnia cur corruptibilia 233
Antiperistasis quid sit 78
qua ratione contingat 79
Antipodes antiquis non ignoti 220
Apellis linea in palatio Cæsarū 318
Apes cælas hæxagonas efformant, & cur 230
Apppetitus cuiuslibet motus principium 233
Apollo cur dictus λοξίας 196
Aqua quomodo concrescat 156
& aer cur elementa media 166
reliqua vide in v. Elementum.
Aristoteles priscorum scripta flammis non aboleuit 144
non meminit Ocelli 145
cur ab hoc differat in numero qualitatum ib.
vt rite exponatur quid obseruandum 156
Astrologi quomodo mores hominū coniiciant 237
Auctio quando fiat 17
Auctorum sententiæ, quomodo explicandæ 213

B

Barbari connubia cum matre, filia, & sorore permittebant 292. & seqq.
Bruta agunt propter finem, & qua ratione 230
non semper concubitus expetunt pag. 240
magis accomodata naturæ, quàm homines 245
in ijs exempla concubitus vetiti seuitati 294
eorum proles cur magis sanitatis particeps quàm hominum 307

C

Calidum, & frigidum cur actiuæ qualitates 135
eorum conditiones, & natura, ib.
Cato eiecit Senatum virum, qui vxorem præsente filia fuerat osculatus 298
Causæ generationis quæ, & vbi 97. 99. 189. & seqq.
genera causarum 98
causas primas speculatur philosophus 99
eadem causa per accidens producit contraria 143
causa efficiens quænam 190
vniuersalis & particularis distinctio, necessitas, & ratio ib. & seq.
finalis præcipue spectat ad physicum 213
Chamæleontis lingua 162
anatome 163
chamæleon edit, & bibit ibid.
frequens apud Cairum ibid.
colores rerum an induat 164
quomodo æqualis crocodilo dicatur à Plinio ib.
inediam tolerat. ib.
chamæleon herba. ib.
Κύαμος quid 287
Cinici interulam non gestabāt 297
pudēda duplicato pallio tegebāt. ibid.
Circulus omnium mensura 67
in ætatibus qua ratione detur 87
est in ortu singulorum entium ib.
caret principio, & fine 192
Ciuis non debet se suum, sed ciuitatis æstimare 257
Ciuitates Deo gratæ 244
ciuitas quid sit 247
quænam beata 257
illi, quæ præcipuè necessaria 258
eius felicitas pendet ex recta puerorum, & mulierum institutione pag. 271
ciuitates propter quid institutę 342
populo si abundent difficile conseruantur ib.
Κυνομυῖα quid 286

Cælibatus apud veteres damnatus. pag. 244
Cælum extra nihil est 40
à celis motrices intelligentias excludentium sententia 46
eorum motus qualis 64
cælum cur Deorũ sedes 65.& 107.
eius conditiones 104.& 105
cur ad rerum ortum necessarium pag. 191
cur cęlos Deos antiqui crediderint & an recte 198
cur cælum dixerint αἰθέρα ibid.
cælum inferiorem partem gubernat 224
diuinum & rationis particeps 347
anima præditum 348
Cognitio omnis an bona 282
Color, an actu color sine lumine 44. & 45
nõ est adequatum visus obiectũ 47
Commentarius quæ præexigat. P.
Compositum solum verè est substãtia 127
agit 128
generatur & interit 129
Concordia regit ciuitates, ac domos.
Concubitus habendus nõ voluptatis, sed prolis gratia 225.231.241. 245.& 254
in eo cur voluptas adita à natura pag. 229
cur misceantur corpora 230
in puerili ætate prohibetur 273.& seq.
frequẽs damnatur 281.& 285. morborum causa 250
illius numerus à Solone, & à Regina Aragonũ præscriptus, qui 286.
in tenera ętate adhibitus, cur ad libidines excitet 288
rarus quam vtilis 289
cum quibus prohibitus 290
in locis sacris, & publicis damnatus 295.& seq.
victum salubrem, & mentem tranquillam exigit 300
à perturbationibus, & curis vitiatur 305
reliqua vide in v. Venerea Matrimonium, Nuptiæ.
Consanguinitas vsque ad 4. gradum cur perseueret 294
inter consanguin. lites pessimæ 344
Contentio inter homines eiusdem artis 107
qua ratione sit in mundo. ib.
Contrarietates generationis principium 119.& seq.
earum opus 120
mutuo non immutãtur 137. at bene contraria 138
hæc cur simul non maneant 187
Corpora tantùm entia dicebant veteres 130
prima vide in v. Elementum.
differentiæ eorum in priores, & posteriores diuidũtur 140.& seq.
corpus animæ sepulchrum 343
Κόσμος quid significet 32

D

DÆmones vbi 215
an noti peripateticis 216
Denarius numerus qua ratione constituatur 8
ex eo quomodo corpora constent apud Pythag. ib. quomodo anima pag. 9
Deus vniuersi supremus finis 48
an efficiens illius causa iuxta peripateticos ib. & 238
vnus penes philosophos, & cur plures Deos aliqui asseruerint 49. & 102
ex nihilo omnia condidit 94
omnia conseruat. ib.
cur vniuersum condiderit 95
vniuersi moderat. 102.& causa 141

vnde

vnde μοῖρα dictus 104
est vbique 212
eius sedes cur cælum 65.& 107
inter ipsum, & viros bonos amicitia 258
Diuitiæ quàm vtiles P.
philosophum non dedecent, & ad fælicitatem necessariæ P.
Domus quid 247
domestica exempla maximè corrumpunt adolescentes. 249
Dorica dialectus cur Pythagoræis familiaris P.
Δίξα quid 7
quid penes Pythagoręos 8
D . ıitationes semper excludēdæ, & cur 201

E

EBrietas à concumbente euitāda, & cur 302
ebrij vt plurimum infæcundi 303
filios dementes generant 304
Educatio patris intemperantis cur mala 250
filiorum parentibus præscribitur 308.& seq.
recta quam vtilis 311.& 312
ciuium infensa tyrranis. ib.
Ἔγχρονος quid significet 13
Εἱμαρμένη,& μοῖρα qu͂id differant 103
Elementa mutuo immutantur 70.
139.173.175.180.& 185
superiora se habēt vt forma ad inferiora. ib.
qua ratione æterna 71
eorũ circulus 83.mutuus ordo 50
numerus 124
cur substantiæ hic dicantur 126
cur 4.apud Peripateticos 131
cur apud Platonicos 132
eorum qualitates 147.& seq.
quænam habeant excessum qualitatum 151
quænam extremi & medij rationē pag. 165
eorum ordo & situs 151
immutantur manentibus symbolis qualitatibus 171.& 179
in eorum vnoquoq; latent cætera 175
cōtigua cur semper in vna qualitatum cognata 183.& 184
Ens ex non ente nequit fieri 13 & 57
omne ex se sibi vindicat qualitatem, quam alijs primò cōfert pag. 54
quomodo ex ente, & in ens resoluatur 14
Ἐφεξῆς quid 68
Epicurus cur factus fuerit philosophus 14
sobriè vixit. ib.
Essæi non concumbebant cum vxore pregnante 234
pręcipui castitatē seruabant 235
Exsicatio an prodierit à calore vel frigore quomodo cognoscatur pag. 146

F

FAbis abstinendum quid significet 286
Familię rectè institutæ quam vtiles Reipub. 267
earum finis est ciuitas 269
concordia conferuantur 344
sunt pusillæ respublicæ ib.
per quid constituantur ib.
Fatum quid sit 101.& 103
Fælicitas sita est in cōtemplatione.P.
Fæmina mari debet obedire 265.
ipsi lex sit voluntas viri 272
vbi ter pepererit, non amplius augetur. 288
Filij cur κοινωνία apud Eurip. 230
ius triuin nirorum 244
cum incontiı ētia geniti cur im-

probi & infelices 248.& seqq.
in filijs parentum scelera an plectat Deus & cur ibid.
matrimonio an vinciendi 266
relinquendi veluti nostri successores in diuino ministerio 272
cũ filijs concubitus prohibetur 290
in ijs diuersa dispositio e diuersa temperie, & alimento parentum, pag. 302
sapientum cur plerumq; insipientes, & è conuerso 310
reliqua vide in v.Puer.
Finis est cuius gratia 77
Fontes vnde 79
Forma exigit materiam propriã 122
non generatur, nec corumpitur 128
nunquam præcedit compositũ 129
accidentalis propriè nó dicitur esse in loco 129
est immobilis 138
continet, materia verò cótinet 340

G

Generatio est naturę terminus 77
vbi fit, & vbi illius causa 96.& seq.
qua ratione æterna 97
illius principium cõtrarietates 119
generatio simpliciter, & secundùm quid 130
an semper fiat in alio 192
æterna apud Ocellum 200
cur à natura instituta 234
cur omnium operum maximè naturalis 236.& quibus 275
appetenda propter bonum publicum 256
in se, & in alio quæ 190
Genitum omne est corruptibile 12
quibus subiaceat mutationibus 15
Gloria quàm expetatur 313
Gorgonis facie quid significatũ 296
Graue, & leue primus corporibus insunt 142. & seq.
Græcia aliàs fuit, & aliàs erit barbara 222
eiusdem calamitates ib.

H

Harmonia continet mũdum 340
non fit ex motu cælorum 341
Hæbreis concubitus prohibitus in locis, in quibus foret liber aliquis S.Scripturæ 296
in loco aperto 298
permissus tantùm nocte lucernis extinctis ib.
Homerus laudatus à Velleio 102
eius catena quid allegoricè ib.
Homo in se continet mundum, ac imaginem Dei 4
eius præstantia 5
vita describitur 17
Eius cordis augmenta, & decrementa penes Ægiptios 22
vita vltra 100.annum ibid.
homines è terra primò prodijsse asserentium sententia 29. 202
ipsi cuncta seruiunt 43
homines durum genus 155
æterni apud Ocellum 214
viuentium præstantissimi 215
homo paruus mundus 226
in quo differrat ab alijs animalibus in concubitu 229. de quo vide in v.Concubitus
cur quolibet anni tempore ad Venerea promptus 239
Deus mortalis 242
ad bonum vniuersi dirigitur ibid. & seq.
pars domus & ciuitatis 243
solitarius aut Deus, aut bestia 247
omnium animalium in concubitu maximè dissoluitur 249
optimus, & pessimus animaliũ 253
eruditus cur aliquando maximè sceleſtus ibid.
primi coitus ipsum pœnitet 283

Homines studiosi imbecilles stomacho 306
spectatores rerum cælestium.
natura ipso gloriatur P.
Humidum,& siccum passiuæ qualitates,cur 135.& 136
eorum conditiones ibid.

I

Ignis generatur quibusdam lignis attritis 70
sphærica figura potius præditus, quàm pyramidali 148
cur acutus dicatur ib.& seq.
qua ratione vnà cum terra habeat excessum qualitatum 154
est excessus calidi,sicut glacies frigidi 155
in ipso an oriantur,& viuant animalia 159
Τάν quid 116
Inco atinens quis 248
Intemperantia quid ib.
Intellectus habitus qui, & quot 8
Interitus duplex causa 61
reliqua vide v.Generatio,& Ortus.
Inuidia summis adnascitur P.
Istmus quid 106
vnde dictus ib.

L

Labor maximè cōfert adultis 277
Laborare simul mēte,& corpore impossibile 278
Lapides quomodo generentur 72
figuras proprias cur sibi vindicent pag. 73
lapide scentium causa 74
Lex concordiam conseruat in ciuitatibus. 343
legis opera,ibid.
earum præstantia ibid.
mutationes semper perniciosę 346
leges vnde lædantur ibid.
aranearum telis cur similes ibid.
legislatores primò insistunt puerorum educationi 312
Libido inopiæ parens 250
Licurgus cur virgines sine dote nubere voluerit 273
quæ exercitia virginibus iniunxerit 276
cum sponsa virum furtim congredi mandauit 286
Lites quàm molestæ P.
Ludi quinā pueris pręscribendi 277
Lumen an conferat colori, quid sit actu color 45
non habet corpus 157
Luna isthmus inter mortalitatem,& immortalitatem 106
eius varij effectus 197
illi cur fœmineus sexus attributus ibid.

M

Malus nemo sponte 249
Manuchodiatam in aere sem per viuere est falsum 161
Mare terræ sudor apud Empedoclem 64
Materia ortus,& interitus expers 58
qua ratione per accidens oriatur,& intereat ib.
propriè mutatur,nō verò formà 98
communis est ijs, quæ inuicem agunt,& patiuntur 99
illius proprium est pati 100
natura,& conditiones illius 110
quomodo tactui inseruiat 112
cur dicta ἐκμαγεῖον 113
varia illi nomina indita 114
quomodo cognoscatur 117
mutationis radix 345
Salus eorum quæ ex ipsa generantur 347
Matrimonium vetularū quale 262
quæ exigat 271
discors perniciosum. ib.
qua ætate contrahendum 284
inter consanguineos prohibitum,

&

& cur 293
reliqua vide in v. Nuptiæ.
Medii natura 167
Μεταβολὴ vnde dicta 98
Μετάρσιον quid 206
Mixtum quando generetur 123
Μοῖρα quid 101
quid differat ab εἱμαρμένη 103
Mors naturalis,& violenta quæ 61
in aquis cur Achilli inuisa 80
non est timenda 109
Motus naturalis,& violentus qui 18
naturalis in fine, violentus in principio cur velocior 19.& seq.
qua proportione vterq; augmenta recipiat 21
circularis solus regularis 65. æternus,& continuus 92. qui verè vnus 66
est in sebiecto, non verò in forma. pag. 138
mouere, & agere, moueri, & pati valde differunt 224
Mulieres quędam inediam tolerarūt singularē 161. & qua ratione 162
vni iunctæ steriles, alteri verò fæcundæ 264
duas tantum horas bonas habere dictæ 271
quid agere debeant,vt viris placeãt. pag. 272
facilius pariunt, & vtero gerunt assuetæ laboribus 278
ijs prægnantibus diurnum iter ad templa ab Arist.præscriptum 278
earum communio damnatur 295
Mundus cur κόσμος dictus 39
quomodo animal apud Platonicos
& cur fine sensibus 40
inter paruum; & magnum mundum viget proportio 226
reliqua vide in v. Vniuersum.
Mutationes rerum, quæ oriuntur, quæ, & quot 15.& seq.
earum principium contrarietas 120.& 179
elementares vide in v. Elementum
mutatio per ἐναλλαγὴν quæ 183
facilior in habentibus symbolū 185

N

Naturæ dessinitio tradita ab Arist. explicatur 108
Nix cur minus frigida quàm glacies pag. 158
an in ipsa oriantur vermes ib.
Nomina pleraque rebus à fluxu cur imposita 199
Numeri quomodo rerum principia penes Pythagoreos 8
cur in ijs non fit progressus vltra denarium ib.
Nuptiæ semper cum paribus cõtrahendæ 259.& seq.
cum imparibus contractæ discordes, & facilè carent filijs 264
infælices maximè vbi adsit discordia 265.& 271
pueris cur prohibitæ 275
reliqua vide in v. Matrimonium,& Concubitus.

O

Ocellus Lucanus quæ opera scripserit 318.P.
laudatur P.
eius propositum in hoc opere 4. P.
methodus 5
fuit Pythagoræus.P.
Platonem,& Arist.ętate pręcessit.P
Pythagoræ auditor P.
an Doricè sua opera scripserit P.
Olympica pauci ijdē viri, & adolescentes victores 276
Opinio quid 7.
quomodo ternario comparata 9
Oppositio nunquam datur inter veras propopositiones 93
Oracula vnde prodirent 204
consulentes cur Deos orarent ib.

oraculum Delphicum ib.
eorum facerdos cur cafta 205
cur defecerint ib.
Ordo vniuerfi immutabilis, & quomodo in parte fublunari 35.& 36
eft natura fenfibilium.
Ortus quomodo Arift. æternus 57
naturalis,& violentus 61
vnius,eft interitus alterius 109
ortus,& interitus funt mutationes pag. 66
quid fit 12.& 13 16
eius caufæ 97
reliqua vide in v. Generatio.

P

Παθήματα quid fignificet 34
Paffiones, & difpofitiones quomodo differant 121
Patrum fcelera an Deus puniat in filijs,& cur 248. & cur principes id præftent 251
ijs quanta victus habēda cura 302
filiorū educatio præfcribitur 308. & feq.
patres in educatione filiorum auari reprehenduntur 313
Philofophia exigit cōfiderationem rerum naturalium,& experimentorum 2
quænā methodus philofophica ib.
recentiorum cur plerifq; inuifa ib.
Peripatetica quomodo procedat 3
philofophi horologijs fimiles 171
eius laus P.
in philofopho eloquentia grata,nō verò neceffaria.P.
Phyfiognomia an vana 249
Pythagoræ familiaris ib.
Φύσεως nomen quid fignificet 6
Pietas refpicit honorem Deorū 228
Pifces quomodo ex ouis 45
cur ijs datæ branchiæ 47
Pyramides vnde dictæ 148
Pythagoræ fententia de rerum principijs 5
prouidentia Dei nota 48.& 101
fententia de tranfmigrat. animarū euertitur 122
fectatores numeros,& figuras confiderabant 188
aerem, aquam, terram, & ignem elementa dicebant. ib.
quæ caufæ notæ 190
Pythagoras primus obliquitatē zodiaci obferuauit 196
apud Ouidium 219
mundum,& globum terræ fphæricum, & in hac antipodas effe docuit 220
à paucis animalibus abftinuit, & fabas comedit 287
cur cōcubitum in locis facris prohibuit 297
Dorice fcripfit.P.
eius fectatores cænotaphia erigebant deferentibus philofophiam P.
Plato Democriti fcripta voluit cōburere 144
Pluuia quomodo fiat 70
Plumbei mucrones fagittarum liquefacti in aere 148
Πνεῦμα quid 209
Politicæ nomen complectitur æthicam.P.
Populus cur græce λαός 203
Principes priuatis oportet effe meliores 55
Principia non funt vnum 167
vnicuiq; rei quantū conferant 270
Protagoræ fentētia afferentis,verum effe quidquid videtur verum, explicatur 198
Pueri a Venereorum vfu excludendi 273
ac puellæ inutriendi exercitijs 276
à vehementi labore cur remouendi ib.& feq.

qui

qui ludi ijs præscribendi 277
qui victus exhibendus 279
à seruorum conuictu, & ab obscænis remouendi 283
quousq; à Venereis prohibendi 283
quo anno disciplinis, & laboribus admouendi 310
eorum corpus 5. anno dimidiũ magnitudinis futuræ occupat 310
educatio traditur. ib. & seq.
Pulli in Aegypto quomodo nascantur 45

Q

QVæsitum primũ de vnoquoq; 4.
Qualitates actiuę, & passiuę recensentur 133. & seq.
actiuę cur dicantur causę 134
in primas & secũdas diuidũtur 140
tangibiles quæ & quot. 141. & 142
earum definitio 143
secundæ quomodo prodeant a primis 143
differentia numeri earum penes Arist. & Ocellum 145
vniuscuiusque elementi communes & propriç 169. & seq.
omnes an insint elementis in summo 172
Quaternarius in omnibus reperitur pag. 86

R

REges vnde 247
Regressus ad idem numero an detur 88
Rerum pub. interitus causæ 61
Respiratio quomodo fiat 47
Romæ antiquum decus 26
10000. pondo aranearum Heliogabalo allata 212
Romanæ mulieres sacra Bonæ Deæ facturę quam castæ 296
cur in nuptialis Iunonis sacro victima absque felle consecraretur.

S

SAcerdotia ijs non committenda, qui vilibus exercitijs se immiscerent 228
Sacris operam daturi apud Ethnicos à Venereis abstinebant 295
sacris in locis concubitus vetiti ib.
Sapientia humana inanis 24
Sapiens cur Deo amicus 259
Scientia quid, & quomodo sit dualitas 2
an vtatur principijs cõmunibus 25
scientifici principij natura 232
quomodo dicatur aliquãdo praua 282
Semen est excremẽtum vtile 89. 301
in homine quando perfectè prolificum 284
virile, quando sterile, vel infæcundum 303
dormientib⁹ cur facile profluat ib.
femina necesse est cõcurrere, vt generetur fætus 306
Senectus vitæ hyems 85
senes à nuptijs arcendi 284
Sẽsus cur quaternario diceretur respondere 2
obiecta ministrat intellectui 32
in quo differat ab intellectu 45
sensibile proprium quale. ib.
Heracliti de sensu sententia 63
sensus iudicium dimittere est infirmitas intellectus 155
Siccum vide in v. Humidum.
Σύστοιχα quid 67
Simile non patitur à simili 121
an actio sit inter similia. ib.
Sol rerum parens cur dicatur 194
solis circulus ib.
Somnus quomodo fiat. 162
Sophistam non philosophum decet summa verborum cura. P.
Sororis cõcubit⁹ phibitus, & cur 290
Stratonice ebria ad concubitus Cõbabum inuitat 304

Tan-

T

Tangibiliũ qualitatũ diuiſio 142
in tactu acutũ, & obtuſum 150
reliqua vide in v.Qualitates.
Τεκμήριον quid 7
Temperantia quid 227
inter coniuges deſideratur ib.
an ſit in guſtu. ib.
Tẽpus cur dicatur cauſa corruptionis, non verò generationis 33
Terra quo pacto rotunda 27
puncti inſtar in ordine ad vniuerſum. ib.
quo pacto habeat exceſſum qualitatum 154
ex ea homines ortos aſſerentium ſententia 203
vniuerſa non immutatur, ſed ſolũ eius partes 216
terræ motu in Aſia 12. vrbes diſiectæ 218
terra extra columnas Herculis antiquis ignota 219.& ſeqq.
Thraſibulus nepotẽ delicijs immergit, vt regnum ei eripiat 311
Tyranni abhorrent rectam ciuium educationem. ib.
Τύχη quid ſignificet 261
Totum quid 5.& 40

V

Vaporibus aſtra nutriri aſſerentium ſententia 27
Venereorum delectatio vnde 227.& pag. 286
quo tempore homini Venereorum vſus permittendus 285
immaturus corpora angeri prohibet 286
illi maxime idoneus quidam habitus 303
reliqua vide in v.Concubitus.
Ventus quid 209
Vermes in niue an oriantur,& viuãt. pag. 158
Veſta cur virgo 159
Vinum intimos animi ſenſus depromit 204
Viſus qua ratione fiat 157
Vita quomodo cõtineat corpus 340
Viuentium generatio æterna apud Ocellum 200
quo perfectiora,eo magis organica pag. 233.
Vniuerſi partes quæ 5.39.41. 100
æternitas probatur 10. & ſeqq.& 206.euertitur 93
cuius poſitionis primus auctor Ocellus 12
partium mutationes 25
ortus & interitus quid exigat 27
vniuerſum ſemper idem 28
pluries genitum qui ſenſerint.ibid.
non regitur caſu. ib.
illius ordo immutabilis 35
natura, & nomen explicantur 37. & 49
quæ in eo ſunt,omnia ad ipſum ordinantur 41
& inuicem connectuntur 50
ab eo omnia pendent 53
Vniuerſum eſt ſphæricũ 92.& cur pag. 95
quæ partes ipſi coexiſtant 207
illius conſeruatio per generat. in qualibet entium ſpecie 238
ab omnibus partibus expetita 242
inter ipſum, ac ciuitates diſcrimen pag. 345
eius partium altera ſemper gubernat,& altera gubernat, & quæ 347
Vnum omnia eſſe aſſerentium ſentẽtia 126

Z

Zodiaci vtilitas 194
ſigna enumerantur 196
Zodiacus quid conferat rerum ortui.ib.

FINIS.

V. D. Ludouicus Modronus in Metropol. Bonon. Pœnitent. pro Eminentiss. & Reuerendiss. D. D. Card. Ludouisio Archiepisc. & Principi.

Imprimatur. F. Benedictus de Verona Lector, & Vicarius S. Inquisitionis Bonon.

Registrum.

a b c A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z.
Aa Bb Cc Dd Ee ¶ Ff Gg Hh Ii Kk Ll Mm Nn Oo Pp Qq Rr Ss Tt Vu Xx Yy Zz.

Omnes sunt Duerniones, præter ¶ & Zz, qui sunt semifol.

ERRATA.

Pag.	Linea	Errata	Correctio
		In Prolegom.	
5	5	vnaminis	vnanimis
9	13	eruditie atenus	eruditi eatenus
14	28	arlebitratus	arbitratus
ib.	30	ceberrima	celeberrima
16	27	maio-	maior
		In Commentario.	
17	3	la-è	latè
60	32	potenitor	potentior
64	31	eamdem	eadem
110	1	inorbe	in orbe
111	33	conficũitur	conficiuntur
113	9	deo	ideo
115	24	aera	aerem
131	26	Pythagorças	Pythagoras
136	30	de ortu 8	de ortu 6
137	4	dito	dico
142	30	æ	hæ
149	9	vehemente	vehementer
156	26	Adde versionem. s. *Zoophita, quæ in caminis videmus*	
159	4	sin	sint
162	8	bames	fames
163	26	Chamæleontem	Chamæleonte
164	18	lacerteq;	lacerteq;
200	1	Adde Caput tertium	
224	33	Adde Finis partis Physicæ	
236	29	trobutus, vt	tributus est, vt
ib.	30	æam	nam
245	15	librum	liberorum
259	8	duebatur	dicebatur
271	1	insisteret inde	insistere, vt inde
295	31	expelleret	expellere
347	1	gaude	gaudet